

НАЦІОНАЛЬНИЙ ЮРИДИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені ЯРОСЛАВА МУДРОГО
ЛЬВІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені ІВАНА ФРАНКА
ФАКУЛЬТЕТ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН
НДІ ДЕРЖАВНОГО БУДІВНИЦТВА ТА МІСЦЕВОГО
САМОВРЯДУВАННЯ НАПрН УКРАЇНИ
НДІ ПРАВОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ІННОВАЦІЙНОГО
РОЗВИТКУ НАПрН УКРАЇНИ

УКРАЇНА І ЄВРОПЕЙСЬКИЙ СОЮЗ: ШЛЯХ ДО СТАЛОГО РОЗВИТКУ

**Збірник наукових статей за матеріалами
V Всеукраїнської науково-практичної конференції
з європейського права**

(м. Харків, 12 листопада 2021 р.)

Харків
2021

Редакційна колегія:

Д. В. Лученко – проректор з наукової роботи Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого, доктор юридичних наук, професор;

І. В. Яковюк – завідувач кафедри права Європейського Союзу Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого, доктор юридичних наук, професор;

М. М. Микієвич – завідувач кафедри європейського права Львівського національного юридичного університету імені Івана Франка, доктор юридичних наук, професор;

С. Г. Серьогіна – директор НДІ державного будівництва та місцевого самоврядування НАПрН України, доктор юридичних наук, професор, член-кореспондент НАПрН України;

С. В. Глібо – директор НДІ правового забезпечення інноваційного розвитку НАПрН України, кандидат юридичних наук, доцент;

О. Я. Трагнюк – доцент кафедри права Європейського Союзу Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого, кандидат юридичних наук, професор

Матеріали друкуються в авторській редакції

Україна і Європейський Союз: шлях до сталого розвитку : зб. наук. У-45 статей за матеріалами V Всеукр. наук. практ. конф. з європ. права, м. Харків, 12 листоп. 2021 р. / редкол. : Д. В. Лученко, І. В. Яковюк та ін. – Харків, 2021. – 280 с.

У збірнику подається стислий виклад доповідей та повідомлень науковців, викладачів та студентів освітніх і наукових закладів на V Всеукраїнській науково-практичній конференції «Україна і Європейський Союз: шлях до сталого розвитку», яка була організована і проведена в м. Харків Національним юридичним університетом імені Ярослава Мудрого, факультетом міжнародних відносин Львівського національного юридичного університету імені Івана Франка НДІ державного будівництва та місцевого самоврядування та НДІ правового забезпечення інноваційного розвитку з нагоди Всесвітнього дня науки в ім'я миру та розвитку.

Для науковців, аспірантів, студентів, тих, хто цікавиться проблемами європейської інтеграції.

УДК 341(477)+(4–672 ЄС)

- © Колектив авторів, 2021
- © Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого, 2021
- © Факультет міжнародних відносин Львівського національного юридичного університету імені Івана Франка, 2021
- © НДІ державного будівництва та місцевого самоврядування НАПрН України, 2021
- © НДІ правового забезпечення інноваційного розвитку НАПрН України, 2021

ВПЛИВ КОНЦЕПЦІЇ ЄВРОПЕЙСЬКОГО КОНСЕНСУСУ НА СТАНДАРТИ ЗАХИСТУ ПРАВ ЛЮДИНИ У РІШЕННЯХ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СУДУ З ПРАВ ЛЮДИНИ

Міжнародні судові органи, включаючи Європейський суд з прав людини (надалі – ЄСПЛ або Європейський суд), стикаються із суттєвим недоліком, бо вони діють у межах систем, які не мають можливостей примусу виконання своїх рішень. Таким чином, міжнародні суди більш ніж національні залежать від легітимності своїх рішень, як основи обов’язкового виконання. Легітимність ЄСПЛ та його рішень була підтверджена згодою Договірних сторін, учасниць Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод від 1950 р. [1]. Разом з цим, ЄСПЛ не може нескінченно обґрунтовувати кожне рішення, тим більше, що початковий зміст Конвенції ніколи не відігравав головної ролі при ухваленні рішень Європейським судом. Підтвердженням цьому можуть бути нещодавні нападки на ЄСПЛ, які мали місце у деяких державах з аргументами про незаконність судового втручання. Тому європейський консенсус може підвищити легітимність Європейського суду та його рішенням.

Європейський консенсус представляє собою інструмент тлумачення Конвенції, який ЄСПЛ використовує при прийнятті рішень. Причиною його застосування полягає в тому, що значення деяких термінів Конвенції пов’язано з їх загальним використанням Договірними Сторонами. Європейський консенсус, як інструмент тлумачення Конвенції, надає пріоритет певному вирішенню складного питання про права людини, якщо це рішення підтримується більшістю із 47 Договірних сторін. Така підтримка визначається шляхом порівняльного аналізу законодавства, національної практики Договірних Сторін та міжнародного права. Європейський консенсус фактично представляє заперечну презумпцію, та означає, що країни – учасниці ймовірно, порушують Конвенцію, якщо їх рішення розходиться з рішенням, прийнятим більшістю, та якщо вони не можуть надати достатніх і вагомих причин щодо такої розбіжності.

¹ К.ю.н., доцент, доцент кафедри права Європейського Союзу Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

Разом з тим, європейський консенсус насправді є не зовсім точним терміном. Слово «консенсус» передбачає однастайність, у той час як у реальному житті таку однастайність практично неможливо встановити, і найчастіше вона є марною для аргументації Європейського суду своєї позиції. Навіть якщо правове регулювання відносин однієї країни відрізняється від законодавчого регулювання решти Договірних сторін, то у буквальному розумінні консенсус не може бути встановлений. Аргументація консенсусу доволі часто використовується ЄСПЛ, коли національна правова норма або практика, яка розглядається, відрізняється від загальноприйнятої правової практики Договірних сторін.

Послідовне та узгоджене застосування будь-якої правової концепції ускладнюється, якщо її сфера застосування залишається неясною. Тому залишається певною проблемою факт, що Європейський суд чітко не визначив термін «європейський консенсус» у своїх рішеннях.

Європейський суд доволі часто використовував різні терміни, щоб зазначити наявність чи відсутність загальноєвропейського підходу. До них відносяться «міжнародний консенсус серед Договірних держав Ради Європи» [2], «будь-який європейський консенсус» [3], «загальний стандарт серед держав-членів Ради Європи» [4], «загальний європейський стандарт» [5], та «загальна тенденція». [6]

Європейський суд не обов'язково прагне однастайності, його може задовольнити наявність тенденції в законодавстві Договірних сторін. Тобто доволі часто під консенсусом Європейський суд розуміє «тенденцію», яка визначається як «загальний напрямок розвитку або зміни чогось. Тут Європейський суд не шукає ідентичних правових норм, а скоріше простежує зближення між державами. Наприклад, у справі X., Y. та Z. проти Сполученого Королівства Європейський суд визначив «явну тенденцію в Договірних Державах до юридичного визнання зміни статі» [7].

Аналогічним чином, у справі *Christine Goodwin v. the United Kingdom* Європейський суд розглянув тенденції в юридичному визнанні транс-сексуальної хірургії під назвою «стан будь-якого європейського та міжнародного консенсусу» [8]. Однак це не означає, що консенсус щодо однастайності не використовувався Європейським судом. Це може статися, якщо Європейський суд має справу з більш абстрактними принциповими значеннями – тобто консенсус на рівні принципів.

Той факт, що в реальному житті дуже складно досягти буквального консенсусу, був також наголошений деякими суддями у справі X. та інших

проти Австрії. У цій справі Європейський суд розглядав питання, чи порушує Конвенцію австрійське законодавство, яке забороняє усиновлення одностатевими парами. Деякі судді поставили під сумнів застосування Європейським судом консенсусу: [Чи маємо ми завжди дотримуватися доволі обмежувального поняття «консенсус», яке не часто зустрічається в реальному житті? Чи не буде правильніше і простіше говорити про «тенденції»? [9].

Європейський консенсус переважно визначається на двох рівнях. По-перше, він може бути ідентифікований на рівні правил, а саме конкретних заходів, за допомогою яких реалізуються правові принципи в окремій системі. По-друге, консенсус може діяти на рівні загальних концепцій, які знаходяться в основі правових стандартів.

Європейський консенсус щодо правил та загальних концепцій застосовувався Європейським судом протягом усієї прецедентної практики та став одним із інструментів тлумачення ЄКПЛ поряд з еволюційним тлумаченням, свободою розсуду, автономним тлумаченням та принципом пропорційності. Консенсус використовується для тлумачення широкого спектру прав, закріплених у Конвенції та Протоколах.

Так наприклад у праві на життя (Стаття 2) Європейський суд застосував європейський консенсус у питанні, коли він намагався визначити момент початку життя [10], або питанні про те, чи гарантується право на смерть та евтаназію ст. 2 Конвенції [11]. Суд також використовував європейський консенсус для визначення обсягу позитивних зобов'язань Договірних Сторін у питаннях захисту життя [12].

У питанні заборони катувань (Стаття 3) Європейський суд посилався на консенсус при визначенні поняття катування [13] та обсягу позитивних зобов'язань, що накладаються Статтею 3 на Договірні Сторони [14].

При застосуванні статті 4 Конвенції (заборона рабства та примусової праці (Стаття 4) Європейський суд використовував європейський консенсус для встановлення позитивних зобов'язань у питаннях розслідування та щодо випадків підневільної та примусової праці [15].

У праві на свободу та свободу недоторканності (Стаття 5) Європейський суд вивчив європейський консенсус щодо тарифної системи для ув'язнених, які відбувають довічне покарання [16]. ЄСПЛ також використав європейський консенсус у випадках, коли розглядав питання сумісності довічного терму з положеннями Конвенції [17].

Розглядаючи обмеження права на повагу до приватного і сімейного життя (Стаття 8) Європейський суд часто використовує консенсус для розгляду питання про те, чи є таке втручання правомірним. Європейський консенсус розглядався щодо різних аспектів статті 8. Європейський суд використовував консенсус у справах, які стосуються усиновлення [18], абортів [19], прав ЛГБТ [20], захисту персональних даних [21] та гендерної рівності [22].

У питаннях свободи думки, совісті та релігії (Стаття 9) Європейський суд з'ясував наявність європейського консенсусу у справі, що стосується законодавчої заборони на носіння релігійних хусток в університетах з положеннями ст. 9 Конвенції [23].

І хоча ці приклади прецедентної практики Європейського суду не є вичерпними, він показує, що європейський консенсус не має виключного зв'язку з якимось конкретним правом. Більш того, консенсус використовувався Судом у різних контекстах і був пов'язаний з різними методами тлумачення, зокрема для визначення еволюційного тлумачення та свободи розсуду.

Список використаної літератури:

1. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод від 1950 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text
2. Case of Lee v. The United Kingdom, no. 25289/94, Judgment of 18 January 2001, para. 95.
3. Case of Evans v. the United Kingdom, no.6339/05, Judgment of 10 April 2007, para. 45.
4. Case of T. v. the United Kingdom, no. 24724/94, Judgment of 16 December, para. 72.
5. Case of X., Y. and Z. v. the United Kingdom, no. 21830/93, Judgment of 22 April 1997, para. 44.
6. Case of Ünal Tekeli v. Turkey, no. 29865/96, Judgment of 16 November 2004, para. 61.
7. Case of X., Y. and Z. v. the United Kingdom, no. 21830/93, Judgment of 22 April 1997, para. 40.
8. Case of Christine Goodwin v. the United Kingdom, no. 28957/95, Judgment of 11 July 2002, para. 84–5.
9. Case of X. and others v. Austria, no. 19010/07, Judgment of 19 February 2013, Dissenting opinion of judges Casadevall, Ziemele, Kovler, Jočienė, Šikuta, De Gaetano and Sicilianos, para. 15.

10. Case of Vo v. France, no. 53924/00, Judgment of 8 July 2004, para. 82; Evans v. the United Kingdom, para. 54.
11. Case of Pretty v. the United Kingdom, no. 2346/02, Judgment of 29 April 2002, para. 48.
12. Case of Opuz v. Turkey, no. 33401/02, Judgment of 9 June 2009, para. 138.
13. Case of Selmouni v. France, para. 96–100; V. v. the United Kingdom, no. 24888/94, Judgment of 16 December 1999, para. 73.
14. Case of M. C. v. Bulgaria, para. 154–5; Case of M. S. S. v. Belgium and Greece, no. 30696/09, Judgment of 21 January 2011, para. 251
15. Case of Siliadin v. France, no. 73316/01, Judgment of 26 July 2005, para. 111–2
16. Case of Stafford v. the United Kingdom, no. 46295/99, Judgment of 28 May 2002, para. 68–9.
17. Case of Vinter and others v. the United Kingdom, no. 66069/09, 130/10 and 3896/10, Judgment of 9 July 2013, para. 117.
18. Case of E. B. v. France, no. 43546/02, Judgment of 22 January 2008; Case of Fretté v. France, no. 36515/97, Judgment of 26 February.
19. Case of A., B. and C. v. Ireland, no. 25579/05, Judgment of 16 December 2010, para. 231–40.
20. Case of Christine Goodwin v. the United Kingdom, para. 85–6; Dudgeon v. the United Kingdom, no. 7525/76, Judgment of 23 September 1981, para. 45.
21. Case of S. and Marper v. the United Kingdom, no. 30562/04 and 30566/04, Judgment of 4 December 2008, para. 112.
22. Case of Ünal Tekeli v. Turkey, para. 61.
23. Case of Lautsi and others v. Italy, no. 30814/06, Judgment of 18 March 2011, para. 70.

Коновалова В. О.¹
Яремчук В. О.²

НАУКОВО-ТЕХНІЧНЕ І КРИМІНАЛІСТИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ СЛІДЧОГО В ЄВРОПЕЙСЬКИХ КРАЇНАХ

Нині криміналістична наука стрімко розвивається, постійно вдосконалюючи свої напрацювання у забезпеченні боротьби зі злочинністю.

¹ Д. ю. н., професор, академік НАПрН України, головний науковий співробітник лабораторії Використання сучасних досягнень науки і техніки у боротьбі зі злочинністю Науково-дослідного інституту вивчення проблем злочинності імені академіка В. В. Сташиса НАПрН України

² К.ю.н., доцент, асистент кафедри криміналістики Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

Саме криміналістичні розробки стосовно науково-технічного інноваційного забезпечення діяльності слідчого по розслідуванню і розкриттю кримінальних правопорушень є важливими і актуальними сьогодні.

Так, до важливих завдань криміналістики в нових умовах В. Ю. Шепітько відносить формалізацію криміналістичних знань, уніфікація криміналістичних рекомендацій відповідно прагматичним цілям та опрацювання актуальних практичних запитів та пропонування криміналістичною наукою інноваційних розробок [1, с.12]. Сьогодні особливо важливі інноваційні розробки у технічному забезпеченні слідчої діяльності.

Сьогодні в країнах Європи впроваджуються нові криміналістичні технології, науково-технічні засоби. Масс-спектрометрія, приміром, маленьки шматочки скла, виявлені на місці злочину, можливо поєднати завдяки даній технології, таким чином встановити важливі обставини для розслідування – напрям польоту кулі, сила удару, тип зброї тощо. Використовується і високошвидкісна балістична фотограія, яка дозволить не тільки судовому експерту, а й слідчому здійснити дослідження кульових отворів, слідів пострілу. використовуються також науково-технічний прилад для спектральних досліджень документів під час огляду місця події, обшуку, який одразу дозволяє виявити приховані записи, якість, товщину паперу [2].

Наукові дискусії викликає застосування поліграфічних досліджень (тестувань) при розслідуванні. В європейських країнах, таких як, Польща, Бельгія, Латвія, застосовують поліграф для розкриття і розслідування кримінальних правопорушень. У Єстонії використання поліграфічних тестів осіб при розслідуванні обмежено. Тому науковці переконують, що слід чітко визначити у законі право поліції використовувати поліграф як технічний засіб при застосуванні спеціальних заходів державного нагляду [3, С. 372]. У Німеччині поліграф не має широкого застосування. Ще у 1954 р. німецький суд прийняв рішення про заборону використовувати поліграфічні дослідження під час кримінального провадження. У Франції, Італії, Іспанії, Словенії поліграфічні дослідження також не проводять у кримінальному процесі [4, С.111]

Таким чином, застосування такого науково-технічного засобу як поліграф потребує ретельного дослідження криміналістичною наукою для надання рекомендації щодо можливостей його застосування при розслідуванні кримінальних правопорушень. Практика країн Європи свідчить про різні погляди і науковців і практичних працівників право-

охоронних органів на можливість застосування новітніх науково-технічних засобів, які, безумовно, мають обов'язково впроваджуватися у слідчу практику по розслідуванню кримінальних правопорушень.

Список використаної літератури:

1. Шепитько В. Ю. Проблемные лекции по криминалистике (прочитанные в Балтийском федеральном университете имени Иммануила Канта) : учеб. пособие . Харьков : Апостіль, 2012. 152 с.

2. 10 modern forensic science technologies <https://www.forensicscolleges.com/blog/resources/10-modern-forensic-science-technologies>

3. Лалль Анника, Керт Коткас. Перспективы использования полиграфа в прикладной сфере *Криминалистика и судебная экспертиология: наука, обучение и практика*. Каунас, 2019. Т.2. С. 357–376.

4. Ушаков А. Ю. Международный опыт применения полиграфа в борьбе с преступностью. *Проблемы правоохранительной деятельности*. 2015. Вып. 4. С.110–112.

Корнєва П. М.¹

КОЛІЗІЙНЕ РЕГУЛЮВАННЯ ВІДНОСИН У СФЕРІ МЕДИЧНОГО ТУРИЗМУ В КРАЇНАХ ЄС

Громадяни України за останні роки отримали більше можливостей для відвідування зарубіжних країн завдяки багаторічній роботі української дипломатії. Туристична діяльність почала набирати обертів у своєму стрімкому розвитку. Все більшої популярності набувають не тільки виключно туристичні мандрівки українців, а все частіше наші співгромадяни подорожують закордон з метою отримання медичних послуг. І така тенденція характерна не лише для українців, а й для громадян інших держав – медичний туризм набуває все більшої популярності по всьому світу.

У той саме час, правове регулювання відносин у сфері медичного туризму не встигає в своєму розвитку за цими відносинами, спеціальні нормативно-правові акти у даному напрямку практично не приймаються, а правове регулювання здійснюється загальними цивільно-пра-

¹ К.ю.н, старший викладач кафедри міжнародного приватного права та порівняльного правознавства Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

вовими нормами. Вказана обставина обумовлює актуальність даного дослідження.

На сьогодні в зарубіжних наукових джерелах медичний туризм найчастіше визначається як «подорожування споживача медичних послуг через міжнародні кордони з наміром отримати якусь форму лікування» [1, с. 7; 5, с. 116]. Асоціація медичного туризму надає більш широке визначення данному поняттю: медичний туризм – подорожування людей, які мешкають в одній країні, до іншої країни для отримання медичного, стоматологічного, хірургічного обслуговування, що відповідає або є кращим за аналогічне обслуговування в своїй країні, або мандрують за медичним обслуговуванням через нижчу вартість медичного обслуговування, кращий доступ до медичного обслуговування або вищий рівень якості медичного обслуговування [2, С. 5–6].

В українській юридичній літературі звертається увага на той факт, що медичним туризмом необхідно розглядати як надання відповідними суб'єктами господарської діяльності туристичних послуг туристу (пацієнту) в межах туристичного продукту, так і його виїзд за кордон для лікування без придбання такого продукту [3, с. 33].

Враховуючи сутність медичного туризму, можна стверджувати, що основне практичне значення у даній сфері мають: 1) колізійні норми щодо договірних зобов'язань у сфері медичного туризму, у тому числі щодо страхування; 2) колізійні норми щодо зобов'язань про відшкодування шкоди, спричиненої в результаті надання послуг медичного туризму; 3) колізійні норми щодо підсудності справ, які виникають із відносин медичного туризму. Крім того, оскільки однією із сторін відносин медичного туризму є споживач, правове регулювання має здійснюватися з урахуванням колізійних норм щодо регулювання споживчих договорів.

У теорії міжнародного приватного права серед основних джерел приватно-правових (колізійних) норм виділяють національне законодавство кожної держави, яке регулює правовідносини за участі іноземного елемента у відповідній сфері, а також міжнародні договори з міжнародного приватного права. Вказане твердження є слушним й в контексті дослідження питань досвіду країн Європейського Союзу у сфері колізійного регулювання відносин медичного туризму.

В країнах ЄС має місце певна уніфікація колізійних норм у різних сферах правового регулювання, які, в тому числі стосуються відносин медичного туризму. Зокрема, одним із ключових європейських докумен-

тів у сфері міжнародного приватного права є Брюсельська конвенція 1968 р. з питань юрисдикції та примусового виконання судових рішень у цивільних та комерційних спорах, положення якої покладені в основу Регламенту №44/2001 Ради ЄС про юрисдикцію, визнання й виконання судових рішень з цивільних та комерційних справ. Даний документ закріплює загальні правила колізійного регулювання основних приватно-правових відносин за участі іноземного елемента в країнах, що приймали участь у його підписанні. В контексті відносин медичного туризму варто звернути увагу на колізійні норми щодо визначення юрисдикції у спорах, які виникають із споживчих договорів, оскільки, як зауважувалось вище, договори із надання послуг медичного туризму за своєю правовою природою відносяться саме до даного виду договорів (розділ 4). Зокрема, у згаданій Конвенції передбачається, що споживач має право подати позов до іншої сторони за договором як в країні, в якій ця сторона має постійне місцезнаходження, так і в судах країни свого постійного місцезнаходження (ст. 14). При цьому інша сторона має право подати позов до споживача тільки в суди тієї країни, в якій споживач має постійне місцезнаходження (ст. 14) .

Цікавими з практичної точки зору в рамках відносин медичного туризму також є приписи розділу 3 вказаної Конвенції щодо визначення юрисдикції у спорах про страхування, оскільки досить часто страхування є обов'язковою умовою туризму, у тому числі й медичного. Так, у ст. 8 передбачається, що до страховика страхувальником може бути подано позов як в країні свого постійного місцезнаходження, так і в країні-постійного місцезнаходження страховика.

Важливими джерелами колізійних норм для країн ЄС також є Регламент (ЄС) № 593/2008 Європейського Парламенту та Ради «Про право, яке підлягає до застосування щодо договірних зобов'язань («Рим І»)» та Регламент (ЄС) № 864/2007 Європейського Парламенту і Ради «Щодо права, яке підлягає застосуванню до позадоговірних зобов'язань («Рим II»)». У розрізі дослідження колізійного регулювання відносин у сфері медичного туризму варто відзначити наступні приписи вказаних нормативно-правових документів. Так, важливими є колізійні норми, які визначають право, що підлягає до застосування до договорів про надання послуг, а саме: такі відносини регулюються правом країни, де має своє звичайне місце проживання постачальник послуг (ст. 4). При цьому, закріплюється можливість сторін договору самостійно визначати право,

що підлягає застосуванню до договірних відносин, у тому числі, й медичного туризму (стаття 3). Щодо позадоговірних відносин важливого практичного значення в контексті відносин медичного туризму мають приписи Регламенту (ЄС) № 864/2007 Європейського Парламенту і Ради «Щодо права, яке підлягає застосуванню до позадоговірних зобов'язань («РимII»)» про правила відшкодування шкоди. Так, до позадоговірних зобов'язань, які виникають в результаті спричинення шкоди, застосовується право країни, в якій шкода спричинена. При цьому, у разі, коли особа, які притягається до відповідальності за спричинення шкоди, та особа, якій така шкода спричинена, на час спричинення шкоди мають звичайне місце проживання в одній і тій самій країні, то застосовується право такої країни (стаття 4).

Важливим спеціальним міжнародним документом у сфері надання медичних послуг громадянам одних країн в інших державах стала Директива Європейської Ради і Парламенту 2011/24/EU про захист прав пацієнтів в транскордонному медичному обслуговуванні. Цей нормативно-правовий документ передбачає правила, які спрямовані на полегшення доступу до безпечного та якісного транскордонного медичного обслуговування, та сприяє співпраці у галузі охорони здоров'я між державами-членами при повному дотриманні національних компетенцій в організації та наданні медичної допомоги. У Директиві 2011/24/EU закріплюються окремі правила правового регулювання відносин у сфері транскордонного медичного обслуговування, зокрема, передбачається, що надання медичних послуг здійснюється за законодавством країни, в якій проводиться лікування. При цьому, така країна повинна забезпечити отримання пацієнтом всієї необхідної для проведення лікування інформації, у тому числі щодо порядку отримання компенсації у разі спричинення шкоди в процесі лікування. Важливим є принцип недискримінації пацієнтів, який полягає, зокрема, в тому, що держава, в якій проводиться лікування, повинна забезпечити, щоб постачальники медичних послуг отримували від іноземних пацієнтів таку ж саме плату за послуги, як із вітчизняних пацієнтів в аналогічній медичній ситуації (ст. 4). Крім того, Директива 2011/24/EU визначає обов'язок держав-учасниць забезпечити виплату компенсації витрат пацієнтів за лікування в іншій державі-учасниці на умовах, визначених в Директиві.

Слід відзначити, що колізійні норми, у тому числі, ті, що можуть бути застосовані до відносин медичного туризму, закріплюються у відповід-

них нормативно-правових актах країн ЄС у сфері міжнародного приватного права. Наприклад, у Бельгії діє Кодекс з приватного міжнародного права 2004 року, у Нідерландах прийнята окрема книга в межах цивільного кодексу, присвячена приватному міжнародному праву, спеціальний закон з приватного міжнародного права прийнято в Польщі у 2011 р. У вказаних документах визначаються, зокрема, правила визначення законодавства, що підлягає до застосування до договірних та позадоговірних зобов'язань, більшість норм кореспондуються із відповідними положеннями вищезгаданих документів ЄС, закріплюється можливість сторін договору або учасників відносин щодо відшкодування шкоди визначатися із законодавством, що підлягає до застосування до таких правовідносин.

Таким чином, у відносинах медичного туризму в країнах ЄС приписи колізійних норм необхідно враховувати, по-перше, під час укладення договорів на надання послуг з медичного туризму (враховувати чи визначити за домовленістю сторін право, що підлягатиме до застосування до таких правовідносин), а по-друге, під час врегулювання спірних та конфліктних ситуацій, які виникають із відносин медичного туризму, у тому числі, під час судових спорів у справах цієї категорії (визначити суд чи інший юрисдикційний орган, який вирішуватиме спір, визначити право, за яким такий спір розглядатиметься, а також порядок виконання рішення, прийнятого таким органом).

Отже, у відносинах медичного туризму в країнах ЄС колізійне регулювання здійснюється переважно за допомогою загальних норм, закріплених в міжнародних джерелах міжнародного приватного права, а також національних нормативно-правових актах у даній сфері. При цьому, незважаючи на наявні міжнародні документи, які містяться певні колізійні норми, спрямовані на впорядкування відносин медичного туризму, на сьогодні окремі особливо спірні напрямки медичного туризму є в переважній більшості нерегульованими саме через суттєві розбіжності в правовому регулюванні таких відносин в різних країнах ЄС.

Переважна більшість дослідників виокремлюють принаймні три режими правового регулювання сурогатного материнства:

– альтруїстичний режим (Австралія, Канада, Великобританія, Нідерланди, Бельгія), за яким сурогатне материнство дозволяється державою, але сурогатна матір отримує компенсацію витрат лише на медичне обслуговування та інші витрати, пов'язані з вагітністю. Майбутні

батьки, які укладають договір із сурогатною матір'ю, не мають права сплачувати за послугу щодо виношування та народження дитини. Законодавство Іспанії, Канади і Нідерландів більш лояльне, проте забороняє законом рекламу репродуктивних технологій і послуг сурогатних матерів;

– дозвільний режим (Грузія, ЮАР, Російська Федерація, Україна), за яким країни дозволяють сурогатне материнство на законодавчому рівні з певним регулюванням деяких аспектів та окремими варіаціями правового режиму. Наприклад, в Ізраїлі сурогатне материнство контролюється державою, тобто на кожен крок потрібно отримати дозвіл;

– заборонний режим (Франція, Швеція, Угорщина, Німеччина, Ісландія, Італія, Швейцарія, Сербія), за яким укладання договорів про сурогатне материнство не дозволяється. Країни, які вирішили прийняти такий режим, керувалися морально-етичними принципами, зокрема йдеться про уникнення перетворення дітей на товар та експлуатацію сурогатних матерів. У Німеччині та Австрії будь-яке штучне запліднення жінки, яка має намір у подальшому відмовитися від дитини (сурогатної матері), кваліфікується в законі як злочин, а лікар, який здійснив маніпуляцію, карається позбавленням волі на термін до 3-х років. У Франції сурогатне материнство протизаконне, оскільки суперечить законодавству про усиновлення і порушує положення про невідчужуваність людського тіла [4]. У Бельгії та Чехії будь-які домовленості щодо сурогатного материнства не визнаються та не мають юридичної сили, у зв'язку із чим відсутня юридична можливість визнання батьківства за батьками, які ініціювали процедуру сурогатного материнства (біологічними батьками дитини). У Португалії сурогатне материнство дозволяється на безоплатній основі для гетеро сексуальних пар за медичними показаннями.

Таким чином, в контексті медичного туризму з метою здійснення сурогатного материнства в країни, в яких така процедура легальна, для країн ЄС актуальними на сьогодні є наступні питання колізійного регулювання: 1) визначення національності дитини (країна-батьківщина сурогатної матері та її партнера або біологічних батьків); 2) визнання батьківства (походження дитини) (від сурогатної матері та її партнера або від біологічних батьків); 3) визнання документів про народження дитини від сурогатної матері, виданих в інших країнах (такі документи не визнаються, а діти можуть бути примусово відібрані від їх біологічних

батьків). На вказані колізійні питання звертається увага в статті співробітників Європейського парламенту Амалії Рігон та Селіни Шато [5, с. 2]. Слід відзначити, що на цей момент подібні колізії вирішуються виключно Європейським Судом з прав людини, причому при винесенні рішень суд покладається на інтереси дитини та фактично врегульовує вказані спірні питання на користь біологічних батьків (авторами наводяться рішення *Mennesson v. France*, *Foulon v. France*, *Bouvet v. France*, *Paradiso and Campanelli v. Italy*) [5, С. 2]. Таким чином, такий важливий напрямок медичного туризму фактично залишається в окремих країнах ЄС поза законом, що потребує на сьогодні першочергового реформування.

У результаті проведеного дослідження можна зробити висновок, що медичний туризм є напрямком туризму, який активно розвивається по всьому світу, у тому числі й в країнах ЄС, а України не залишається в стороні від цих процесів. Переважна більшість колізійних правових питань, що підлягають вирішенню в процесі здійснення медичного туризму в країнах ЄС (укладення та виконання договорів на надання послуг з медичного туризму, відшкодування шкоди, спричиненої наданням послуг неналежної якості чи іншого порушення договірних та позадоговірних зобов'язань) врегульована загальними колізійними нормами з вказаних питань, закріпленими в окремих європейських документах з міжнародного приватного права та спеціальних нормативно-правових актах держав-учасниць у даній сфері. Спеціальний акт ЄС щодо транскордонного медичного обслуговування (Директива Європейської Ради і Парламенту 2011/24/EU) не закріплює колізійних норм, а лише визначає права пацієнтів на отримання медичного обслуговування не в країні свого походження, покладаючи обов'язок встановлення відповідного правового регулювання на країни-учасниці. При цьому, в більшості країн ЄС залишаються нерегульованими особливо проблемні питання, пов'язані із медичним туризмом, зокрема, який вчинено з метою участі в сурогатному материнстві.

Список використаних джерел:

1. Lunt N., Smith R., Exworthy M., Stephen T. Green, Horsfall D., Mannion R. Medical Tourism: Treatments, Markets and Health System Implications: A scoping review. URL: <https://www.oecd.org/els/health-systems/48723982.pdf>
2. Wendt K. Medical Tourism: Trends and Opportunities. URL: <https://digitalscholarship.unlv.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=2484&context=thesesdissertations>

3. Гнедик Є. С. Правове регулювання господарської діяльності у сфері медичного туризму : дис. ...канд. юрид. наук. Вінниця, 2020. 238 с.
4. Шуміло І. А., Ковпик О. Ф. Правові та етичні проблеми транскордонного сурогатного материнства. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2020. № 8. С. 182–186.
5. Rigon A., Chateau C. Regulating International Surrogacy Arrangements – State of Play. URL: [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2016/571368/IPOL_BRI\(2016\)571368_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2016/571368/IPOL_BRI(2016)571368_EN.pdf)

Kostenko Inesa¹

AN ACTION PLAN FOR UKRAINE’S INTEGRATION INTO THE EUROPEAN SPACE AGENCY

Today, Ukraine continues its path to European integration. The purpose of this path is economic development and improvement of living standards. One of the tools to achieve this goal is to introduce ambitious reforms. The most important among reforms today are the reform of the judicial system, the reform of public administration, and anti-corruption reforms. In our opinion the space industry reform is important too. In 2020, the State Space Agency of Ukraine carried out corporate reform and approved a space program. Nonetheless, today in Ukraine there is a huge gap between the needs of space practice and its legal consolidation, which necessitates the reform of national space legislation, including improving the tools of state and legal regulation of activities in the field of exploration and use of outer space. Today, even in the difficult times of the pandemic, the issues of corporatization and transformation of state unitary enterprises of the space industry into joint-stock companies, regulation in satellite navigation and control in the field of remote sensing of the Earth are important.

The main goal of European integration is the formation of reliable mechanisms for political stability, democracy, and security. In the economy, this is a way to modernize Ukraine’s economy, attract foreign investment and new technologies, increase the competitiveness of domestic producers, enter world markets, create new jobs. Social stability is the achievement of high

¹ Candidate of Juridical Sciences (Ph.D.), Researcher at the Scientific Research Institute of State Building and Local Government of National Academy of Law Sciences of Ukraine

social standards by EU member states. It is necessary to study and implement the experience of European countries in the space industry.

The Ministry for Strategic Industries of Ukraine, taking into account the proposals submitted by the State Space Agency of Ukraine, has developed and submitted for approval to the concerned state bodies a draft order of the Cabinet of Ministers of Ukraine «On approval of the Action Plan for Ukraine's integration into the European Space Agency». An Action Plan for Ukraine's integration into the European Space Agency of Ukraine is aimed at implementing all components of ESA membership, namely the following tasks: ensuring the negotiation process with ESA to expand cooperation at this stage; building the image of Ukraine as an active partner of ESA, the EU and Member States and States associated with ESA in the implementation of projects in the field of space activities; approximation of Ukrainian and EU legislation in the field of space activities and project implementation procedures; preparation for the conclusion of the Agreement of the state cooperating with ESA; preparation for Ukraine's membership in ESA [1].

Following paragraph 135 of the Government's Priority Action Plan for 2021, the development of an action plan for Ukraine's integration into the European Space Agency is indicated. The ultimate goal of these actions is to determine Ukraine's full membership in the European Space Agency. According to the Plan, the The Ministry for Strategic Industries of Ukraine is responsible for the implementation of this step. A corresponding decision of the Cabinet of Ministers of Ukraine on such a plan should be adopted in December 2021. According to the Plan, the expected results state use of the EU's «space» potential in the interests of Ukraine's economy and security; access to the tender system of the European Space Agency, and full participation in the implementation of large-scale European space projects and research programs; access to advanced European space technologies to further improve domestic rocket and space technology; deepening the process of Ukraine's integration into the EU economy and promoting Ukraine's political integration into the EU. “

However, has our state reached the level of becoming a full member of the European Space Agency today? In this aspect, first of all, it is necessary to investigate the European Space Agency and its legal status.

The European Space Agency (ESA) is an international intergovernmental organization of 22 Member States³ (2018) and a model of international cooperation in the exploration and use of outer space. States cooperate through

ESA, and ESA cooperates with other partners. In the first case, ESA can be considered a mechanism of international cooperation between its Member States. In the second case, ESA is an actor of international cooperation. This paper presents ESA's structure, functioning, and role in international cooperation in the peaceful exploration and use of outer space [2].

In ESA, around 2,200 employees from all the Member States work. These are scientists, engineers, information technology, and administrative staff. These individuals are in an employment relationship with ESA. Public administration of ESA is carried out by collective (ESA Council, assisted by the Bureau of the Agency Council) and individual (Director-General and staff members) subjects. Aside, experts, who are not directly members of ESA, but perform certain functions, have specific administrative rights and responsibilities should be distinguished [3].

The activities of the Agency include mandatory activities, in which all Member States participate, and optional activities, in which all Member States participate apart from those that formally declare themselves not interested in participating. The foundation of will and the exercise of assigned competencies of an IGO materialize through at least one organ, traditionally two: an executive organ and a collegial organ (the latter regularly but not always being the law-making organ). The organs of ESA are the Council and the Director-General assisted by a staff (Article 10). The Council is composed of representatives of the Member States. The Council elects from among its members for two years a Chairman and two Vice-chairmen, who may be re-elected once for a further year. The terms of office of the Chairman and his Vice-chairmen begin on 1 July of the year of the election [4].

The Council meets as and when required, either at the delegate level or ministerial level. The meetings are held at the Agency's Headquarters unless the Council decides otherwise. The Council is elected for two years a Chairman and Vice-chairmen, who may be re-elected once for a further year. The Chairman directs the proceedings of the Council and ensures the preparation of its decisions; he informs the Member States of proposals for the execution of an optional program; he assists in coordinating the activities of the organs of the Agency. He maintains liaison with the Member States, through their delegates to the Council, on general policy matters affecting the Agency and endeavors to harmonize their views thereon. In the interval between meetings, he advises the Director-General and obtains from him all necessary information. The Council adopts its own rules of procedure. The Council, by a two-thirds

majority of all Member States, appoints a Director-General for a defined period and may, by the same majority, terminate his appointment. The Director-General is the chief executive officer of the Agency and its legal representative. He takes all measures necessary for the management of the Agency, the execution of its programs, the implementation of its policy, and the fulfillment of its purpose, following the directives issued by the Council. He shall have authority over the establishments of the Agency. He is, regarding the financial administration of the Agency, act per the provisions of Annex II. He makes an annual report to the Council [5].

ESA has its parts in the Member States, namely: the European Astronauts Centre in Germany; the European Space Astronomy Centre (Spain); the European Space Operations Centre (Germany), the Centre for Earth Observation (Italy), the European Space Research and Technology Centre (Netherlands), the European Centre for Space Applications and Telecommunications (U. K.), the European Space Security and Education Centre (Belgium), as well as liaison offices in Belgium, USA, and Russia. ESA's main object is a launch base in French Guiana and ground/tracking stations in various parts of the world [6]. ESA is a mechanism of international cooperation in outer space activities, taking the form of an international intergovernmental organization with an international legal personality recognized by its Member States and many other States of the international community. The ESA system allows for the necessary flexibility of taking into account the particular interests of its Member States while at the same time guaranteeing the necessary stability of a core European space program.

In this article, we considered the relationship between the governance structure and the main strategic goals of ESA and the State Space Agency of Ukraine. Within the framework of European space integration, the specific needs and interests of small and new Member States are taken into account, a lot of attention is paid to the content and analysis of national space strategies. Priorities are categorized according to technology areas, the role of space in sustainable development, and motivation for space investment. ESA is designed to meet the needs and interests of new Member States, but the new Member States must meet all important criteria.

References

1. Ministry for Strategic Industries develops an Action Plan for Ukraine's integration into the European Space Agency; <https://www.kmu.gov.ua/en/news/minstrategprom-zrozboviv-plan-dij-shchodo-integraciyi-ukrayini-do-yevropejskogo-kosmichnogo-agentstva>

2. The European Space Agency as a mechanism and an actor of international cooperation. Committee on the Peaceful Uses of Outer Space Legal Subcommittee Fifty-seventh session Vienna, 9–20 April 2018; https://www.unoosa.org/res/oosadoc/data/documents/2018/aac_105c_22018crp/aac_105c_22018crp_20_0_html/AC105_C2_2018_CRP20E.pdf

3. Legal Status of the European Space Agency by Renáta Dolanská and Vira Halunko Advanced Space Law, Volume 3, 2019 11; http://asljournal.org/journals/2019-3/ASL_vol_3_Dolansk_Halunko.pdf

4. ESA COUNCIL RULES OF PROCEDURE. Approved by the Council at its 7th Session (10–11 May 1976) and amended at its 29th Session (27–28 February 1979). As far as the responsibilities of the Council are concerned, please refer to Article XI of the ESA Convention; https://esamultimedia.esa.int/multimedia/publications/SP-1337/SP-1337_EN.pdf

5. CONVENTION FOR THE ESTABLISHMENT OF A EUROPEAN SPACE AGENCY 1975; https://esamultimedia.esa.int/multimedia/publications/SP-1337/SP-1337_EN.pdf

6. «Europe's Spaceport» www.esa.int.

Павко Я. А.¹

РЕАЛІЗАЦІЯ ЦІЛЕЙ СТАЛОГО РОЗВИТКУ В РАМКАХ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ЗЕЛЕНОЇ УГОДИ

З метою протидії зміні клімату та перетворення Європи на перший кліматично нейтральний континент Президентка Європейської комісії Урсула фон дер Ляєн в 2019 р. запропонувала вжити ряд заходів до 2050 р., які знайшли своє відображення в Європейській зеленій угоді. Загалом, ця угода передбачає проведення системних реформ, завдяки яким держави зможуть перейти на використання відновлюваних джерел енергії та сприяти зменшенню викидів парникових газів, а, отже, збереженню довкілля. Принципи таких трансформаційних змін окреслені в Комюніке від Європейської комісії для Європейського парламенту, Європейської Ради, Ради, Європейського економічного та соціального комітету та Комітету з регіонів «Європейська зелена угода», прийнятому 11 грудня 2019 р. [1].

¹ К.ю.н., старший науковий співробітник відділу міжнародного права та порівняльного правознавства Інституту держави і права імені В. М. Корецького НАН України

У цьому зв'язку зауважимо, що боротьба зі зміною клімату та її наслідками є 13-ю Ціллю сталого розвитку, встановленою ООН. Варто нагадати, що 25 вересня 2015 р. Генеральною Асамблеєю ООН було прийнято резолюцію «Перетворення нашого світу: порядок денний у сфері сталого розвитку до 2030 року», в якій визначено основні 17 Цілей сталого розвитку. До них належать наступні: подолання бідності; подолання голоду; міцне здоров'я; якісна освіта; гендерна рівність; чиста вода та належні санітарні умови; відновлювана енергія; гідна праця та економічне зростання; інновації та інфраструктура; скорочення нерівності; сталий розвиток міст та спільнот; відповідальне споживання; боротьба зі зміною клімату; збереження морських екосистем; збереження екосистем суші; мир та справедливість; партнерство заради стійкого розвитку [2, С. 14]. Усі цілі мають комплексний характер і забезпечують баланс трьох вимірів сталого розвитку: економічного, екологічного і соціального. До речі, поняття «сталий розвиток» було введено у широкий обіг з появою доповіді Міжнародної комісії з навколишнього середовища і розвитку «Наше спільне майбутнє» в 1987 р. У ній, зокрема, під сталим розвитком розуміють розвиток який відповідає потребам нинішнього покоління не позбавляючи майбутні покоління можливості задовольняти свої власні потреби [3, С. 24].

Необхідно підкреслити, що згідно з вищевказаним комюніке 2019 р. Європейська зелена угода є невід'ємною частиною стратегії ЄС щодо виконання порядку денного ООН до 2030 р. та цілей сталого розвитку [1, С. 1]. Загалом, перехід до зеленої енергетики, який включає кардинальне перетворення економіки, є кроком до досягнення сталого розвитку. У свою чергу, пріоритетним напрямком сталого розвитку виступає саме збереження навколишнього середовища, що підтверджує дана угода. Протидія кліматичним змінам, зменшення викидів парникових газів і запровадження зелених технологій – першочергові завдання для європейських держав на шляху до сталого розвитку та кліматичної нейтральності. У червні 2021 р. Європарламентом було схвалено Європейський кліматичний закон, який має допомогти перетворити ЄС на лідера у боротьбі зі зміною клімату. Він передбачає створення наукового консультативного комітету, члени якого будуть оцінювати узгодження дій держав-членів та досягнення ЄС стосовно запобігання глобальному потеплінню. Даний закон вважають центральним елементом Європейської зеленої угоди [4].

Слід зауважити, що наша держава рухається в напрямку реалізації Цілей сталого розвитку і тому намагається брати активну участь в Європейській зеленій угоді. 30 вересня 2019 р. Президент України В. Зеленський підписав Указ № 722 «Про Цілі сталого розвитку України на період до 2030 року», в якому зазначено про важливість дотримання Цілей сталого розвитку до 2030 року з метою забезпечення національних інтересів України щодо сталого розвитку економіки, громадянського суспільства і держави для досягнення зростання рівня та якості життя населення, додержання конституційних прав і свобод людини та громадянина [5]. На початку 2020 р. Україна заявила про готовність долучитися до Європейської зеленої угоди, а у вересні цього ж року передала позиційний документ до ЄС з власним баченням місця нашої держави в Європейській зеленій угоді та пропозиціями щодо розробки дорожньої карти для неї. На сьогоднішній день Європейська зелена угода є пріоритетом для українського уряду, так само як вона є і для Європейської комісії. Україна поступово інтегрується у нову екологічну політику ЄС шляхом гармонізації українського законодавства із законодавством ЄС. Під час розробки дорожньої карти з Європейської зеленої угоди для нашої держави планується брати до уваги досвід подібної співпраці із Західними Балканами. Крім того, під час 23-го Саміту Україна-ЄС у жовтні 2021 р. ЄС позитивно оцінив діяльність України в сфері боротьби зі зміною клімату та висловив бажання стосовно прийняття нею стратегії низьковуглецевого розвитку, яка б сприяла пришвидшенню проведення усіх необхідних реформ [6, С. 6].

Доцільно зазначити, що з 31 жовтня по 12 листопада проходила 26-а Конференція сторін Рамкової конвенції ООН про зміну клімату в м. Глазго (Шотландія), яка є майданчиком для обговоренню ключових питань кліматичної політики. У ній взяло участь понад 100 країн світу, включаючи Україну. Це став перший саміт, на якому держави підсумували, що саме вони змогли зробити з моменту прийняття Паризької угоди 2015 р. [7]. Безумовно, кліматична політика ЄС є важливою складовою глобальної кліматичної політики в цілому. Реалізація цілей Європейської зеленої угоди є не можливою без виконання державами взятих на себе міжнародних зобов'язань за Паризькою кліматичною угодою.

Таким чином, Європейська зелена угода спрямована на реалізацію Цілей сталого розвитку, чільне місце серед яких посідає протидія кліматичним змінам та адаптація до їх наслідків. Україна як держава, що за-

цікавлена в досягненні кліматичної нейтральності, прагне брати активну участь у цій угоді та робить усе можливе для втілення в життя реформ у рамках обраного зеленого курсу.

Список використаної літератури:

1. Communication from the Commission to the European Parliament, the European Council, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions «The European Green Deal» (11.12.2019). Brussels, 2019. 24 p. (date of access: 12.10.2021).

2. Resolution of the General Assembly «Transforming Our World: the 2030 Agenda for Sustainable Development» (25.09.2015).A/RES/70/1. 35 p. URL: https://www.un.org/ga/search/view_doc.asp?symbol=A/RES/70/1&Lang=E(date of access: 20.10.2021).

3. Доклад Всемирной комиссии ООН по вопросам окружающей среды и развития «Наше общее будущее» от 04.08.1987 г. 412 с. URL:<http://www.un.org/ru/ga/pdf/brundtland.pdf> (дата обращения: 03.11.2021).

4. Принят Европейский климатический закон. 24.06.2021. URL: <https://ru.euronews.com/2021/06/24/eu-parliament-climate-law>(дата звернення: 03.11.2021).

5. Про Цілі сталого розвитку України на період до 2030 року: Указ Президента України від 30.09.2019 р. № 722. URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/722/2019#Text>(датазвернення: 03.11.2021).

6. Joint statement following the 23rd EU-Ukraine Summit. 12 October 2021. Kyiv, 2021. 12p. URL: https://eeas.europa.eu/sites/default/files/20211012-joint-statement-final_0.pdf(date of access: 03.11.2021).

7. Кліматичний саміт у Глазго COP26: що це, чому важливо й чого від нього очікувати. 28.10.2021 р. URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/features-59076302> (дата звернення: 04.11.2021).

Петренко Ю. В.¹

ОСОБЛИВОСТІ ПРАВОВОЇ ПРИРОДИ ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВОГО МЕХАНІЗМУ УЧАСТІ ТРЕТІХ КРАЇН У СПІЛЬНИХ ОБОРОННИХ ПРОЄКТАХ PESCO

В результаті прискорення процесів глобалізації у світі відбулися суттєві зміни в системі міжнародної безпеки. Не втрачає, як бачимо,

¹ Доктор філософії, викладач Полтавського фахового коледжу Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

свої актуальності імовірність виникнення прямої військової загрози. Яскравим прикладом є російська військова агресія проти України, що розпочалася ще в 2014 р., а згодом набула форми перманентного збройного конфлікту.

Разом з тим, з'явилася значна кількість так званих «м'яких загроз», а саме: тероризм, ядерна безпека, поширення зброї масового знищення, екологічні загрози, нелегальна міграція, організована злочинність та ін. Наведений перелік є далеко не повним. Більше того, спектр такого роду викликів і небезпек постійно розширюється. Новітні загрози, підсилюючи дію одна одної, здатні заподіяти суттєву шкоду усій міжнародній спільноті. Тож пошук дієвих правових механізмів ефективного реагування на них набув важливого значення для всього міжнародного співтовариства, в тому числі і для держав-членів Європейського Союзу.

В умовах глобалізації зростає роль міжнародних безпекових організацій. Значної ваги набирають регіональні організації, які здійснюють ефективний розподіл праці у справі підтримки миру і безпеки [1, с. 13]. В Європі однією з міжнародних організацій, в рамках якої держави співпрацюють у сфері оборони, є Європейський Союз [2, с. 255; 12; 13].

Свідченням зусиль названого міждержавного об'єднання у напрямку підсилення власної обороноздатності є ряд ініціатив в галузі безпеки та оборони, серед яких однією із найбільш дієвих на сьогодні є PESCO.

Серед основних договорів ЄС, що створили правову основу для формування системи європейської безпеки та оборони, особливе значення має Договір про Європейський Союз (далі – ДЄС) [3].

Частиною 6 ст. 42 ДЄС передбачено, що для держав-членів, військовий потенціал яких задовольняє вищі критерії та які взяли одна щодо одної більш тісні зобов'язання в цій сфері, передбачено можливість запровадження постійної структурної співпраці в рамках Союзу [4, с. 38]. Механізм реалізації такої можливості визначено ст. 46 ДЄС.

У 2017 р. п. 6 ст. 42 та ст. 46 ДЄС набули практичного втілення – під патронатом Європейської ради була ініційована програма «Постійне структурне співробітництво» (Permanent Structured cooperation, PESCO) в сфері оборони [5]. 11 грудня 2017 р. Рада ЄС схвалила створення програми в сфері оборони (PESCO). У документі вказані цілі й спільні зобов'язання країн, зокрема, інвестиції в оборону, розвиток потенціалу та підвищення бойової оперативної готовності [2, с. 261].

Запуск механізму постійної структурної співпраці держав-членів ЄС у сфері оборони в рамках статті 42 ДЄС є важливим кроком у збільшенні обсягу самостійності і готовності брати відповідальність за власну оборону та безпеку [6, с. 79].

PESCO – це постійний формат для поступового посилення військової співпраці держав-членів Євросоюзу, військовий потенціал яких задовольняє вищі критерії, та які готові взяти одна щодо одної більш тісні зобов'язання в цій сфері. Мета створення PESCO – поглиблення і розширення співпраці у сфері безпеки і оборони, що, у свою чергу, сприятиме посиленню обороноздатності Євросоюзу і дозволить спільно протистояти військовим загрозам [7, с. 180].

Розширене співробітництво в цій сфері дозволить скоротити кількість різних систем озброєння в Європі, а отже, посилити взаємодію між державами-членами ЄС, підвищити взаємозв'язок і конкурентоспроможність промисловості [2, с. 261].

Механізм PESCO формує юридичну платформу для спільних дій країн-членів Євросоюзу щодо створення нових військових підрозділів та проведення операцій у сфері оборони і безпеки, а також для досліджень в оборонній сфері [8, с. 124]. До вказаного формату співпраці у сфері оборони долучилися 25 із 28 країн-членів ЄС. Не підтримали ініціативу Великобританія, Данія і Мальта. Після виходу Великобританії зі складу Європейського Союзу можемо говорити про участь у проєкті 25 із 27 держав-учасниць ЄС.

Усвідомлюючи, що для пошуку ефективних міжнародно-правових інструментів протидії загрозам та викликам регіональній та універсальній системі колективної безпеки, об'єднання зусиль та можливостей виключно держав-членів Європейського Союзу може виявитися недостатнім, в рамках об'єднання було прийнято рішення створити правову основу для залучення до співпраці країн, готових продемонструвати військову спроможність в ході проведення спільних операцій.

Тож 5 листопада 2020 р. Радою ЄС ухвалено загальні умови, за яких треті країни можуть у виняткових випадках бути запрошені до участі в окремих проєктах PESCO [9]. Це рішення встановлює ряд політичних, істотних та правових умов (ст. 3) та відповідні процедури для такого залучення (ст. 2).

Серед політичних умов варто назвати наступні: поділяти цінності (ст. 2 ДЄС) та принципи (ч. 1 ст. 21 ДЄС) Європейського Союзу, а також

цілі Спільної зовнішньої та безпекової політики (пп. а, б, с, h ч. 2 статті 21 ДЄС), не суперечити інтересам безпеки та оборони Євросоюзу та його держав-членів, вести політичний діалог із Союзом, що має охоплювати з-поміж іншого також аспекти безпеки та оборони [9].

Що стосується істотних умов участі третіх держав у проєктах PESCO, то останні мають надавати значну додану вартість таким проєктам і сприяти досягненню їх цілей. Так, відповідно до пріоритету європейського підходу до співпраці та згідно ч. 5 ст. 4 Рішення Ради (CFSP) 2018/909 від 25 червня 2018 р. про встановлення спільного набору правил управління проєктами PESCO [10], учасники відповідного проєкту мають зробити власний внесок у такий проєкт. Залежно від обсягу проєкту, кожен його учасник має визначити характер такого внеску, який може включати оперативну підтримку, фінансові ресурси, експертні знання, обладнання, інші додаткові можливості. Такі внески мають сприяти досягненню мети проєкту, а отже, і просуванню PESCO. Участь третьої держави має в цілому сприяти зміцненню Спільної політики безпеки та оборони, в тому числі підтримувати місії та операції у сфері безпеки та оборони. Правовою умовою участі третіх держав у проєктах PESCO є укладення з Євросоюзом угоди про захист інформації.

У разі, якщо проєкт PESCO, до участі в якому залучено третю державу, буде реалізовуватися за підтримки Європейського оборонного агентства, то третя держава, яка має намір брати в ньому участь, повинна укласти з останнім відповідні адміністративні домовленості.

З метою виконання своїх функцій Європейське оборонне агентство може укладати адміністративні угоди з третіми країнами, організаціями та юридичними особами. Такі домовленості, зокрема, охоплюють: (а) принципи відносин між Агентством та третьою стороною; (б) положення про консультації з питань, що стосуються роботи Агентства; (с) питання безпеки [11].

При цьому в ході прийняття рішень Європейське оборонне агентство поважає єдину інституційну базу та автономію Європейського Союзу. Тому кожна адміністративна домовленість укладається Керівною радою тільки після схвалення Радою, що діє одноголосно.

Існує чітка процедура залучення третіх держав, які відповідають названим вище умовам, до участі в реалізації окремих проєктів PESCO. Така процедура включає декілька етапів.

Спершу третя держава подає координатору або координаторам проєкту запит на участь у відповідному проєкті. Запит має містити досить детальну інформацію про причини участі у проєкті, про обсяг та форму запропонованої участі, а також обґрунтування виконання політичних, істотних та правових умов для такого залучення.

Держави-учасниці розглядають запит третьої держави щодо встановлення можливості її залучення до відповідного проєкту. При цьому вони мають досягти консенсусу щодо доцільності участі такої держави у відповідному проєкті, стосовно обсягу та форм залучення, а також відповідності загальним умовам, за яких треті країни можуть у виняткових випадках бути запрошені до участі в окремих проєктах PESCO.

Якщо координаторами проєкту згоди все ж досягнуто, вони повідомляють про своє рішення Раду та Верховного представника ЄС з питань закордонних справ і політики безпеки. До такого повідомлення додається також запит, поданий третьою державою. На підставі цього повідомлення та після отримання висновку Комітету з питань політики та безпеки, Рада ухвалює рішення щодо відповідності третьої держави загальним умовам залучення до участі в окремих проєктах PESCO.

У ч. 6 ст. 46 ДЄС зазначено, що рішення в рамках постійної структурної співпраці, крім тих, що передбачені в пунктах 2–5 цієї статті, ухвалюються одностайно. Тобто усіма 25 державами-членами PESCO має бути досягнуто консенсусу щодо участі третіх держав в тому чи іншому проєкті PESCO. У разі прийняття позитивного рішення учасниці такого проєкту укладають із зацікавленою третьою державою відповідні адміністративні домовленості. Тобто рішення про залучення третьої держави до проєктів PESCO приймаються у властивій для міждержавної співпраці формі [8, с. 135].

Адміністративні домовленості між державами-учасницями проєкту та третьою державою повинні включати також права та обов'язки третьої держави, яка бере участь в проєкті PESCO. Такі права та обов'язки можуть включати наступне: відвідування зборів, ролі та обов'язки, які повинні виконувати треті держави, обсяг залучення третьої держави до процесу прийняття рішень в рамках відповідного проєкту PESCO, обсяг та сфери обміну інформацією між учасницями проєкту та третьою державою.

Третя держава, яка бере участь в проєкті PESCO, може брати участь у процесі прийняття рішень щодо реалізації відповідного проєкту з урахуванням її внеску в його реалізацію.

Варто зазначити, що прийняття загальних умов участі третіх держав у проєктах PESCO є, беззаперечно, важливим кроком у напрямку до розширення співпраці у сфері оборони з партнерами з Європейського Союзу. Тож такою можливістю може скористатися й Україна.

Список використаної літератури:

1. Петренко Ю. В. Передумови зародження та формування співробітництва держав-членів Європейського Союзу у сфері оборони. *Теорія і практика правознавства: електрон. наук. фахове вид.* 2019. Вип. 1. URL: <http://tlaw.nlu.edu.ua/article/view/165264/170024> (дата звернення: 24.04.2019).
2. Петренко Ю. В. Проблеми міжнародно-правового механізму співробітництва держав-членів Європейського Союзу в сфері оборони. *Проблеми законності.* 2019. Вип. 147. С. 253–270.
3. Договір про Європейський Союз від 07.02.1992 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_029 (дата звернення: 14. 10.2021).
4. Трагнюк О. Я., Анакіна Т. М., Комарова Т. В. та ін. Основи права Європейського Союзу : нормативні матеріали. Харків, 2010. 392 с.
5. Permanent Structured Cooperation – PESCO Deepening Defence Cooperation among EU Member States. URL: https://eeas.europa.eu/sites/eeas/files/pesco_factsheet_19-10-2017_1.pdf (дата звернення 21.06.2019).
6. Petrenko Y. PESCO as an additional mechanism of cooperation of the EU member state in the defense sphere. *Leges şiviaţa.* 2019. № 12/2. P. 76–80.
7. Петренко Ю. В. PESCO та Європейська ініціатива з інтервенції: єдина мета та різне бачення ідеї європейської оборони. *Україна і Європейський Союз: шлях до сталого розвитку*: зб. наук. статей за матеріалами III Всеукр. наук. практ. конф. з європ. права (м. Харків, 15 листоп. 2019 р.). Харків, 2019. С. 179–183.
8. Петренко Ю. В. Міжнародне співробітництво держав-членів Європейського Союзу в сфері оборони: дис. д-ра філос. Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого. Харків, 2021. 205 с.
9. Council Decision (CFSP) 2020/1639 establishing the general conditions under which third States could exceptionally be invited to participate in individual PESCO projects (06.11.2020). *Official Journal of the European Union.* L 371, p. 3–9.
10. Council Decision (CFSP) 2018/909 establishing a common set of governance rules for PESCO projects (25.06.2018). *Official Journal of the European Union.* L 161, p. 3–9.
11. Council Decision (CFSP) 2015/1835 defining the statute, seat and operational rules of the European Defence Agency (12.10.2015). *Official Journal of the European Union.* L 266, p. 55–74.
12. Yakoviyk I. V., Tragniuk O. Y., Boichuk D. S. Strategic autonomy of the European Union: on the way to «European Sovereignty» in defense? *Problems of Legality.* 2020. № 149. С. 223–242.

13. Яковюк І. В., Трагнюк О. Я. Правове регулювання співпраці європейських держав в рамках Європейської ініціативи з інтервенції. *Український часопис міжнародного права*. 2019. № 4. С. 117–122. DOI: <https://doi.org/10.36952/uail.2019.4.117>.

Чалабієва М. Р.¹

ПОЗИТИВНИЙ ДОСВІД ЦИФРОВІЗАЦІЇ КРАЇН ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

Глобальні digital-трансформації світового суспільства створюють нові виклики у сфері цифрової освіченості населення. Сьогодні йде мова про гостру потребу держав у забезпеченні високого рівня інформаційно-цифрової компетентності усіх прошарків населення, та сприяння розвитку нестандартних здібностей згідно потреб цифровізації.

Так, цифрове суспільство представляє собою сукупність державних платформ (зокрема, для надання адміністративних послуг чи отримання публічної інформації) та населення, яке успішно використовує технології для задоволення власних потреб. Разом вони представляють собою складну структуру прямої взаємодії.

Країни Європейського союзу ретельно відстежують сучасні перспективи діджиталізації. У цих країнах існує спеціальний індекс, який відображає рівень проникнення інноваційних технологій у буденне життя населення. Він називається DESI (The Digital Economy and Society Index), та визначає ступінь прогресу країн ЄС у сфері цифрової економіки та суспільства. Він складається зі зведення ряду показників: забезпечення зв'язку, загального людського капіталу, ступеню використання Інтернету населенням, інтеграції цифрових технологій та цифрових державних послуг [1].

Забезпечення зв'язку передбачає гарантування його у межах цифрового доступу в країнах Європейського союзу. Наразі, встановлено, що лідирують Данія, Швеція та Люксембург.

Людський капітал складається з показників, які спрямовані на дослідження цифрових навичок, які слід опанувати населенню для повноцінної інтеграції у цифрове суспільство. Сьогодні високими результата-

¹ К.ю.н., науковий співробітник НДІ державного будівництва та місцевого самоврядування НАПрН України

ми можуть похизуватися Бельгія, Люксембург, Нідерланди, Данія, Фінляндія, Великобританія, Ірландія та Естонія [1].

Ступінь використання людьми Інтернету росте у зв'язку з розширенням покриття мережі. Насамперед, в країнах Європейського союзу 86% громадян мають доступ до мережі Інтернет та активно її використовують. Такий високий рівень популярності ваб-ресурсів викликаний широким залученням людей до користування державними сервісами (Швеція та Нідерланди).

Питання інтеграції цифрових технологій передбачає впровадження їх на великих та малих підприємствах. Ріст довіри до мережевих ресурсів, баз для збирання та зберігання великих обсягів інформації – невпинно зростає.

Згідно статистичних даних DESI, ще у 2019 році трохи більше 38% великих компаній довірили свої данні «хмарним ресурсам». А лише 17% малих підприємств – віддали перевагу вищевказаним цифровим можливостям [1]. Не зважаючи на невражаючі показники, тенденція загалом вбачається позитивною. Лідерами інтеграції цифрових технологій визнано Ірландію, Фінляндію та Бельгію.

Поруч з вищезазначеними показниками, ідеться про довіру до електронного уряду Європейського союзу та його впливу на соціальні сфери. Згідно індексу DESI, відсоток людей, що користуються даними перевагами збільшився з майже 58% до 67% [1]. А лідирують Естонія та Іспанія.

Загалом, аналізуючи результати цифровізації країн Європейського союзу, можна виокремити абсолютних переможців у кожній категорії. Високими показниками відзначилася, насамперед, Естонія у сфері надання цифрових державних послуг.

Щодо питання доступності зв'язку, пальму першості завоювала Данія, а у категорії найвищого рівня цифрового розвитку – перемогла Фінляндія. Ірландія лідирує у сфері інтеграції цифрових технологій у суспільстві та економіці.

Таким чином, позитивний досвід країн Європейського союзу демонструє важливість двох складових – цифрової компетентності та освіченості населення й забезпечення державою якісного покриття Інтернет-мережею. Крім того, пріоритетним напрямком вбачається гарантування безпечного кіберпростору задля мотивації споживачів цифрового ринку.

Водночас, важливо підтримати розвиток інформаційно-комунікаційного забезпечення державних платформ та стаціонарних центрів для

отримання адміністративних послуг на місці, але за допомогою Інтернет-мережі й інформаційно-комунікаційно освічених державних службовців.

Загалом, встановлено, що країни повинні продовжувати проводити активну державну політику у напрямку популяризації переваг цифровізації. Розвиток даної сфери прямопропорційно впливає на економічний розвиток країни та перспективи ІТ-ринку.

Список використаної літератури:

1. International Digital Economy and Society Index 2020. URL: <https://ec.europa.eu/digital-single-market/en/digital-economy-and-society-index-desi>.

2. Яковюк І. В. Інноваційна стратегія ЄС: уроки для України. *Право та інноваційне суспільство : електронне видання*. 2014. Вип. 2(3). URL : <http://apir.org.ua/wp-content/uploads/2014/12/Yakoviy.Pdf>.

Гнімії А. О.¹

РОЛЬ FRONTEXУ ПРОВЕДЕННІ ОПЕРАЦІЙ З ПОВЕРНЕННЯ

Проведення ефективної політики з повернення є однією з умов нормального функціонування простору свободи, безпеки та справедливості Європейського Союзу. Важлива роль у цьому процесі відводиться Європейській агенції з прикордонної та берегової охорони (далі – Агенція або FRONTEX). Реформування мандату Агенції, що відбулося протягом останніх років, істотно розширило оперативні та технічні можливості під час проведення операцій з повернення. У зв'язку із цим можна простежувати тенденцію до збільшення кількості нелегальних мігрантів із третіх країн, яких повертають до країн свого походження або проживання (у 2015 р. повернуто 3 565 осіб [2, с. 52], а в 2020 р. – 66 514 [7, с. 60]).

Повноваження Агенції у сфері повернення закріплені у ст.ст. 48–53 Регламенту № 2019/1896 «Про Європейську прикордонну і берегову охорону» [6]. Відповідно до цих положень FRONTEX уповноважений виконувати широкий комплекс завдань з організації та координації операцій з повернення, а також надавати оперативну, технічну або фінансо-

¹ Аспірант кафедри права Європейського Союзу Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

ву підтримку державам-членам. Але компетенція щодо прийняття рішень про повернення громадян третіх країн, які незаконно перебувають на території ЄС, залишається за державами-членами. Крім того, Агенція може брати участь як в добровільних поверненнях, що відбуваються у порядку передбаченому ст. 7 Директиви №2008/115/ЄС, так і під час процедур видворення, які здійснюються на підставі міжнародних угод про реадмісію, укладених ЄС або його державами-членами із третіми країнами.

Виділяють 4 види операцій з повернення, у яких може брати участь Агенція: національні операції повернення, спільні операції повернення, колективні операції повернення та втручання, пов'язане з поверненням.

Національні та спільні операції повернення розмежовують за таким критерієм як кількість держав-членів, що беруть участь у ній. Так, національні операції повернення проводяться лише однією державою-членом тоді, як у спільних операціях повернення приймають участь відразу декілька держав. Обидва види операцій можуть бути розпочаті за ініціативою Агенції та після отримання згоди держави-члена.

Колективні операції повернення характеризуються тим, що транспортні засоби та персонал супроводу для повернення надається третьою країною, до якої направляються поворотці (ч. 3 ст. 50 Регламенту №2019/1896 [6]). Важливою умовою проведення цієї операції є попередня підготовка персоналу супроводу третьої країни відповідно до стандартів ЄС. А. Помеон (A. Poméon) зазначає, що гарантією дотримання основоположних прав людини та принципу заборони примусового видворення є підписання та ратифікація третьою країною Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод [5, с. 139]. Але варто зазначити, що ця Конвенція має регіональний характер, членами якої можуть бути лише європейські держави. При цьому значна кількість нелегальних мігрантів, щодо яких приймаються рішення про повернення, є громадянами країн Африки та Азії. Враховуючи цю обставину, ми вважаємо, що проведення колективних операцій повернення можливе з тими третіми країнами, які дотримуються мінімальних стандартів захисту прав людини, що закріплені у Конвенції про статус біженців 1951 р. та у додатковому протоколі до неї 1966 р.

Ще одним видом операцій, у яких бере участь FRONTEX, є втручання, пов'язані з поверненням (ст. 53 Регламенту №2019/1896 [6]). Правовою підставою їх проведення є виникнення ситуації, за якої

держава-член стикається з особливими та непропорційно складними викликами при виконанні свого зобов'язання з повернення поворотців. Виникнення такої ситуації передбачає необхідність швидкого розгортання команд повернення у державі-члені, які їй надаватимуть допомогу у здійсненні процедур повернення та організації операцій повернення. Колективні операції повернення та втручання, пов'язані з поверненням можуть бути розпочаті за запитом відповідної держави або з власної ініціативи Агенції за умови отримання згоди держави-члена.

Допомога державам-членам у проведенні оперативної діяльності з повернення надається командами повернення FRONTEX, які представлені трьома групами: персонал супроводу при поверненні, спеціалісти із повернення та спостерігачі за примусовим поверненням. На членів цих груп покладаються завдання із збирання необхідної інформації для визначення громадянства осіб, які підлягають поверненню, підготовки проекту рішення про повернення, придбання проїзних документів, здійснення супроводу поворотців, нагляду за дотриманням прав людини тощо. До їхнього складу можуть також входити особи, які мають експертні знання у галузі захисту прав дітей. Рішення про кількість та профіль експертів, які необхідно включити до складу команд з повернення приймається Правлінням за пропозицією Виконавчого директора Агенції.

Нинішній мандат FRONTEX закріплює за Агенцією обов'язок надавати технічну та оперативну допомогу державам-членам на всіх стадіях операцій повернення. Під час першої стадії члени персоналу Агенції залучаються до проведення заходів пов'язаних із ідентифікацією громадян третьої країни та вжиттям інших заходів перед поверненням. Допомога державам-членам може виражатися у збиранні необхідної інформації для встановлення громадянства нелегальних мігрантів, які підлягають поверненню, підготовці проекту рішення про повернення, отримання проїзних документів, у тому числі в рамках консульської співпраці тощо.

Для оптимізації завдань зі збирання та обміну інформацією передбачається створення інтегрованої платформи управління поверненням, у межах якої будуть оброблятися персональні дані (біографічні дані та переліки пасажирів), а також інформація, яка отримана під час проведення співбесід щодо міжнародного захисту. М. Гкліати (M. Gkliati) зазначає, що оскільки така інформація може бути доступною для третіх країн, у яких рівень захисту персональних даних не відповідає стандартам ЄС,

а також у разі потрапляння відповідної інформації до третьої країни, яка здійснювала переслідування мігранта за ознаками раси, релігії, громадянства, політичних поглядів, належність до певної соціальної групи тощо, це може призвести до порушення основоположних прав людини [3, с. 12].

Відповідальність за прийняття рішення про повернення покладається на держави-члени ЄС, але за Агенцією зберігається можливість підготувати проект такого рішення. На думку окремих вчених зазначене повноваження створює ризики неформального впливу Агенції на позицію відповідної держави-члена. Такий висновок зроблено, виходячи з практики оцінки заяв про надання притулку за участю Європейського офісу підтримки притулку, коли його рекомендації були покладені в основу більшості рішень прийнятих владою Греції [4].

Наступною стадією є сам процес повернення нелегальних мігрантів, стосовно яких прийняті рішення про повернення. На цьому етапі FRONTEX може сприяти проведенню повернення шляхом надання технічного обладнання (наприклад, літаків, які знаходяться в нього на праві власності або користування) для транспортування поворотців до країн призначення. Сама операція повернення має відбуватися за участю груп повернення (персоналу супроводу, спеціалістів із повернення, спостерігачів за примусовим поверненням), які слідкують за досягненням цілей, визначених оперативним планом.

Оперативна діяльність з повернення має супроводжуватися чітким дотриманням прав людини. У зв'язку із цим Агенцією було прийнято Кодекс поведінки для операцій повернення і втручань, пов'язаних із поверненням, які координуються або організуються FRONTEX [1]. Хоча, цей документ є актом м'якого права, невиконання його положень може бути підставою для притягнення винних осіб до відповідальності. У Кодексі поведінки зазначається, що у кожній операції повернення повинен брати участь принаймні один лікар та за необхідності перекладач (ч. 1, 2 ст. 14). Примусові заходи до поворотців можуть бути застосовані лише за виняткових обставин, наприклад, коли вони відмовляються чи чинять опір вивезенню, або у відповідь на негайну та серйозну загрозу їхньої втечі, заподіяння шкоди собі чи третій стороні або заподіяння шкоди майну (ч. 2 ст. 7). Істотне або триваюче порушення основоположних прав людини може стати підставою для повного чи часткового зупинення або припинення операції повернення (ч. 3 ст. 4).

Важливою гарантією дотримання прав людини під час проведення операції повернення є встановлення обов'язку для Агенції не чинити перешкод у доступі Європейському комітету з питань запобігання катуванням чи нелюдському або такому, що принижує гідність, поводженню чи покаранню до місць проведення зазначених операцій (п. 82 Преамбули Регламенту № 2019/1896 [6]).

Операція з повернення вважається завершеною після прийняття поворотців третьої країною, до якої вони направлялись. Після завершення операції спостерігає за примусовим поверненням повинен надати звіт про проведену операцію Виконавчому директору, Офіцеру з основоположних прав та компетентним національним органам усіх держав-членів, що брали участь у відповідній операції (ч. 5 ст. 50 Регламенту № 2019/1896 [6]). Виконавчий директор проводить власну оцінку результатів операцій повернення та надає комплексний звіт Європейському Парламенту, Раді, Комісії та Правлінню. Цей звіт повинен охоплювати всі операції повернення, проведені за попередні 6 місяців, разом із зауваженнями Офіцера з основоположних прав (ч. 7 ст. 50 Регламенту № 2019/1896 [6]).

Проблемним питанням операцій повернення залишається механізм моніторингу. Варто погодитися із М. Гкліаті (М. Gkliati), яка зазначає, що той механізм, що існує в межах Агенції не відповідає положенням ч. 6 ст. 8 Директиви № 2008/115/ЄС через порушення принципу незалежності, згідно з яким орган, що здійснює повернення не повинен співпадати із органом, який відповідає за моніторинг дотримання основоположних прав [3, с. 13]. Відтак, створення незалежного моніторингового органу з необхідними знаннями та ресурсами повинно стати першочерговим завданням для ефективного здійснення контролю за примусовими поверненнями. На нашу думку, це повинен бути колегіальний орган, до складу якого будуть включені представники Агенції з основоположних прав та міжнародних правозахисних організацій.

Отже, FRONTEX є головним суб'єктом в інституційному механізмі ЄС, який повинен надавати підтримку державам-членам у поверненні нелегальних мігрантів до країн їхнього походження або проживання. Але відсутність ефективного механізму моніторингу цієї діяльності може призвести до масового і систематичного порушення основоположних прав людини та міжнародних зобов'язань ЄС.

Список використаної літератури:

1. Decision of the Executive Director on adopting the Code of Conduct for return operations and return interventions coordinated or organised by FRONTEX of 26 April 2018. URL: https://frontex.europa.eu/assets/Key_Documents/Code_of_Conduct/Code_of_Conduct_for_Return_Operations_and_Return_Interventions.pdf.
2. Fink M. Frontex and Human Rights: responsibility in 'Multi-Actor Situations' under the ECHR and EU Public Liability Law. Doctoral Thesis. Leiden, 2017. 457 p.
3. Gkliati M. Frontex Return Operations and their Human Rights Implications. URL: https://www.researchgate.net/publication/344043225_Frontex_Return_Operations_and_their_Human_Rights_Implications.
4. Gkliati M. The new European Border and Coast Guard: Do increased powers come with enhanced accountability? URL: <http://eulawanalysis.blogspot.com/2019/04/the-new-european-border-and-coast-guard.html>.
5. Pomeon A. FRONTEX and the EBCGA – A Question of Accountability. Oisterwijk : Wolf Legal Publishers, 2017. 173 p.
6. Regulation (EU) 2019/1896 of the European Parliament and of the Council of 13 November 2019 on the European Border and Coast Guard and repealing Regulations (EU) No 1052/2013 and (EU) 2016/1624. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32019R1896&from=EN>.
7. Risk Analysis for 2021. URL: https://frontex.europa.eu/assets/Publications/Risk_Analysis/Risk_Analysis/Risk_Analysis_2021.pdf.

Науковий керівник: Анакіна Т. М., к.ю.н., доцент, доцент кафедри права Європейського Союзу Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого.

Івженко Д. А.¹

СПІЛЬНА ПОЛІТИКА БЕЗПЕКИ ТА ОБОРОНИ В ЄВРОПЕЙСЬКОМУ СОЮЗІ: ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ТА СТАТУС УКРАЇНИ

Становлення спільної політики безпеки і оборони Європейського Союзу в тому чи іншому вигляді припадає на 1940–1950-ті роки. Активізація її розвитку обумовлена декількома історико-правовими причинами.

По-перше, після двох світових воєн стало зрозуміло, що концепція національної держави («фр. *etat-nation*»), яка зародилася та існувала

¹ Аспірантка 1 року навчання кафедри конституційного права Інституту права Київського національного університету імені Тараса Шевченка

в Європі в її абсолютній формі – незмінно веде до підвищення рівня націоналізму та міжнародних конфліктів. Відтак, поступово виникла потреба у створенні певного наднаціонального контролю. Окрім того, насторожене ставлення Франції та інших країн Європи до Німеччини після завершення Другої світової війни посилювало прагнення пов'язати її міжнародними зобов'язаннями. Іншими словами, нова політика безпеки і оборони ЄС мала бути спрямована на виконання тих завдань, з якими в свій час не впоралась Ліга Націй.

Один із радників Президента США, Вудро Вільсона, доктор Ісайя Боумен, підсумовував Вільсонівські ідеї у меморандумі, складеному на борту корабля, на якому вони у грудні 1918 року прямували на мирну конференцію. Відповідно Ліга мала забезпечити: «... територіальну цілісність плюс пізніші уточнення умов і уточнення кордонів, якщо наочно проявиться те, що відбулася несправедливість чи змінилися обставини. І такого роду зміни буде легше здійснити тоді, коли вляжуться пристрасті і проблеми можна буде розглядати у світлі справедливості, а не у світлі наступної відразу ж після закінчення тривалої війни мирної конференції [1, с. 280–281].

По-друге, лідери європейських держав розуміли, що економічне відродження регіону можливе лише за умови його тісної консолідації. Надходження американської допомоги «Планом Маршалла» завершувалося в 1951 р. [2]. У своєму подальшому економічному розвитку західно-європейські країни могли спиратися переважно одна на одну. Для цього потрібно активізувати їх зовнішню торгівлю та налагодити широку промислову кооперацію.

По-третє, після завершення Другої світової війни, Західна Європа втратила роль одного з основних світових політичних, економічних та безпекових центрів [10]. Так, сформувалась система міжнародних відносин з двома ключовими діаметрально-протилежними полюсами – США та СРСР, які стали основними акторами Холодної війни, що розгорнулася з грою на випередження у сфері озброєння і ядерним протистоянням. Післявоєнний поділ Німеччини на 4 зони впливу, утворення двох німецьких держав – ФРН та НДР, війна між двома корейськими державами за участю збройних сил США, Китаю та СРСР у 1950–1952 рр. продемонстрували державам Європи, що ключові питання сучасності вирішуються без їх участі.

З метою вирішення поставлених проблем та задач, 7 лютого 1992 р. був укладений Договір про Європейський Союз (далі – Договір про ЄС,

Маастрихтський договір). В подальшому – всі наступні договори (Амстердамський, Ніццький та Лісабонський) вносили зміни до Маастрихтського договору [3]. Натомість, створити єдиний новий договір замість діючих двох мала конституція ЄС, проте вона не була прийнята.

Маастрихтський договір створив систему так званих трьох «опор». У першу було включено три Співтовариства (Європейське об'єднання вугілля та сталі, Європейське співтовариство з атомної енергії та Європейське економічне співтовариство¹), у другу – Загальна зовнішня політика та політика безпеки, у третю – внутрішні справи та юстиція.

Важливою подією у розвитку системи оборони та безпеки ЄС стала спільна франко-британська декларація 1998 р., ухвалена на саміті у м. Сен-Мало у Франції [4]. У тексті Декларації було зазначено, що вона ухвалюється з метою реалізації Амстердамського договору 1997 р. для зміцнення ролі ЄС як повноцінного актора міжнародних відносин. Щодо створення європейських сил у декларації вживалося слово «автономний» (ст. 2), що, згідно з наміром обох сторін, насамперед англійців, мало підкреслювати збереження першорядного значення Північноатлантичного альянсу для європейської безпеки.

Після іракської кризи найбільш суперечливою темою трансатлантичних дискусій навколо європейської військово-політичної інтеграції стало питання формування штабного органу об'єднаних збройних сил ЄС. Початок цієї інтеграції було покладено 29 квітня 2003 р. у Брюсселі на нараді глав держав Бельгії, Німеччини, Люксембургу та Франції. За підсумками зустрічі було опубліковано спільну декларацію, в якій фактично було заявлено про нову спробу створення єдиних європейських збройних структур.

Учасники брюссельської зустрічі звернулися до Європейського Конвенту із низкою пропозицій. Одна з них полягала в тому, щоб закріпити в концептуальних установах ЄС можливість для Євросоюзу використовувати цивільні та військові засоби для запобігання конфліктам та управлінню кризами [5].

¹ Датою народження ЄС вважають 18 квітня 1951 р., коли було підписано Договір, який утворює Європейське об'єднання вугілля та сталі (ЄОВС). Через шість років у Римі було укладено договори, що заснували Європейське економічне співтовариство (ЄЕС) та Європейське співтовариство з атомної енергії (Євратом).

Політика спільної безпеки та оборона надалі отримала своє юридичне закріплення в Лісабонському договорі, який набрав чинності у грудні 2009 року. Відповідно до статті 42 Лісабонського договору, загальна політика безпеки та оборони включає поступову розробку спільної оборонної політики Союзу. Вона приведе до спільної оборони, як тільки Європейська рада, одностайно вирішить. У такому разі Європейська рада рекомендує державам-членам ухвалити рішення у цьому напрямку відповідно до конституційних правил кожної. Політика Союзу не зачіпає особливого характеру політики безпеки та оборони деяких держав-членів, вона поважає зобов'язання, що випливають із Північноатлантичного договору для окремих держав-членів, які вважають, що їхня спільна оборона реалізується в рамках Організації Північноатлантичного договору (НАТО), і є сумісною із загальною політикою безпеки та оборони, встановленою у цих рамках.

Співробітництво України з державами-членами Європейського Союзу здійснюється в межах наступних договорів та угод:

1. Угода між Європейським Союзом і Україною про визначення загальної схеми участі України в операціях Європейського Союзу, ратифікована Законом України 06 березня 2008 року, яка визначає загальні умови участі України в операціях ЄС із урегулювання криз цивільними та військовими засобами [6].

2. Угода між Україною та Європейським Союзом про процедури безпеки, які стосуються обміну інформацією з обмеженим доступом, ратифікована Законом України від 20 грудня 2006 року. Відповідно до положень Угоди, Сторони беруть на себе зобов'язання забезпечувати режим безпеки та мати нормативно-правові акти в сфері безпеки та програми безпеки, що ґрунтуються на таких основних принципах і мінімальних стандартах безпеки, які будуть виконуватись у системах безпеки Сторін [7].

3. Указ Президента України Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 21 квітня 2011 р. «Про участь Збройних Сил України у багатонаціональних військових формуваннях високої готовності» [8].

4. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом і його державами-членами, з іншої сторони. При цьому співробітництво у сфері політики безпеки і оборони першим ре-

пламентується в Угоді, що свідчить про особливу важливість вказаної сфери для обох сторін. [9]

Так, основні положення в сфері співробітництва Україна-ЄС в галузі безпеки та оборони викладені в розділі II Угоди про асоціацію. Відповідно до статті 10 Угоди, сторони посилюють практичне співробітництво з попередження конфліктів та у сфері антикризового управління, зокрема з метою збільшити участь України у цивільних та військових операціях ЄС з подолання кризових ситуацій, а також у відповідних навчаннях і тренуваннях, зокрема тих, що проводяться в рамках Спільної політики безпеки і оборони.

Окрім того, сторони вивчають потенціал військового та технічного співробітництва. Україна та Європейське оборонне агентство (EOA) встановлюють тісні контакти для обговорення питань, пов'язаних з удосконаленням військових спроможностей, зокрема питань технічного характеру.

Слід зауважити, що Угода про асоціацію не містить чітко визначених зобов'язань сторін у сфері безпеки та оборони. Так, наприклад, відповідно до ч. 1 ст. 7 Угоди, «Сторони повинні поглиблювати свій діалог і співробітництво та сприяти поступовій конвергенції у сфері зовнішньої та безпекової політики, у тому числі Спільної безпеки та оборони, а також, зокрема, розглядати питання недопущення конфліктів та антикризового управління, регіональної стабільності, роззброєння, нерозповсюдження, контролю над озброєннями та експортом зброї, а також поліпшення взаємовигідного діалогу у космічній сфері». Відтак сторони мають широкий вибір способів та засобів для реалізації завдань відповідно до визначеної політики в межах Угоди про асоціацію з урахуванням специфіки національних інтересів та пріоритетів внутрішньодержавної оборонної політики.

Відтак, аналізуючи вищезазначені аспекти спільної політики безпеки та оборони в межах Європейського Союзу та співпраці в цій частині з Україною, слід зауважити, що поглиблення співпраці України-ЄС в оборонній, безпековій та військовій сферах дасть змогу покращити оперативні та бойові спроможності підрозділів Збройних Сил України з метою забезпечення територіальної цілісності України та врегулювання збройного конфлікту на території України.

Список використаної літератури:

1. Меморандум Боумена від 10 грудня 1918 // Charles Seymour, ed. *The Intimate Papers of Colonel House* (Особисті папери полковника Хауза). Boston; N. Y.: Houghton Mifflin, 1926–1928. V. 4. P. 280–281
2. The «Marshall Plan» speech at Harvard University, 5 June 1947. URL: The «Marshall Plan» speech at Harvard University, 5 June 1947 – OECD
3. Консолідована версія Договору про Європейський Союз. URL: <http://www.minjust.gov.ua/file/23491.PDF>
4. Joint Declaration on European Defence. Joint Declaration issued at the British-French Summit (Saint-Malo, 4 December 1998) // Foreign & Commonwealth Office (UK). 1998. URL: www.cvce.eu/obj/franco_british_st_malo_declaration_4_december_1998-en-f3cd16fb-fc37-4d52-936f-c8e9bc80f24f.html.
5. The time has come: Conclusions of the meeting of the heads of state and government of Belgium, France, Germany and Luxembourg on European defence // *Military technology*. – Bonn, 2003. – N 5. – P. 9.
6. Угода між Європейським Союзом і Україною про визначення загальної схеми участі України в операціях Європейського Союзу, ратифікована Законом України 06 березня 2008 року. URL: Угода між Європейським Союзом і Україн... | від 13.06.2005 (rada.gov.ua)
7. Угода між Україною та Європейським Союзом про процедури безпеки, які стосуються обміну інформацією з обмеженим доступом, ратифікована Законом України від 20 грудня 2006 року. URL: Угода між Україною та Європейським Сою... | від 13.06.2005 (rada.gov.ua)
8. Указ Президента України Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 21 квітня 2011 р. «Про участь Збройних Сил України у багатонаціональних військових формуваннях високої готовності. URL: Про участь Збройних Сил України у бага... | від 21.04.2011 (rada.gov.ua)
9. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом і його державами-членами, з іншої сторони. URL: http://www.kmu.gov.ua/docs/Agreement/AA_Body_text.pdf.
10. Яковюк І. В. Спільна зовнішня політика і політика безпеки Європейського Союзу: історія питання. *Державне будівництво та місцеве самоврядування : збірник наукових праць*. Харків : Право, 2005. № 10. С. 76–87.
11. Яковюк І. В., Орловський Р. Р. Європейське оборонне співтовариство: витоки становлення інтеграції в оборонній сфері. *Проблеми законності*. 2017. Вип. 139. С. 264–277.

Науковий керівник: Васильченко О. П., д.ю.н., професор, професор кафедри конституційного права Інституту права КНУ імені Тараса Шевченка

ОКРЕМІ АСПЕКТИ КОРПОРАТИВНОГО УПРАВЛІННЯ

Корпоративні відносини представляють собою систему правовідносин, які складаються між учасниками (акціонерами) компанії та відокремленим від учасників (акціонерів) апаратом управління (менеджментом), а також між менеджментом та іншими зацікавленими особами такої компанії (працівниками, контрагентами, державними органами та ін.) і є результатом компромісу інтересів компанії, її учасників та менеджменту [1, С.7].

Існують різні теорії корпоративних правовідносин, та з урахуванням критичі можна виділити такі, як: «підприємницькі» [2, с. 8], «суто акціонерні» [3, с. 77–78.], комплексні [4. с. 21–22], перспективні [5.] тощо. Жорнокуй Ю. М. також вважає, що корпоративним відносинам притаманні майнові та немайнові складові елементи, які мають зовнішнє вираження у майнових та немайнових правах, що належать їх учасникам. [6. с.48]

Законодавство України, а саме ст. 167 ГК України визначає, що корпоративні відносини представляють собою відносини, що виникають, змінюються та припиняються щодо корпоративних прав. Корпоративні права, у свою чергу, представляють собою права особи, частка якої визначається у статутному капіталі (майні) господарської організації, що включають правомочності на участь цієї особи в управлінні господарською організацією, отримання певної частки прибутку (дивідендів) даної організації та активів у разі ліквідації останньої відповідно до закону, а також інші правомочності, передбачені законом та статутними документами.

Треба також зазначити, що корпоративні відносини тісно пов'язані з корпоративним управлінням, але сьогодні не існує єдиного визначення поняття корпоративного управління, яке можна було би застосувати до всіх ситуацій та юрисдикцій. Різні визначення, навіть сучасні, багато в чому залежать від автора, країни та правової традиції. Так, зокрема Міжнародна фінансова корпорація визначає корпоративне управління як

¹ Аспірантка кафедри права Європейського Союзу Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

«сукупність структур та процесів корпоративного управління та контролю компаній».

Організація економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР), ще у 1999 році опублікувала свої Принципи корпоративного управління, та пропонує більш детальне визначення корпоративного управління, а саме як: «внутрішні засоби, за допомогою яких корпорації управляються та контролюються [7], які включають набір відносин між керівництвом компанії, її радою директорів, акціонерами та іншими зацікавленими сторонами. Корпоративне управління також забезпечує структуру, за допомогою якої встановлюються цілі компанії, визначаються методи досягнення таких цілей та контролю за ефективною діяльністю. Якісне корпоративне управління має забезпечувати належні стимули для ради директорів та керівництва у досягненні цілей, що відповідають інтересам компанії та акціонерів, і сприяти ефективному моніторингу, тим самим спонукаючи компанії більш ефективно використовувати ресурси» [8].

У своїй більшості в основі поняття корпоративного управління знаходиться сама компанія (корпорація), і з урахуванням загальних елементів, корпоративне управління можна визначити, як систему взаємовідносин, що визначається організаційною структурою, механізмами та процесами: наприклад, відносинами між акціонерами та менеджментом що полягає у наданні першими капіталу другим для отримання прибутку від їх (акціонерів) інвестицій. Менеджери, у свою чергу, повинні регулярно та прозоро надавати акціонерам фінансові та операційні звіти. Практично такий же зміст корпоративного управління відображено у «Методичних рекомендаціях щодо організації корпоративного управління в банках України», схвалених рішенням Правління Національного банку України 03.12.2018 року № 814-рш [9]. Типове положення про корпоративне управління відкритого акціонерного товариства, яке затверджене рішенням Державна комісії з цінних паперів та фондового ринку від 02.07.2008 року № 737 [10] у питаннях корпоративного управління також посилається на Принципи корпоративного управління ОЕСР.

Треба відзначити, що внутрішнім відносинам, які складаються між учасниками корпорації, природньо властивий конфлікт інтересів у зв'язку з чим діяльність корпоративних організацій зазнає спеціального регулювання. Конфлікт інтересів суттєво загострюється у разі, коли щодо корпорації здійснюється корпоративний контроль: контролююча особа має право призначити особу, яка виконує функції виконавчого органу, та

дотримуватися її вказівок, наприклад, укладання невігідних для підконтрольної корпорації угод з афілійованими з контролюючою особою або визначити персональний склад колегіального органу управління, який прийматиме вигідні контролюючій особі рішення але шкідливими для інших учасників корпорації. У такій ситуації міноритарні учасники підконтрольної корпорації повинні мати правові засоби, які дозволять захистити їх законний інтерес.

Основними елементами структури корпоративного конфлікту є суб'єкти та об'єкт корпоративного конфлікту.

Суб'єктами корпоративних конфліктів є учасники корпоративних відносин. Для корпорації характерно створення власної системи органів, яка передбачає, як мінімум, вищий орган управління – загальні збори учасників (акціонерів) та виконавчі органи – колегіальні або одноособові функцією яких є ведення поточної діяльності корпорації та представництво у зовнішніх відносинах.

Суб'єктом корпоративних відносин і, відповідно, корпоративних конфліктів виступає передусім сама корпорація. Також самостійними суб'єктами корпоративних конфліктів виступають виконавчий орган корпорації та учасники (акціонери) корпорації.

Як свідчить практика, крім безпосередніх суб'єктів, учасниками корпоративних конфліктів у широкому розумінні можуть бути інші особи, а саме: особи, які відстоюють у конфлікті суспільні інтереси (органи та посадові особи, які здійснюють правозастосовчу діяльність); учасники, які реалізують у рамках конфлікту професійні інтереси (реєстратор, депозитарій та ін.); кредитори (зокрема власники корпоративних облігацій); партнери компанії (регулярні покупці її продукції, постачальники та ін.); органи влади.

Крім того, корпоративні конфлікти можуть виникати:

а) між різними рівнями корпоративного управління: конфлікти між акціонерами та менеджментом, між директорами та менеджментом, між акціонерами та директорами; –

б) всередині органів корпоративного управління: конфлікти між міноритарними та мажоритарними акціонерами; між директорами (членами ради директорів та незалежними (невиконавчими) директорами) та ін.;

в) між головною (материнською) компанією та дочірніми або залежними компаніями, які входять у корпорацію.

Крім суб'єктного складу до структури корпоративного конфлікту входить також його об'єкт. Об'єктом юридичного конфлікту, по суті справи, може бути ставлення, пов'язане з будь-яким елементом матеріального світу та соціальної реальності. Щоб стати об'єктом конфлікту, цей елемент повинен бути в основі інтересу різних суб'єктів, які прагнуть одноосібного контролю над ним. Так, на думку В. А. Ядова, насправді у всіх конфліктах йдеться про дві речі або навіть одну: про ресурси і про контроль над ними.

Об'єктом будь-якого юридичного конфлікту є суспільні відносини на виникнення, зміну та припинення яких вони спрямовані. Таким чином, об'єктом корпоративного конфлікту є корпоративні відносини, які пов'язані з діяльністю корпорації або з вимогами, які висуваються на користь корпорації чи з метою здійснення корпоративного контролю [8, с.52].

Предметом корпоративного конфлікту є кінцева мета учасників, чи конкретне майно або немайнові права на які спрямовані інтереси учасників корпоративного конфлікту.

У зв'язку з цим можна зробити висновок, що корпоративний конфлікт представляє собою комплексі корпоративних правовідносин, які супроводжуються конфліктом інтересів корпорації, учасників корпорації (реальних та потенційних), посадових осіб органів управління, об'єктом якого виступає корпоративний контроль.

Список використаної літератури:

1. Добровольский В. И. Применение корпоративного права: практическое руководство для корпоративного юриста. – М.: Волтерс Клувер, – 2008. – С. 7
2. Кашанина Т. В. Корпоративное право: учеб. пособ. для академич. бакалавриата. Москва: Юрайт, – 2016, С. 8.
3. Долинская В. В. Акционерное право: основные положения и тенденции: монография. – М.: Волтерс Клувер, – 2006. – С. 77–78.
4. Корпоративне право: навч. посіб. / за заг. ред. О. В. Гарагонича, С. М. Грудницької, Л. М. Дорошенко. 2-ге вид., випр. і доп. Київ: Артєк. – 2018. С. 21–22.
5. Гонгалло Б. М. Система частного права и роль судебной практики в совершенствовании гражданского законодательства. Приватноправове регулювання суспільних відносин: традиції, сучасність, перспектива: матеріали міжнар. наук. – практ. конф. (м. Одеса, 19–20 квіт. 2012 р.) Київ: Білоцерківдрук, 2013. С. 45–51.
6. Корпоративні правовідносини: монографія / Ю. М. Жорнокуй, С. О. Сліпченко, В. Г. Жорнокуй. – Харків: ЕКУС, 2021, – 248 с.

7. OECD Principles of Corporate Governance, URL: www.oecd.org.
8. Данельян А. А. Корпорация и корпоративные конфликты. М.: Камерон, 2007. – 192 с.
9. Рішення правління Національного банку України від 03.12.2018 р. № 814-рш «Про схвалення Методичних рекомендацій щодо організації корпоративного управління в банках України», URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/vr814500-18#Text>
10. Рішення Державної комісії з цінних паперів та фондового ринку від 02.07.2008 р. № 737 «Про схвалення Типового положення про корпоративне управління відкритого акціонерного товариства», URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/vr737312-08#Text>

Науковий керівник: Жуков І. М. , к. ю. н., доцент, доцент кафедри права Європейського Союзу Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

ТРИБУНА МОЛОДОГО ВЧЕНОГО

Артюнов Р. М.¹

ПИТАННЯ БОРЬБИ ЗІ ЗЛОЧИННІСТЮ В ПРАВІ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

В умовах відкритості кордонів, а також високого ступеню інтеграції між державами – членами ЄС розвиток повноцінного міждержавного співробітництва у галузі боротьби зі злочинністю є одним із першорядних завдань. Саме з цієї причини ЄС має компетенцію щодо забезпечення узгодженості діяльності держав-членів з питань боротьби зі злочинністю. Боротьба зі злочинністю виступає як один із елементів політики ЄС у галузі простору свободи, безпеки та правосуддя.

Необхідність боротьби з цим негативним явищем зумовила держави-члени ЄС вдатися до спільних заходів у кримінально-правовій галузі, що обумовило наділення інститутів ЄС відповідними повноваженнями в галузі боротьби зі злочинністю, а також створення установ спеціальної компетенції та покликаних узгоджувати діяльність правоохоронних органів держав-членів [4, с. 185]

Понад півстоліття розвивається співпраця між правоохоронними та судовими органами держав-членів ЄС у галузі боротьби зі злочинністю на двосторонньому, регіональному (наприклад, у рамках Ради Європи), міжнародному (Інтерпол та ООН) рівнях, а також у рамках Європейського Союзу.

Новий етап у розвитку організаційних засад діяльності ЄС у галузі боротьби зі злочинністю розпочався у 1992 році, після підписання Маастрихтського договору, що поклав початок Європейського Союзу.

Питання спільної боротьби зі злочинністю отримали правову основу (Розділ VI Установочного договору ЄС) та стали частиною його компетенції [1, с. 91]

Співпраця країн ЄС боротьби у питаннях боротьби зі злочинністю здійснюється як на підставі багатосторонніх угод, так і загальних актів ЄС (рамкових рішень і директив). До форм взаємодії правоохоронних

¹ Курсант 4 курсу Інституту підготовки юридичних кадрів для Служби безпеки України Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

органів держав Євросоюзу належать: міжнаціональні правозастосовні агенції (Європол, Євроюст); налагодження міжвідомчих контактів між компетентними органами країн ЄС на найвищому рівні; спільні навчання поліцейських та інших співробітників правоохоронних органів; спільна участь у миротворчих місіях [2, с. 128].

Для організації співробітництва поліцій та судів у кримінально-правовій галузі на виконання відповідних норм установчих договорів створено такі спеціалізовані агенції як Європол, Євроюст, Європейська Агенція управління оперативним співробітництвом на зовнішніх кордонах ЄС (FRONTEX).

Європол (Європейське поліцейське відомство) – це спеціалізована агенція Європейського Союзу, що узгоджує оперативно-розшукові дії поліцій та інших компетентних органів держав ЄС, збір, аналіз та обмін інформацією про злочини та осіб, причетних до їх вчинення, перелік яких встановлений Конвенцією Європолу. Мета Європолу – підвищення ефективності співробітництва компетентних органів у галузі запобігання та боротьбі зі злочинами міжнародного характеру.

До компетенції Європолу належать злочини міжнародного характеру, які мають відповідати наступним критеріям: наявність фактичних вказівок на те, що до скоєння злочину причетні злочинна організація або організована злочинна група; злочини мають завдавати шкоди двом чи більше державам-членам ЄС; злочин повинен мати масштаб, тяжкість та наслідки, для усунення яких необхідні спільні дії та загальний підхід з боку держав-членів.

В основну сферу компетенції Євроюсту (Європейської організації з питань юстиції) входять усі види тяжких злочинних діянь та правопорушень, компетенцією за якими наділений Європол у ст.2 Конвенції про Європол від 26.07.1995 р., а також злочинність у галузі інформаційних технологій, шахрайство, корупція та будь-яке кримінальне правопорушення, що посягає на фінансові інтереси, відмивання доходів від злочинної діяльності, екологічна злочинність та участь у злочинній організації. В інших випадках Євроюст має право надавати підтримку у проведеному розслідуванні або заходів щодо кримінального переслідування при наявності запиту від держави та в рамках своїх цілей.

Також існує ряд спеціалізованих допоміжних органів та агенцій, серед яких: Європейський моніторинговий центр з наркотиків та наркотичної залежності, Постійний комітет з питань оперативного співробіт-

ництва в галузі внутрішньої безпеки, Група експертів з питань торгівлі людьми, Європейська мережа попередження злочинності, Європейське бюро підтримки з питань притулку, Європейський офіс боротьби з шахрайством.

Нині у галузі протидії організованій злочинності виділяють два основні підходи:

- традиційний, що пов'язаний, перш за все, з належним функціонуванням системи кримінальної юстиції;
- нетрадиційний, що охоплює запобіжну діяльність та різні підходи на рівні громади (надання громадянам інформації щодо різних збитків і ризиків, що тягне за собою організована злочинність, впровадження гарячих ліній; участь у роботі різних громадських організацій), а також регуляторну політику [3, с. 177].

Відмітимо, що в ЄС функціонує потужна система захисту прав та інтересів: фізичних, юридичних осіб, резидентів держав – членів ЄС: держав та самого Європейського Союзу. Так, захист суб'єктів у контексті функціонування внутрішнього ринку здійснює Суд ЄС, захист суб'єктів від незаконної діяльності органів ЄС належить до повноважень Євроомбудсмена, судове співробітництво в кримінальній галузі забезпечується Євроюстом та Європолом, а в цивільній – Радою та Парламентом.

Отже, формування спільної політики ЄС у кримінально-правовій галузі супроводжувалося становленням відповідного організаційного механізму, який нині включає як інститути загальної компетенції, так і установи спеціальної компетенції.

Список використаної літератури:

1. Грицаєнко Л. Органи Європейського Союзу з боротьби зі злочинністю та правові засади їх співробітництва з Україною. *Вісник Національної Академії Прокуратури України*. 2012. №1. С. 91–95
2. Гришко І. К. Питання боротьби зі злочинністю в праві Європейського Союзу. *Україна і Європейський Союз: шлях до сталого розвитку* : зб. наук. ст. за матеріалами І наук. практ. конф. з європ. права, м. Харків, 24 квіт. 2018 р. Харків, 2018. С. 126–131.
3. Кротінов В. О. Інституції Європейського Союзу у сфері охорони права та здійснення правосуддя. *Теорія та практика державного управління*. 2013. №3(42). С.1–6.

4. Стрельцова О. В. Організаційний механізм Європейського Союзу в сфері спільної кримінальної політики. *Юридична наука*. 2011. №4–5. С. 185–191.

Науковий керівник: Бойчук Д. С., к.ю.н., старший викладач кафедри права Європейського Союзу Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого.

Бараболя В. В.¹

СПІВРОБІТНИЦТВО ДЕРЖАВ-ЧЛЕНІВ ЄС В КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВІЙ СФЕРІ

Міжнародна злочинність на початку XXI століття є одним з основних чинників, що перешкоджають нормальному суспільному розвитку країн світу. У зв'язку з цим розвиток співробітництва між різними країнами в кримінально-правовій сфері є не лише бажаним, а й необхідним та неминучим.

Якщо розглядати Європейський Союз, який, безумовно, за глибиною інтеграції, а також за кількістю та обсягом спільних сфер співробітництва – лідер серед інтеграційних співтовариств, стає очевидним, що він також має значні труднощі при реалізації своєї політики у всіх сферах, і не в останню чергу це стосується співробітництва у кримінально-правовій сфері.

Однак Європейський Союз у процесі свого розвитку виробив гнучкий механізм, що дозволяє ефективно співпрацювати між різними відомствами держав-членів. Що стосується кримінально-правової сфери, то тут, в першу чергу, співробітництво здійснюється між судовими та правоохоронними органами держав-членів Європейського Союзу.

З боку Європейського Союзу в цьому процесі задіяні лише органи, які узгоджують співпрацю національних судових органів. До таких органів належать: Євроюст, Європол, Європейська прокуратура, що діє під егідою Євроюсту. Зазначимо, що відповідно до ч.2 ст.86 Договору про функціонування Європейського Союзу Європейська прокуратура може бути скликана за рішенням не менш ніж дев'яти держав – членів для

¹ Курсант 4 курсу Інституту підготовки юридичних кадрів для Служби безпеки України Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

боротьби зі злочинами у фінансовій сфері, а також для боротьби з фальшивомонетництвом [3].

Європол займає одне з провідних місць в світі в боротьбі з міжнародною злочинністю, в забезпеченні безпеки, запобіганню тероризму та торгівлі зброєю. Масштаб та значимість організації не виключає ряд проблем та недоліків, що вимагає чіткого та обдуманого контролю, налагодженості механізму роботи, взаємодії для обміну інформацією та оперативного реагування.

Координація роботи правоохоронних органів проводиться Європолом, головним чином, у формі регулярних контактів офіцерів зв'язку, відряджених при ньому різними державами – членами, а також шляхом нарад керівників національних відділів зв'язків із Європолом. У кримінально-правовій сфері Європол має право:

- звертатися до компетентних органів відповідних держав – членів із запитами щодо порушення, проведення та координації розслідувань;
- сприяти координації, організації та проведенню розслідувань та оперативних заходів, що проводяться спільно з органами держав – членів або у рамках спільних слідчих груп [1].

Європол та його посадові особи, поряд з реалізацією своїх повноважень у сфері інформаційної підтримки боротьби зі злочинністю в державах-членах ЄС, наразі наділені певними повноваженнями й у процесуальній сфері, як мінімум на стадії порушення розслідувань, а також при їх проведенні. у складі спільних слідчих груп.

Євроюст – це агентство Європейського Союзу, до якого входять судді, прокурори та співробітники національних поліцій [2].

Мета діяльності Євроюсту полягає у підвищенні ефективності діяльності національних органів держав – членів у кримінально-правовій сфері.

В ході розслідувань та заходів щодо кримінального переслідування, які зачіпають дві або більше держави та провадяться за фактами злочинних діянь, що належать до видів тяжкої злочинності, у тому числі організованої, перед Євроюстом ставляться такі цілі:

- розвиток та покращення координації між компетентними органами держав – членів щодо дій з розслідування та кримінального переслідування за фактами тяжкої злочинності, які вони проводять на своїй території;

- зміцнення співробітництва між компетентними органами держав – членів, зокрема, шляхом виконання запитів та рішень про видачу, здій-

снення правової допомоги, включаючи взаємне визнання рішень судів у кримінальних справах;

– підтримка іншими способами зусиль компетентних органів держав – членів з метою підвищення ефективності розслідувань, які вони роблять [2].

Слід також зазначити, що Євроюст наділений рядом процесуальних повноважень, а саме:

– щодо порушення кримінальних розслідувань, а також висування пропозицій щодо порушення кримінальних переслідувань, які проводяться компетентними національними органами, зокрема, за фактами злочинів, які посягають на фінансові інтереси ЄС;

– щодо координації таких розслідувань та кримінальних переслідувань, у тому числі й шляхом заявлення вимог щодо створення спільних слідчих груп;

– щодо проведення спеціальних розслідувань, результати яких можуть використовуватись у кримінальному судочинстві;

– щодо посилення судового співробітництва, у тому числі шляхом вирішення конфліктів юрисдикцій у тих випадках, коли злочин розслідують компетентні органи двох та більше держав – членів – він наділений повноваженнями щодо прийняття обов’язкових рішень щодо спірних питань про юрисдикцію [2].

При такому широкому колі повноважень та завдань Євроюст значною мірою задіяний у реалізації однієї з головних функцій правоохоронного блоку компетенції ЄС – судового співробітництва у кримінальних справах (глава 4 розділу V «Простір свободи, безпеки та правосуддя» частини третьої Договору про функціонування Європейського Союзу) на основі принципу взаємного визнання судових рішень у кримінальних справах [4, с. 310].

Таким чином, на мою думку, повноваження Євроюсту, поряд з можливостями щодо реалізації окремих кримінально-процесуальних функцій, дозволяють говорити про нього як про самоврядну міжнародну правоохоронну організацію з власною правосуб’єктністю, наділеною юридичною та частково інституційною автономією, що є активним учасником міжнародного співробітництва у кримінально-правовій сфері в рамках ЄС, а у перспективі – і співробітництва з державами, які не є членами цієї регіональної організації.

Можна зробити висновок, що співпраця держав – членів Європейського союзу у кримінально-правовій сфері є складовою міжнародного співробітництва у кримінально-правовій сфері та здійснюється як національними органами дізнання, слідчими, прокурорами та судами, так і спеціально створюваними агенціями ЄС, які провадять діяльність щодо координації порушення, розслідування, розгляду та вирішення кримінальних справ відповідно до вимог права ЄС, що регулює кримінальне судочинство.

Отже, співпраця у кримінально-правовій сфері є одним із трьох великих сегментів права Європейського Союзу, поряд зі співробітництвом у торгівельно-економічній та зовнішньополітичній сфері. Спочатку вважалося, що співробітництво саме в останньому напрямку становить найбільшу складність у будь-якому інтеграційному процесі. Однак практика показала, що кримінально-правова сфера є не менш складним сегментом співробітництва, оскільки тут йдеться не просто про узгодження дій національних органів, але також про взаємне визнання правових рішень, які ухвалені в одній державі та діють у всіх державах-членах [5, с. 321].

Список використаної літератури:

1. Конвенція, основана на статті к. 3 Договору Європейського Союзу про застосування Європейської поліцейської установи (Конвенції Європолу). URL : http://cyberpeace.org.ua/ files/konvencia_evropol.pdf;
2. Решение Совета о создании Евроюста 11 Journal officiel des Communautés européennes, L 63 du 6.3.2002. URL: <https://eur-lex.europa.eu.oj.direct-access.html>;
3. Угода про Європейський Союз. URL : http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?page=1&nreg=994_029);
4. Хаврат М. С. Генеза правової основи поліцейського співробітництва держав-членів ЄС у протидії сучасним загрозам. *Сучасна юридична наука: проблеми доктринальної комунікації* : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф., 19 квітня 2019 р., Харків, 2019. С. 309–312;
5. Право Європейського Союзу: основи теорії: підручник / [Т. М. Анакіна, Т. В. Комарова, О. Я. Трагнюк, І. В. Яковюк та ін.]; за заг. ред. І. В. Яковюка. – Харків: Право, 2019. – 360 с.
6. Рубашенко М. А. Публічні заклики до кримінальних правопорушень в Україні та деяких європейських країнах. *Вісник Асоціації кримінального права України*, 2021, № 1(15)

Науковий керівник: Бойчук Д. С., к.ю.н., старший викладач кафедри права Європейського Союзу Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого.

ПРАВОВІ ОСНОВИ ВІЗОВОЇ ТА ІМІГРАЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ В ЄС

Інтенсифікація міжнародних міграцій, що є наслідком і, водночас, рушійною силою глобалізації, повною мірою спостерігається й на Європейському континенті. З 232 млн. земельн або 3% світового населення, які проживають не в тих країнах, де народилися, тобто є мігрантами, більшість перебуває в Європі – 72,4 млн. Їхня чисельність постійно зростає [1].

За цих умов така важлива складова інтеграційних процесів як пересування людей, поряд із вільним рухом товарів, капіталів та послуг, є предметом спільних політичних рішень Європейського Союзу. Вони стосуються як ситуації всередині Співтовариства, так і його міграційних відносин із третіми країнами [1].

Саме тому актуальним постає необхідність дослідження тематики правової основи візової імміграційної політики ЄС, оскільки для нашої держави дане питання становить подвійний інтерес з огляду на те, що країни ЄС – це осередок української діаспори та найбільший міграційний потік. На території країн ЄС працює, проживає та навчається велика кількість українців. Дуальність інтересу також поглинає у собі наміри України стати повноцінним членом ЄС та активний розвиток та закріплення стратегічного курсу до вступу в ЄС. Питання правового режиму переміщення між країнами ЄС регулюється Регламентом Європейського Парламенту і Ради (ЄС) 2016/399 від 9 березня 2016 року про Кодекс Союзу щодо правил, які регулюють рух осіб через кордони (Шенгенський кодекс про кордони), закріплює відсутність прикордонного контролю осіб, які перетинають внутрішні кордони між державами-членами Союзу [2].

Проте, окрім цього акту наразі існує низка допоміжних та відсилочних джерел, одним з яких є Директива № 2008/115/ЄС Європейського Парламенту і Ради «Щодо загальних стандартів і процедур, що підлягають застосуванню в державах-членах для повернення незаконно перебуваючих громадян третіх країн» [3], яка покликає на зменшення кількості незаконно-переміщених осіб, а також на встановлення єдиної,

¹ Курсант 4 курсу Інституту підготовки юридичних кадрів для Служби безпеки України Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

прозорі та чесної процедури зі скасування перебування даних осіб. Директива наголошує на обов'язковості дотримання принципів ЄС, виходячи з яких, рішення про припинення перебування особи у країні держави-члена ЄС повинно ухвалюватися з урахуванням індивідуального підходу у кожній конкретній справі з обов'язковим підкріпленням та врахуванням не тільки факту незаконного переміщення та перебування, а й інших обставин справи.

Варто зазначити, що питання імміграції українців до ЄС регулюється Угодою між Україною та Європейським Співтовариством про спрощення оформлення віз від 23.07.2012 р. та 22.03.2013 р., а також Указом Президента України «Про заходи, пов'язані із запровадженням Європейським Союзом безвізового режиму для громадян України» від 26.05.2017 р. [4]. Останній на своїй меті має: реорганізацію та спрощення порядку оформлення та видачі документів, що є необхідними українцям для виїзду до країн ЄС; розвиток транспортного сполучення між Україною та країнами ЄС задля покращення та збільшення обсягів пасажирських перевезень; зменшення вартості транспортних послуг; створення зручних умов для перетину українського кордону; покращення діяльності дипломатичних установ із захисту інтересів українських громадян під час виїзду та перебування у ЄС; реорганізацію контролю пропуску осіб через державний кордон.

Варто зазначити також, що Прем'єр-міністр України Денис Шмигаль, віцепрезидент Єврокомісії – високий представник із закордонних справ та безпекової політики Жозеп Боррель та посол Головуючої в Раді ЄС Республіки Словенія в Україні Томаж Менцін 12 жовтня підписали угоду між Україною та Європейським Союзом про Спільний авіаційний простір, що відкриває нові можливості для України, зокрема для посилення потоку інвестицій у авіаційну інфраструктуру.

Таким чином, з огляду на аналіз вищезазначеної інформації, отриманої з нормативно-правових актів, що регулюють питання правових основ імміграційної політики ЄС, можна дійти висновку про те, що ЄС дотримується принципу відкритості кордонів для громадян держав-членів ЄС. Щодо України – наразі відбувається активне впровадження законодавчих норм та реорганізація порядку отримання документів та перетину кордону задля спрощення можливостей переміщення осіб. Дослідження даного питання є необхідним з огляду на активне впровадження державної політики євроінтеграції.

Список використаної літератури:

1. Малиновська О. А. Міграційна політика Європейського союзу: виклики та уроки для України. К. : НІСД, 2014. 48 с.
2. Регламент Європейського Парламенту і Ради (ЄС) 2016/399 від 9 березня 2016 року про Кодекс Союзу щодо правил, які регулюють рух осіб через кордони (Шенгенський кодекс про кордони). Дата оновлення: 11.06.2019. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_026-16#Text (дата звернення: 05.11.2021).
3. Директива №2008/115/ЄС Європейського Парламенту і Ради «Щодо загальних стандартів і процедур, що підлягають застосуванню в державах-членах для повернення незаконно перебуваючих громадян третіх країн» від 16.12.2008. Дата оновлення: 16.12.2008. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_944#Text (дата звернення: 05.11.2021).
4. Про заходи, пов'язані із запровадженням Європейським Союзом безвізового режиму для громадян України: Указ Президента України від 26.05.2017 № 146/2017. Дата оновлення: 26.05.2017. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/146/2017#top> (дата звернення: 05.11.2021).
5. Ukrinform. Угоду про «спільне небо» з Україною імплементують негайно – президентка Єврокомісії. Укрінформ – актуальні новини України та світу. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-economy/3331752-ugodu-pro-spilne-nebo-z-ukrainou-implementuut-negajno-prezidentka-evrokomisii.html> (дата звернення: 05.11.2021).

Науковий керівник: Бойчук Д. С., к.ю.н., старший викладач кафедри права Європейського Союзу Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого.

Бистрицька І. В.¹

ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ЦЕНТРАЛЬНИЙ БАНК ЯК ГАРАНТ СТАБІЛЬНОСТІ ЄВРОВАЛЮТИ

В сучасних умовах фінансової глобалізації національні фінансові системи і фінансові ринки розвиваються взаємопов'язано з міжнародними фінансовими системами та глобальними фінансовими ринками. Уведення в обіг і функціонування євро здійснило значний вплив на макроекономічну стабільність не тільки країн Єврозони, а й сусідніх країн. З огляду на сучасну євроінтеграційну політику України питання Єврозони та Європейської системи центральних банків (далі – ЄСЦБ) набуває особливий інтерес.

¹ Студентка 6 курсу Інституту підготовки юридичних кадрів для Служби безпеки України Національного юридичного університету ім. Ярослава Мудрого

Історично Європейська валютна система будувалася на основі найсильнішої валюти континенту – німецької марки, і в основу діяльності Європейського центрального банку(далі – ЄЦБ) спочатку була покладена політика Бундесбанку – Німецького федерального банку(далі – НФБ), головна мета якої – підтримка цінової стабільності в умовах розвинутого ринкового господарства та незалежності грошово-кредитного регулятора.

ЄЦБ заснований у 1998 році та знаходиться у Франкфурті-на-Майні. Він незалежний. Жодний уряд не може йому наказувати або давати вказівки.

НФБ у 1999 р. увійшов до ЄСЦБ. Так, після створення ЄЦБ за Амстердамським договором НФБ передав значну частину своїх повноважень ЄЦБ, це в першу чергу повноваження щодо грошово-кредитної політики. Це зумовлено вимогами уніфікації інструментарію грошово-кредитного регулювання у Європейському валютному та економічному союзі [1, с. 159]. 1 грудня 2009 року набув чинності Лісабонський договір і ЄЦБ отримав офіційний статус установи ЄС.

Установчими актами функціонування ЄЦБ є Договір про функціонування Європейського Союзу та Статут ЄСЦБ і ЄЦБ. Ст. 131 ДФЕС вимагає від кожної держави-члена забезпечувати сумісність свого національного законодавства, включаючи установчі документи її національного центрального банку, з Договорами та Статутом ЄСЦБ та ЄЦБ[2, с. 104].

Відповідно до установчих актів в основу діяльності ЄЦБ покладені наступні цілі: контроль інфляції євро; забезпечення безпеки банківської системи та банківський нагляд(з 2013 року нагляд за системно релевантними банками); розробка та випуск банкнот євро(виключне право ЄЦБ); підтримка безперебійної роботи фінансової інфраструктури, фінансової стабільності та пруденційної політики; збір та встановлення статистичних даних; міжнародне співробітництво та інші.

Отже, лише ЄЦБ може давати дозвіл на емісію євро. ЄЦБ ухвалює такі заходи, що є необхідними для виконання його завдань відповідно до ДФЕС та згідно з умовами, встановленими в Статуті ЄСЦБ та ЄЦБ. Таким чином, ті держави-члени, валютою яких не є євро, та їхні центральні банки зберігають свої повноваження в монетарних питаннях. У межах сфер, що входять до його відповідальності, ЄЦБ проводить консультації щодо всіх запропонованих актів Союзу та всіх пропозицій

щодо регулювання на національному рівні та може надавати свої висновки[2, с. 102–107].

Одним із основних завдань ЄЦБ є підтримання стабільності цін у зоні євро, збереження купівельної спроможності єдиної європейської валюти. Це означає жорстке утримання річного рівня інфляції у межах 2%. ЄЦБ досягає цього за допомогою, по-перше, контролю за обсягом грошової маси і, по-друге, моніторингу цінових тенденцій. Контроль за обсягом грошової маси, охоплює, поміж іншого, встановлення відсоткових ставок по всій зоні євро. Можливо, це найвідоміший напрям діяльності ЄЦБ[3, с. 155].

Однак, у вересні 2021 року, за даними Євростату, річна інфляція в зоні євро становила 3,4 відсотка. Енергоносії подорожчали на 17,4 відсотка, харчі – на 2,1 відсотка. ЄЦБ пов'язує зростання інфляції з пандемією коронавірусу. Дійсно, пандемія COVID-19 тягне за собою жакливі наслідки у вигляді економічних загроз для країн не лише Єврозони, а й усього світу. Як зазначає Крістін Лагард, президент ЄЦБ, посилення протиепідемічних заходів у першому кварталі 2021 року у багатьох країнах Єврозони так само уповільнило економічний розвиток, зазначила вона. Однак, у грудні 2020 року була ухвалена розширена програма ЄЦБ щодо посиленого придбання державних облігацій і корпоративних цінних паперів (Pandemic Emergency Purchase Programme / PEPP). У рамках цієї програми ЄЦБ має намір викупити на ринку державні та корпоративні боргові зобов'язання на загальну суму 1,85 трільйона євро. Такі дії регулятора стануть у пригоді як європейським урядам, так і компаніям, котрі потерпають від скорочення надходжень унаслідок пандемії та змушені запроваджувати економічні пакети порятунку[4].

Варто зазначити, що приєднання держави до Єврозони має безліч переваг та позитивних наслідків для економічної стабільності держави-члена ЄС у вигляді сприяння ефективному економічному плануванню та зниження невизначеності в економічному середовищі, формування сприятливого клімату для залучення іноземних інвесторів.

Зокрема, впровадження євро тягне за собою: більше вибору та стабільність цін для споживачів; великий ступінь захищеності та можливостей для підприємців; більш стабільна та швидко зростаюча економіка; найбільш інтегровані фінансові ринки; збільшення ролі ЄС у глобальній економіці; матеріальна, відчутна складова європейської єдності тощо.

Єдина валюта посилює інтеграцію та дає більше можливостей для розвитку всередині Спільного ринку. До появи євро виникала необхідність

обміну валют. Це призводило до додаткових витрат, ризиків та відсутності прозорості у транскордонних угодах. Поява єдиної валюти зробила ведення бізнесу всередині Єврозони менш ризиковою та витратною.

Розумне валютне регулювання робить євро зручною валютою для зберігання, заощадження коштів держав, таким чином виділяючи ЄС більш значну роль у глобальній економіці. Розумне валютне регулювання також сприяє внутрішній стійкості держав-членів Єврозони до зовнішніх економічних труднощів у виді раптових економічних змін (наприклад збільшення цін на нафту, турбулентність глобальних валютних ринків тощо), що виникають за межами Єврозони, і порушують баланс у національних економічних системах.

Таким чином, ми можемо зробити висновок, що наразі існує злагожена та регламентована система функціонування ЄСЦБ та ЄЦБ, що навіть в умовах пандемічної кризи, за допомогою визначених фінансових та політичних інструментів забезпечують стабільність євро. Так, сама по собі єдина валюта не забезпечує економічну стабільність і зростання держави-члена Єврозони, це досягається розумним управлінням економікою Єврозони ЄСЦБ та ЄЦБ відповідно до положень установчих договорів та Статуту.

Список використаних джерел:

1. Щеглюк М. С. Пріоритетні функції центральних банків та особливості їх реалізації в умовах фінансової інтеграції / М. С. Щеглюк, Є. І. Довгань. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія Економічні науки : екон. наук.-практ. журн.* Херсон, 2015. Вип. 15, ч. 5. С. 156–163;
2. Консолідована версія Договору про Європейський Союз та Договору про функціонування Європейського Союзу. *Офіційний вісник Європейського Союзу* 2010/С 83/01. 403 с.;
3. Прокопенко Л. Л. П 80 Інституційна система ЄС : навч. посіб. / Л. Л. Прокопенко, О. М. Рудік, Н. М. Рудік. Дніпро : ДРІДУ НАДУ, 2018. 220 с.;
4. ЄЦБ застерігає від подальших економічних загроз через пандемію. URL: <https://www.dw.com/uk/yetsb-zasterihaie-vid-podalshykh-ekonomichnykh-zahroz-cherez-pandemiiu/a-56304110> (дата звернення 09.11.2021 р.)
5. Яковюк І. В. Правові основи європейської інтеграції та її вплив на державно-правовий розвиток України : дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.01 ; 12.00.11, Нац. юрид. акад. України ім. Ярослава Мудрого. Харків, 2013. 474 с.

Науковий керівник: Петришин О. О., к.ю.н., ст. дослідник, доцент кафедри права Європейського Союзу Національного юридичного університету ім. Ярослава Мудрого.

ПРОБЛЕМАТИКА РЕАЛІЗАЦІЇ ПРАВА ДЕРЖАВИ-ЧЛЕНА НА ВИХІД З ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

В сучасному світі все більше зростає значення глобалізаційних процесів, під впливом яких досить складно уявити ізольоване існування прогресивної країни. Потяг до визнання на міжнародній арені, стрімкий економічний розвиток змушують більшість держав бути учасником різноманітних об'єднань, союзів, організацій, ратифікувати значну кількість міжнародних договорів. Однією з таких організацій, членство в якій забезпечує динамічний розвиток держави є Європейський Союз (далі — ЄС). Більшість держав, які відповідають критеріям до вступу в ЄС прагнуть бути його членом. Але незважаючи на безперечну репутацію в даній міжнародній організації існують свої правові проблеми. Зокрема, це пов'язано з питанням виходу держави-члена з ЄС.

Право держави-члена на вихід з ЄС було вперше закріплено у ст. 50 Договору про Європейський Союз (далі — ДЄС), зміни до якого набули чинності 01 грудня 2009 року, в даній редакції було визначено суверенне право кожної держави-члена на вихід з ЄС в будь-який час з моменту вступу [1]. Процедура виходу з ЄС дещо схожа на процедуру вступу до ЄС, оскільки наявний етап подання заяви державою до Європейської Ради про намір виходу, після чого відбувається стадія переговорів з державою, заключним кроком є укладення договору про особливості виходу та майбутні правовідносини з ЄС, що регламентуються статтею 218 Договору про функціонування Європейського Союзу (далі — ДФЄС).

На перший погляд дана процедура здається досить простою та зрозумілою, але необхідно розуміти, що процес виходу — це явище глобально-го характеру, як для держави члена так і для ЄС в цілому. Оскільки, за період членства було побудовано чітку систему взаємодії ЄС та держави-члена в усіх галузях державного життя починаючи від приведення у відповідність національного законодавства держави-члена до законодавства ЄС закінчуючи взаємодією на рівні реалізації допоміжної компетенції ЄС.

Проблематикою даного питання виступає відсутність чітко визначеної процедури, яка являла б собою детальне описання кожного етапу.

¹ Курсант 4 курсу Інституту підготовки юридичних кадрів для Служби безпеки України Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

У зв'язку з цим складнощі в даному процесі починаються ще з початкової стадії – подання заяви про намір виходу з ЄС. Процесу подання заяви передуює прийняття такого рішення державою-членом «відповідно до своїх конституційних вимог», які не є деталізованими, оскільки кожна з держав має свої механізми необхідні для прийняття такого рішення. З одного боку, таким чином забезпечується свобода прийняття рішення на вихід державою без нав'язування свого бачення даного процесу впливовими інституціями ЄС. З іншого, виникають питання щодо наявності рівних можливостей реалізації даного права кожною з держав-членів.

Також виникає питання щодо визначення строку, який надається для проведення переговорів та укладення угоди про вихід. За загальним правилом початком відліку строку, для проведення переговорів між державою та ЄС для укладення угоди про вихід, є саме дата подання заяви про припинення членства до Європейської Ради, а не дата прийняття урядом такого рішення. Дане питання є важливим, оскільки нормами ДЄС передбачено загальний строк переговорів, що має бути не більше двох років із моменту офіційного повідомлення держави про вихід, тобто у випадку не погодження положень договору про вихід з ЄС чи не ратифікації договору, до держави припиняється застосування договорів укладених з ЄС. У випадку не продовження даного строку Європейською Радою це може мати досить негативні наслідки для держави, що виражатимуться в загрозах для її економічного потенціалу. Наприклад у випадку виходу Великої Британії з ЄС було подано клопотання про відтермінування її виходу.

Стадія проведення переговорів полягає в прийнятті рішення Радою ЄС, щодо початку переговорів і призначення відповідного представника або голову переговорної групи Союзу. Під час переговорів визначаються особливості виходу з ЄС, а також узгодження положень договору про вихід. На даній стадії сторонами може бути визначена дата набуття чинності угодою, що буде офіційною датою виходу держави зі складу союзу.

Завершальною стадією даного процесу є саме укладання міжнародного договору про особливості виходу з ЄС, що укладається між державою членом та Радою ЄС від імені ЄС. Специфікою даної стадії є закріплене в п.б ч.3 ст.238 ДФЄС положення, згідно з яким кваліфікована більшість членів Ради Європейського Союзу (близько 72%) беруть участь в схваленні питання виходу держави з ЄС [2].

Незважаючи на досить складний процес виходу, держава не позбавляється права на одностороннє відкликання заяви про вихід з ЄС до набрання чинності такої угоди для ЄС та держави, що виходить, або ж у випадку виходу держави з ЄС без міжнародного договору до спливу дворічного терміну передбаченого ст. 50 ДЄС. Про це право також зазначено в положеннях ст. ст. 65, 67 і 68 Віденської конвенції про право міжнародних договорів 1969 р., згідно з якими повідомлення про намір держави вийти з міжнародного договору може бути відкликано в будь-який час до набрання ним чинності [3].

В цілому процес виходу держави має значну кількість негативних явищ, які так чи інакше впливають на стабільність політичних та соціальних настроїв в країні. Навіть з моменту ініціювання заяви держава набуває статусу такої, що виходить, а також не може брати участь в роботі міжурядових інституцій ЄС. Що в свою чергу прямо впливає не тільки на політичну ситуацію в країні, але і призводить до зміни економічних орієнтирів, що в є наслідком розшатування економічного добробуту, оскільки відбувається переорієнтація на інші ринки, договірні відносини з якими можуть ускладнюватись у зв'язку з появою нових форм регулювання. Все це призводить до призвести до масових протестів, мітингів, що в свою чергу тягне за собою значні державні економічні втрати.

Процедура виходу з ЄС також тягне за собою вихід з тісно пов'язаною організацією — Євроатом. Історично дана організація передувала створенню ЄС, у період їх взаємодії було створено спільну інституційну систему та загальні нормативно-правові акти, які забезпечують діяльність даної організації. Натомість, враховуючи приклад виходу Великобританії з ЄС варто зазначити, що не зважаючи на вихід з обох міжнародних організацій, вона все ж таки залишається учасницею дослідних та освітніх програм Євроатому.

Підсумовуючи вище вказане необхідно зауважити, що процедура виходу з ЄС це складний деінтеграційний процес, що вимагає значних зусиль кожної з сторін. Впливаючи на стан економічного та соціального добробуту, цей процес вимагає від держави, що має на меті вихід з ЄС, значної підготовки її внутрішніх процесів, про це свідчить приклад Великої Британії, термін виходу якої був відстрочений. Реалізація державою права на вихід з ЄС також ускладнена відсутністю чіткого впорядкування процесу виходу, що може мати негативні наслідки для держав, які мають незначний політичний статус на міжнародній арені в цілому.

Список використаної літератури:

1. Договір про Європейський Союз [Електронний ресурс] : Міжнародний договір від 07 лютого 1992 р. №994_029 // Верховна Рада України :офіц. веб-портал. – Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_029#Text;
2. Консолідовані версії договору про Європейський Союз та Договору про функціонування Європейського Союзу (2010/С 83/01) : хрестоматія / упоряд. Б. В. Бабіна. – О. : Фенікс, 2012. – 294 с;
3. Віденська конвенція про право міжнародних договорів [Електронний ресурс] : Конвенція від 23 травня 1969 р. №995_118 // Верховна Рада України :офіц. веб-портал. – Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_118#Text.
4. Право Європейського Союзу: основи теорії : підручник / за ред. І. В. Яковюка. Харків : Право, 2019. 360 с.
5. Бойчук Д. С., Галич К. В., Ходосов О. О. Щодо питання виходу держав-членів із Європейського Союзу: процедура, причини та перспективи. *Юридичний науковий електронний журнал*, 2020. № 8. С. 502–506.

Науковий керівник: Бойчук Д. С., к.ю.н., старший викладач кафедри права Європейського Союзу Національного юридичного університету ім. Я. Мудрого.

Бойко А. О.¹

УГОДА ПРО АСОЦІАЦІЮ МІЖ УКРАЇНОЮ ТА ЄВРОПЕЙСЬКИМ СОЮЗОМ ЯК ДЖЕРЕЛО ПРАВА УКРАЇНИ

1 вересня 2017 р. набула чинності Угода про асоціацію між Україною та Європейським Союзом. Підписання Угоди має важливе значення для розвитку правової системи України та сприяє адаптуванню норм українського законодавства вимогам Європейського Союзу. З огляду на це виникає питання, чи можна вважати Угоду про асоціацію джерелом права України, чи можливе використання національними судами Угоди як джерела права, чи мають норми Угоди пряму дію. Дані питання виникають у зв'язку з тим, що з одного боку, Угода має програмний характер, оскільки передбачає взаємні права та обов'язки, з метою отримання Україною права ввійти в ЄС, а з другого боку, аналіз Угоди свідчить про

¹ Студентка 4 курсу Інституту прокуратури та кримінальної юстиції Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

наявність норм права, що подекуди кардинально відрізняються від норм національного законодавства.

Питанню угод про асоціацію присвячені статті у Договорі про функціонування Євросоюзу. Так, відповідно до статті 217 ДФЄС, Союз може укладати з однією або декількома третіми країнами або міжнародними організаціями угоди про створення асоціації, що характеризується взаємними правами та обов'язками, спільними діями та особливими процедурами. Дана норма є досить абстрактною, оскільки не визначає правовий статус такої угоди та не зазначає місце такої угоди в ієрархії джерел права Союзу [1].

Вважаємо, що Угоду про асоціацію необхідно розглядати, як вид міжнародних угод, якими встановлюються відносини між Союзом та третьою країною, що має намір вступити до Європейського Союзу. Ця теза підтверджується й практикою Суду Європейського Союзу, зокрема у справі № 104/81 Суд вказав, що дія в ЄС положення Угоди, укладеної Співтовариством з державою, що не є членом ЄС, має бути визнана із врахуванням *міжнародно-правової природи зазначених положення*» [2]. А відповідно такі міжнародні угоди займають проміжне місце між первинними та вторинними джерелами права Європейського Союзу. З огляду на те, що такі угоди є джерелами права ЄС, то відповідно Суд Європейського Союзу уповноважений здійснювати таке ж тлумачення таких угод, як і тлумачення змісту інших актів Європейського Союзу. А отже, з огляду на квазіпрецедентний характер рішень Суду ЄС вважаємо, що саме розуміння Судом ЄС сутності Угод про асоціацію поставить крапку у цьому питанні.

На рівні Європейського Союзу сформований один із основоположних принципів – принцип прямої дії. Відповідно до цього принципу, що вперше був зазначений у справі Van Genden Loos (справа № 26/62), суб'єктивними правами та обов'язками наділяються не лише держави-члени, але й безпосередньо фізичні та юридичні особи, що можуть захищати свої права, що гарантуються нормами права ЄС, шляхом подання позовів до держав-членів. Водночас в інших справах Суд ЄС зазначив, що даний принцип не має універсального характеру, а його дія залежить від виду та змісту джерела права, у якому певна норма є закріпленою. З огляду на це можна зробити висновок, що враховуючи те, що Угоди про асоціацію є джерелами права ЄС, то відповідно й на них поширюється дія принципу прямої дії, однак для використання цього принципу є необхідним дотримання декількох критеріїв одночасно.

У практиці Суду ЄС виокремлені наступні критерії для прямої дії норми: норми мають бути чіткими та однозначними (неможливість різного трактування); норма має бути безумовною (не вимагає додаткової імплементації); стосується фізичних або юридичних осіб (справа № 14/83)[3].

Суду ЄС у своїй практиці виробив позиції, що безперечно підтверджують те, що дія принципу прямої дії поширюються й безпосередньо на Угоди про асоціацію. Так, у справі № 12/86 Суд ЄС зазначив, що положення в угоді, укладеній спільно з країнами, не членами, потрібно вважати такими, що може прямо застосуватися, коли беручи до уваги формулювання, мету та природу самої угоди, таке положення містить чітке та ясне зобов'язання, що не може залежити від імплементації чи будь-яких інших подальших заходів [4].

У справі № 17/81 Суд зазначив, що «відповідно, з формулювання статті 53 (1), приведеною вище, а також з мети і характеру угоди про асоціацію, частиною якої вона є, витікає, що це положення не дозволяє національній системі пільг надавати сприятливіший податковий режим для вітчизняного спиртного напою. Норма містить ясне і чітке зобов'язання, яке не залежить у своєму здійсненні або наслідках від прийняття якої-небудь подальшої міри. У цих обставинах стаття 53 (1) повинна розглядатися як норма, що мають пряму дію» [5].

Таким чином, можна зробити висновок, що норми Угоди про асоціацію України та Європейським Союзом є нормами прямої дії та можуть застосовуватися в національних судах лише в разі, якщо такі норми є чіткими, безумовними та стосуються фізичних чи юридичних осіб.

Вважаємо за потрібне проаналізувати національну практику, аби визначитися, чи дійсно суди застосовують принцип прямої дії у своїй практиці. Так, Касаційний адміністративний суд у складі Верховного Суду в постанові від 16.09.2020 по справі №460/621/19 зазначив, що «з 1 січня 2016 року застосуванню підлягає Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони від 27 червня 2014 року, розділом IV «Торгівля і питання, пов'язані з торгівлею» якої встановлено порядок здійснення торгівлі товарами -, що походять з територій Сторін» [6]. Вбачається, що дане обґрунтування підстав застосування норми Угоди про асоціацію є недостатнім, оскільки фактично не міститься обґрунтування визнання Угоди як джерела права. Така ж ситуація й в постанові від 05.10.2021 по справі №910/15594/18, де суд лише зазначив, що «позначення АСТІ має

правовий захист на території України, передбачений підрозділом 3 частини другої Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони» [7]. У справі № 1.380.2019.002337 Касаційний адміністративний суд у складі Верховного Суду також напряму використовує норми Угоди про асоціацію, однак не зазначає в силу чого визнає таку угоду джерелом національного права.

Прикладом обґрунтування використання Угоди про асоціацію як джерела права можна навести постанову Касаційного цивільного суду у складі Верховного Суду від 09.06.2021 р. по справі № 757/34959/18-ц, де суд зазначив наступне: «01 вересня 2017 р. набула чинності Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони, відповідно до якої: для цілей цієї Угоди права інтелектуальної власності включають, зокрема, торговельні марки (ст. 158). За приписами ст. 19 Закону України «Про міжнародні договори України» чинні міжнародні договори України, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, є частиною національного законодавства і застосовуються у порядку, передбаченому для норм національного законодавства; якщо міжнародним договором України, який набрав чинності в установленому порядку, встановлено інші правила, ніж ті, що передбачені у відповідному акті законодавства України, то застосовуються правила міжнародного договору» [8].

Фактично Суд зазначив, що Угода про асоціацію є міжнародним договором, а відповідно є частиною українського законодавства в силу статті 9 Конституції України. Крім цього, дане рішення є цікавим тим, що Суд використав саме норму Угоди асоціацію, з огляду на те, що норма національного законодавства не відповідає нормам Угоди. Аналогічні правові позиції Верховного Суду викладені у постановках Верховного Суду від 04 липня 2019 року у справі № 910/4947/18, від 26 лютого 2019 р. у справі № 910/6307/18, від 24 лютого 2020 р. у справі № 760/12081/17, від 29 квітня 2021 р. справі № 910/5794/20.

Таким чином, попри відсутність посилань у рішеннях українських суддів на критерії прямої дії норми, що були випрацювані Судом Європейського Союзу, рішення національних суддів займають правильну позицію щодо визнання Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом джерелом українського права та можливість використовувати норми Угоди безпосередньо.

Список використаної літератури:

1. Договір про функціонування Європейського Союзу від 25.03.1957. URL: <https://eulaw.ru/treaties/tfeu/>.
2. Hauptzollamt Mainz v C. A. Kupferberg & Cie KG a.A. Case 104/81. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A61981CJ0104>
3. Sabine von Colson and Elisabeth Kamann v. Land Nordrhein-Westfalen. Case 14/83. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/en/ALL/?uri=CELEX%3A61983CJ0014>
4. Meryem Demirel v Stadt Schwäbisch Gmünd. Case 12/86. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A61986CJ0012>
5. Pabst & Richarz KG v Hauptzollamt Oldenburg. Case 17/81. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A61981CJ0017>
6. Постанова від 16.09.2020 по справі № 460/621/19 Касаційний адміністративний суд у складі Верховного Суду. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/91643311>
7. Постанова від 07.10.2019 по справі № 910/15594/18 Касаційний господарський суд у складі Верховного Суду. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/84794342>
8. Постанова від 09.06.2021 по справі № 757/34959/18-ц Касаційний цивільний суд у складі Верховного Суду. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/97926413>.
9. Право Європейського Союзу: основи теорії : підручник / за ред. І. В. Яковюка. Харків : Право, 2019. 360 с.
10. Яковюк І. В. Система джерел права Європейського Союзу. *Філософія права і загальна теорія права*. 2013. № 1. С. 209–220.

Науковий керівник: д.ю.н., професор Яковюк І. В., Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

Bolkhovit A. A.¹

THE EU VALUE SYSTEM AS AN IDEOLOGICAL PRECONDITION FOR THE FORMATION OF EU SECURITY POLICY (ON THE EXAMPLE OF THE PRINCIPLE OF INVIOABILITY OF HUMAN RIGHTS)

Nowadays, Europe is defined not only in a geographical sense but mainly in an ideological one, as the values of the European Union form the foundation of the main democratic institutions of Western Europe, whose borders are not limited to geographical affiliation to the European part of the world [4; 5].

¹ Four-year student Of the Economic law faculty Of the Yaroslav Mudryi National Law University

It is fair to admit that European values are embodied in many other countries and continents. It is still Europe that has given humanity religious tolerance, secular philosophy, tolerance for other people's beliefs, and many other values that are considered the core of culture and the ideological precondition for shaping the security policy of every nation, nation, and society as a whole.

Core values go beyond specific situations, as they define the main goals and directions of behavior, so they are most clearly revealed in moments of crisis for an individual or society as a whole.

In general, the core of European values are liberal fundamental human rights and freedoms, democratic principles of governance, as well as the legal and social orientation of the state. As a fusion of liberal and democratic ideas, European values are characterized as «liberal-democratic.» They arose as the principles of functioning of the relevant state institutions of modern European countries and the European Union as a whole.

It should be added that it is necessary to distinguish between values and institutions and legal norms. Values are the deep guidelines of the individual and society, which embody certain beliefs, they can be the core of socio-political movements and institutions. For example, fundamental human rights and freedoms have been embodied in various constitutions of European states, in the system of separation of legislative, judicial, and executive powers, in such democratic institutions as freedom of speech, organizations, free, secret and transparent elections.

Institutionalization of values is a mechanism for creating legal norms for their implementation. Such norms are considered binding, and their binding nature is determined by the coercion of state institutions. As a result, violation or non-compliance with legal norms causes state sanctions. Values are freely chosen by individuals as their life aspirations and do not require coercion by the state. Values exist as an inner obligation to act honestly, fairly, with dignity. Thus, due to these features, such special importance of the existence of such a category as the values of the European Union stands out. The common values of different European countries contributed to their integration and deepening of these values beyond the spatial boundaries of Western Europe. The first organization to merge European countries to ensure and reproduce the ideals and some principles that are their common heritage was the Council of Europe (CoE). The basis is the European Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms, adopted by the Council of Europe in 1950,

which enshrines fundamental and political rights, such as the right to life, the prohibition of torture, the right to asylum, and freedom of expression. . The European Social Charter, adopted by the Council of Europe in 1996, embodies socio-economic rights: the right to housing, the right to work and adequate working conditions, the right to education and social protection, the right to free movement of people, choice professions and places of residence.

An important step towards consolidating the ideological foundations of the European Union was the adoption by the European Parliament of the Charter of Fundamental Rights of the European Union of 2000 (the act of obligatory nature with the adoption of the Lisbon Treaty in 2007), as it was necessary to clarify the common values of the newly created political union (ie the European Union) legal framework. In this document, the rights and freedoms of EU citizens (and humans in general) are the values of all EU member states, according to which the activities of EU institutions are based. The Charter itself consists of 54 Articles, and is divided into 7 sections (6 of them are named according to certain EU value, «Dignity», «Freedom», «Equality», «Solidarity», «Citizens' Rights» and «Justice», the last one is devoted to general provisions governing the interpretation and implementation of the Charter), which reproduce fundamental values. Some rights are defined as natural and inalienable: the right to life, the freedom to dispose of one's life, the right to property, or the freedom to dispose of one's lawfully acquired property, and the right to one's beliefs, ie the freedom of conscience. The concept of «naturalness» defines that man possesses them by nature because they are not given to him by anyone as privileges neither the state nor others and «inalienability» should be understood in such a way that no one, especially the state, can violate them and alienate. It should be considered that the state is the guarantor of the protection of these rights. These values mean the equality of all people in rights and freedoms, regardless of origin, gender, language, religious beliefs, and national, ethnic, social, and other differences. A person is free to dispose of his own life, personal lawful property and independently determine the values of their life. This means that a liberal-democratic state and society cannot alienate human property, deprive or limit his life in any way, or accuse him of religious and political beliefs.

The embodiment and respect for values have their practical significance. This means that respect for values is the responsibility of both the Union as a whole and each of its member states. Commitment to EU values is also an inviolable condition required of states wishing to join the European Union.

Failure to respect these values may result in the imposition of a sanction on the offending State in the form of suspension of certain rights associated with membership of the Union.

So in accordance with Art. 7 of the EU Treaty, in the event of a clear threat of a serious violation by any Member State of the values referred to in Art. 2, the Council, after identifying the threat, may make recommendations to the offending State to prevent the reasons for such a finding. In the event of a serious breach by any Member State of the values referred to in Art. 2, the Council may decide to suspend certain rights deriving from the application of the Treaties to the Member State concerned, including the voting rights of a representative of the Government of that State.

In modern European society, the leading role is given to the education of fundamental European values. The Council of Europe is responsible for developing strong educational projects to develop common standards for European education, which could be aimed at building democratic citizenship and tolerance.

Based on this, in 1997 the project «Education aimed at educating democratic citizenship» was launched, which was based on attracting young people to active citizenship and rethinking democracy and citizenship in the direction of their dissemination not only to the «titular» nation but and any other representatives of national, ethnic, linguistic, religious communities.

The Lisbon Treaty does not fix the content of values, nor does it mention the EU institutions that can interpret their content, but it sets out in more detail the values, interests, and principles that define the European Union's relations with the rest of the world: peace, security, sustainable development planet, solidarity and mutual respect of peoples, free and fair trade, the eradication of poverty and the protection of human rights, including the rights of the child. That is, for the first time, an official attempt is being made to build a hierarchy of values that would allow the EU to move closer to the global goals set out in the first paragraph of Art. 3 of the Treaty on European Union: to maintain peace, dignity, and the well-being of its peoples.

The European Union does not stop there and is constantly improving the space of freedom, security, and justice provided to its citizens. Introducing universal and global values in the supranational legal system of the EU can be seen as the formation of a policy of regional values, which are inherent in European civilization. They are considered legitimized in the form of law and promote the formation of direct and feedback links that ensure the effectiveness

of the management of a fundamentally new state-like entity at the supranational level.

The main conclusion we could draw from the analysis of the basic EU values is that they do not exist and do not are introduced as separate life orientations (freedom without responsibility, or democracy without active citizenship), and implemented as a holistic system in which each core value defines and specifies another basic value.

References:

1. N. A. Omelchenko. Values of a united Europe. NGO «Laboratory of Legislative Initiatives», 2013.
2. I. O. Shubina. The main values of the European Union, content and significance for the accession of new states, 2016. p. 652–654.
3. Charter of Fundamental Rights of the European Union. Official Journal of the European Union, 2007.
4. Яковюк І. В. Правова культура в умовах глобалізації та європейської інтеграції. *Державне будівництво та місцеве самоврядування: збірник наукових праць*. Харків : Право, 2007. № 13. С. 3–16.
5. Яковюк І. В. Генезис правової культури об'єднаної Європи. *Право України*. 2008. № 11. С. 114–120.

Academic adviser: Boychuk D. S., Candidate of Legal Sciences, Senior lecturer of the Department of Law of the European Union of the Yaroslav Mudryi National Law University.

Бондюк А. Л.¹

ОКРЕМІ ВИДИ ПОРУШЕНЬ ПРАВ ВІДРЯДЖЕНИХ ПРАЦІВНИКІВ

Актуальність цієї теми є надзвичайно важливою сьогодні, адже сфера трудової міграції набула широко поширення з часу заснування Європейського союзу. Людство стикається з новими викликами і попри те, що ми маємо певні договори, директиви, регламенти, рішення, які повинні регулювати відносини у цій сфері в останні роки все частіше

¹ Студентка 5 курсу міжнародно-правового факультету Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

спостерігаються певні зловживання з боку компаній, які відряджають своїх працівників на роботу до іншої країни, де порушуються їхні права.

Директивою 96/71/ЄС Європейського Парламенту та Ради від 16.12.1996 р. «Про відрядження працівників у межах надання послуг»[1] «відрядженим працівником» («posted workers») вважається особа, яка протягом обмеженого періоду часу виконує свою роботу на території держави-члена ЄС, відмінної від держави, де вона зазвичай працює.

Крім того, положення статті 1(3)(b) згаданої Директиви вказує, що сфера її застосування поширюється на працівників направлених до установи або на підприємство в межах території держави-члена, за умов наявності трудових відносин між підприємством та працівником, протягом періоду відрядження.

Слід зазначити, що право компаній пропонувати послуги в іншій державі – члені ЄС та тимчасово відряджати працівників, що надають ці послуги, базується на статті 56 ДФЕС [2]. Така свобода надання послуг була невід'ємною частиною ЄС з часу створення Європейського економічного співтовариства в 1957 році і є наріжним каменем спільного ринку ЄС. Так стаття 45 ДФЕС гарантує свободу руху працівників в межах Союзу, яка забезпечується шляхом скасування будь-якої дискримінації на підставі державної належності працівників держав-членів у питаннях зайнятості, оплати праці та інших умов праці і працевлаштування. Згідно з положеннями цієї статті свобода переміщення з метою працевлаштування передбачає право: 1) отримувати фактичні пропозиції про працевлаштування; 2) вільно пересуватись у межах території держав-членів з метою наступного працевлаштування; 3) перебувати на території держави-члена з метою працевлаштування згідно з положеннями, які регулюють працевлаштування громадян за Директивою 96/71/ЄС.

Також, статтею 15 Хартії про основоположні права ЄС [3] передбачено право вільно шукати роботу, працювати, реалізовувати право на заснування та надавати послуги у будь-якій державі-члені ЄС. Окрім цього, Директива 96/71/ЄС запроваджує ряд гарантій захисту соціальних прав відряджених працівників та запобігання соціальному демпінгу. Згідно із Директивою 96/71/ЄС умови найму, визначені ст. 3, гарантуються як законодавством країни відрядження так і законодавством місцем виконання роботи. Крім того, у разі перевищення 12 місячного строку ефективної роботи такі гарантії запроваджуються на строк до 18 місяців із запровадженням режиму найбільшого сприяння. Однак, фактично

установи, які відряджають своїх працівників не забезпечують належних умов праці.

По – перше, з практики Суду ЄС, ми можемо бачити, що є випадки, коли компанії не виплачують працівникам належної заробітної плати, що є грубим порушенням. Враховуючи, що стаття 3(1) Директиви 96/71/ЄС закріплює гарантії держав-членів, що незалежно від законодавства, яке застосовується до трудових відносин, підприємства, зазначені у статті 1(1), повинні забезпечити працівникам умови праці ідентичні тим, що в державі-члені, де робота виконується, гарантуються законом, регламентом чи адміністративним положенням та арбітражними рішеннями та/або колективними угодами, які були визнані загальноприйнятими у розумінні пункту 8 цієї Директиви. Таким чином, дана поведінка може тлумачитись як порушення принципу добросовісної конкуренції на ринку відповідно до статті 101 ДФЄС у зв'язку із прихованим зниженням собівартості продукції. Таке зниження, на підставі рішення в справі VIKING C-438/05 [4], впливає з умов договору, який укладається з відрядженими працівниками.

По – друге, встановлення мінімальної заробітної плати без врахування погодинної оплати та оплати за відрядження є механізмом, який дозволяє не виплачувати відрядженим працівникам додаткову плату за понаднормове виконання роботи на підприємстві. Згідно з загальноприйнятими колективними договорами на підприємствах харчової промисловості такі дії є прямим порушенням трудових норм.

По – третє, відсутність індивідуального розподілу по групам оплати праці, яка має бути обов'язково передбачена відповідно з умовами колективних договорів порушує права на відпустку та виплати («добові»). Згідно із п. 13 Преамбули Директиви 2018/957/ЄС [5], компанії, які відсилають працівників у відрядження зобов'язані проінформувати працівників про умови праці на підприємстві. Однак, практика свідчить, що працівники приймаючої країни отримують більшу заробітну плату у порівнянні з відрядженими працівниками, а, отже, відповідно до принципу рівної оплати праці відряджені працівники мають право на відшкодування завданої їм шкоди та отримання справедливої винагороди за відпрацьований час. Окрім цього, згідно зі статтею 1(3) Хартії про основоположні права ЄС громадяни третіх країн, які мають дозвіл на роботу на території держав-членів мають право на рівні умови праці з громадянами ЄС. Водночас, прийняття працівників з інших держав на роботу по-

требує дотримання гарантій як і для місцевих працівників щодо рівних умов та розміру оплати праці. Таким чином, працівники приймаючих держав – членів ЄС не повинні зазнавати ризику конкуренції з боку працівників з інших країн. Так, згідно з рішенням Суду ЄС від 04.04.1974 р. у справі *Commission v French Republic (Case 167–73)* [6] вільне переміщення працівників вимагає не лише забезпечення в кожній державі рівного доступу до зайнятості для громадян інших держав-членів, а також надання гарантій для власних громадян з метою попередження несприятливих наслідків, які можуть бути пов’язані із працевлаштуванням іноземців.

На підставі вищевикладеного, можна дійти логічного висновку, що компанії, які займаються даним типом діяльності повинні виконувати свої зобов’язання перед відрядженими працівниками в межах трудових відносин, що склалися між ними, а працівники мають право вимагати відшкодування завданої шкоди за відпрацьовану, але не сплачену працю.

Список використаної літератури:

1. Directive 96/71/EC of the European Parliament and of the Council of 16 December 1996 concerning the posting of workers in the framework of the provision of services. OJ L 18. 21. 1. 1997. P. 1–6. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/en/ALL/?uri=CELEX%3A31996L0071>
2. Договір про функціонування Європейського Союзу від 25.03.1957 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_b06#Text
3. Хартія про основоположні права Європейського Союзу від 07.12.2000 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_524#Text
4. Judgment of the Court (Grand Chamber) of 11 December 2007. *International Transport Workers’ Federation and Finnish Seamen’s Union v Viking Line ABP and OÜ Viking Line Eesti*.
5. Directive (EU) 2018/957 of the European Parliament and of the Council of 28 June 2018 amending Directive 96/71/EC concerning the posting of workers in the framework of the provision of services. OJ L 173, 9.7.2018, p. 16–24. URL: <https://eur-lex.europa.eu/eli/dir/2018/957/oj?locale=en>
6. Judgment of the Court of 4 April 1974. *Commission of the European Communities v French Republic*. Case 167–73. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A61973CJ0167&qid=1637776760732>
7. *Commission v French Republic (Case 167–73)*. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A61973CJ0167&qid=1637776760732>

Науковий керівник: Жуков І. М., к. ю. н., доцент, доцент кафедри права Європейського Союзу Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ПАРЛАМЕНТ ЯК ІНСТИТУТ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

Відомо, що Європейський Союз за своєю правовою природою є багатограним, адже в науці відсутня єдність щодо підходів визначення дефініції Європейського Союзу. Зокрема, однією з теорій є визначення Європейського Союзу як міжнародної організації, яка діє на основі договорів про Європейський Союз та функціонування Європейського Союзу. Звичайно, ЄС як і будь-яка організація, здійснює свою компетенцію через власні органи. Зокрема, інституційна система ЄС теж бере на себе окремі повноваження. Справді, ЄС має досить складну інституційну систему й делегує їй відповідні повноваження задля функціонування Європейського Союзу як міжнародної організації. В свою чергу інститутами можна назвати вищі керівні установи ЄС, які створені та діють на основі установчих актів ЄС. Перелік інститутів є вичерпним відповідно до ст. 13 Договору про Європейський Союз [1]. Проте елементами інституційної системи є не лише інститути, а й органи та агенції.

Також слід виділити дві групи інститутів ЄС, а саме інститути політичного та неполітичного характеру. Зокрема, Європейський Парламент буде належати до політичної групи інститутів ЄС, так як і Європейська Рада, Рада ЄС та Європейська Комісія. Особливостями даних інститутів є те, що вони приймають рішення не одноособово, а спільно з іншими інститутами, й оформлюють їх відповідно у певних нормативно-правових актах.

Тож Європейський Парламент є єдиним інститутом Європейського Союзу, який обирається на виборах та виконує саме представницькі функції, зокрема безпосередньо представляє інтереси громадян всього Європейського Союзу. Колишня назва Європейського Парламенту є Загальна Асамблея Європейського об'єднання вугілля і сталі, яка була заснована ще у 1951 році, проте в 1987 отримала теперішню сучасну назву за єдиним Європейським актом. Парламент діє на певних принципах інституційної системи ЄС. Якщо не говорити про основоположні принципи такі як принцип правосуб'єктності, принцип надання повно-

¹ Курсант 4 курсу Інституту підготовки юридичних кадрів для Служби безпеки України Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

важень та принцип пропорційності й субсидіарності, принцип сумлінної співпраці держав-членів, принцип ефективності, прозорості та відкритості, що забезпечують функціонування ЄС в цілому, то слід визначити ще так звані виняткові принципи саме інститутів ЄС, зокрема принцип забезпечення балансу між інституціями міжнародного та наднаціонального характеру, принцип інституційної рівноваги, тобто всі інститути діють в межах наданих їм повноважень та принцип поліцентричності, згідно якого у ЄС наявна велика кількість центрів, проте відсутнім є саме політична столиця ЄС. Проте неофіційною столицею вважається саме місто Брюссель.

Після заснування ЄС повноваження Асамблеї були досить вузькими, проте з часом вони надзвичайно розширилися. Поштовхом для цього став саме Лісабонський договір, який в 2009 році був ратифікований всіма державами-членами. Саме цей договір скасував систему трьох опор, яка була притаманна ще раніше Маастрихтському договору. Також Лісабонський договір передбачив можливість виходу держав-членів з Європейського Союзу, встановив та розмежував предмети відання ЄС та його компетенцію, встановив кількість осіб у парламенті.

Крім того, на сьогоднішній день Європейський Парламент із усіх семи інституцій ЄС посідає перше місце, вважається так званим наднаціональним органом, якого найчастіше характеризують як представницький орган Європейського Союзу і Європейських Співтовариств, який діє незалежно від національних органів держав-учасниць, які входять в ЄС, а його діяльність взагалі практично виведена з-під контролю національних парламентів. Місце розташування Європейського Парламенту є місто Страсбург в Франції, де проводяться щорічні сесії, та в місто Брюссель в Бельгії, де проводяться засідання парламентських комітетів.

Стосовно строку повноваження членів Європейського Парламенту, то вони обираються строком на п'ять років, а відповідно голова на два з половиною роки шляхом таємного голосування з правом продовження. Голова має широке коло повноважень, так як саме він керує засіданнями палати, здійснює адміністративні та дисциплінарні функції, приймає участь поряд з Президентом Комісії та особою, яка головує в Раді, в представництві Співтовариства та Союзу. У голови звичайно є заступники, на даний час їх близько чотирнадцяти та п'ять квесторів, функціями яких є нагляд за фінансовими та адміністративними справами депутатів Європарламенту. Все це також відображається у спеціальному реєстрі,

в якому вказується саме професійна діяльність депутатів. Заступники та квестори обираються одночасно з головою і входять під керівництвом Голови до складу Бюро Парламенту.

Крім того, кожна держава-учасниця ЄС сама встановлює процедуру проведення виборів. Проте, немає конкретних інструкцій стосовно проведення та реалізації даної процедури, але в основному депутати Європарламенту обираються відповідно до національного законодавства держав-учасників. Максимальний склад Європейського Парламенту є сімсот п'ятдесят депутатів й, звичайно, голова Парламенту, тобто разом це сімсот п'ятдесят один учасник. Мінімальна кількість депутатів в Європейському Парламенті від держави-члена є шість, а максимальна аж дев'яності шість. Дана кількість визначається пропорційно до кількості населення кожної держави-члена.

За своїм складом Європарламент є однопалатним – внутрішня організація якого пов'язана з особливостями його функціонування та працює на постійній основі. Також Парламенту характерним є внутрішній регламент, що регулює структуру і порядок його функціонування.

Звичайно, є перелік посад, несумісних з мандатом депутата Європейського Парламенту. Це, зокрема члени уряду держави-учасниці, члени Комісії, судді, генеральні адвокати або канцлери Суду ЄС, члени Рахункової Палати, члени Консультативного комітету Європейської спільноти з вугілля та сталі або члени Економічного та соціального комітету ЄЕС і Євратому. Також депутатами не можуть стати члени комітету або іншого органу, який відповідно до статутних договорів розпоряджається коштами Співтовариств чи безпосередньо виконує довгострокові управлінські завдання, члени Ради Керівників або Директорату, або службовці Європейського інвестиційного банку. Деяко схожими обмеженнями є й до народних депутатів України, які не можуть мати іншого представницького мандата, бути на державній службі, обіймати інші оплачувані посади, займатися іншою оплачуваною або підприємницькою діяльністю, крім звісно викладацької, наукової та творчої діяльності [2].

Якщо говорити про законодавчу діяльність Європарламенту, то він разом з Радою міністрів ЄС приймає європейські закони. Право голосу парламент має у прийнятті рішень з питань бюджету ЄС, освіти, охорони довкілля, охорони здоров'я, культури тощо. Деякі рішення ЄС потребують обов'язкового схвалення Європарламенту. Це стосується прийняття нових

країн у члени ЄС, призначення членів і президента Європейської комісії. За загальним правилом рішення приймаються простою більшістю голосів. Проте, для того щоб засідання Європейського Парламенту вважалися правомочними, на ньому необхідна мінімальна присутність третини від загального складу обраних членів. За своїм характером голосування може бути відкритим, поіменним і таємним. Як правило використовується зазвичай відкрите голосування за допомогою підняття рук або електронної системи, що є досить зручним для швидкого прийняття рішення.

Функціями Європарламенту є, зокрема, законодавча, бюджетна, консультативна та функція політичного контролю. До речі, бюджет приймається саме Європейським Парламентом. Основними учасниками бюджетного процесу є Європейська Комісія, Європейська Рада, Європейський Парламент, які в свою чергу й утворюють бюджетний орган та звісно Рахункова палата, що безпосередньо здійснює функцію бюджетного контролю. Бюджетні повноваження Європейського Парламенту є досить значними і дають йому можливість здійснювати, справді, вагомий вплив на політику Європейського Союзу в цілому.

Європарламенту притаманні дві законодавчі процедури, а саме загальна й спеціальна. Дану функцію Європейський Парламент ділить з Європейською Радою, адже саме Парламент і Рада видає акти, які в свою чергу ініціюються Європейською Комісією. А спеціальна процедура означає, що Європейський Парламент за участю Європейської Ради або Європейська Рада за участю з Європейським Парламентом ухвалює регламенти, директиви або ж рішення. Таку процедуру ще також негласно називають процедурою санкціонування. Відповідно обрання та застосування загальної чи спеціальної процедури залежить саме від сфери питання, яку вирішують.

Стосовно контрольних повноважень Європарламенту, то можна виокремити саме оголошення вотуму недовіри Європейській Комісії. Проте, це не означає, що Європейський Парламент має право відправити у відставку саме окремого конкретного комісара. Також до праву Парламенту у реалізації саме своїх контрольних повноважень належить право проводити власні розслідування, тобто застосування так званого інституту інтерпеляції, коли Європейська Комісія відповідає усно чи письмово на поставлені запитання депутатами Європарламенту.

Характерною ознакою консультативної функції Європарламенту є застосування її лише до чітко визначеного кола суспільних питань. Як

приклад можна навести необхідність консультативного висновку Європейського Парламенту для деяких міжнародних договорів, які укладаються Радою.

Винятково важливу роль у роботі Парламенту відіграють комітети, які можуть створюватись як на постійній так і на тимчасовій основі, які розглядають певні конкретні питання передані їм на обговорення, а також питання, що винесено на порядок денний за їх власною ініціативою. Слід також зауважити, що в розпорядженні Європейського Парламенту знаходяться численні технічні служби та служба перекладу, які об'єднуються в Секретаріат Європейського Парламенту.

Досить важливим чинником незалежності та прозорості Європарламенту є об'єднання депутатів у політичні партії та фракції на загальноєвропейському рівні, що розглядається як важлива передумова для формування європейської ідентичності й вираження політичної волі громадян Союзу згідно ст. 191 Договору про заснування ЄС [3].

До речі, важливим елементом є надання привілеїв депутатам Європарламенту і є майже аналогічні тим, які встановлені для національних парламентаріїв у державах-учасниць. Як приклад можна зазначити зокрема індемнітет та імунітет, тобто певна депутатська недоторканість, що, дійсно, може визнаватись як гарантією для депутатської діяльності в цілому. Також Європарламент на час його повноваження призначає омбудсмена, який уповноважений приймати скарги від будь-якого громадянина держави-члена Співтовариства, будь-якої фізичної чи юридичної особи, яка мешкає або має зареєстрований офіс в одній з держав-учасниць та щодо якої були здійснені порушення.

Отже, підсумовуючи вищесказане, можна дійти висновку, що Європейський Парламент є одна з основних інституцій Європейського Союзу та вважається наднаціональним органом, який в свою чергу представляє інтереси надзвичайно великої кількості громадян всіх держав-учасниць ЄС. Зважаючи на довготривалу історію буття Європарламенту можна сказати, що це інститут, правовий статус і повноваження якого зазнали найбільш значних змін, що пішло на користь даному інституту в його становленні і ролі серед інших інституцій ЄС. Справді, Європарламент найбільш еволюціонував і розвивався у процесі поглиблення інтеграції, про що свідчить зміна порядку його формування, розширення всіх його повноважень, зокрема як законодавчих, так і контрольних, бюджетних та консультативних.

Список використаної літератури:

1. Договір про Європейський Союз [Електронний ресурс] : Міжнародний договір від 07 лютого 1992 р. № 994_029 // Верховна Рада України :офіц. веб-портал. – Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_029#Text;
2. Конституція України [Електронний ресурс] // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 1996. – № 30. – с. 141. – Режим доступу: : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>
3. Договір про заснування Європейського Союзу [Електронний ресурс] : Міжнародний договір від 1 січня 2005 р. № 994_017 // Верховна Рада України :офіц. веб-портал. – Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_017#Text.
4. Яковюк І. В. Європейський Парламент: динаміка правового статусу. *Державне будівництво та місцеве самоврядування: збірник наукових праць*. Харків : Право, 2014. №27. С. 62–76.
5. Яковюк І. В. Правові основи європейської інтеграції та її вплив на державно-правовий розвиток України : дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.01 ; 12.00.11, Нац. юрид. акад. України ім. Ярослава Мудрого. Харків, 2013. 474 с.

Науковий керівник: Бойчук Д. С., к.ю.н., старший викладач кафедри права Європейського Союзу Національного юридичного університету ім. Я. Мудрого

*Буханенко А. О.*¹

ПРАВОВІ АСПЕКТИ ГРОМАДЯНСТВА ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

Громадянство ЄС – це правовий інститут, який є втіленням правового зв'язку людини і Європейського Союзу, який породжує взаємні права, обов'язки та відповідальність між ними. У зв'язку з розширенням євроінтеграційних процесів, інститут громадянства почали ширше досліджувати правники, саме тому виникають суперечності щодо правової природи громадянства ЄС, процесу набуття і припинення такого громадянства, відповідності національних правових норм до норм Євросоюзу. Даний інститут ЄС базується на національному громадянстві, але має ряд своїх відмінностей, які чітко вирізняють його і дають можливість виділити у новий тип громадянства або громадянство *suigeneris* (єдиний у своєму роді).

¹ Курсант 4 курсу Інститут підготовки юридичних кадрів для СБУ Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

Внаслідок набрання чинності Договору про Європейський Союз, відбулось введення в дію інституту європейського громадянства, основною роллю якого, було : – захист прав та інтересів громадян держав-членів; – знак європейської єдності; – посилення політико-правового зв'язку між Євросоюзом та громадянами.

Статтею 17 Договору про заснування Європейської Спільноти (Договору про заснування Європейського економічного співтовариства) запроваджено громадянство Союзу. Кожен, хто має громадянство однієї з держав-членів, є громадянином Союзу. Громадянство Союзу є додатковим до національного громадянства, не замінюючи його. Громадяни Союзу мають права й обов'язки, що їх надає зазначений Договір [1]. Тобто, національне і громадянство ЄС не рівні, друге є лише допоміжним. Одночасна приналежність до своєї держави та до Євросоюзу дає низку переваг громадянам, головним з яких є розширення їх прав.

Варто відзначити, що громадянство ЄС базується на принципах рівності громадян ЄС на наднаціональному рівні та недискримінації громадян за ознакою національного громадянства (державною належністю). Рівність передбачає загальнодоступність прав і свобод, що випливають з права ЄС, громадянам усіх держав-членів, а принцип недискримінації дає громадянам держав-членів Євросоюзу, той самий обсяг прав і обов'язків, що надаються національним громадянам. Особливістю інституту громадянства є недолік законодавчого закріплення обов'язків громадян держав-членів ЄС. Хоча ч.2 ст.17 Договору про заснування Європейської Спільноти – передбачає, що громадяни Союзу мають права й обов'язки, що їх надає Договір, а стаття 8 проекту Конституції також вказує на наявність обов'язків у громадян ЄС, проте перелік обов'язків не є визначеним [1].

Важливим моментом є те, що члени сім'ї громадянина ЄС мають привілеї, незалежно від їх громадянства. Член сім'ї (у сімейно-правовому аспекті) – це особа, яка має тісний правовий зв'язок із сім'єю, що ґрунтується на шлюбі, спорідненні, усиновленні, інших формах влаштування дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування, характеризується спільністю життя та інтересів, наявністю взаємних прав і обов'язків, передбачених сімейним законодавством. Директива 2004/38 надає право членам сімей громадян ЄС в'їжджати на територію ЄС до нього, хоча в них можуть і вимагати пред'явлення візи. Також у них є можливість працювати та займатися підприємницькою діяльністю

в державі-члені ЄС, де працює чи громадянин ЄС. На членів сімей громадян ЄС поширюються права громадян держави-члена перебування на освіту та інші соціальні пільги. Цікавим є те, що вони можуть залишатися на території держави-члена ЄС після смерті громадянина ЄС чи розлучення з ним [5].

Громадянство Європейського Союзу забезпечує правом на консульський і дипломатичний захист у третіх країнах. Тобто, особа, яка має європейське громадянство, перебуваючи проїздом або проживаючи в державі, де немає дипломатичного представництва країни-учасниці ЄС, громадянином якої вона є, може звернутися за допомогою в дипломатичне представництво будь-якої держави-учасниці ЄС. Такий захист гарантований ст. 20(2), 23 Договору про діяльність ЄС, ст. 46 Хартії основних прав ЄС, а також Директивою 2015/637 про заходи координації і співпраці в наданні консульського захисту громадянам, чия держава-член ЄС не представлена в третіх країнах.

Щодо набуття громадянства ЄС, то у кожній державі-члена ця процедура відбувається по-різному, через відмінності у законодавстві. Але, все ж таки, можна виокремити умови, які їх об'єднують: – репатріація, що означає повернення на Батьківщину, з поновленням громадянських прав, тобто особа може набути громадянства, якщо вона має предків громадян тієї країни; – натуралізація, яка передбачає отримання громадянства, після тривалого проживання на території тієї країни (наприклад після вступу у шлюб чи працевлаштування); – особа отримала статус біженця, внаслідок обґрунтованих побоювань стала жертвою переслідувань і отримала посвідку на проживання [2]; – отримання громадянства при народженні (тільки в тому випадку, якщо один з батьків – громадянин країни ЄС); – через інвестиційну імміграцію (це офіційні державні програми, які є законним способом отримання другого громадянства в найкоротший термін, без вимог по проживанню і без здачі тестів на знання мови і культури країни) [3].

Під час отримання громадянства Євросоюзу, особі надають паспорт ЄС, який іноді називають «загальноєвропейським». Він видається однією з країн держав-членів та надає його власнику права та обов'язки громадянина ЄС, має свої переваги та привілеї. Наприклад, громадянство ЄС надає право на: свободу переміщення (подорожі), право на проживання, роботу і навчання у всіх країнах-учасниках ЄС, рівні права на ринку робочої сили ЄС [3].

Підсумовуючи, можна сказати, що громадянство Євросоюзу не існує окремо від національного громадянства. Воно має свої характерні особливості, проте щоб його отримати, необхідно виконати певні вимоги. Цінним є те, що ЄС піклується про своїх громадян, навіть якщо вони перебувають за його межами. Впровадження громадянства ЄС є об'єднувальним фактором народів, що ще більше заслуговує поваги та показує високий правовий статус Європейського Союзу.

Список використаної літератури:

1. Договір про заснування Європейської Спільноти від 17 лют. 1986 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_017/ed20050101#Text (дата звернення: 29.10.2021).
2. Голобородько Я. Громадянство ЄС: як отримати та які процедури. *24 канал*: веб-сайт. URL: https://24tv.ua/gromadyanstvo_yes_yak_otrimati_ta_yaki_protседuri_n1308083. (дата звернення: 29.10.2021)
3. Як отримати Паспорт Євросоюзу. *Feodgroup*: веб-сайт. URL: <https://feodgroup.com/uk/immigration/eu/pasport-es> (дата звернення: 29.10.2021)
4. Право Європейського Союзу: основи теорії : підручник / [Т. М. Анакіна, Т. В. Комарова, О. Я. Трагнюк, І. В. Яковюк та ін.]; за заг. ред. І. В. Яковюка. – Харків : Право, 2019. – 360 с.
5. ДИРЕКТИВА 2004/38/ЄС ЕВРОПЕЙСЬКОГО ПАРЛАМЕНТА И СОВЕТА от 29 апреля 2004 г. | Кафедра интеграционного и европейского права МГЮА. eulaw.edu.ru. Дата обращения: 28 августа 2017.
6. Яковюк І. В. Громадянство ЄС: поняття і співвідношення з національним громадянством. *Проблеми законності*. Харків, 2010. Вип. 107. С. 13–22.

Науковий керівник: Бойчук Д. С., к.ю.н., старший викладач кафедра права Європейського Союзу Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

Вареня А. Є.¹

ПРОБЛЕМА «ДЕФЦИТУ ДЕМОКРАТІЇ» У ЄВРОПЕЙСЬКОМУ СОЮЗІ

Для України, яка закріпила відповідними змінами у Конституції стратегічний курс до європейської інтеграції, яка послідовно перетворює державну політику згідно з проголошеним курсом, вивчення функціону-

¹ Студентка 4 курсу Інституту прокуратури та кримінальної юстиції Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

вання інститутів є важливим моментом. На сьогодні, вступ до Євросоюзу розглядається багатьма державами як один з привабливих шляхів розвитку в процесі їх державно-правового регулювання. Безперечно, привабливість членства пов'язана з тими успіхами, які були досягнуті Європейським Союзом за всю історію свого існування, але крім позитивних моментів, існують певні недоліки функціонування такого утворення.

Одним з таких негативних моментів є «дефіцит демократії». Запровадження цього поняття пов'язують з ім'ям французького юриста, експерта з економічних питань Європейського Співтовариства Жоржа Веделя, який вказував на необхідність розширення законодавчих повноважень Європарламенту та залучення громадян до політичного життя через Парламентську Асамблею у своїй Доповіді від 25.05.1972 р.

Союз завжди був центром дискусій науковців щодо браку демократії. Гостру критику викликало те, що єдиним легітимно створеним органом, який формується шляхом прямих виборів громадянами Європейського Союзу, був Європейський парламент наділений переважно дорадчо-консультативними повноваженнями, а головним суб'єктом у законодавчому процесі виступала Рада ЄС, яка складалася із представників держав-членів на міністерському рівні, тобто із представників виконавчої влади на національному рівні. Таким чином, громадяни ЄС практично були позбавлені впливу на процес ухвалення рішень.

Проблему «дефіциту демократії» мав вирішити Лісабонський договір підписаний 13 грудня 2007 року, яким внесено певні корективи в інституційну структуру та діяльність ЄС. Оновлений договір надав нового стимулу розвитку наднаціональних органів, підсилив змагальність та значення своїх інститутів для громадян Європейського Союзу.

Так, основними правовими засобами подолання «дефіциту демократії» в Європейському Союзі, відповідно до Лісабонського договору, є:

- посилення ролі Європейського Парламенту, який прямо обирається громадянами та наділений більш широкими повноваженнями;
- залучення національних парламентів до роботи Європейського Союзу, з метою реалізації принципу субсидіарності;
- гарантування прав людини та громадянських свобод, в силу того, що Хартія фундаментальних прав стала юридично зобов'язуючим документом та набула однакового правового статусу з договорами Європейського Союзу;

– запровадження права на громадянську ініціативу – щонайменше один мільйон громадян, які є громадянами значної кількості держав-членів, можуть запропонувати Європейській Комісії в межах її повноважень висунути будь-яку належну пропозицію з питань, щодо яких, на їхню думку, слід ухвалити правовий акт Союзу на виконання Договорів

– чітка категоризація повноважень, внаслідок чого відносини між державами-членами стануть більш зрозумілими;

– можливість виходу держав-членів зі складу Союзу

Запровадження інституту «громадянської ініціативи» дало змогу розширити політичні права громадян шляхом закріплення права кожного з них на участь у демократичному житті Союзу. Можливість реалізації такого права означає визнання громадянського діалогу як ключового стандарту діяльності, який є продовженням існуючої практики Комісії щодо проведення широких громадських консультацій у тих випадках, коли прийняття законодавчого акта Союзу може зачіпати права та інтереси осіб у ЄС.

Необхідно вказати, що Лісабонським договором також було закріплено норму про прийняття рішень у Раді ЄС за принципом подвійної більшості, коли враховується не тільки кількість голосів міністрів держав-членів (55% або 72%), а й кількість населення, яку вони представляють (65%).

Отже, можна дійти висновку, що Лісабонський договір суттєво розширив повноваження Європарламенту, зміцнив принцип верховенства права, посилив демократичність Союзу, завдяки закріпленням певних можливостей, але «дефіцит демократії», брак демократичної легітимності інститутів ЄС, а також посилення впливу європейської бюрократії, як особливу проблему ЄС, він, на жаль, не усунув. Ці проблеми необхідно вирішувати поки це ще може принести позитивний результат, бо якщо ЄС повністю вичерпає той ліміт довіри, що надали йому громадяни, це може призвести до безповоротних наслідків.

Вбачається, що закріплення вже наявних здобутків інтеграції, а також реформування інституцій Союзу для створення доступного й ефективного для виборців механізму прийняття рішень на наднаціональному рівні, є логічним і назрілим вирішенням цього вкрай важливого і наболілого питання.

Список використаної літератури:

1. Трагнюк О. Я. Деякі правові засоби подолання дефіциту демократії в Європейському Союзі (на прикладі інституту громадянської ініціативи в ЄС). *Державне будівництво та місцеве самоврядування*. 2011. Вип. 22. С. 86–95.
2. Право Європейського Союзу: основи теорії : підручник / за ред. І. В. Яковюка. Харків : Право, 2019. 360 с.
3. Яковюк І. В. Субсидіарність як принцип взаємовідносин національних держав і Європейського Союзу. *Вісник Академії правових наук України*. 2004. №4. С. 22–30.
4. Яковюк І. В. Історичні передумови і основні етапи європейської інтеграції. *Вісник Академії правових наук України*. 2003. №4. С. 82–92.

Науковий керівник: Наумова К. І., к.ю.н., асистент кафедри права Європейсько-го Союзу

Васіліу К. Є.¹

АДАПТАЦІЯ ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ ДО ACQUIS COMMUNAUTAIRE

Як відомо, сьогодні значущість євроінтеграції виходить на новий рівень, питання адаптації законодавства нашої держави до права Європейського Союзу набивають практичного виміру. Важливість адаптації полягає не тільки у необхідності виконання положень, які визначено в Угоді про асоціацію між Україною та Європейським союзом, а й у потребі кардинально реформувати ті сфери, якість яких не дозволяє українській нації відчутти на собі європейські стандарти життя. Актуальність даного питання зумовлює появу великої кількості наукових праць, де такі відомі вчені як Петров Р. А., Мовчан Ю. В., Муравйов В. І., Суходубова І. В. та інші, висвітлюють свої авторитетні позиції з приводу досягнення відповідності правової системи України *acquis communautaire*.

Після схвалення Президентом України у 2000 році Програми інтеграції України до Європейського Союзу правовий феномен «*acquis communautaire*» починає активно застосовуватись на теренах нашої держави [2]. Вже тоді відповідність правової системи нашої країни до *acquis communautaire* вважалася метою адаптації законодавства України

¹ Студентка 4 курсу господарсько-правового факультету Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

до законодавства ЄС. Згодом було прийнято Закон України «Про Загальнодержавну програму адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу» у якому було встановлено етапи такої адаптації, їхня мета, питання щодо фінансової підтримки цієї адаптації тощо [1].

На нашу думку, не буде перебільшенням сказати, що даний Закон України повернув розвиток нашого законодавства на 180 градусів, встановивши нові політико-правові цілі, оскільки було затверджено нові напрями розвитку законодавства, що суттєво впливає на усі сфери суспільства. Процес такої адаптації має полягати не тільки у прийнятті нових актів законодавства, які наблизять нас до європейського взірця, або внесення змін до них, а й у доведенні їх до реальної роботи у суспільстві, тобто вони мають фактично регулювати суспільно-правові відносини. Відповідно, спеціально уповноваженим центральним органом виконавчої влади, який повинен вирішувати питання щодо реалізації державної політики у сфері адаптації законодавства нашої держави до законодавства Європейського Союзу, було визнано Міністерство юстиції України. Зокрема, йому було надано нові повноваження за яких воно почало перекладати акти *acquis communautaire* українською мовою, здійснювати аналітичний, інформаційний та інший вид забезпечення виконання Загальнодержавної програми.

З цього випливає, що налагодженими мають бути роботи судової, законодавчої та виконавчої гілок влади, що вже вказує на величезні масштаби роботи. Сюди можна віднести вирішення питань щодо належного фінансування судової влади задля забезпечення її ефективної роботи у належні строки, щодо проблеми корумпованості органів державної влади тощо.

Важливим є висвітлення сутності джерел *acquiscommunautaire*, оскільки сьогодні нема їхнього вичерпного переліку. Однак, у доктрині прийнято виділяти два види даних джерел – первинні та вторинні. До первинних, як правило, відносять Договір про заснування Європейської Спільноти, Договір про заснування Європейського співтовариства з атомної енергії тощо. Окрім цього, як ми вже вказували, існують вторинні джерела, до них відносять директиви, рішення (у тому числі і рішення Європейського суду з прав людини), рекомендації та висновки, акти про приєднання нових держав-членів. Кожен із цих джерел має надзвичайне значення у сенсі приведення нашого законодавства у відповідність із

ними. Сьогодні ми звикли користуватися даними актами, апелювати до рішень ЄСПЛ і навіть не замислюватися над їхньою природою, що вже свідчить про успіхи процесу адаптації. Незважаючи на це, перший етап адаптації досі не було виконано належним чином, на нашу думку. Наша держава та її органи мають працювати над усіма цілями, які стоять перед нами. Має бути запроваджено належний, більш суворий моніторинг імплементації актів законодавства України, ми маємо створити загальнодержавну інформаційну мережу з питань європейського права, забезпечити вільний доступ до неї учасників адаптації законодавства тощо.

Інше питання, на якому слід наголосити в цій роботі полягає у відсутності єдиної позиції серед наукової спільноти щодо того, наскільки наше законодавство має бути ідентичним європейському. Хтось має чітку позицію, що сама по собі адаптація *acquis communautaire* передбачає повністю встановлення ідентичних правил, які є передбачено у законодавстві ЄС, адже так ми зможемо максимально наблизитися до нашої цілі [4, с. 642].

З іншого боку, деякі вчені зазначають про неможливість стовідсоткового приведення внутрішньодержавного законодавства до європейського, оскільки передусім потрібно зауважити те, що такий процес вимагає врахування також і чинного законодавства країни та його особливостей. Для прикладу, важливу роль відіграють уже укладені міжнародні угоди країни претендента та перевірка їх на непорушність норм ЄС [3, с. 46].

Ми погоджуємося із науковцями, що представляють останню позицію, які вказують на неможливість повної адаптації. Ми маємо завжди враховувати те, що положення нашого законодавства фактично втілюють самобутність та духовність нашої нації, як і положення законодавства будь-якої іншої країни, яка має ряд власних звичаїв, традицій, власний менталітет. Безперечно, ми маємо намагатися наблизитись до того рівня розвитку права, яким сьогодні можуть пишатися європейці, однак викорінення тих правил, які відтворюють нашу особисту ідентичність та не несуть негативної ознаки, є, на нашу думку, зайвим.

Не зважаючи на те, що в Україні існує досить розвинена нормативна база, що регулює питання здійснення адаптації України до законодавства ЄС, на законодавчому рівні залишається остаточно невирішеною проблема визначення концептуального змісту поняття «адаптація законодавства», її сутнісних елементів та ступеня ідентичності законодавства

України з нормами права ЄС як результатом здійснення процесу адаптації. Саме тому вивчення правової природи адаптації законодавства України до законодавства ЄС та внесення відповідних пропозицій щодо удосконалення законодавства України вбачається актуальним завданням вітчизняної науки та має важливе значення для практики державотворення у контексті набуття членства в Європейському Союзі [5, с. 30].

Підсумувавши усе вище вказане можемо зробити висновок, що сьогодні питання адаптації України до *acquis communautaire* є важливим завданням нашої держави. Ми маємо надзвичайно зважено підходити до такої адаптації, повільно, але без затягування, вводити зміни, щоб раціонально оцінювати кожну з них та відчувати реакцію суспільства на дані зміни. Тільки у разі дотримання усіх важливих дрібниць ми отримаємо те законодавство, яке дозволить нам жити краще, дійсно відчувати себе справжньою європейською спільнотою.

Список використаної літератури:

1. Про Загальнодержавну програму адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу: Закон України від 18.03.2004 р. № 1629-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1629-15#Text>
2. Програма інтеграції України до Європейського Союзу № 1072/2000 від 14.09.2000 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/n0001100-00#Text>
3. Саракуца М. О., Сівак І. В. Суть поняття «*acquis communautaire*» та його імплементація у законодавство України. Матеріали II науково-практичної конференції (м. Запоріжжя, 15–16 травня 2020 р.). Херсон: Видавництво «Молодий вчений», 2020. 44–47 с.
4. Суходубова І. В. Особливості адаптації законодавства України у контексті її інтеграції у Європейський Союз / І. В. Суходубова // Форум права. – 2013. – № 3. – С. 639–643. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/FP_index.htm_2013_3_105.
5. Яковюк І. В. Адаптація і гармонізація законодавства в умовах інтеграції: проблема співвідношення. *Вісник Національної академії правових наук України*. Харків : Право, 2012. № 4. С. 29–42.
6. Яковюк І. В. Адаптація законодавства України до законодавства Європейського Союзу: проблеми реалізації. *Державне будівництво та місцеве самоврядування : збірник наукових праць*. Харків : Право, 2012. № 24. С. 37–49.
7. Яковюк І. В. Система джерел права Європейського Союзу. *Філософія права і загальна теорія права*. 2013. № 1. С. 209–220.

Науковий керівник: Бойчук Д. С., к.ю.н. Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

ЕЛЕКТОРАЛЬНІ ПРАВА ГРОМАДЯН ЄС

Громадянство ЄС надає низку прав, додаткових до тих, якими вони користуються на рівні національних держав. Серед таких прав особливо важливе значення мають політичні права, а особливо електоральні права, оскільки саме вони пов'язані із правовою можливістю впливати на зміст юридично обов'язкових нормативних актів, що приймаються на рівні ЄС, та загалом долучатися до процесу вироблення політичної стратегії розвитку Європейського Союзу.

Політичні права і свободи є основними та найважливішими конституційними правами і свободами, що впливають з інституту національного громадянства. Вони розглядаються як забезпечена законом і публічною владою можливість участі у суспільному і політичному житті країни та здійсненні державної влади [1, с. 167]. Серед політичних прав громадян особливе значення мають виборчі (електоральні) права, що є головною формою вільного вираження волі народу та його участі у політичному процесі на загальнодержавному та місцевому рівнях. Особиста участь громадян у діяльності органів державної влади та місцевого самоврядування, як і через обраних представників, є виразом суверенітету народу та формою здійснення принципу народовладдя. Логічно, що вибори є тим інструментом, який є причинно необхідним для реалізації іншої форми народовладдя – представницької.

У межах Союзу інститут виборів надає можливість громадянам не лише брати безпосередню участь у функціонуванні ЄС, впливати на зміст рішень, що приймаються його інститутами, а й забезпечує згуртованість громадян у межах виборних політичних структур, а також створює прямий правовий, політичний та ідеологічний зв'язок із Європейським Союзом. Відповідно до статей 20, 22 Договору про функціонування ЄС, а також статей 39, 40 Хартії ЄС громадянам Союзу гарантується право обирати та бути обраними на виборах до Європейського Парламенту та на місцевих виборах у державі-члені проживання на таких самих умовах, як і громадяни цієї держави [2, с. 145]. Вибори до національних парламентів не охоплюються компетенцією Союзу, а отже, громадяни можуть брати участь у парламентських виборах лише в країні власного громадянства.

¹ Студентки 4 курсу Інституту підготовки кадрів для органів юстиції України Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

Відповідно до зазначених вище положень суб'єктами електорального права на виборах до Європарламенту визнаються усі громадяни держав-членів ЄС. При цьому з метою забезпечення рівності громадян ЄС та недискримінації за ознакою державної належності це право гарантується як громадянам відповідної держави-члена, так і громадянам інших держав-членів, що проживають на її території.

Зasadничими принципами електоральних прав громадян є принцип рівності та недискримінації за національною належністю, які спрямовані на забезпечення можливості для кожного виборця незалежно від конкретного національного громадянства держав-членів однаково впливати на результат виборів при реалізації як активного, так і пасивного виборчого права. Вказані принципи зумовлюють запровадження однакових умов та однакового обсягу реалізації електоральних прав на виборах до Європарламенту в усіх державах ЄС як для громадян відповідної країни, так і громадян інших держав-членів, що проживають на її території. Це забезпечується наявністю у кожного виборця одного виборчого голосу; рівними можливостями громадян, які можуть балотуватися на виборах; рівним захистом цих прав на загальноєвропейському та національному рівнях.

Водночас право ЄС у цій сфері повністю не уніфікує вимоги, що можуть висуватися до громадян для реалізації виборчих прав, а також норми, що регламентують виборчу процедуру. Так, не визначено єдиного вікового цензу. Загальний вік набуття виборчого права в усіх державах-членах становить 18 років, у той час як в Австрії – 16 років, що не вважається порушенням принципу рівності громадян ЄС, оскільки для участі у виборах до Європейського Парламенту в державі постійного проживання встановлюються такі самі умови, що застосовуються до громадян цієї ж держави.

На сьогодні законодавством багатьох держав передбачається надання вказаного політичного права на місцевому рівні. Наприклад, у Швеції і Данії на виборах до місцевих органів мають право брати участь іноземці, які прожили у відповідній адміністративній одиниці не менше 3 років; в Естонії та Нідерландах – будь-які іноземці за умови постійного проживання на території відповідної адміністративно-територіальної одиниці впродовж останніх 5 років; в Ірландії – будь-які особи, які проживають в межах відповідної адміністративно – територіальної одиниці протягом 15 днів перед днем проведення виборів; в Угорщині – будь-які іноземці, що постійно проживають на території адміністративно-територіальної одиниці, незалежно від строків проживання [3].

Отже, на сьогодні створена значна правова основа реалізації електоральних прав, що сприяє прискоренню процесів формування ЄС як «ніколи тіснішого союзу народів Європи, де рішення приймають якомога відкритіше та ближче до громадянина». З огляду на набрання чинності Угоди про асоціацію та поглиблення інтеграційних процесів з метою набуття членства Україною в Європейському Союзі, національне виборче законодавство потребуватиме значних змін. Водночас це загальноєвропейський підхід, який, з одного боку, сприяє посиленню легітимації муніципальної влади, а з іншого – спрямований на подолання проблеми дистанціювання іноземців та осіб без громадянства, що постійно проживають на її території, від політичного життя на місцевому рівні.

Список використаної літератури:

1. Лукашева Е. А. Права человека: учеб. / отв. ред. 2-е изд, перераб. Москва: Норма ИНФРА-М, 2014. 560 с.
2. Основи права Європейського Союзу: нормативні матеріали / за заг. ред. М. В. Буроменського. Харків: Право, 2016. 328 с.
3. Місцеві вибори в Україні: проблеми правового регулювання. Лабораторія законодавчих ініціатив. URL: http://parlament.org.ua/index.php?action=magazine&id=9&ar_id=1374&iar_id=723&as=2.
4. Яковюк І. В. Громадянство ЄС: поняття і співвідношення з національним громадянством. *Проблеми законності*. Харків : Нац. юрид. акад. України, 2010. Вип. 107. С. 13–22.

Науковий керівник: Трагнюк О. Я., к.ю.н., доцентка, професорка кафедри права Європейського Союзу Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

Гайлюнас О. Д.¹

АДАПТАЦІЯ УКРАЇНСЬКОГО ЗАКОНОДАВСТВА ДО ЗАКОНОДАВСТВА ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ ЯК НЕОДМІННА СКЛАДОВА ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНОГО ПРОЦЕСУ

Актуальність даної теми зумовлена тим, що останнім часом проблема європейської та євроатлантичної інтеграції України стала важливою складовою наукових досліджень. Реалізація зазначених процесів потре-

¹ Студент 4 курсу Інституту прокуратури та кримінальної юстиції Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

бує наукової та інформаційної підтримки, міжнародної кооперації фахівців і вирішення низки проблем, що виникають у процесі політичного, економічного, соціально-культурного та юридичного зближення із Європейським Союзом та НАТО.

В умовах розширення Європейського Союзу поглиблюється і зміцнюється його співпраця з Україною, що, у свою чергу, посилює євроінтеграцію нашої країни. Пріоритетним напрямом співробітництва та обов'язковою умовою цього процесу є адаптація законодавства України до законодавства ЄС (*acquis communautaire*).

Науковими дослідженнями стосовно руху України до європейської спільноти, її правової та державної політики у сфері європейської інтеграції займаються чимало вітчизняних науковців. До них, зокрема, можна віднести таких правників як М. Баймуратов, Л. Луць, М. Микієвич, Р. Петров, К. Смирнова, О. Трагнюк та інших. У розумінні багатьох науковців адаптація законодавства являє собою процес узгодженого розвитку національних законодавств, усунення існуючих між ними суперечностей та формування мінімальних правових стандартів шляхом утвердження спільних правових принципів або прийняття окремих правових рішень з метою зближення правових систем. Адаптація права здійснюється в односторонньому порядку.

У процесі реалізації Україною процесу адаптації свого законодавства 18 березня 2004 р. Верховна Рада прийняла Закон України «Про Загальнодержавну програму адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу». Цей закон визначив механізм досягнення Україною відповідності третьому Копенгагенському та Мадридському критеріям набуття членства в Європейському Союзі. Цей механізм включає адаптацію законодавства, утворення відповідних інституцій та інші додаткові заходи, необхідні для ефективного правотворення та правозастосування. Саме в процесі реалізації зазначеного механізму виникає ціла низка труднощів.

По-перше, багато з держав-членів ще до вступу до Євросоюзу мали розвинені політичні, економічні та правові системи, що й стало для них відправною точкою інтенсифікації інтеграційного процесу. Україна все ще перебуває на стадії становлення цих систем, тому для розвитку нашої держави потрібно виважено ставитися до вибору норм законодавства ЄС, які варто запозичити.

По-друге, Україні потрібно реформувати застарілу нормативну правову базу, яка втратила свою актуальність та докорінно змінити правове регулювання відносин в цілому.

По-третє, важливим елементом на шляху євроінтеграції України у сфері нормативно-правового регулювання є адаптація вітчизняної законодавчої термінології до європейської. Ця діяльність здійснюється шляхом імплементації міжнародних та європейських термінологічних стандартів у національне законодавство та право України. Одна з основних проблем, яка спричиняє колізійну ситуацію в українському законодавстві, пов'язана саме з розбіжностями у застосуванні юридичної термінології. Тому постає питання про усунення їх шляхом внутрішнього термінологічного узгодження.

Отже, процес адаптації українського законодавства із законодавством ЄС є складним та таким, що потребує вирішення низки проблем, здатних затягнути й ускладнити його. Однак, сприйняття європейського права, реформування правової системи України згідно з правовими стандартами та на основі загальних принципів західного права сприятиме розвитку України й дасть їй змогу еволюціонувати та посісти гідне місце серед інших держав Євросоюзу.

Список використаної літератури:

1. Яковюк І. В. Адаптація і гармонізація законодавства в умовах інтеграції: проблема співвідношення. *Вісник Національної академії правових наук України*. Харків : Право, 2012. № 4. С. 29–42.
2. Яковюк І. В. Адаптація законодавства України до законодавства Європейського Союзу: проблеми реалізації. *Державне будівництво та місцеве самоврядування : збірник наукових праць*. Харків : Право, 2012. № 24. С. 37–49.
3. Яковюк І. В. Система джерел права Європейського Союзу. *Філософія права і загальна теорія права*. 2013. № 1. С. 209–220.

Науковий керівник: д.ю.н., професор Яковюк І. В., Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

Гулаткан С. В.¹

ЗАХИСТ КУЛЬТУРНОГО РІЗНОМАНІТТЯ В ЗАКОНОДАВСТВІ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

Зовнішня політика ЄС приділяє велику увагу культурному розмаїттю. У зв'язку з цим важливо згадати угоди про партнерство між ЄС та тре-

¹ Студентка 4 курсу Інституту прокуратури та кримінальної юстиції Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

тіми країнами, які зазвичай містять змістовні культурні положення, спрямовані на сприяння культурному співробітництву, міжкультурному діалогу та культурній спадщині. Існують Копенгагенські критерії, яким повинні відповідати країни-кандидати, містять посилення, серед іншого, на повагу та захист меншин; моніторингові звіти, прийняті Європейською комісією протягом процесу вступу, також приділяють особливу увагу захисту меншин.

Доцільно зазначити, що у ч. 2 ст. 4 Договору про Європейський Союз йдеться про те, що Союз поважає національну індивідуальність держав-членів. Однак, врегулювання культурного різноманіття на внутрішньому рівні залишає бажати кращого. Перші європейські акти, що визнають необхідність захисту культури та мов меншин, датуються 1980-ми роками з прийняттям деяких значущих резолюцій Європейського парламенту. Перш за все, йдеться про ідею захисту культурного розмаїття в Маастрихтському договорі, який надав Співтовариству компетенцію «сприяти розквіту культур держав-членів, поважаючи їхнє національне та регіональне розмаїття».

Починаючи з цього положення, яке тепер є статтею 167 ДФЄС, є чіткий акцент, який було покладено Співтовариством (тепер Союз) на культуру держав-членів, і необхідність поважати різноманіття, що їх характеризує. Відповідно до статті 167(2), діяльність Союзу має бути спрямована на заохочення співробітництва між державами-членами, підтримку та доповнення їхніх дій, зокрема, щодо «збереження та охорони культурної спадщини європейського значення». Як тепер визначено статтею 6(с) ДФЄС, це має бути кваліфіковано як просту компетенцію підтримки та координації діяльності держав-членів.

Важливо зауважити, що стаття 167, у пункті 4, містить змістовну положення: «застереження про оцінку впливу на культуру» [1, с. 7]: «Союз приймає культурні аспекти, які враховуються у своїй діяльності відповідно до інших положень Договорів, зокрема з метою поваги та заохочення різноманітності її культур». Це тягне за собою існування деяких «неявних культурних сил ЄС» [2, с. 170]. Заохочення та повага культурного різноманіття може здійснюватися не тільки в рамках культурної політики ЄС: оскільки врахування культурних аспектів має бути також інтегровано у всі дії ЄС, що мають культурний вимір, заохочення та повага культурного різноманіття може опосередковано здійснюватися в межах політика ЄС і крім культурної.

Дійсно цікавим, є те, що ЄС також повинен враховувати культурний вимір інтеграційних заходів для громадян третіх країн, щодо яких він може здійснювати допоміжну компетенцію (ст. 79(4) ДФЄС). Більше того, у цьому відношенні ЄС має заохочувати заохочення та повагу культурного різноманіття; дійсно, вираз «зокрема», використаний у статті 167(4), не виключає можливості також пропагувати культури громадян третіх [3, с. 87].

У подібному ключі стаття 167(4) ДФЄС передбачає деякі неявні повноваження ЄС у сфері захисту меншин. Однак, це ризикує поставити захист меншин у підпорядковане положення, де він утворює «об'єкт європейського законодавства, головна мета якого не є культурною» [4, с. 115]. Так, перехресний характер культури робить більш можливим дотримання культурного різноманіття як непрямого заходу, що входить в іншу (некультурну) політику.

Стаття 167 ДФЄС узгоджена зі статтями 2 і 3 ДЄС. Стаття 2 кваліфікує повагу до прав осіб, які належать до меншин, як одну з цінностей, на яких заснований Союз; Стаття 3 включає, серед цілей ЄС, повагу до «його багатого культурного та мовного розмаїття», а також збереження та примноження «культурної спадщини Європи». Формулювання цього положення дійсно відображає підхід ЄС до культурного розмаїття. По-перше, посилання на повагу до культурного розмаїття ЄС надає цьому положенню «обмежувальний» відтінок.

Ця риса була особливо очевидною в попередній редакції положення, яка стосувалась культурного розмаїття держав-членів; у зв'язку з цим положення розглядали як «межу процесу інтеграції» [3, с. 89]. Однак ця обмежувальна функція, здається, зберігається і зараз; насправді, хоча посилання на різноманітність держав-членів більше не включено в нову редакцію статті 3, воно все ще присутнє в статті 167(1) ДФЄС як обмеження для дій ЄС, спрямованих на сприяння розквіту їхніх культур держав-членів. Як підкреслюють деякі автори, Лісабонський договір посилив захист меншин і культурного різноманіття не лише завдяки запровадженню статті 2 ДФЄС, а й завдяки вступу в силу ЄС Хартія основних прав (Хартія ЄС) [5, с. 431].

Подібно до статті 3(3) ДЄС, преамбула Хартії стверджує, що Союз пропагує спільні цінності, на яких він заснований, «поважаючи різноманітність культур і традицій народів Європи». Більше того, Хартія закріплює два значущі положення щодо культурного розмаїття та захисту меншин, а саме: стаття 21, яка забороняє дискримінацію також за

ознакою приналежності до національної меншини, і стаття 22 про культурне розмаїття. У світлі цього не дивно, що законодавство ЄС не визнає жодного права за групами меншин.

Це означає, що захист (релігійних) меншин ґрунтується виключно на принципі недискримінації. Однак цей принцип продовжував сприйматися як інструмент, спрямований на забезпечення рівності між особами, а не як засіб, що сприяє інтеграції осіб, які належать до меншин. Ця відсутність захисту чітко впливає з Резолюції, прийнятої Європейським парламентом у 2018 році про мінімальні стандарти для меншин в ЄС.

З цієї причини Європейський парламент наголосив, що політики, заснованої на принципі недискримінації, недостатньо і її необхідно завершити. Наголошуючи на необхідності посилення системи захисту меншин ЄС, Парламент закликав Комісію «розробити загальну структуру мінімальних стандартів ЄС щодо захисту меншин», включаючи законодавчу пропозицію щодо директиви про мінімальні стандарти для захисту меншин. Ця резолюція є значущим кроком уперед і розкриває нове усвідомлення необхідності покращення захисту меншин на рівні ЄС.

Водночас аналіз Резолюції показує ще один суттєвий недолік, який характеризує слабкий захист меншин за законодавством ЄС: ця система орієнтована лише на меншини, які мають європейське походження. У резолюції чітко йдеться лише про меншини, які складаються з громадян ЄС. Це не так дивно, оскільки, як уже наголошувалося, договори ЄС стосуються лише європейської культурної спадщини та культурного розмаїття держав-членів.

Справді, як зазначалося вище, як статтю 167(4) ДФЄС, так і статтю 22 Хартії можна було б тлумачити ширше, щоб визнати захист меншин і культур, які мають мігрантське походження. Однак це перспектива *de iure condito*, яка, хоча й дуже імовірна, на даний момент далека від реалізації.

Список використаної літератури:

1. Toggenburg, Gabriel. A Rough Orientation Through a Delicate Relationship: The European Union's Endeavours for (Its) Minorities'. 4No. 16 Elop. 2000. URL: <http://eiop.or.at/eiop/texte/2000-016a.htm> (дата звернення: 10.11.2021).
2. Psychogiopoulou, Evangelia. The European Union and Cultural Rights. In *The Cultural Dimension of Human Rights*. Oxford: *Oxford University Press*, 2013. pp. 159–185.
3. Adinolfi, Adelina. Diversità culturale e politica dell'immigrazione dell'Unione Europea. In *Multiculturalismo e Unione Europea*. Edited by Marilù Marletta and Nicoletta Parisi. Torino: *Giappichelli*, 2008. pp. 81–99.

4. De Witte, Bruno. The Constitutional Resources for an EU Minority Protection Policy. In *Minority Protection and the Enlarged European Union: The Way Forward*. Budapest: *LGI*, 2004 pp. 107–24.

5. Van Bossuyt, Anneleen. L'Union européenne et la protection des minorités: Une question de volonté politique. *Cahiers de Droit Européen*. 2010. pp.425–456.

6. Яковюк І. В. Генезис правової культури об'єднаної Європи. *Право України*. 2008. № 11. С. 114–120.

Науковий керівник: Іванов А. Г. к.ю.н., асистент кафедри права Європейського Союзу Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

*Гусєва Я. А.*¹

РЕФОРМУВАННЯ СУДОВОЇ СИСТЕМИ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

Судові органи відіграють важливу роль у житті кожної держави та міжнародної організації в силу своїх повноважень. Їх діяльність спрямована на захист прав та свобод громадян, держав від порушень, а також здійснення контролю. Відповідно до ст. 19 ДЄС судова система Європейського Союзу (далі – ЄС) складається з Суду Справедливості, Загального Суду та спеціалізованих судів, проте останні наразі не функціонують. Така система існує уже кілька років. До реформи у 2015 році існував Європейський суд, Суд загальної юрисдикції (перша інстанція) та Трибунал цивільної служби.

Основним поштовхом до реформування судової системи стало велике навантаження судів, з кожним роком кількість справ збільшувалась. Якщо поглянути на щорічні звіти Суду ЄС, то 2013 році у провадженні перебувало 790 справ, а у 2014 році їх кількість збільшилась до 912 [1,2]. Було запропоновано збільшити кількість суддів, проте ця ідея не була підтримана європейським співтовариством, адже після цього довелось б збільшити видатки з бюджету на діяльність судових органів.

Ще однією причиною реформування стала велика кількість скарг на порушення ст. 47 Хартії основних прав ЄС, яка гарантує право на ефективний засіб правового захисту в суді. Справи, які надходили до суду

¹ Студентка 4 курсу Інституту підготовки кадрів для органів юстиції Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

були великі за обсягом, найчастіше стосувалися складних юридичних питань, а саме права інтелектуальної власності, захисту прав у сфері конкуренції тощо. З огляду на це, для їх розгляду судам потрібно було витратити більше часу, а це призводить до порушення європейського законодавства, а саме вимог, які висуваються до суду: розгляд справи своєчасно та у розумні строки. Після цього було подано декілька скарг на порушення судами ст. 47 з вимогою відшкодування збитків на загальну суму 26,8 мільйонів євро.

Як зазначала Тучина М. В., хоча зростаюче робоче навантаження завжди було систематичною проблемою, як для Суду ЄС, так і для Суду загальної юрисдикції, завантаженість останнього розглядається як особливо тривожна. Дійсно, на тлі швидкого зростання кількості справ, які перебувають на розгляді, продуктивність Суду загальної юрисдикції знизилася, незважаючи на збільшення чисельності суддівського апарату (в рамках розширення Союзу) і їх помічників. Паралельно з цими тривожними тенденціями ситуація почала погіршуватися і в Трибуналі цивільної служби. Причиною послужила нездатність держав-членів заповнити два вакантних місця в Суді загальної юрисдикції з вересня 2014 р. внаслідок розбіжностей щодо того, як повинен здійснюватися принцип ротації [3].

З огляду на всі зазначені вище обставини існувала нагальна потреба у реформуванні судової системи ЄС для того, щоб не було порушення прав держав-членів, громадян, щоб суди об'єктивно оцінювали докази та якісно розв'язували спори у розумний строк.

Згідно з реформою 2015 року було ліквідовано Трибунал цивільної служби, а справи, які знаходилися на його розгляді було передано Загальному суду. Крім того, за цією реформою передбачалося збільшення чисельності суддівського апарату Загального суду до 56 суддів, тобто кожна держава-учасниця повинна призначити по 2 члени. Щодо спеціалізованих судів, то їх створення не передбачалось. Європейське співтовариство дійшло до висновку, що вони не будуть життєздатною альтернативою, тому що на їх створення потрібно буде виділяти більше коштів із бюджету.

Таким чином, проаналізувавши причини реформування судової системи ЄС, я дійшла до висновку, що це питання дійсно потребувало вирішення, проте я думаю, що система, яка існує наразі, не є дієвою, тому що у 2019 році на розгляді у суді ЄС перебувало 939 справ, що більше ніж у 2014 році. Деякі вчені, зазначали, що подвоєння суддів та ліквідація Трибуналу не призведе до радикальної перебудови судової системи,

але у той час було підтримано саме такі етапи реформування. Я також погоджуюся з цією позицією і вважаю, що потрібно розглянути інші, альтернативні, способи реформування судової системи ЄС.

Список використаної літератури:

1. COURT OF JUSTICE OF THE EUROPEAN UNION. ANNUAL REPORT 2014. Luxembourg, 2015. С. 180. URL: https://curia.europa.eu/jcms/upload/docs/application/pdf/2015-04/en_ecj_annual_report_2014_pr1.pdf
2. COURT OF JUSTICE OF THE EUROPEAN UNION. ANNUAL REPORT 2019. Luxembourg, 2020. С. 285. URL: <https://curia.europa.eu/jcms/upload/docs/application/pdf/2020-05/qd-ap-20-001-en-n.pdf>
3. Тучина М. В. Реформа Суда Европейского Союза 2015 года: причины и последствия. *Вестник экономической безопасности*. №4. 2019. С. 203–208. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/reforma-suda-evropeyskogo-soyuza-2015-goda-prichiny-i-posledstviya>
4. Камінська І. В. Судова система ЄС: гносеологічні засади функціонування та розвитку. *Часопис Київського університету права*. 2020/1. С. 47–53. URL: <https://chasprava.com.ua/index.php/journal/article/download/253/238>.
5. Комарова Т. Роль суду справедливості Європейського Союзу у формуванні доктрини конституціоналізації права ЄС. *Право України*. 2019. №6. С. 69–85.
6. Комарова Т. Захист основоположних прав людини Судом справедливості Європейського Союзу: межі юрисдикції. *Український часопис міжнародного права*. 2019. №4

Науковий керівник: Асірян С. Р., к.ю.н., асистент кафедри Європейського Союзу Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

Дворник В. Т.¹

РОЛЬ «ПРАВА НА НАДІЮ» В РЕФОРМУВАННІ КРИМІНАЛЬНОГО ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ: ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ

Питання захисту прав і свобод людини і громадянина залишається актуальним в контексті реформування українського законодавства у відповідність до європейського. Особливого значення набуває захист прав

¹ Курсант Інституту підготовки юридичних кадрів для Служби безпеки України Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

ув'язнених в рамках кримінально-виконавчого права, реалізація якого на даний момент відбувається в розріз з принципами, встановленими в Європейському Союзі, до якого Україна взяла напрямок на вступ.

В контексті вирішення даної проблеми, є необхідність розглянути таке питання, як захист прав та свобод ув'язнених з найсуворішою санкцією за Кримінальним кодексом України – довічним ув'язненням. За законодавством України такий вид покарання визначається за вчинення особливо тяжких злочинів та не передбачає за собою такої можливості як «умовно-дострокове звільнення». На жаль, реалії такі, що для особи, яка хотіла би зменшити собі період ув'язнення, в кримінально-виконавчому праві не існує такого інституту як «дострокове звільнення особи з-під варті», а взамін нього зазначається помилювання згідно 87 статті ККУ. При цьому варто зазначити, що за ст.87 ККУ було звільнено всього лише дві особи з дня проголошення Незалежності. Таким чином, можна сказати, що даний інститут не є функціональним, і більш того, в ньому відсутні перспективи на звільнення, так званого «права на надію». [1]

Президент Європейського комітету із запобігання катуванням – Микола Гнатівський, в одному із своїх виступів зазначив, що для людини завжди має існувати стимул для кращого поведіння, для самовдосконалення своєї поведінки. І це дійсно правильно, адже в іншому випадку не буде реалізовуватись найголовніша мета затримання особи – виправлення і ресоціалізація засуджених, що є прямим порушенням з боку держави ст. 6 КВК України, де закріплено, що виправлення засудженого – це процес позитивних змін, які відбуваються в його особистості та створюють у нього готовність до самокерованої правослухняної поведінки, а ресоціалізація – свідоме відновлення засудженого в соціальному статусі повноправного члена суспільства, повернення його до самостійного загальноприйнятого соціально-нормативного життя в ньому.

Відсутність можливості перегляду строку покарання вважається для європейської спільноти як одним із видів катування, і як наслідок – порушенням норми статті 3 Європейської конвенції із прав людини. Такий висновок передусім міститься у відомій справі «Петухов проти України №2» та в Рекомендаціях Комітету міністрів Ради Європи державам-членам «Про умовно-дострокове звільнення», де ще крім того вказується на те, щоб національні органи влади забезпечили наявність у законодавстві умовно-дострокового звільнення там, де воно ще відсутнє.

Міжнародний досвід визначає загальноприйняту класифікацію умовно-дostroкового звільнення, яка розділяє її на три види: автоматичну, дискреційну та змішану. Для України притаманна дискреційна форма звільнення довічно-ув'язнених, яка проявляється в тому, що звільнення особи залежить від розсуду адміністрації, – такий вид притаманний країнам колишнього СРСР. Європейські країни у своїй практиці застосовують більше автоматичну (виконання певних вимог надає змогу засудженому вийти на волю) та змішану форму (поєднання автоматичної та дискреційної форм).

Для вирішення даного питання існує багато пропозицій і з боку держав-членів ЄС. Якщо ж брати для прикладу досвід когось із держав-членів, то можна сказати, що там в будь-якому разі існує чіткий механізм захисту прав довічно-ув'язнених. Для Швеції характерною є застосування автоматичної форми звільнення. Так, після відбуття певної частини покарання особа має бути достроково звільнено, за винятком випадків спеціального застосування дисциплінарного стягнення у виді відстрочки дострокового звільнення [1]. А от Франція схиляється до втілення змішаної форми: там для засуджених за менш тяжкі злочини застосовується автоматична система, а до інших категорій застосовується дискреційна. Для кримінально-виконавчого права Франції важливим аспектом залишається бажання засудженого змінити свою поведінку, тому в законодавстві держави існує інститут періоду безпеки. Він полягає в тому, що до засудженого, на протязі відбуття певної частини призначеного йому покарання, не може бути застосований жоден з інститутів, спрямованих на пом'якшення режиму відбування призначеного покарання. За загальним правилом, період безпеки застосовується до осіб, які засуджуються до покарання в вигляді позбавлення волі без випробування на строк десять і більше років у випадках, спеціально передбачених законом. Тривалість періоду безпеки складає половину строку покарання, а якщо мова йде про пожиттєве ув'язнення – вісімнадцять років. Проте, суд чи трибунал може особливим рішенням збільшити його до двох третин призначеного покарання, а якщо мова йде про пожиттєве покарання – до двадцяти двох років або ж скоротити цей строк. Період безпеки засудженим до пожиттєвого покарання, як правило не зменшується [3].

Тим не менш, Франція, на відміну від України, все ж має в своїй системі такий механізм захисту інтересів довічно засуджених. Це повторно підтверджує, що цінності Європейського Союзу, зазначені

у ст. ДЄС (у першу чергу – права людини) [?] все-таки сприяють впровадженню в законодавства держав-членів такого права як «право на надію», – тобто на можливість перегляду покарання. ЄС стоїть на тому, що принцип передбачуваності у сфері дострокового звільнення засуджених був би дуже бажаним та доречним, враховуючи статистику держав-членів та практику ЄСПЛ [?].

Якщо брати для прикладу Сполучене Королівство, за часів його членства в ЄС, то там, по-перше, перегляд такого рішення відбувався завжди по-різному – все залежатиме від того, який злочин скоїв засуджений, але ця цифра завжди не менша ніж 30 років. Для перегляду строку засудження існує спеціально утворений для цього державний орган – Рада з питань умовно-дострокового звільнення, яка створює за своїм наказом комісію у складі трьох осіб, – вона і буде приймати рішення про звільнення або відмову особі у цьому. Далі існує такий порядок, за яким з особою зв'язуються за три роки до закінчення мінімального, встановленого судом, строку відбування покарання; кандидат заповняє відповідні форми, користується за бажанням послугами адвоката та оформляє документи. На що варто звернути увагу, так це те, що ув'язнений в обов'язковому порядку повинен вказати, що він планує робити після звільнення, – таким чином це означатиме для комісії, що засуджений дійсно пройшов для себе зміни в поведінці і має подальші цілі для досягнення, як і кожен громадянин цієї держави. Процедура розгляду справи та прийняття відповідного рішення займає не більше 6 місяців, а можливість повторного розгляду настає лише через два роки, якщо особу не звільнять за першим разом. Крім всього наведеного, і що на мою думку є не менш важливим, Сполучене Королівство гарантує особі право на оскарження рішення Ради з питань умовно-дострокового звільнення у суді, що дозволяє також реалізовувати один з основоположних принципів, вкладених в ЄСПЛ.

Враховуючи вищенаведене, потрібно зробити висновок, що запровадження такого інституту як «достроковий перегляд покарання» необхідний для запровадження в Україні задля подальшого руху в євроінтеграційному напрямі. Імплементация в національне законодавство цього інституту лише розширить можливості захисту людей та реалізує на ділі принципи, закладені за основу в Конституцію України, а створення злагожденного механізму вирішення даної проблеми допоможе спростити для осіб вихід на свободу та досягнення справедливості. Можемо з ве-

ликою ймовірністю прогнозувати, що запровадження таких новел у вітчизняному законодавстві сприятимуть відповідності України правової складової копенгагенських критеріїв членства в ЄС.

Список використаних джерел:

1. Засуджені до довічного позбавлення волі мають знати, як отримати дострокове звільнення. Закон і Бізнес. Газета «Закон і Бізнес». Законодавство, влада, права людини. URL: https://zib.com.ua/ua/print/90549-zasudzheni_do_dovichnogo_pozbavleniya_voli_mayut_znati_yak_o.html (дата звернення: 22.11.2021).

2. Кримінальний кодекс України : Кодекс України від 05.04.2001 р. № 2341-III : станом на 4 жовт. 2021 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>(дата звернення: 22.11.2021).

3. Lviv State University of Internal Affairs Institutional Repository (LvSUIAIR): Головна сторінка. URL: <http://dspace.lvduvs.edu.ua/bitstream/1234567890/320/1/DISER%20Krasnitsky.pdf>(дата звернення: 22.11.2021).

Науковий керівник: Бойчук Д. С., к.ю.н., старший викладач кафедри права Європейського Союзу Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

Діброва Т. А.¹

ХАРАКТЕРИСТИКА ГРОМАДЯНСТВА ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

Громадянство – це усталений політико-правовий зв'язок фізичної особи з певною державою, який виражається в сукупності взаємних прав, обов'язків і відповідальності особи і держави. Проте сьогодні поряд із національним громадянством виділяють ще й субсидіарне, додаткове. Таке громадянство набувають особи, які є громадянами держав членів ЄС. Такий вид громадянства став наслідком стрімкого розвитку європейської інтеграції.

Так, у 1949 р. Т. Х. Маршалл обґрунтував необхідність запровадження такого виду громадянства, оскільки, на його думку, громадянство – це «найкращий статус для повного об'єднання народів у співтовариство».

¹ Студентка 4 курсу Інституту прокуратури та кримінальної юстиції Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

Як вже було зазначено, досліджуване громадянство відрізняється від національного, адже, як зазначає у своїй статті І. В. Яковюк, ЄС є наднаціональною організацією, яку ще називають «квазідержавою», яка реалізує численні суверенні права, властиві державі, однак не є власне державою [1]. Отже, інститут громадянства ЄС не підлягає визначенню за допомогою традиційної дефініції, через специфічний генезис. Актуальним є питання набуття і втрати громадянства ЄС, переліку наявних прав та обов'язків. Також потребує освітлення питання статусу громадян третіх держав, які проживають на території держав-членів Європейського Союзу.

Щодо історії запровадження досліджуваного інституту, то виокремлюють п'ять основних етапів: Паризький самміт (1974 р.), самміт Європейської Ради у Фонтенбло (1984 р.), підписання Маастрихтського договору про Європейський Союз (1992 р.), підписання Амстердамського договору (1997 р.) та підписання Договору про Конституцію для Європи (2004 р.) [2]. Метою було подолання дефіциту демократії, посилення захисту прав і свобод людини, підвищення популярності європейської інтеграції серед рядових членів співтовариства.

Нормативне оформлення союзнє громадянство отримало при підписанні Маастрихтського договору (розділ II) [3]. Щодо документального закріплення, то воно було здійснено в проекті Договору про Конституцію для Європи. Так, у ст. 8 зазначено, що громадянином Союзу є кожен, хто має громадянство однієї з держав-членів [4].

Так як громадянство Європейського Союзу є також громадянством, то наслідком його набуття має бути поява ряду прав та обов'язків. Важливо зазначити, що набуваючи загальноєвропейське громадянство, особа не втрачає можливості реалізовувати в повному обсязі усі права і обов'язки як громадянин конкретної держави-члена ЄС. При цьому їй гарантований комплекс додаткових прав і свобод, серед яких О. В. Святун виділяє три основні групи прав залежно від сфери і способу застосування а саме:

1) політичні або електоральні права: право обирати і бути обраним на виборах до Європарламенту у державі-члені місця проживання на тих самих умовах, що й громадянин цієї держави; право обирати і бути обраним на місцевих виборах у державі-члені місця проживання;

2) міграційні або функціональні права: право вільно пересуватися і проживати у межах території держав-членів;

3) запобіжно-захисні права: право громадянина Союзу користуватися захистом дипломатичних та консульських установ будь-якої держави-члена на території третьої країни, де немає представництва держави-члена, громадянином якої є особа; право на розгляд справ особи неупереджено, справедливо та у розумні строки інститутами, установами, службами та агентствами Союзу; право на відшкодування Союзом будь-якої шкоди, спричиненої діяльністю інститутів чи їхніми службовцями під час виконання обов'язків, а також право звертатися до інститутів Союзу однією з мов Конституції та отримати відповідь тією ж мовою; право на вільний доступ до документів інститутів, установ, служб та агентств Союзу незалежно від їхньої форми; право звернення до Європейського Уповноваженого з прав людини; право на звернення до Європейського парламенту, Ради чи Комісії[5].

Досить важливим питанням є визначення прав та обов'язків громадян третіх держав, які на постійній основі проживають в державах-членах ЄС. Так, на саміті у Тампері (жовтень 1999 р.) була визнана необхідність поступового зближення прав і обов'язків громадян ЄС і всіх резидентів, які вже живуть в ЄС протягом певного періоду часу. Таким чином було запроваджено нову концепцію громадянства – «цивільне громадянство» (civic citizenship), за якою на всіх осіб, які законно проживають на території ЄС розповсюджується дія базових принципів і обов'язків громадян. З метою втілення даної концепції у життя, було прийнято Директиву ЄС про статус громадян третіх країн, які проживають на довгостроковій основі, у якій визначено підстави та порядок набуття статусу довгострокового резидента, що законодавчо оформлюється спеціальним дозволом на проживання у ЄС. Власник такого документа у багатьох сферах життя прирівнюється в правах до громадян держав-членів, а також отримує право переїжджати на постійне місце проживання в інші країни Союзу разом зі своєю родиною. Зазначена Директива не розповсюджується тільки на три країни ЄС: Великобританію, Ірландію та Данію. Для того, щоб отримати такий статус та відповідні документи, особа має законно проживати на території держави протягом 5 років і надати докази щодо законного і стабільного джерела доходу, а також щодо наявності медичного страхування[6]. Завдяки цьому особа отримує: право на вільний рух та проживання в межах території держав-членів, рівні умови працевлаштування, освіти, соціального забезпечення, пільг у сфері оподаткування, захист від видворення.

Доречним у контексті освітлюваної теми буде навести перелік ознак громадянства ЄС: воно має субсидіарний до національного громадянства характер, а тому громадяни ЄС на території різних держав-членів будуть мати різний обсяг прав; воно не може впливати на сукупність прав та обов'язків, наданих громадянину певної держави на національному рівні; громадянство ЄС набувається автоматично у зв'язку з наявністю громадянства держави-члена; наслідком громадянства ЄС є автоматичне формування нового каталогу прав особи.

Відомо, що поняття громадянства поряд із правами, уміщує також певні обов'язки. Проте, з огляду на традиційні обов'язки національного громадянства, ті, які надаються громадянам ЄС априорі не можуть бути тотожними. Так, національне громадянство, наприклад, до кола основних обов'язків громадянина традиційно відносить військовий обов'язок та обов'язок платити податки. Якщо ж спробувати закріпити аналог таких обов'язків за громадянами ЄС, це безперечно викликало б спротив з боку держав-членів ЄС, оскільки фактично це можна визначити як передачу Євросоюзу реалізацію низки принципів суверенних прав, що зайвий раз торкалося б болісної для держав-членів ЄС проблеми державного суверенітету. Тому питання обов'язків громадян ЄС не є конкретно визначеним у законодавчих актах, аби не порушувати рівноваги серед держав-членів, та, разом з тим, не є цілком дослідженим у наукових колах.

Отже, зробивши такий сміливий крок як запровадження громадянства ЄС, держави-члени подолали ще одну перепону на шляху до політичної інтеграції. Так, даний вид громадянства, як привілей, який не може існувати окремо від національного, утворює правовий зв'язок громадян держав-членів із Європейським Союзом, що перетворює його з простої організації держав-членів на союз народів. Цілком обґрунтованою є необхідність його запровадження, адже права осіб не можуть бути цілком забезпечені на національному рівні, з огляду на наявність такого загальноєвропейського рівня правовідносин. Держави-члени ж зі свого боку, мають сприяти розвитку і вдосконаленню національного законодавства, аби гарантувати приблизно однаковий обсяг прав та обов'язків громадян ЄС.

Список використаної літератури:

1. Яковюк І. В. Громадянство Європейського Союзу: проблеми визначення. Державне будівництво та місцеве самоврядування. 2005. №9. С. 82–88.
2. Андрусевич Н. І. Історія розвитку громадянства Європейського Союзу. Держава і право. Вип. 13. 2001. С. 493–497.

3. Единый европейский акт. Договор о Европейском Союзе / Отв. ред. Ю. Борко. М., 1994. Т. II. С. 55-57.

4. Проект Договору про Конституцію для Європи, ухвалений Європейським конвентом 13 червня та 10 липня 2003 р. (2003/169/01) у перекладі Центру європейського та порівняльного права при Міністерстві юстиції України.

5. Інституційне право Європейського Союзу / В. І. Муравйов, О. М. Шпакович, О. М. Лисенко, О. В. Святун. – К. : Ін Юре, 2015. – 312 с.

6. Council Directive 2003/109/EC of 25 November 2003 concerning the status of third-country nationals who are long-term residents // Official Journal L 16, 23/01/2004. – P. 0044–0053.

Науковий керівник: к.ю.н., асистентка кафедри права ЄС Асірян С. Р. Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого.

Драшпуль В. М.¹

ІНТЕГРАЦІЯ УКРАЇНИ ДО ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ: ПЕРЕВАГИ ТА НЕДОЛІКИ

Сьогодні Україна стоїть на шляху до євроінтеграції, кінцевою метою якої є набуття членства в Європейському Союзі, що передбачає внутрішні реформи, адаптацію європейських стандартів та решту реформаторських процесів. Все це справляє неабиякий вплив як на внутрішню, так і на зовнішню політику держави, через що розділилися й думки громадян з цього приводу. Тому й набуває особливої актуалізації питання глибокого та всебічного вивчення наслідків вступу української держави до європейського співтовариства. Даній проблемі присвячено багато праць вчених, серед яких В. О. Корнієнко, В. О. Степаненко, Н. О. Степаненко, І. В. Яковюк та інші.

Вибір Україною шляху європейського розвитку і перспектива її долучення та інтеграції до Європейського Союзу окреслили тривалий та нелегкий шлях прогресивних перетворень в українському суспільстві. Управління процесами інтеграції України до ЄС являє собою вирішення поточних і стратегічних проблем розвитку і створення умов для підви-

¹ Студентка 4 курсу Слідчо-криміналістичного інституту Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

щення соціального рівня життя в нашій країні згідно з європейськими стандартами.

Щороку проводяться всеукраїнські опитування щодо ставлення населення до вступу України до Європейського Союзу, внаслідок чого відбуваються дослідження та формуються статистичні дані стосовно думки громадян, їх обізнаності в цьому процесі. Так, у березні 2021 року Соціологічною службою Центру Разумкова було оприлюднено результати опитування, згідно з якими 59% респондентів висловилися «за» вступ України до ЄС, а 26% мають протилежну точку зору [1].

Такі дані соціологічних досліджень допомагають більш чітко зрозуміти та отримати загальну «картину» поглядів громадян, їхню асоціацію України з ЄС та освіченість у цьому в цілому. Можна стверджувати, що Європа є привабливою для українців здатністю до змін з урахуванням інтересів людей. До основних переваг від членства в Європейському Союзі опитувані відносять піднесення рівня життя народу, спроможність отримання благ вищого рівня, відкриття кордонів для вільного пересування, розбудова сектору охорони здоров'я, освіти, яка передбачає надання вільного доступу для молодого покоління до навчання в університетах держав-членів ЄС, а також обмін культурними цінностями [1].

Щодо переваг євроінтеграції у політичній сфері, то з цього приводу більше висловлюються політики та вчені, які сюди відносять стабільність політичної системи, можливість залучення України до Спільної європейської політики безпеки та оборони, яка буде гарантувати нашій країні державний суверенітет і територіальну цілісність тощо. Зокрема, науковці Степаненко Н. О. та Степаненко В. О. зазначають, що в економічній сфері євроінтеграція забезпечить вільний доступ до новітніх технологій капіталу та інформації, зросте обсяг торгівлі на ринку ЄС, буде можливість створення більш сприятливого інвестиційного середовища, що підштовхне Україну до переходу на вищий рівень економічного розвитку [2]. Також сюди можна додати об'єднання енергетичних потенціалів країн, впровадження у виробництво стандартів ЄС, підвищення конкурентоспроможності вітчизняних підприємств та їхнього виробництва на світовому ринку. Отже, усі вигоди можна умовно поділити на політичні, економічні, соціальні та ідеологічні.

Втім слід розуміти, що євроінтеграція – складний, багаторівневий процес, який потребує радикальних змін та перетворень, в якому передбачається, що Україна як учасник Євросоюзу має слідувати ряду пунктів.

Серед негативних наслідків вступу української держави до європейського співтовариства виокремлюють наступні:

- у політичній сфері: часткове обмеження суверенітету, погіршення відносин з країнами СНД та іншими країнами, невизначеність місця України в стратегії розвитку ЄС;
- в економічній сфері: переміщення до України шкідливих виробництв, складність переходу до цін європейського рівня, використання дешевшої ресурсно-сировинної бази України, перешкоджання нормальному розвитку вітчизняного підприємництва через економічне відставання від більш розвинених країн ЄС;
- у соціальній сфері: незаконна міграція, демографічний спад, підвищення рівня безробіття, ускладнення візового режиму зі східними країнами;
- в ідеологічній: падіння духовності, проблеми наднаціональної ідентичності, розмивання національної самобутності України тощо [3].

Зокрема, науковці зазначають, що у правових цінностях і традиціях сконцентовано позитивний досвід попередніх поколінь, який дозволяє суспільству обрати оптимальний шлях подальшого державно-правового розвитку. Саме тому правова культура відображає нерозривну єдність минулого, сучасного стану правової системи і суспільних уявлень про її майбутній (бажаний) стан [4].

Слід також звернути увагу на те, що на даний момент перед Україною все ще постають перепони, які заважають приєднанню до ЄС. Самі українці сюди відносять корупцію, повільний темп реформ, воєнні дії на Донбасі, низький рівень економічного розвитку [3]. Деякі вчені до перешкод на шляху поглиблення інтеграційних процесів визначають низький рівень поінформованості людей; сумніви стосовно вигідності євроінтеграції для населення, оскільки деякі експерти дотримуються позиції, що більше переваг від цього отримують держави-члени, використовуючи ресурси України; можливе розірвання відносин з іншими країнами; хвилювання мешканців щодо конкурентоспроможності товарів українського виробництва на європейському ринку та відтік високоякісних кадрів за кордон; правосуддя та корупцію в країні [3].

Ще однією з причин гальмування процесу євроінтеграції може стати менталітет, який формується роками. Хоча багато науковців стверджують, що українці ментально більше європейці, ніж самі країни ЄС, але соціологічні опитування дають дещо інші дані. Так, відповідно до опитування, яке проводилось у серпні 2021 року стосовно самоідентифікації насе-

лення – 75% респондентів ідентифікують себе громадянами України, 26% – відчують себе європейцями, а 21% все ще почувають себе «радянською людиною» [5]. Без зміни менталітету країни цей процес може уповільнюватись, оскільки не все суспільство підготовлене до нового загальноприйнятого стилю життя.

Таким чином, можна дійти висновку, що складнощі процесу євроінтеграції нині є назрілою проблемою, яка викликає неабиякий інтерес та дискусії серед вчених. Вступ України до Європейського Союзу розглядається як у позитивних, так і негативних аспектах, що підтверджується науковими працями та соціологічними опитуваннями населення. Набуття членства ЄС є нелегким та поступовим, однак досить перспективним шляхом для нашої держави, який призведе до розвитку та цивілізованості останньої.

Список використаної літератури:

1. Разумков Центр. Офіційний сайт URL: Режим доступу: <https://razumkov.org.ua/>
2. Степаненко Н. О., Степаненко В. О. Інтеграція України до європейського союзу: переваги та недоліки. *Вісник економіки транспорту і промисловості*. 2018. №61. С. 62–67.
3. Кваша О. С., Синякова А. В. Україна та ЄС: проблеми та перспективи інтеграції в сучасних умовах. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія : Міжнародні економічні відносини та світове господарство*. – 2019. – Вип. 23(1). – С. 112–117.
4. Яковюк І. В. Правова культура в умовах глобалізації та європейської інтеграції. *Державне будівництво та місцеве самоврядування : збірник наукових праць*. Харків : Право, 2007. №13. С. 3–16.
5. СОЦІОЛОГІЧНА ГРУПА «РЕЙТИНГ» Офіційний сайт URL: Режим доступу: <http://ratinggroup.ua/>

Науковий керівник: Бойчук Д. С., к.ю.н., старший викладач кафедри права Європейського Союзу Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

Дюба В. О.¹

«ДЕФИЦИТ ДЕМОКРАТІЇ» ЄС: АНАЛІЗ ПРОБЛЕМИ

Термін «дефіцит демократії» вперше був використаний під час дебатів у Європейському парламенті щодо проєкту Договору про

¹ Курсантка 4 курсу Інституту підготовки юридичних кадрів для Служби безпеки України Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

Європейський Союз на початку 1980-х років. У Єдиному європейському акті 1986 року, однією з цілей ЄС, є завдання поповнення «дефіциту демократії» в процесі прийняття рішень.

Дебати про дефіцит демократії у Євросоюзі тривають уже кілька років. Основною причиною є наростаюча бюрократизація союзної виконавчої влади та віддалення влади від громадянина. Виникають різні концепції її ліквідації. Радикально змінилося місце держави, виникли регіональні структури та транснаціональні корпорації, настала реалокація влади на місцевий та наднаціональний рівні, скоротилися владні можливості держав, збільшилась їхня відповідальність.

Концепція «дефіциту демократії» використовується при констатації положення про те, що Європейський Союз та його органи є недостатньо демократичними і внаслідок їхнього складного способу функціонування, неналежним чином враховують інтереси громадян. Для громадського сприйняття система Європейського Союзу загалом представляється так: домінуючу роль, з одного боку, відіграє орган, одночасно маючий законодавчі і виконавчі повноваження (Рада Європейського Союзу), з іншого боку – орган, якому бракує справжньої демократичної легітимності (Європейська Комісія).

У процесі європейської інтеграції дедалі гостріше постало питання демократичної легітимації.

Дефіцит демократії – явище, притаманне сучасним демократичним режимам або міжнародним організаціям, яке характеризується недостатнім рівнем демократичної легітимності їх інститутів та певною невідповідністю їх діяльності, механізмів та процедур сучасним демократичним стандартам [1, с. 124].

У європейському дискурсі наукових досліджень термін «дефіцит демократії» вживається у двох випадках і, відповідно, може бути тлумачений двояко.

По-перше, цим терміном прийнято позначати невідкладність для ЄС іншого формату демократії, відмінного від демократій інших об'єднань держав, оскільки ЄС, не будучи державою, фактично реалізує суверенні права держави – прийняття та виконання законів. Зазначена невідкладність диктується за рахунок акцентування морально-політичних переваг інтеграційного проекту – способів легітимації політичного устрою

Європейського Союзу та його подальшого розширення. Адже членство дедалі більшої кількості країн-учасниць не так пов'язане з ідеями, на яких свого часу ґрунтувалося створення європейської спільноти в повоєнну епоху, скільки обумовлено, іноді, майже суто економічним розрахунком. Крім того, процес прийняття рішень загострює проблему їх легітимності, що приймаються цим центром.

Проблема «дефіциту демократії» в ЄС часто пов'язана з відсутністю легітимності, як «ставлення населення до існуючих інститутів влади та обов'язкових правил, які ці інститути виробили». Відсутність легітимності, у свою чергу, пов'язана з недосконалістю механізму інституційної системи ЄС [3], яка проявилася в процесі поглиблення та розширення інтеграції.

Можна стверджувати, що питання дефіциту демократії має два основних аспекти: по-перше, проблеми функціонування політичної системи Європейського Союзу, по-друге, відсутність загальноєвропейської ідентичності, проблема наближення ЄС до громадян та їх незацікавленість політикою Союзу.

Тенденція до поглиблення процесів європейської інтеграції, змістом якої є трансформація політичних систем країн-учасниць, внаслідок бажання створити «все міцніший союз» між народами та пов'язаний з нею феномен наднаціональності, обертаються для Європейського союзу «пасткою дефіциту демократії».

На сьогоднішній день існує досить багато концепцій та проєктів, націлених на знищення дефіциту демократії в ЄС, які за своєю суттю мають різний характер та значущість.

Серед них – пропозиції інституційної модернізації – прямі національні вибори членів Ради, незалежно від процедур становлення уряду. Є також проєкти збільшення значущості референдумів та запровадження однакових правил їх проведення у всіх країнах. Незалежно від цього, метою модернізаційних планів є збільшення легітимності певних органів, шляхом запуску проєвросоюзних тенденцій.

Є й голоси, які йдуть далі, які вказують на необхідність нового визначення поняття демократії так, щоб воно було адекватним до змін, що відбуваються в рамках глобалізації, відходу від сприйняття демократії з використанням категорій, що виникли для аналізу ситуації у національ-

ній державі. Справа у виробленні механізмів і процедур, які б встановили додаткову систему для демократичних інститутів, починаючи з місцевого рівня до глобального. При цьому йдеться не про заміщення старих структур, а про їхнє збагачення новими інститутами (механізмами, процедурами), що відповідають сучасним реаліям.

Отже, проблема «дефіциту демократії» полягає у відсутності достатніх правових механізмів для громадян держав-членів, щоб безпосередньо впливати на зміст політичних рішень, які приймаються на рівні ЄС.

З цього приводу О. Я. Трагнюк зазначає, що «наявність проблеми «демократичного дефіциту» не означає, що політична система ЄС є недемократичною як така. Це відображає труднощі, пов'язані зі спробами розвитку демократії на наднаціональному рівні, поза рамками традиційної національної держави» [2, с. 88].

Комітет регіонів відіграє важливу роль у подоланні дефіциту демократії, його головна роль полягає в піднесенні думки, поглядів місцевих і регіональних органів влади на наднаціональний рівень.

Підсумовуючи, можна сказати, що «дефіцит демократії» є серйозною проблемою для Європейського Союзу, яку потрібно вирішувати, поки це ще може дати позитивні результати, тому що після того, як ЄС повністю вичерпає межі довіри, що надали йому громадяни, це може призвести до незворотних наслідків. Тому єдиним розумним рішенням у цій ситуації є переоцінка та посилення впливу громадян на роботу інституцій Європейського Союзу.

Список використаних джерел:

1. Теорія та практика європейського врядування: навч. посіб./Л. Л. Прокопенко, О. М. Рудік та ін.-Д.: ДРІДУ НАДУ, 2009.–216 с.
2. Трагнюк О. Я. Деякі правові засоби подолання дефіциту демократії в Європейському Союзі (на прикладі інституту громадянської ініціативи в ЄС). Державне будівництво та місцеве самоврядування : зб. наук. пр. Харків : Право, 2011. Вип. 22. С. 86–95.
3. Яковюк І. В. Про особливості прояву принципу поділу влади в інституційній системі Європейського Союзу: постановка питання. *Державне будівництво та місцеве самоврядування*: зб. наук. пр. Харків : Право, 2003. №5. С. 17–27.

Науковий керівник: Бойчук Д. С., к.ю.н. Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

КРИЗА ВЗАЄМВІДНОСИН МІЖ ЄВРОПЕЙСЬКИМ СОЮЗОМ ТА ПОЛЬСЬКОЮ РЕСПУБЛІКОЮ В КОНТЕКСТІ ВЕРХОВЕНСТВА ПРАВА

Принцип «верховенства права» в сучасних демократичних режимах являється опорною стіною для надбудови юридичних норм, спрямованих на дотримання прав і свобод людини та громадянина. Європейський Союз (далі – ЄС) існує шляхом трактування первинного права та вторинного права, бо їх загальність у нормотворчому процесу недостатньо регулює ті, чи інші відносини [3].

У призмі верховенства права Договір про Європейський Союз (далі – ДЄС) від 07.02.1992 року та Договір про функціонування Європейського Союзу (далі – ДФЄС) від 25.03.1957 року є одними з тих, які стали критично обговорюватися в органі конституційного контролю Республіки Польща – Конституційному Трибуналі, а також в Угорщині. Позиція останніх полягала у тому, щоб переглянути принцип «верховенства права» за компроміс у прийнятті бюджету ЄС. Конфлікт виник внаслідок формування у липні 2020 року фонд відновлення Next Generation EU, що передбачає надання кредитів і грантів усім членам Євросоюзу для підтримки їхніх економік у часи пандемії і вбачався як інструмент дотримання основоположного принципу. Проте Польща та Угорщина розцінили формулювання «в найкращому випадку як занадто розмите, а в найгіршому – як цілеспрямовану акцію проти своїх урядів». З цих пір конфлікт між рештою держав, європейськими інституціями та новоствореним дуєтом не припиняє розпалюватись.

Демократія в суспільстві ХХІст., яка є складовою верховенства права та третьою основною цінністю Ради Європи, не може існувати без інституту конституційного контролю, який є притаманною рисою, головною перемінною та основою для співвідношення влади народу з державним апаратом.

Русійною силою в розбіжностях правового трактування норм щодо дотримання Польською Республікою зобов'язань згідно з законодавством ЄС є рішення Великої Палати Суду ЄС про Республіки Польщі від

¹ Студент 6 курсу Інституту підготовки юридичних кадрів для Служби безпеки України Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

05.11.2019 року по справі С-192/18 [4]. Дане рішення звертає увагу державу-члена на реалізації принципу рівних можливостей і рівного ставлення до чоловіків і жінок в питаннях зайнятості та професії, що зазначені у ст. 157 ДФЄС, ст. 5(а) та 9 (1) Директиви 2006/54/ЄС Європейського парламенту і Ради ЄС від 05.07.2006 року та абз. 2 п.1 ст. 19 (ДЄС). Закон Республіки Польща, який був прийнятий 12.07.2017 року знизив пенсійний вік суддів, суддів Верховного суду та прокурорів, що порушувало законодавство ЄС. Констатація даного факту, з юридичного і фактичного боку полягає у прийнятті стороною, яка не дотримується зобов'язань – належного законодавства.

Проте, 07.10.2021 року Конституційний Трибунал Республіки Польща здійснив наступний (репресивний) конституційний контроль, який визнав невідповідність законодавства ЄС та рішень суду ЄС Конституції Польщі. Дане рішення Ref. №. К 3/21 (далі – Рішення К 3/21) зупиняється на декількох моментах, фундаментальних щодо укріплення принципу верховенства права ЄС [6].

Відповідно до п.1 Рішення К 3/21 суддями зазначено, що попри положення абз. 1 та 2 ст. 1 у поєднанні зі ст. 3 (3) ДЄС, які встановлюють створення ЄС рівними та суверенними державами, ці норми демонструють динаміку, яка :

- відповідає діям органів ЄС поза рамками поза рамками компетенції, наданої їм Республікою Польща в Договорах;
- позбавляє Конституцію Республіки Польща статусу найвищого законодавчого акту, яка має пріоритет щодо її обов'язкової сили та застосування [5];
- не дає можливості Республіці Польща функціонувати як суверенна та демократична держава, що не відповідає положенням ст. 2, ст. 8 та ст. 90 (1) Конституції Республіки Польща [7].

У п.2 Рішення К 3/21 звернено увагу на ст. 19 (1) ДЄС, яка, на їх думку, з метою забезпечення ефективного правового захисту у сферах, охоплених законодавством ЄС, надає національним судам будь-якої юрисдикції право як обійти положення Конституції під час судового розгляду, так і виносити рішення на підставі положень, які не є обов'язковими, скасованими Сеймом та/або постановленими Конституційним трибуналом як несумісні з Конституцією [5].

Положення, зазначенні у Рішенні К 3/21, звучать вперше на теренах Європи. Одним із дієвих інструментів верховенства права є принцип

paeta sunt servanda, який полягає у виконанні зобов'язань країною, яка їх на себе взяла [3]. Ця норма міститься у ст. ст. 26, 27 Віденської конвенції про право міжнародних договорів від 23.05.1969 року та є правилом, яке виконується без додаткових зазначень усіма державами. Тому прийняття відповідного рішення Конституційним Трибуналом Республіки Польща містить для країни декілька наслідків:

1) правова процедура оскарження Рішення К 3/21;

2) Застосування фінансових інструментів впливу при програмі «Нове покоління ЄС»;

3) застосування процедури позбавлення членів ЄС певних прав, пов'язаних із членством у співтоваристві (право на голосування, представництво та інше).

Отже, хоч і в основі правової системи Польської Республіки є писана конституція, що визначає положення, на які посилається Конституційний Трибунал у п.1 Рішення К 3/21, проте це не означає очевидне ігнорування покладені на державу зобов'язання. Принцип верховенства права спрямований на захист кожного громадянина, а невиконання застережень Великої Палати Суду ЄС є грубим порушенням існування об'єднання країн Європи [2]. Ще однією основою, на якій тримається Євросоюз – це захист спільних цінностей: свободи, демократії, рівності та поваги до прав людини [1]. Це є тим, що об'єднує усіх країн-членів та має продовжувати існувати для підтримки союзу.

Список використаних джерел:

1. Договір про Європейський Союз від 07.02.1992 року URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_029#Text (дата звернення – 22.10.2021 року).

2. Договір про функціонування Європейського Союзу від 25.03.1957 року URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_b06#Text (дата звернення – 22.10.2021 року).

3. Маринів І. І. Конституційний контроль у Республіці Польща: монографія. – Х.: Право, 2013. – 160 с. URL: http://aspirant.at.ua/Books/marinivi_polshcha.pdf.

4. Case of Court of Justice of the European Union C-192/18 Commission v. Poland, 5 November 2019 URL: <https://cutt.ly/3ToaU69> (дата звернення – 22.10.2021 року).

5. Decision of Constitution Tribunal of Poland «Assessment of the conformity to the Polish Constitution of selected provisions of the Treaty on European Union» Ref. №. К 3/21, 7 October, 2021 URL: <https://trybunal.gov.pl/en/hearings/ judgments/art/11662-ocena-zgodnosci-z-konstytucja-rp-wybranych-przepisow-traktatu-o-unii-europejskiej> (дата звернення – 22.10.2021 року).

6. Polish court rules some EU law is unconstitutional, deepening dispute URL:<https://www.reuters.com/world/europe/polish-constitutional-tribunal-some-articles-eu-treaties-unconstitutional-2021-10-07/>(дата звернення – 22.10.2021 року).

7. Konstytucja Rzeczypospolitej polskiej dnia 2 kwietnia 1997 r. URL: <https://www.sejm.gov.pl/prawo/konst/polski/kon1.htm>.

Науковий керівник: Петришин О. О., к.ю.н., ст. дослідник, доцент кафедри права Європейського Союзу Національного юридичного університету ім. Ярослава Мудрого.

Ємелін Б. С.¹

ОСНОВНІ НАПРЯМКИ АДАПТАЦІЇ КОРПОРАТИВНОГО ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ ДО ПРАВА ЄС

Україна вже не перший рік хоче бачити себе членом Європейського Союзу, проте представники об'єднання неодноразово зазначали, що наша держава ще не готова до вступу у ЄС. Питання про адаптацію українського законодавства до права ЄС постало після підписання Угоди про партнерство та співробітництво між Україною і Європейськими Співтовариствами. Підписавши дану угоду, Україна взяла на себе зобов'язання вживати заходів для поступового приведення національного законодавства у відповідність із законодавством Європейського Союзу у визначених сферах. Особливої актуальності дана тематика набула після підписання Угоди про асоціацію ЄС з Україною.

Законодавство України, його принципи та положення не в повній мірі відповідають ідеології ЄС, що є перешкодою до членства. У країні досі залишається корупція на високому рівні, обхід податкових стягнень у державу, що позначається на нестабільності економіки – це – лише деякі з нагальних проблем, які потребують якнайшвидшого вирішення. Визначення європейського вектору розвитку України в моделі міжнародного співробітництва як пріоритетного передбачає використання європейських стандартів у сфері права. Це неможливо без ретельної адапта-

¹ Студент 4 курсу Інституту підготовки юридичних кадрів для СБ України Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

ційної роботи щодо приведення внутрішньої правової системи у відповідність до системи, яка існує в країнах Європейського Союзу.

До сфер, де потрібно адаптувати законодавство належать митне право, законодавство про компанії, банківське право, бухгалтерський облік компаній, податки, включаючи непрямі, інтелектуальна власність, охорона праці, фінансові послуги, правила конкуренції, державні закупівлі, охорона здоров'я та життя людей, тварин, рослин, довкілля, захист прав споживачів, технічні правила і стандарти, транспорт, енергетика, включаючи ядерну

Перш за все, варто зазначити, що під адаптацією законодавства варто розуміти процес приведення законодавства та нормативно-правових актів у відповідність до правової системи ЄС. Така адаптація здійснюється у відповідності до *acquis communautaire*.

Якщо більш глибоко досліджувати адаптацію у сфері корпоративно-права, можна сказати, що останні зміни в законодавстві були довгоочікуваними і стали проривом у корпоративному та фінансовому секторах. Перспектива членства в ЄС була визнана найсильнішим зовнішнім фактором внутрішньополітичних змін в Україні. Євроінтеграційна трансформація українського законодавства в контексті захисту прав акціонерів проявилася через імплементацію Директиви 2004/25/ЄС до Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо спрощення ведення бізнесу та залучення інвестицій». Якщо говорити про економічну складову копенгагенського критерію членства в ЄС, як важливого чинника, що впливає на розвиток корпоративних відносин в Україні, то зазначимо, що економіка України ще не оговталася від негативних наслідків світової фінансової кризи 2008 року, національної кризи 2015 року, нинішньої кризи, спричиненої пандемією COVID-19. Така ситуація демонструє спадну динаміку, а зміни, не дають реального ефекту.

Гармонізація українського законодавства ускладнюється небажанням бізнес-середовища України відповідати правилам ЄС. Аналізуючи діяльність АТ, динаміку ринку цінних паперів, фондового ринку та трансформацію українського законодавства, ініціативи окремих гілок влади, можна сказати, що Україна рухається у правильному напрямку, але недостатньо швидко формує державу з реальною ринковою економікою. Однією з основних проблем недосконалості процесу проведення адаптації законодавства України до права ЄС є недосконалість організацій-

ного забезпечення даного процесу. Зокрема, це стосується розпорошеності та нестабільності інституційного механізму проведення адаптації. В Україні відсутній єдиний чітко визначений орган, відповідальний за євроінтеграційний процес.[1]

Таким чином, можна зробити висновок, що адаптація українського корпоративного права до законодавства ЄС має здійснюватися не лише у зв'язку з діючими директивами ЄС, а й відповідно до загальних тенденцій та перспектив розвитку європейського корпоративного права.

Список використаної літератури:

1. Стешенко В. М. Набрання чинності угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом. Порівняльно-аналітичне право. 2014. № 5. С. 428–430.
2. Зеркаль О. В. Інституційний механізм адаптації законодавства України до права ЄС. https://minjust.gov.ua/m/str_4748.
3. Яковюк І. Адаптація і гармонізація законодавства в умовах інтеграції: проблема співвідношення. *Вісник Національної академії правових наук України*. Харків : Право, 2012. № 4. С. 29–42.
4. Яковюк І. В. Адаптація законодавства України до законодавства Європейського Союзу: проблеми реалізації. *Державне будівництво та місцеве самоврядування : збірник наукових праць*. Харків : Право, 2012. № 24. С. 37–49.

Науковий керівник: Бойчук Д. С., к.ю.н., старший викладач кафедри права Європейського Союзу Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого.

Згурський Д. С.¹

ЦІННОСТІ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

Основою культури будь-якого суспільства є соціальні цінності. Вони є одним із основних інтегруючих факторів суспільства, соціальної спільноти чи групи, чинником, що визначає соціокультурну ідентичність. Достатньо часто як прикладом таких цінностей називають цінності Європейського Союзу.

Справді, Європа сьогодні є не стільки географічним поняттям, скільки ціннісним поняттям, оскільки європейські цінності становлять базо-

¹ Курсант 4 курсу Інституту підготовки юридичних кадрів для Служби безпеки України Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

ві основи ліберально-демократичних інститутів на західноєвропейському просторі, межі яких не обмежені географічними особливостями країни, що належать до європейської частини світу. Ядром європейських цінностей є ліберальні фундаментальні права і свободи людини, демократичні принципи державного устрою, а також правова та соціальна держава.

Європейські цінності є не тільки загальним абстрактним поняттям, але й мають конкретне практичне вираження через правові норми, закріплені в низці базових документів Європейського Союзу. Фундаментальною основою європейських цінностей є права і свободи кожної людини та рівність усіх перед законом.

Європейська інтеграція, що тривала протягом усієї другої половини ХХ ст. і логічно перейшла на новий рівень зістворенням у 1992 році Європейського Союзу, якраз і є наслідком переслідування та становлення європейських цінностей та демократизації всього європейського простору.

Основні ціннісні основи ЄС відображені в Хартії основоположних прав Європейського Союзу [1]. Проект документа був урочисто проголошений на засіданні Європейської Ради 7 грудня 2000 року, а повну юридичну силу він набув 1 грудня 2009 року разом із набуттям чинності Лісабонського договору. Прийняття цього документу було викликано необхідністю визначити спільні цінності нового політичного утворення (Європейського Союзу) та гарантувати основні права громадян у контексті законодавства та інститутів ЄС. У Хартії права і свободи громадян ЄС постали як цінності всіх держав-членів ЄС, на яких ґрунтується діяльність інституцій ЄС, як зазначено в преамбулі документа: «Народи Європи, формуючи все більш згуртований і тісний союз вирішили разом будувати мирне майбутнє на основі спільних цінностей... Європейський Союз сприяє збереженню та розвитку цих спільних цінностей для поваги до різноманіття культур і традицій народів Європи, а також за національну ідентичність держав-членів та організацію їхньої державної влади на національному, регіональному та місцевому рівнях» [1]. Загалом Хартія складається з 54 статей, розділених на сім розділів. Перші шість – основоположні цінності, а останній – сьомий розділ, регулює та тлумачить застосування документа [2, с. 37]. Отже, основні цінності, визначені європейським співтовариством і зафіксовані в документі, включають:

– гідність (розділ 1, ст. 1–5): права та гарантії, що забезпечують гідне існування людини в суспільстві: право на життя, право на особисту безпеку, заборону катувань та інших жорстоких, нелюдських або таких, що принижують гідність, поводження, покарання, звільнення від рабства та підневільної сили;

– Свободи (глава 2, статті 6–19): основні громадянські та політичні свободи, закріплені в Європейській конвенції з прав людини: право на свободу та особисту недоторканність, повага до приватного та сімейного життя, захист особистої інформації, свобода думки, совісті та релігії, свободи вираження поглядів та свободи інформації, свободи зібрань та асоціацій, а також певних соціальних прав: право на освіту, свободу професійної діяльності та право на працю, свободу підприємництва, право власності;

– Рівність (розділ 3, статті 20–26): рівність людей у їхніх правах, недискримінація, культурне, релігійне та мовне розмаїття, рівні права між чоловіками та жінками, захист прав дитини та літніх людей;

– Солідарність (розділ 4, ст. 27–38): цей розділ містить певні трудові права та відображає деякі положення Європейської соціальної хартії, яка вже стала частиною законодавства ЄС: право працівників на інформацію, право на ведення переговорів та колективні дії, право на послуги з працевлаштування, захист від незаконного звільнення, справедливі та рівні умови праці, соціальне забезпечення та соціальна допомога, охорона здоров'я, захист навколишнього середовища та права споживачів;

– Громадянство (розділ 5, ст. 39–46): активне та пасивне виборче право на виборах до Європейського парламенту та на муніципальних виборах, право на належне врядування, право доступу до документації, право на звернення до Омбудсмена ЄС, свобода переміщення та проживання.

– Справедливість (розд. 6, с. 47–50): закріплюються не стільки права, скільки гарантії прав особистості, переважно в рамках кримінального процесу: право на ефективний правовий захист і

доступ до неупередженого суду, презумпція невинуватості та право на захист, забезпечення принципів законності та дотримання покарання за досконалий злочин.

Як ми знаємо, шість базових цінностей Європейського Союзу – це світоглядні принципи, а саме: повага до людської гідності, свобода, демократія, рівність, верховенство права та повага до прав людини, включ-

но з правами меншин. Призупинення членства. Правовою підставою призупинення членства держави в ЄС є встановлення факту постійного та істотного порушення цінностей, на яких ґрунтується Союз. Таким чином, практичне значення цінностей ЄС полягає в тому, що вони є опорою всього ЄС і їх дотримання є обов'язком для кожного члена ЄС [3, с. 91].

Таким чином, європейські цінності не лише абстрактні значення, а й цілком конкретний вираз у формі основних прав, свобод тощо, закріплених у відповідних документи Європейського Союзу.

Список використаних джерел:

1. Хартия основных прав Европейского Союза. URL: : http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/994_524. (дата звернення: 11.11.2021).
2. Право Європейського Союзу: основи теорії : підручник / за ред. І. В. Яковюка. Харків : Право, 2019. 360 с.
3. Яковюк І. В. Генезис правової культури об'єднаної Європи. *Право України*. 2008. № 11. С. 114–120.

Науковий керівник: Бойчук Д. С., к.ю.н., старший викладач кафедри права Європейського Союзу Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого.

Зозуля Л. Р.¹

ДЕМОКРАТІЯ У ЄВРОПЕЙСЬКОМУ СОЮЗІ. ПРОБЛЕМИ ЇЇ ДЕФІЦИТУ

Сьогодні не можна уявити своє життя без демократії, яка у державі визначає народ легітимним джерелом влади. Також не можна подумати про Європейський Союз, який існував би без демократії, як політичного режиму, адже він створений для того аби створювати безпечні і сприятливі умови життя для своїх громадян в демократичних країнах. Саме завдяки такому способу публічного управління як демократія, суспільство, можна сказати, перетворюється на громадянське, тобто таке, в якому кожний член може брати участь в управлінні державними чи громад-

¹ Курсант 4-го курсу Інституту підготовки юридичних кадрів для СБ України Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

ськими справами, контролювати діяльність державної влади, виступати із громадською ініціативою.

У Європейському Союзі демократія має місце поряд з основними чинниками, які його скріплюють, такими як фундаментальні права людини та верховенство права. В основі демократія ЄС містить три основні принципи: рівність, представництво та участь. Принцип рівності регулюється ст. 9 ДЄС, яка зазначає, що кожний громадян ЄС отримує однакову увагу від установ, органів, служб та агенцій, тобто ЄС в усіх своїх діях дотримується такого принципу щодо своїх громадян. Принцип представництва чітко видно у функціях ЄС, наприклад, члени Європейського Парламенту обираються шляхом прямого публічного голосування, Європейський Парламент із Радою Міністрів приймають юридично-обов'язкові акти ЄС – регламенти, директиви, рішення, затверджують бюджет та ратифікують всі міжнародні угоди ЄС. Принцип участі надає право громадянам отримувати інформацію про всі дії Союзу, згідно цього Інституції у свою чергу діють відкрито та прозоро.

Так як ЄС прагне до розширення своєї території миру та безпеки, підтримує сталий розвиток планети, розробляє і реалізує зовнішню політику, ділиться із своєю практикою та досвідом з країнами, які є за його межами аби знищити бідність, захистити права людей. Для розвитку демократії, верховенства права, дотримання основоположних прав і свобод людини у регіонах, де спостерігається найбільший ризик їхнього порушення, ЄС створив і використовує європейський інструмент з демократії та прав людини, завдяки якому ставляться і вирішуються завдання, а також здійснюється контроль за їхнім виконанням.

ч.2 ст.1 Договору про Європейський Союз трактує, що стратегічні завдання ЄС полягають у створенні найбільш тісного союзу народів Європи, де рішення приймаються якнайближче до громадян. Це свідчить про те, що кожне прийняте рішення ЄС повинне бути спрямованим на покращення, в першу чергу, становища людини. Але попри, здавалося, зразкову на сьогодні модель демократії, до якої прагнуть багато народів, в ЄС є проблема, така як «дефіцит демократії». Сам термін означає, що демократичний режим має недостатній рівень демократичної легітимності інститутів, відображає труднощі, які пов'язані із спробами розвитку демократії поза рамками національної держави[2, ст.50]. У ЄС він проявляється у тому, що громадяни держав-членів ЄС позбавлені суттєвих повноважень щодо впливу на рішення Європарламенту, прийнятих на

рівні ЄС, так як він єдиний інститут, створений легітимно на демократичних засадах і не має виключеної компетенції у визначенні загальної політики ЄС. Для подолання «дефіциту демократії», вже є визначені способи. Так, Лісабонський договір[1] закріпив положення щодо розширення повноважень Європарламенту, договори про Європейський Союз та договір про функціонування Європейського Союзу запровадили прийняття рішення у Раді ЄС шляхом подвійної кваліфікації більшості, тобто буде враховуватися крім кількості голосів держав-членів ще кількість населення, яку вони представляють. І ще одним способом для подолання є право громадської ініціативи для населення, яке може запропонувати Європейській Комісії, в межах її повноваженнях, висунути питання щодо яких, на його думку, потрібно ухвалити правовий акт ЄС. Для того, щоб досягти подолання «дефіциту демократії» на наднаціональному рівні, потрібно доносити правильно сформовані думки щодо цього для місцевих і регіональних органів влади, саме таку важливу місію виконує Комітет регіонів.

Отже, як бачимо, Європейський Союз – це міжнародне інтеграційне об'єднання, створене на основі демократії, хоча не доведеної на практиці до ідеальності. Але завдяки реагуванню і пошуку Європейським Союзом шляхів подолання такої ситуації, сподіваємось, їй вдасться досягнути ефективної демократії як у своїх межах, так і шляхом надання консультації в межах інших держав.

Список використаної літератури:

1. Договір про заснування Європейської Спільноти (Договір про заснування Європейського економічного співтовариства) : Договір Європ. екон. співтовариства від 25.03.1957 р. : станом на 1 січ. 2005 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_017
2. Право Європейського Союзу: основи теорії : підручник / Т. М. Анакіна, Т. В. Комарова, О. Я. Трагнюк та ін., за заг. ред. І. В. Яковюка – Харків : Право, 2019. – 360 с.
3. Про Європейський Союз : Договір від 7 лют. 1992 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_029

Науковий керівник: Бойчук Д. С., к.ю.н., старший викладач кафедри права Європейського Союзу Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого.

ГЕНДЕРНА РІВНІСТЬ ТА ПРАВО НА ПРАЦЮ: ОКРЕМІ АСПЕКТИ

Не можна заперечувати того факту, що гендерна рівність є одним із принципів забезпечення прав людини, основою демократичного розвитку держави та світової спільноти. Процеси глобалізації та інтеграції супроводжуються розширенням можливостей жінок і чоловіків, подолання проявів професійної дискримінації, гендерної сегрегації праці, нерівної оплати праці, гендерно зумовленого насильства тощо [1, с. 4]. Саме тому, в сучасному українському суспільстві є актуальним питанням створення громади, у якій отримання роботи залежить не від статі, а від рівня розумових та професійних знань, практичного досвіду, вмінь та навичок, саморозвитку, освіти, комунікації тощо.

Питання дотримання гендерної рівності щодо права на працю досліджувалось багатьма вченими, серед яких варто відзначити В. Авескулова, О. Дашковську, Л. Рожак, Н. Скідан, Т. Костюченко та ін. Не дивлячись на те, що вчені дослідити різні аспекти цього питання, деякі аспекти залишилися невирішеними. Тому метою нашого невеликого дослідження є висвітлення проблеми гендерної рівності при реалізації права на працю та розв'язання шляхів її вирішення.

Слід зазначити, що сьогодні виділяють кілька видів дискримінації на ринку праці за сферою дії або за результатами:

1) дискримінація при наймі на роботу (або, навпаки, при звільненні з роботи). Вона відбувається тоді, коли ту чи іншу групу населення за інших рівних умов останніми беруть на роботу і першими звільняють;

2) дискримінація у доступі до певних професій або посад. Вона відбувається, коли який-небудь групи населення забороняють або обмежують доступ до певних видів діяльності, професій, посад, не дивлячись на те, що вони здатні виконувати ці роботи. Цей вид дискримінації називають також професійною сегрегацією;

3) дискримінація при оплаті праці. Вона виникає в разі більш низьку оплату праці одних працівників у порівнянні з іншими за виконання однієї і тієї ж роботи. Тобто в тому випадку, коли відмінності в оплаті праці не пов'язані з відмінностями в ефективності праці;

¹ Студентка 3 курсу факультету права і публічного управління Донецького державного університету управління

4) дискримінація при просуванні по службі, в професійній кар'єрі. Вона спостерігається, коли працівники дискримінуються групи обмежуються в вертикальній мобільності. Цей вид дискримінації аналогічний професійної сегрегації, але в даному випадку сегрегація відбувається по вертикалі, в посадовій ієрархії;

5) дискримінація при отриманні освіти або професійної підготовки. Вона може виражатися або в обмеженні доступу до отримання освіти та професійної підготовки, або в наданні освітніх послуг більш низької якості. Цей вид дискримінації не можна в повній мірі віднести власне до дискримінації на ринку праці, так як отримання освіти зазвичай передують трудової діяльності. Між тим, характер цього виду дискримінації, її причини та наслідки з неї найтіснішим чином пов'язані з функціонуванням ринку праці [2].

Серед вищезазначених видів дискримінації на ринку праці за сферою дії або за результатами, найбільшого розповсюдження набула дискримінація при оплаті праці. Так, зокрема, згідно з даними Європейської економічної комісії ООН показник гендерного розриву в рівні щомісячної заробітної плати в Україні становить: у 2014 р. – 23,7%, 2015 р. – 25,1%, 2016 р. – 25,3%, 2017 р. – 21,2%. Що ж стосується, наприклад, 2019 р., то цей показник підвищився на 1,8% у порівнянні з 2017 р.

Цікавими є цьому аспекті є результати дослідження, наведені О. Онищенко, А. Кисельовою, О. Майлатовою у науковій статті з питань гендерних особливостей працевлаштування в Україні [3, с. 724] та відображені у Малюнок 1.

Види економічної діяльності	Жінки	Чоловіки
Сільське господарство, лісове господарство та рибне господарство	2 875	3 488
Промисловість	3 434	5 283
Будівництво	3 231	3 630
Оптова та роздрібна торгівля	4 147	5 246
Тимчасове розміщування й організація харчування	2 666	3 027
Інформація та телекомунікації	6 251	7 753
Фінансова та страхова діяльність	7 347	11 058
Операції з нерухомим майном	3 535	3 754
Освіта	3 082	3 299
Професійна, наукова та технічна діяльність	6 182	7 334
Діяльність у сфері адміністративного та допоміжного обслуговування	3 134	3 099
Державне управління й оборона, обов'язкове соціальне страхування	4 228	4 664
Мистецтво, спорт, розваги та відпочинок	3 014	6 379

Малюнок 1. Середньомісячна заробітна плата жінок та чоловіків за видами економічної діяльності у 2015 році

Але чи відповідає такий стан національному законодавству? Спробуємо проаналізувати.

Так, зокрема, у ст. 2–1 Кодексу законів про працю зазначено, що забороняється будь-яка дискримінація у сфері праці, зокрема порушення принципу рівності прав і можливостей, пряме або непряме обмеження прав працівників залежно від раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, гендерної ідентичності, сексуальної орієнтації, етнічного, соціального та іноземного походження, віку, стану здоров'я, інвалідності, підозри чи наявності захворювання на ВІЛ/СНІД, сімейного та майнового стану, сімейних обов'язків, місця проживання, членства у професійній спілці чи іншому об'єднанні громадян, участі у страйку, звернення або наміру звернення до суду чи інших органів за захистом своїх прав або надання підтримки іншим працівникам у захисті їх прав, повідомлення про можливі факти корупційних або пов'язаних з корупцією правопорушень, інших порушень Закону України «Про запобігання корупції», а також сприяння особі у здійсненні такого повідомлення, за мовними або іншими ознаками, не пов'язаними з характером роботи або умовами її виконання [4]. Проте, у Главі VII. Оплата праці Кодексу законів про працю не передбачено механізмів щодо реалізації ст. 2–1 у сфері забезпечення рівного підходу щодо оплати праці чоловіків та жінок.

Іншим нормативно-правовим актом є Розпорядження Кабінету Міністрів України від 05.09.2018 р. № 634-р «Про затвердження Національного плану дій з виконання рекомендацій, викладених у заключних зауваженнях Комітету ООН з ліквідації дискримінації щодо жінок до восьмої періодичної доповіді України про виконання Конвенції про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок на період до 2021 року», де передбачено:

- проведення моніторингу розриву в оплаті праці, враховуючи стать, вид економічної діяльності (термін – протягом 2019 року);
- здійснення аналізу законодавства в сфері праці відповідно до Конвенції Міжнародної організації праці та антидискримінаційних директив ЄС до Угоди про асоціацію України та ЄС про рівне винагородження чоловіків і жінок за працю рівної цінності, розроблення рекомендацій щодо удосконалення нормативної бази в сфері праці (термін – протягом 2020 року);

– запровадження і регулярне здійснення моніторингу виконання законодавства про працю в частині забезпечення прав жінок та гендерної рівності (термін – постійно).

Але можна погодитися з точкою зору, що результати моніторингу відсутні у публічному доступі, що зумовлює запитання, чи був він проведений у 2019 році. Щодо другого аспекту, то з метою реформування законодавчого регулювання в трудових відносинах був запропонований Проект Закону «Про працю». Автори цього законопроекту зазначають, що однією із цілей є забезпечення недискримінації працівників та реалізація принципу рівної оплати чоловіків та жінок за працю рівної цінності. Відповідно до ч. 5 ст. 67 зазначеного законопроекту: «Системи оплати праці повинні бути сформовані таким чином, щоб під час їх застосування не допускалась будь-яка дискримінація» [5].

Отже, підводячи підсумок, можна відзначити, що з одного боку, в Україні відбувається оновлення гендерної політики держави, що забезпечується закріпленням у нормативно-правових актах шляхом внесення змін та доповнень гендерної рівності, а також здійснюються позитивні дії, спрямовані на усунення розбіжності між можливостями жінок і чоловіків. Разом з тим, відсутність у законодавстві механізму скорочення гендерного розриву в оплаті праці залишається невирішеною проблемою, що тягне за собою погіршення становища жінок у суспільстві. Це вимагає вжиття невідкладних заходів для розв’язання цієї проблеми.

Список використаної літератури:

1. Камінська Н. В., Чернявський С. С., Перунова О. С. Засади розуміння гендеру та гендерної рівності: лекція. Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2020. 20 с.
2. Дискримінація у сфері праці. URL: <https://hrlliga.com/index.php?module=news&op=view&id=17124> (дата звернення 07.11.2021)
3. Онищенко О. В., Кисельова А. О., Майлатовою О. О. Гендерні особливості працевлаштування в Україні. URL: <http://global-national.in.ua/archive/14-2016/146.pdf>. (дата звернення 07.11.2021).
4. Кодекс законів про працю від 10.12.1971 р. №322-VIII (із наступними змінами). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/322-08#Text> (дата звернення 07.11.2021).
5. Гендерні аспекти оплати праці. URL: <http://jurfem.com.ua/genderni-aspekty-orplaty-praci/> (дата звернення 07.11.2021).

Науковий керівник: Політова А. С., к.ю.н., доцент кафедри державно-правових дисциплін Донецького державного університету управління.

КОНКУРЕНТНА ПОЛІТИКА ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

Однією з цілей Європейського Союзу є побудова єдиного внутрішнього ринку, створення якого передбачає вільний рух товарів, капіталів і послуг. У процесі досягнення зазначеної мети ЄС повинен гарантувати свободу конкуренції і припиняти недобросовісні дії суб'єктів, що її обмежують. Норми установчих договорів ЄС визначили особливе ставлення до конкурентного права, динаміка розвитку якого з часом підкреслила важливість цієї галузі. Значимість конкурентного права зумовлює і той факт, що виключну компетенцією у сфері встановлення правил конкуренції має ЄС (його інституції).

Єдиний внутрішній ринок створювався і продовжує свій розвиток з метою оздоровлення економік держав-членів ЄС і підвищення рівня життя його громадян. У основу цього будівництва покладено тезу про те, що міжнародна економічна конкуренція, яка розвивається в умовах єдності ринку, створює імпульс для підвищення якості товарів і послуг, поліпшення організації виробництва, оптимізує розподіл ресурсів, сприяє формуванню найкращих умов для інновацій і технічного прогресу. Чесна конкуренція стимулює швидкі економічні зміни, створення високотехнологічних компаній-новачків, а значить, є більш ефективним інструментом економічного розвитку, ніж протекціонізм чи державна підтримка «вмираючих» компаній. Навіть у кризові періоди інститути Євросоюзу не піддають сумніву цю тезу. Європейська Комісія відзначає в одній зі своїх доповідей: «Конкуренція – найкращий стимулятор економічного росту. За відсутності конкуренції на ринку немає прогресу, розвитку виробництва, нових технологій».

Визнання особливої ролі конкурентної політики в інтеграційному будівництві знайшло відображення в установчих договорах ЄС. Положення про заходи щодо забезпечення вільної конкуренції на ринку продукції вугільної та сталеливарної промисловості містилися вже в Договорі про заснування ЄОВС (1951 р.). Створюючи у 1957 р. Європейське економічне співтовариство, держави-члени виходили з необхідності забезпечити

¹ Студентка 4 курсу Інституту прокуратури та кримінальної юстиції Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

рівні можливості для конкуренції підприємств у всіх секторах економіки. У якості одного з головних завдань ЄЕС ставилося створення системи, що запобігає порушенням конкуренції на внутрішньому ринку. Договір про функціонування ЄС текстуально відтворює базові положення про конкуренцію в главі 1 розділу VII (ст. 101–109). Правила конкуренції, необхідні для функціонування єдиного ринку, згідно ДФЕС, входять в число питань, що знаходяться у виключній компетенції інституцій ЄС (ст. 3).

Розвиток і вдосконалення права Європейського Союзу у сфері конкуренції здійснюється шляхом видання інститутами ЄС – Радою і Європейською Комісією в співробітництві з Європарламентом – нормативних актів у формі регламентів і директив адаптованих до цілей конкурентної політики ЄС усучасних умовах. Разом з тим, *acquis communautaire* у сфері конкуренції регулярно збагачується практикою Суду ЄС. Для того, щоб підприємства і держави легше орієнтувалися у всьому різноманітті інституціональних норм і судових прецедентів, Комісія випускає звіти та інші узагальнення ознайомчого та рекомендаційного характеру.

Слід також згадати про принцип субсидіарності при розподілі компетенції між національними органами контролю за конкуренцією і Європейською Комісією. Очевидно, що національні антимонопольні органи більш обізнані стосовно реального стану речей в державі, у зв'язку з чим здатні ефективніше реагувати на внутрішні порушення і припиняти їх. Сфера повноважень Комісії зачіпає переважно міждержавний рівень регулювання. Контрольні функції, покладені на Європейську Комісію, здійснює Генеральний директорат з питань конкуренції, який стежить за безпосереднім застосуванням норм права ЄС в галузі конкуренції у співпраці з відповідними національними органами влади.

Виходячи з системного аналізу антимонопольного законодавства ЄС можна виділити 4 основні сфери правового регулювання захисту конкуренції:

1. Заборона картельних угод. Згідно статті 101 ДФЕС, забороненими є угоди підприємств, рішення об'єднань підприємств й узгоджені дії, які потенційно можуть впливати на торгівлю. Ці дії вчиняються з метою запобігання, обмеження чи спотворення конкуренції та визначаються як несумісні із внутрішнім ринком.

Як відомо, взаємне відкриття ринків часом створює компаніям більше проблем, ніж можливостей. Новий ринок потрібно завоювати, наяв-

ний жнеобхідно захистити. Перше, що робить кожна фірма в боротьбі за покупця, – знижує ціни. Вона ризикує своїм прибутком у надії компенсувати втрати зарахунок збільшення обсягів збуту. Але те ж саме роблять і її конкуренти. Тоді у фірм виникає спокуса скоординувати між собою обсяг продажів і, дещо зменшивши його, почати піднімати ціни. У такий спосіб знімається напруга від боротьби, і картель забезпечує собі збереження високих прибутків.

У контексті цього слід згадати долю змови між вісьмома найвідомішими компаніями-виробниками вітамінів. Швейцарська Hoffmann-La Roche, німецькі BASF і Merck, французька Aventis SA, голландська Solvay Pharmaceuticals і японські Daiichi Pharmaceuticals, Esai і Takeda Chemical Industries – ці компанії були викриті в провадженні десятирічної картельної практики на просторі ЄВР. Вони вели регулярний обмін даними про обсяги продажів, узгоджували ціни, проводили моніторинг щорічних прибутків, коректували і квотували випуск, за що і були покарані. Цей приклад увійшов в історію у зв'язку з накладенням досить великого штрафу в 1 млрд. євро, що був зобов'язаний виплатити картель в 2001 році. Зокрема, штраф, призначений лідеру картелю – швейцарській компанії – дорівнював 462 млн. євро.

Слід зазначити, що підвищення ефективності правозастосовчої практики ЄС у сфері конкуренції досягається двома шляхами. По-перше, невідворотністю покарання і збільшенням розмірів штрафів за неправомірні дії підприємств. За участь у картельних угодах вони можуть досягати 10% вартості річних продажів підприємства з можливістю збільшення при повторному порушенні правил. По-друге, стимулюванням добровільного визнання компаніями своєї участі у неконкурентній діяльності. Застосування так званої «політики поблажливості» полягає в тому, що фірма, яка повідомила Європейську Комісію про те, що вона залучена до вже існуючої або потенційної картельної угоди, звільняється від сплати штрафу або істотно зменшується його розмір. Така практика досить успішно допомагає боротися з неконкурентною поведінкою на ринку.

2. Заборона зловживання домінуючим становищем. Відповідно до статті 102 ДФЄС будь-яке зловживання підприємствами своїм домінуючим становищем, яким вони володіють у межах спільного ринку або у значній його частині, забороняється як практика, що є несумісною з внутрішнім ринком настільки, наскільки це може вплинути на між-

державну торгівлю. Доцільно навести позицію Суду ЄС, висловлену в його рішенні у справі Vgl. Chiquita-Bananen Essential Facilities doctrine, згідно з якою підприємство визнається домінуючим тоді, коли воно може реалізовувати незалежні стратегії поведінки на ринку і вчиняти неконтрольовані конкурентною дії. Для кваліфікації домінуючого становища достатньо, аби його ознаки були присутні в межах певної частини ринку, який може бути географічно обмежений територією держави-члена ЄС або її частиною.

3. Контроль за злиттями підприємств. У деяких випадках злиття підприємств може негативно відбитися на конкурентному середовищі внутрішнього ринку ЄС. Контроль за злиттями підприємств здійснюється Європейською Комісією на підставі Регламенту ЄС № 139/2004 від 20 січня 2004 р. про контроль за концентраціями підприємств. Під злиттями підприємств регламент розуміє об'єднання двох або більше незалежних підприємств, або поглинання одного іншим, внаслідок чого керівник одного підприємства отримує можливість прямо або опосередковано контролювати діяльність іншого, зокрема, шляхом придбання його акцій або інших активів. Регламент регулює концентрацію капіталу «європейського масштабу», тобто злиття, що мають значення для всього Співтовариства. Комісія проводить аналіз процесів злиття підприємств на предмет їх узгодженості з інтересами загального ринку, керуючись при цьому такими критеріями, як «значення в масштабах Співтовариства», «домінуюче становище», «дієва конкуренція» і «відповідний ринок». З наведених основним критерієм є «домінуюче становище» – можливість підприємства впливати на параметри конкуренції (ціну, виробництво, якість продукції, збут, появу інновацій) і завдавати істотної шкоди добросовісній конкуренції.

4. Контроль за наданням державної допомоги. Однією з особливостей системи конкуренції в ЄС є включення в неї регулювання державної допомоги, контроль за якою здійснюється з метою недопущення та усунення такої державної підтримки, надання якої істотно сприяє отриманню підприємством-бенефіціаром більш вигідного становища і певних переваг на ринку. Державна допомога та політика здорової конкуренції – явища несумісні, зазначають фахівці.

Положення статей 107–109 ДФЕС визначають порядок здійснення контролю за наданням державної допомоги і встановлюють межі правомірності такої допомоги. Крім того, діє ряд рішень Єврокомісії, що ви-

значають галузеву специфіку правил конкуренції у сфері державної допомоги. Згідно ст. 107 ДФЄС «за винятком випадків зазначених у цьому Договорі, будь-яка допомога, що надається державою-членом безпосередньо або за рахунок використання державних ресурсів у будь-якій формі, яка порушує або створює загрозу порушення конкуренції шляхом надання переваг певним підприємствам або виробництву певних товарів, у тій мірі, у якій вона робить негативний вплив на торгівлю між державами-членами, є несумісною зі спільним ринком».

Зауважимо, що основоположною тезою щодо надання державами підтримки окремим підприємствам, які провадять свою господарську діяльність у певній сфері суспільного виробництва, є те, що «жертвою» таких дій може стати економічна конкуренція. Мова йде про фінансову допомогу, зокрема, субсидії, безвідсоткові позики та кредити, за якими відсоткова ставка є нижчою за ту, що діє на ринку, хоча можуть бути й інші види допомоги. Слід зазначити, що поняття державної допомоги в конкурентному праві ЄС набагато ширше, ніж урядові дотації, пільгові позики та субсидії. Воно охоплює і такі форми підтримки, як податкові пільги, надання корпораціям державних гарантій при отриманні кредитів, придбання державою акцій приватних фірм тощо.

У той же час об'єктивно існують і такі види допомоги, надання яких прямо не впливає на ринок. Як правило, вони зумовлені певними напрямками й мають цільовий характер. Відтак, розрізняють безумовно дозволена і умовно дозволена державну допомогу, що виведені з-під загальної заборони.

Перший вид стосується соціальної допомоги будь-яким випадково обраним споживачам, які цього потребують, а також допомоги, яка спрямована на подолання наслідків природних катастроф і надзвичайних ситуацій. Перераховані види допомоги підприємствам можуть надаватися без дозволу Комісії, зважаючи на те, що така фінансова підтримка не впливає на стан конкуренції. Іншим видом допомоги є умовно дозволена. У випадку її надання, потрібно аналізувати, чи не буде завдано шкоди функціонуванню спільного ринку. Умовно дозволена допомога охоплює дії, що спрямовані чи на вирівнювання окремих територій або галузей економіки, які відстають за рівнем розвитку, чи на сприяння реалізації важливих проєктів загальноєвропейського значення або на запобігання завданню шкоди економіці держави тощо. Ці види допомоги можуть надаватися за умови, що такі дії не будуть негативно впливати на конкуренцію або буде збережено розумний баланс інтересів ринку

й суспільства. Умовно дозволена допомога може надаватися тільки на підставі рішення Комісії.

Окремо слід звернути увагу на проблему, що виникає внаслідок порушення правил конкуренції на єдиному ринку, яке пов'язане з неконкурентними діями компаній третіх країн. За відсутності нормативних актів ЄС, що регулюють екстериторіальне застосування законодавства в сфері конкуренції, єдиною юридичною підставою для дій Єврокомісії в таких випадках є висновки Суду ЄС. Нині існують численні прецеденти, що дозволяють залучати до відповідальності материнські компанії третіх країн за поведінку своїх дочірніх компаній на ЄВР, а також вимагати перегляду деяких умов угод, укладених за межами ЄС, якщо вони здійснюються на території Союзу і позначаються на торгівлі між його державами-членами. Проте, Європейська Комісія має обмежені можливості впливу на компанії, центри управління якими знаходяться за межами ЄС. У цих умовах Євросоюз прагне розвивати співпрацю з компетентними відомствами третіх країн у рамках двосторонніх торгово-економічних та інвестиційних угод або спеціальних угод з питань конкуренції. Так, у 2008 році, взаємодіючи з антимонопольними органами США, ЄС виграє справу проти американської компанії «Microsoft».

Отже, без перебільшення можна сказати, що конкурентна політика ЄС виконує цілий ряд соціально та економічно значущих функцій. Завдяки її механізмам забезпечується, по-перше, доступ до товарів і послуг на більш вигідних для громадян ЄС умовах; по-друге, справедливе сприяння розвитку компаній держав-членів; по-третє, підвищення конкурентоспроможності Євросоюзу на світовій арені.

Науковий керівник: д.ю.н., професор Яковюк І. В., Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

Кононенко У. В.¹

ПРИНЦИП ВЕРХОВЕНСТВА ПРАВА ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

Верховенство права є одним із низки принципів, які разом вважаються основою політики Європейського Союзу і є загальними для держав-

¹ Студент 4курсу Інституту підготовки юридичних кадрів для СБ України Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

членів ЄС, оскільки він є основоположною цінністю та одним з найголовніших принципів, на якому базуються сучасні демократичні правові системи.

Принцип верховенства права закріплений в статті 2 Договору про Європейський Союз як одна із спільних цінностей для всіх держав-членів, він сформувався відповідно до практики Суду Справедливості. Перше формулювання принципу верховенства права було здійснене Європейським Судом у справі *Humblet*, де було вказано про необхідність скасування державами-членами норм права, які не відповідають праву ЄС. Фактично аргументація Суду ЄС щодо принципу верховенства права зводиться до декількох тез [2].

Як вважає Суд, першість права Спільнот випливає з самого характеру правового порядку Спільнот, як це бачимо у рішенні в справі *Costa v E. N. E. L.* По-друге, цей принцип випливає з компетенції інституцій Спільнот, яка формується з повноважень, переданих державами-учасницями. Тож право Спільнот повинно мати перевагу і в силу його особливого характеру та вищої юридичної сили його норм порівняно з національним законодавством, і як результат застосування виключної компетенції Спільнот, сформованої внаслідок волевиявлення країн-членів. Даний принцип стосується в однаковій мірі як норм первинного, так і норм вторинного (похідного) права Європейського Союзу. В основу цього принципу закладено ряд ідей, зокрема, право Європейського Союзу безпосередньо застосовується кожною країною-членом ЄС, поширюється на всіх суб'єктів права (в тому числі інституції та громадян країни-члена ЄС), і, навіть якщо норма права ЄС не імплементована до національного права, вона все ж застосовується на території всього Європейського Союзу і кожної країни-члена ЄС. В розумінні європейського права принцип верховенства права ЄС стосується усіх національних норм права, незалежно від їх місця в ієрархії джерел права, в тому числі конституційних норм. З точки зору застосування принципу верховенства права ЄС немає значення, коли норми національного права набрали чинності, до чи після набрання чинності договорів про створення та функціонування ЄС. [1].

Відповідно до даного принципу всі державні повноваження завжди діють у межах обмежень, встановлених законом, відповідно до цінностей демократії та основних прав та під контролем незалежних та неупереджених судів.

Верховенство права включає такі принципи, як законність, що передбачає прозорий, підзвітний, демократичний і плюралістичний процес прийняття законів; юридична визначеність; заборона самовільного здійснення виконавчої влади; ефективний судовий захист незалежними та неупередженими судами, ефективний судовий контроль, включаючи повагу до основних прав; поділ влади; і рівність перед законом. Ці принципи були визнані Європейським Судом Справедливості та Європейським Судом з прав людини. Крім того, Рада Європи розробила стандарти та випустила висновки та рекомендації, які дають усталені вказівки щодо сприяння та підтримки верховенства права.

Не дивно, що ЄС постійно розвивається і прагне покращувати умови у ЄС, тому було презентовано звіт про верховенство права, який є новим превентивним інструментом і частиною нового щорічного Європейського механізму верховенства права. Мета звіту – розглянути ключові події в ЄС – позитивні та негативні – а також конкретну ситуацію в кожній державі-члені. Мета звіту – якомога раніше визначити можливі проблеми щодо верховенства права, а також найкращі практики. Це не механізм санкцій. Сфери, охоплені звітом, включають: системи правосуддя, систему боротьби з корупцією, плюралізм і свободу ЗМІ, а також інші інституційні питання, пов'язані зі стримками та противагами. Звіт про верховенство права складається із загального звіту та 27 розділів по країнах, які представляють оцінку для конкретної держави-члена.

Європейський механізм верховенства права забезпечує процес щорічного діалогу між Комісією, Радою та Європейським парламентом разом із державами-членами, а також національними парламентами, громадянським суспільством та іншими зацікавленими сторонами щодо верховенства права. Звіт про верховенство права є основою цього нового процесу.

Основною метою Європейського механізму верховенства права є стимулювання міжінституційного співробітництва та заохочення всіх інституцій ЄС робити внески відповідно до їх відповідних інституційних ролей. Ця мета відображає давній інтерес як Європейського парламенту, так і Ради. Комісія також запрошує національні парламенти та національні органи влади до обговорення звіту та заохочує до участі інших зацікавлених сторін на національному рівні та рівні ЄС.

Звіт про верховенство права та підготовча робота з державами-членами проводяться щорічно як частина механізму та слугуватимуть основою для обговорень у ЄС, а також для запобігання виникненню чи подальшому поглибленню проблем. Якнайшвидше визначення проблем та за взаємної підтримки з боку Комісії, інших держав-членів та зацікавлених сторін, включаючи Раду Європи та Венеціанську комісію, може допомогти державам-членам знайти рішення для захисту та захисту верховенства права.

Європейський механізм верховенства права є одним із елементів ширших зусиль на рівні ЄС щодо зміцнення цінностей демократії, рівності та поваги до прав людини. Вона буде доповнена низкою майбутніх ініціатив, включаючи Європейський план дій з питань демократії, оновлену Стратегію імплементації Хартії основоположних прав, а також цільові стратегії для задоволення потреб найбільш уразливих верств населення нашого суспільства для сприяння розвитку суспільства в де панують плюралізм, недискримінація, справедливість, солідарність і рівність.

Отже, можна сказати, що принцип верховенства права є одним із фундаментальних принципів ЄС, важливим його елементом є примат застосування права ЄС над національним правом держав-членів при колізії. Основною метою Європейського механізму верховенства права є стимулювання міжінституційного співробітництва та заохочення всіх інституцій ЄС робити внески відповідно до їх відповідних інституційних ролей. Для підтримки і ведення аудиту ситуації щодо верховенства права було введено новий превентивний інструмент – звіт про верховенство права, що свідчить про те, що у Європі дійсно велику роль посідають принципи, становлення яких відбувалось десятками років.

Список використаної літератури:

1. Юхимюк О., Дмитрук С. Формування принципу верховенства права Європейського Союзу. Історико-правовий часопис. – 2018. – № 2 (12)
2. Рішення Суду ЄС Jean-E. Humblet v Belgian State. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A61960CJ0006>

Науковий керівник: Бойчук Д. С., к.ю.н., доцент кафедри права Європейського Союзу Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ОРДЕР НА АРЕШТ: ПРОБЛЕМИ ВЗАЄМНОЇ ДОВІРИ

За всю історію існування Європейського Союзу (далі – ЄС) спостерігається постійний розвиток взаємодії між державами-членами, збільшення впливу на все більшу кількість суспільних відносин. Так, беручи початок від Європейського об'єднання вугілля і сталі у далекому 1951 році, коли головною ціллю було сприяння економічному розвитку країн-членів шляхом утворення загального ринку, з часом розвиток цього об'єднання досяг соціальної, культурної, екологічної, гуманітарної та зрештою правоохоронної та безпекової сфери. Нині співробітництво у сфері кримінальної юстиції займає пріоритетне місце в реалізації політичного курсу Європейського Союзу. Так, Європейський ордер на арешт (далі – ЄОА) є один із ефективних інструментів досягнення правоохоронної та судової політики ЄС.

Доречно зауважити, що основи для введення єдиної системи видачі злочинців в ЄС були закладені Маастрихтським договором та Європейською конвенцією про видачу. Вважається, що теракти 11 вересня 2001 року в Сполучених Штатах мали значний вплив на впровадження ЄОА в Європейському Союзі. Зокрема, початковим було завдання посилити механізм розшуку терористів, однак з часом арсенал злочинів розширився [2].

Європейський ордер на арешт було засновано Рамковим рішенням Ради ЄС «Про Європейський ордер на арешт і процедуру видачі осіб між державами-членами», прийнятим в Люксембурзі 13 червня 2002 року. Таким чином, ЄОА – це судові рішення, винесене державою-членом з метою арешту та передачі іншою державою-членом розшукуваної особи для цілей ведення кримінального переслідування або виконання покарання у вигляді позбавлення волі чи тримання під вартою [4].

На противагу регламентам, Рамкове рішення не має прямої дії, а лише покладає на країни-члени ЄС обов'язок вжити заходів для приведення національного законодавства у відповідність до правил цього рішення, що і зазначено у ст. 34 Рамкового рішення. Однак, застосування країнами

¹ студент 6 курсу Інституту підготовки юридичних кадрів для Служби безпеки України Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

ЄС правил екстрадиції, які передбачені міжнародними договорами або двосторонніми угодами із державами, які не є членами, не скасовуються Рамковим рішенням.

У перші роки існування ЄОА Комісія вирішила провести моніторинг стану національного законодавства держав-членів та практики застосування ордеру. Так, стало зрозуміло що кількість виписаних ордерів значно зростала, але процент виконання був низький. Найбільше арештованих осіб видавали Велика Британія та Фінляндія, а найменше – Іспанія та Польща. Однак, такі країни як Латвія та Литва виконали повністю вимоги, визначенні в ордерах, видавши 100% арештованих злочинців. У зв'язку з цим Комісія у 2007 році зробила висновок про те, що у перші роки система проходила експериментальну стадію, у якій брали участь до того ж не усі держави-учасниці. Моніторинг у 2008 та 2009 роках вказав на те, що кількість виписаних ордерів невинно зростає, однак відсоток виконання досі низький.

Європейська Комісія відзначила ряд недоліків, які перешкоджають практичному застосуванню ЄОА. Відповідно до Рамкового рішення основними суб'єктами ЄОА є: орган, що видає ордер, а саме судовий орган, а також іноземна установа, яка його виконує. У той же час було виявлено, що у таких країнах, як Данія, Австрія, Швеція остаточне рішення про передачу особи приймає не суд, а Міністерство юстиції, у Німеччині це рішення приймає Генеральний прокурор. З іншої сторони у Великій Британії повноваженням видавати ордер про арешт особи наділений прокурор [3].

Також Європейський Союз зіштовхнувся з низьким рівнем довіри між державами-членами, який необхідний для реалізації принципу взаємного визнання судових рішень. Це вилилось у тому, що держави дуже часто ухилялись від видачі власних громадян, мотивуючи свої рішення тим, що таким чином порушуються права громадян. Особливу непокору виявляли Польща та Австрія. Окрім цього, негативним прикладом реалізації принципу взаємної довіри стало переслідування по території держав-членів каталонського політичного діяча Карлоса Пучдемона.

Отже, аналізуючи наявні проблеми, держави-члени можна було розділити на 3 групи: 1) деякі зіштовхнулись із труднощами конституційного характеру застосування європейського ордеру і були змушені внести зміни до національних конституцій; 2) інші держави потребували внесення змін до імплементуючих законів для виключення протиріч із

національною законодавчою системою; 3) останні ефективно застосовували ЄОА.

Для подолання перешкод, наприклад, Португалія та Словенія, були змушені внести зміни до національних конституцій для того, щоб зробити можливим видачу власних громадян в іншу державу ЄС, виконуючи ЄОА. Проте у деяких країнах незадоволення щодо передачі власних громадян за європейським ордером в іншу державу ЄС досягли стадії розгляду конституційними судами правомірності національних законів про ЄОА.

Знаковою була справа стосовно бельгійської асоціації «Advocaten voor de Wereld», яка у 2004 р. подала до арбітражного суду Бельгії про анулювання національного закону про європейський ордер на арешт. Резонансним було те, що позов був направлений не проти національного закону про імплементацію ЄОА, а проти самого Рамкового рішення Ради ЄС. Бельгійська асоціація зазначала, що 32 злочини лише перераховані в списку без гармонізації відповідного національного законодавства, що може порушити принцип законності, рівності прав і призвести до дискримінації громадян. Тому бельгійський суд звернувся до Суду ЄС для здійснення тлумачення відповідних норм Рамкового рішення. Суд ЄС ще раз закріпив сутність Рамкового рішення та довів, що воно не порушує законності та прав людини і громадянина.

Таким чином, впровадження єдиного європейського ордеру на арешт стало значним проривом у співробітництві держав-членів ЄС у сфері кримінальної юстиції. Відповідно до звіту Європейської Комісії від 02.07.2020 року Європейський ордер на арешт залишається важливим інструментом у сфері судової співпраці у кримінальних справах. Загалом, з 2005 року було видано 185 575 європейських ордерів на арешт, і 56 298 з них виконано згідно зі звітом. Як і в попередні роки, найпоширенішими категоріями були крадіжки та злочини (2893 європейські ордери на арешт), шахрайство та корупція (1739) та злочини, пов'язані з наркотиками (1610) [1].

Список використаної літератури:

1. Commission Report on European Arrest Warrant, 2/07/2020. URL: <https://www.ejn-crimjust.europa.eu/ejn/NewsDetail/EN/718/H> (дата звернення – 09.11.2021 року).
2. Of Arrest Warrants, Terrorist Offences and Extradition Deals. An Appraisal of the EU's Main Criminal Law Measures against Terrorism after 11 September. URL : <https://>

www.researchgate.net/publication/267683073_Of_Arrest_Warrants_Terrorist_Offences_and_Extradition_Deals_An_Appraisal_of_the_EU%27s_Main_Criminal_Law_Measures_against_Terrorism_after_%2711_September%27 (дата звернення – 09.11.2021 року).

3. Бенч Н. Правові особливості застосування Європейського ордеру на арешт. *Журнал європейського і порівняльного права*. №4. 2016. С. 39–52.

4. Рамкове Рішення Ради від 13 червня 2002 року про європейський ордер на арешт та процедури передачі правопорушників між державами-членами (2002/584/ЮВС). URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_b17#Text (дата звернення – 09.11.2021 року).

Науковий керівник: Петришин О. О., к.ю.н., ст. дослідник, доцент кафедри права Європейського Союзу Національного юридичного університету ім. Ярослава Мудрого.

Кудзів В. М.¹

ЮРИСДИКЦІЯ СУДУ ЄС

Глобалізаційні процеси у світі набувають все більшого поширення та об'єднують все більше держав. Європейський Союз являє собою унікальне міжнародне утворення, яке об'єднало єдиною загальноєвропейською ідеєю 27 держав Європи. Він привертає до себе увагу не тільки масштабістю, але й тим, що набув унікальної інституційно-правової природи, створивши свою власну правову систему, яка виступає складовою частиною правових систем держав-членів. Вагомий внесок у створення та розвиток цієї правової системи зробив Суд Європейського Союзу. На Суд ЄС покладено завдання забезпечувати дотримання права при тлумаченні та застосуванні установчих договорів, а це означає, що Суд ЄС своїми рішеннями забезпечував та продовжує забезпечувати прогресивний розвиток права Європейського Союзу та його принципів, а також їх єдність [1, с. 9].

Дослідження питання юрисдикційності Суду ЄС останнім часом для України набуває великого значення з огляду на пряме закріплення в Основному законі курсу євроінтеграції та в Угоді про асоціацію між Україною та ЄС [2].

¹ Курсант 4 курсу ПІЮК для СБУ Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

Щодо організаційної структури Суду Справедливості ЄС – Суд складається з суддів, кількість яких дорівнює кількості держав-членів. Проте, з огляду на таку кількість осіб та з метою збільшення ефективності роботи, Суд рідко засідає у повному складі. Як правило, засідання Суду проходять у форматі «Великої палати» з 13 суддів або у форматі палати (колегій) з 5 або 3 суддів.

Термін повноважень судді складає 6 років, проте після його закінчення судді мають право на поновлення терміну, але за умови його погодження урядами держав-членів. На посаду судді обирають виключно тих осіб, чия незалежність у поглядах не підлягає сумніву, а також у випадку володіння ними відповідного рівня кваліфікації для призначення на таку посаду з урахуванням юридичної освіти. Кожні три роки половина від складу Суду оновлюється. Такий механізм утворення на роботи Суду покликаний на забезпечення функціонування чистого та відкритого судового процесу, з урахуванням неможливості впливу суддів один на одного та сторонніх осіб на них.

Поняття «Суд Європейського союзу» охоплює у собі усю судову систему ЄС. Так, до неї входять Європейський Суд справедливості та Загальний Суд. При цьому Європейський Суд Справедливості є найвищою ланкою у судовій системі ЄС, а Загальний Суд – судом першої інстанції.

Окрім усіх вищеперерахованих гарантій, що покликані на встановлення неупередженості та висококваліфікаційності Суду ЄС, у Суді Справедливості також одночасно із суддями працює 11 генеральних адвокатів, що також розглядають кожну справу, проте окремо від суддів, а за результатами розгляду презентують власну вмотивовану та неупереджену точку зору з приводу обставин справи. Оголошення адвокатської думки відбувається публічно.

З огляду на усталену практику розгляду Судом ЄС практичних кейсів та винесення рішень, можна зробити аналітичний висновок та віднести до компетенції Суду 5 найбільш типових справ: клопотання про попереднє рішення; позови у зв'язку з невиконанням зобов'язань; позови про визнання рішень недійсними; позови про бездіяльність; позови про відшкодування збитків.

Проте, з 5 вищезазначених типових позовів найчастішими можна вважати позови, що покликані на оспорування невиконання зобов'язання, а також про визнання рішення недійсним чи оспорування бездіяльності органів чи осіб. Проте, майже кожен позов підкріплений вимогою про відшкодування шкоди та завданих збитків.

Таким чином, своїми рішеннями Суд ЄС здійснює вплив не тільки на право та правові інститути ЄС, а й на механізми державотворення інших суб'єктів міжнародного права, створюючи та підкреслюючи основні правові принципи та норми права, що є обов'язковими для дотримання усіма правозастосовними органами держав-членів ЄС та не тільки.

Список використаної літератури:

1. Комарова Т. Ю. К 63 Юрисдикція Суду Європейського Союзу : монографія. – Х. : Право, 2010. – 360 с.
2. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. Дата оновлення: 01.01.2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 07.11.2021).
3. Комарова Т. Практика Суду справедливості Європейського Союзу щодо захисту процесуальних прав суб'єктів конкуренції на внутрішньому ринку ЄС. *Журнал європейського і порівняльного права*. 2018. № 8. С. 23–41.
4. Комарова Т. В. Суд справедливості ЄС як орган захисту основоположних прав людини. *Держава і право*. 2018. Вип. 80. С. 173–188.
5. Комарова Т. Взаємодія Суду справедливості Європейського Союзу з іншими судовими установами. *Право України*. 2018. № 4. С. 223–232.
6. Право Європейського Союзу: основи теорії : підручник / за заг. ред. І. В. Яковюка. Харків : Право, 2019. 360 с.
7. Про Статут Суду Європейського Союзу: Протокол № 9 від 17.04.1957 № 994_618. Дата оновлення: 13.12.2007. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_618#Text (дата звернення: 24.11.2021).
8. Регламент Суду від 04.11.1998 № 980_067. Дата оновлення: 01.11.2003. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/980_067#Text (дата звернення: 24.11.2021).

Науковий керівник: Бойчук Д. С.. Старший викладач кафедри права ЄС, кандидат юридичних наук

Кулачек А. А.¹

ПИТАННЯ БОРОТЬБИ ЗІ ЗЛОЧИННІСТЮ В ПРАВІ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

Розвиток нових цифрових технологій, прискорення процесу глобалізації, створення нових платформ для торгівлі та обміном послуг під-

¹ Курсант 4 курсу Інституту підготовки юридичних кадрів для Служби безпеки України Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

вищують можливість для інтернаціональних злочинців [3]. Країни-члени Європейського Союзу (далі – ЄС) вживають заходів для боротьби зі злочинністю, за рахунок впровадження нових методик, створюючи унікальні інформаційні системи.

З утворення ЄС у 1992 році, яке затвердженого Договором про Європейський Союз (далі – ДЄС) від 07.02.1992 року, почався новий етап у розвитку організаційних засад боротьби зі злочинністю. Співробітництво у галузі юстиції та внутрішніх, яке регламентоване Розділом VI Маастрихтського договору [2]. Протягом значного часу було напрацьовано низку джерел права ЄС. Серед них: Рішення Ради ЄС 2004/919/ЄС від 22.12.2004 року про боротьбу з транспортними злочинами з транскордонними наслідками [6]; Рамкове Рішення Ради 2008/841/ЮВС від 24.10.2008 року про боротьбу з організованою злочинністю [6]; Рішення Ради ЄС 2006/616/ЄС від 24.11.2006 року про укладення, від імені Європейського співтовариства, Протоколу проти нелегального перевезення мігрантів наземними, морськими й повітряними шляхами [6]; Стратегія Європейського Союзу для запобігання і контролю організованої злочинності від 03.05.2000 року [6] та інші.

Для здійснення повноважень, направлених на протидію злочинності у ЄС створені: Європейське поліцейське відомство (далі – Європол) [10], Європейська організація з питань юстиції (далі – Євроюст) [11] та Європейська Агенція управління оперативним співробітництвом на зовнішніх кордонах ЄС (далі – Frontex) [12].

Європол є Європейською міжурядовою організацією поліцейного напрямку з питань протидії організованій злочинності. Діяльність організації регламентується: Конвенцією про заснування Європейського поліцейського офісу від 27.11.1995 року [7]; рішенням Ради Європейського Союзу від 06.04.2009 «Про створення Європейського поліцейського офісу; Конвенцією Ради Європи «Про захист фізичних осіб під час автоматизованого оброблення персональних даних і положення рекомендації» R (87)15 від 17.09.1987 року [8]; Конвенцією Ради міністрів Ради Європи «Про використання персональних даних поліцією» та іншими спеціальними актами.

Важливістю організації виділяють участь у стратегічних нарадах Євроюсту, про які остання має інформувати завчасно. Для України, до моменту повноцінного вступу до ЄС, а також вирішення політичного конфлікту на сході країни, є обмеженим, але можливим міжнародний розшук особи, який регламентований КПК України.

Особливо гостро діяльність спеціальних організацій стала при розробці нової Європейської системи інформації та авторизації подорожей (European Travel Information and Authorisation System) (далі – ETIAS). Вона є електронною системою оформлення безвізових подорожуючих ЄС, які здійснюють в'їзд до Євросоюзу або Шенгенської зони. Регламентом ETIAS (ЄС) 2018/1240 від 12.09.2018 року [9] передбачається, що ІТ-система буде виявляти можливі ризики безпеки, нелегальної міграції та високих епідемічних ризиків від відвідувачів без віз, які подорожують до країн-учасниць Шенгенського договору [4].

Для того щоб перетнути кордон європейських країн необхідною умовою буде отримання дозволу на проїзд ETIAS, який буде перевірятися в обов'язковому порядку з проїзними документами [5].

Окрім того, що розробкою ETIAS займається Європейське агентство з оперативного управління широкомасштабними ІТ-системами у сфері свободи, безпеки та правосуддя (далі – eu-LISA), залучені до цього процесу Європол та Frontex. При цьому на Європейську міждержавну організацію поліцейного напрямку з питань протидії організованим злочинності покладено обмін даних та перевіркою осіб, які будуть перетинати кордони Шенгенської зони. Frontex координує літаки, човни та прикордонний персонал в районах зі значним міграційним тиском. При розробці ETIAS на агентство покладено створення центрального підрозділу системи [5].

Система має запрацювати у 2022 році та зробити значний стрибок до контролю міграційних процесів та контрабандної діяльності з боку незаконних формувань та окремих осіб.

На інституційному рівні ЄС функціонує Європейський комітет з проблем злочинності (далі – CDPC), до завдань якого належить розроблення проєктів рекомендаційних та обов'язкових актів від імені Союзу. На базі CDPC було прийнято План дій по боротьбі з транснаціональною організованою злочинністю (далі – План) на 2016–2020 рр. від 02.03.2016 року [6]. План регламентує механізми для боротьби з визначеними формами транснаціональної злочинності.

Підсумовуючи усе вищезазначене слід окреслити те, що до виконання покладених на себе зобов'язань, передбачених Угодою про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони в редакції від 30.11.2015 року, ратифікована

Законом України № 1678-VII від 16.09.2014 року, у ст. 22 якої зазначені підходи до боротьби зі злочинністю та корупцією [1], Україні слід готуватися до нарощування потенційних можливостей, запозичених у Євпоролі, Євроюсті та Frontex.

Список використаних джерел:

1. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони в редакції від 30.11.2015 року, ратифікована Законом України № 1678-VII від 16.09.2014 року URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011#Text (дата звернення: 11.11.2021 року).
2. Договір про Європейський Союз, від 07.02.1992 року URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_029#Text (дата звернення: 11.11.2021 року)
3. Право Європейського Союзу: основи теорії: підручник / [Т. М. Анакіна, Т. В. Комарова, О. Я. Трагнюк, І. В. Яковюк та ін.]; за заг.ред. І. В. Яковюка. – Харків: Право, 2019. – 154–158 с.
4. Regulation (EU) 2018/1240 of the European Parliament and of the Council, 12 September 2018, establishing a European Travel Information and Authorisation System (ETIAS) URL: <https://eur-lex.europa.eu/legalcontent/EN/TXT/?uri=CELEX:32018R1240> (дата звернення: 11.11.2021 року)
5. ETIAS, what it means for travellers; what it means for Frontex URL: <https://frontex.europa.eu/future-of-border-control/etias/> (дата звернення: 11.11.2021 року)
6. Законодавство ЄС щодо боротьби з організованою злочинністю URL: <https://dpsu.gov.ua/ua/Zakonodavstvo-S-shchodo-borotbi-z-organizovanoyu-zlochinnistyu/>
7. Конвенція про заснування Європейського поліцейського офісу від 27.11.1995 року URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_a78#Text
8. Конвенція Ради Європи «Про захист фізичних осіб під час автоматизованого оброблення персональних даних і положення рекомендації» R (87)15 від 17.09.1987 року URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_326#Text
9. Регламент ETIAS (ЄС) 2018/1240 від 12.09.2018 року URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/BG/TXT/?uri=CELEX:32018R1240>
10. Європейське поліцейське відомство URL: <https://www.europol.europa.eu/>
11. Європейська організація з питань юстиції URL: <https://www.eurojust.europa.eu/>
12. Європейська Агенція управління оперативним співробітництвом на зовнішніх кордонах ЄС URL: <https://frontex.europa.eu/>

Науковий керівник: Бойчук Д. С., к.ю.н., старший викладач кафедри права Європейського Союзу Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

ДЕФІЦИТ ДЕМОКРАТІЇ В ЄС

Європейський Союз – це економічний і політичний союз особливим наднаціональним характером, сильним федеративним принципом, який впливає на формування та діяльність органів ЄС. Проте одним із основних недоліків політико-інституційної системи Європейського Союзу вважають брак демократії, що підриває її легітимність. Сьогодні проблема дефіциту демократії – це «явище, притаманне сучасним демократичним режимам чи міжнародним організаціям, яке характеризується недостатнім рівнем демократичної легітимності їхніх інституцій та певною невідповідністю їх діяльності, механізмів і процедур сучасним демократичним стандартам»[1].

Інститут громадянства Європейського Союзу є важливим та вперше нормативно оформлений Договором про Європейський Союз із змінами, внесеними Маастрихтським договором 1992 р. [2, с. 82]. Інститут громадянства запроваджено з метою посилення захисту прав та інтересів громадян держав-членів, стати символом європейської єдності, а також для посилення зв'язку між Європейським Союзом та громадянами держав-членів, що надає йому більшої легітимності. Громадянство ЄС надає низку політичних, економічних, особистих (громадянських) прав, пов'язаних з юридичною можливістю впливати на зміст юридично обов'язкових нормативних актів, прийнятих на рівні ЄС, і загалом бути залученими до процесу розробки політичної стратегії розвитку Європейського Союзу. Саме через інститут громадянства формується механізм подолання дефіциту демократії та створюється можливість для громадян ЄС відігравати більшу роль у функціонуванні Союзу шляхом висування пропозицій та проявлення ініціатив.

З самого початку створення співтовариств гострого значення набуло питання дефіциту демократії. Надалі це стосувалось єдиного демократично легітимного органу – Європейського парламенту, який формується шляхом прямих виборів громадянами Європейського Союзу, при тому наділений переважно дорадчо-консультативними повноваженнями, а головною у законодавчому процесі була Рада ЄС. На теперішній час,

¹ Курсант 4 курсу Інститут підготовки юридичних кадрів для Служби Безпеки України Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

крім зазначених інститутів Європейського Союзу, у процесі ухвалення рішень беруть участь Європейський центральний банк, Європейська комісія, які наділені правовою можливістю впливати на політику Союзу. Водночас, аналізуючи законодавство, можна прийти висновку, що повноваження Європейського парламенту досить вузькі у сфері прийняття певних нормативних актів загального характеру, які спрямовували б Європейський Союз у певному напрямку[3].

В літературі існує думка, що прикладом незгоди громадян країн-членів з політикою ЄС є високий рівень неявки на вибори до Європарламенту, що знижує легітимність його функціонування. На підтвердження цього на виборах 2004 року середня явка в країнах-членах склала 45,47%, у 2009 році – 42,97%, а на останніх виборах 2014 року явка виборців майже не змінилася – 42,61%, але найвищий найнижчий показник був зафіксований у Словаччині на рівні лише 13,05% [4, с. 104].

Спробою якось виправити ситуацію стало підписання Лісабонського договору, положення якого були спрямовані на демократизацію діяльності Європейського Союзу, а саме:

- Європейський парламент є представником не народів держав-членів, а громадян Союзу (ст. 14 ДЄС), стає обов'язковим учасником законодавчого процесу в рамках інституційного трикутника та отримує певні права у сфері здійснення контролю над Комісією, що робить його більш схожим на національні законодавчі органи;

- гарантування прав людини і громадянських свобод з огляду на те, що Харгія основоположних прав стала юридично обов'язковим документом і набула однакового правового статусу з договорами Європейського Союзу;

- запровадження права на громадянську ініціативу – щонайменше один мільйон громадян, які є громадянами значної кількості держав-членів, можуть запропонувати Європейській комісії, в межах її повноважень, висунути пропозиції з певних питань. Проте положення, закладені в тексті Лісабонського договору, що дозволяють Європарламенту вести діалог з Європейською комісією та Радою ЄС з більш сильних позицій, автоматично не вирішують проблему дефіциту демократії в Європейському Союзі.

Отже, брак демократії є значною проблемою для Європейського Союзу. І хоча Лісабонська угода підвищує ефективність структур

Європейського Союзу, це дає новий стимул для розвитку наднаціональних органів Європейського Союзу.

Список використаних джерел:

1. Право Європейського Союзу: основи теорії : підручник. [Т. М. Анакіна, Т. В. Комарова, О. Я. Трагнюк, І. В. Яковюк та ін.] ; за заг. ред. І. В. Яковюка. Харків : Право, 2021. 360 с.
2. Основи права Європейського Союзу : нормативні матеріали. М. В. Буроменський, Т. М. Анакіна, Т. В. Комарова та ін. ; за заг. ред. М. В. Буроменського. Харків : Право, 2015. 328 с.
3. Байковський П. Інституційна та соціоструктурна складова проблеми дефіциту демократії в ЄС. Вісник Львівського університету. Серія «Міжнародні відносини». Львів, 2012. Вип. 30. С. 103–112.
4. Electionsto the European Parliament 2014. URL: <http://www.europarl.europa.eu/elections2014-results/en/country-resultssk-2014.html>.

Науковий керівник: Бойчук Д. С., к.ю.н., старший викладач кафедри права Європейського Союзу Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого.

*Левчик В. П.*¹

СУВЕРНІТЕТ І НАДНАЦІОНАЛЬНІСТЬ: СПІВВІДНОШЕННЯ ПРАВОВИХ КАТЕГОРІЙ

Розглядаючи конвергенційні процеси у міжнародно-правовому ключі, стикаємося з необхідністю окремого аналізу таких базових категорій, як наднаціональність та суверенітет, які безпосередньо впливають на всі міжнародно-правові процеси, пов'язані з універсалізацією та конвергенцією. Термін «наднаціональність» є предметом жвавих дискусій у сучасній правовій науці, якогось єдиного підходу до його розуміння досі не вироблено. Наднаціональність міжнародних організацій як правове явище є проявом реалізації державного суверенітету суверенними державами-членами міжнародної організації. При цьому реалізація державного суверенітету щодо наднаціональності є первинним, а сама ж наднаціональність у цьому випадку – похідною від прояву реалізації суверенітету державами-членами.

¹ Курсант 4 курсу Інституту підготовки юридичних кадрів для СБ України Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

Відсутність єдності наукових поглядів обумовлена, з одного боку, неоднозначністю трактувань терміну «наднаціональність». Це можна пояснити тим, що з одного боку, відсутність однозначне трактування цього терміну, у тих небагатьох документах, де він застосовується, а з іншого – різницею методологічних прийомів, які використовуються при його вивченні. Одні сприймають наднаціональність як принцип міжнародного права, інші – як правове явище, яке постійно еволюціонує, сприяючи подальшому розвитку інтеграційних процесів і правової конвергенції. Якщо ми звернемося до наукових підходів, щодо даної тематики, то зможемо виокремити деякі трактування поняття «наднаціональність» таких науковців як:

Ф. Шаріф який визначав над національність як систему проведення переговорів між націями, що здійснюються в межах відповідних органів, завдяки яким держави отримують контроль над процесами прийняття рішень;

Дж. Х. Ладор ж трактував наднаціональність як систему перекладання відповідальності та ризиків з національних органів на наднаціональні.

То що таке «наднаціональність»? Наднаціональність у діяльності інтеграційної спільноти – це визначений в установчих договорах обсяг повноважень інституцій інтеграційної спільноти приймати рішення, які мають обов'язковий характер для держав-членів, згідно з процедурою, встановленою в установчих договорах. Здавалося б, це докорінно суперечить концепції суверенітету. Адже державний суверенітет – це властиве державі верховенство на своїй території та її незалежність у сфері міжнародних відносин. Таку властивість мають лише держави.

У доктринальному плані суперечливе та цікаве питання про те, чи веде наднаціональність до обмеження державного суверенітету, чи вона виступає наслідком трансформації концепту – «суверенітет» під впливом процесів глобалізації. На міжнародно-правову конвергенцію суттєво впливають усі явища: і наднаціональність, і суверенітет, і глобалізація. Якщо наднаціональність прискорює процеси конвергенції, суверенітет загальмовує їх. Питання про визначення меж державного суверенітету є найбільш дискусійним в епоху глобалізації, тим більше, що в науці існує погляд, згідно з яким передача компетенції міжнародної організації – це не обмеження суверенітету, а навпаки – один з його проявів. Будучи за природою державно-правовою категорією, суверенітет одночасно є основною політико-юридичною властивістю держа-

ви як суб'єкта міжнародного права. Вважаємо, що між наднаціональністю та суверенітетом немає протиріч, адже над національність-походження суверенітету: держави добровільно віддають частину своїх повноважень міжнародній організації та стають членами такої організації, що створюється на основі договору. Введення в структуру міжнародної організації та її правопорядку окремих наднаціональних елементів не обов'язково веде до обмеження суверенітету держав-членів цих організацій, забезпечуючи, однак, певне зростання ефективності функціонування організації. Ми підтримуємо ідею про те, що наднаціональний характер організації означає не втрату державами-членами свого суверенітету, а лише передачу своїх повноважень спільно створеній міжнародній організації.

Членство в міжнародному об'єднанні, зокрема в Європейському Союзі, має на увазі і нерідко спричиняє необхідність внесення змін до конституції тієї чи іншої країни напередодні ратифікації міжнародного договору, що передбачає передачу повноважень держави на користь утворення. Такі зміни вносять не для закріплення можливості передачі, а задля участі в міжнародній організації або усунення протиріч між конституцією та відповідним міжнародним договором. Європейська асоціація вільної торгівлі (ЕАВТ) є прикладом даної моделі. Досвід функціонування ЕАВТ показує, що успішна інтеграція не обов'язково пов'язана із формуванням наднаціональних органів.

Особливість наднаціональності полягає у праві міжнародної організації втручатися у внутрішню компетенцію держави. У зв'язку з цим слід згадати, що принцип невтручання у внутрішні справи тісно пов'язаний із принципом суверенної рівності держав. Зміст принципу невтручання у внутрішні справи означає заборону державам та міжнародним організаціям втручатися у внутрішні справи держав і народів у будь-яких формах: збройним, економічним, дипломатичним шляхом, через шпигунську або диверсантську діяльність, відкрито чи опосередковано з боку однієї держави, кількох держав або під прикриттям міжнародної організації. Так, згідно з п. 7 ст. 2 Статуту ООН Організація не має права «на втручання у справи, які по суті входять до внутрішньої компетенції будь-якої держави». Таким чином мимоволі відносити до своєї внутрішньої компетенції будь-які питання. Міжнародні зобов'язання держави у тому числі зобов'язання за Статутом ООН- критерії, які дозволяють правильно підходити до рішення даного питання.

Свобода дій держави в міжнародних відносинах, будучи одним із ознак суверенітету, насправді не безмежна, а обмежується свободою інших держав. Це свобода вчинення лише дій, які не порушують суверенітет (територіальне верховенство та незалежність у міжнародних відносинах) інших держав. Тільки так можна розуміти суверенітет. Система держав, кожному з яких властива властивість суверенності, існує паралельно з міжнародним правом, створюваним самими державами в процесі їх міжнародного спілкування для вирішення тих проблем, які окремо взята держава не може вирішити самотужки. Оскільки є система країн, суверенітет можна розуміти лише як властивість кожного їх.

Державна влада не може бути автономною, оскільки держави, а не їхні органи визнаються суб'єктами міжнародного права. Тому міжнародне право неспроможне заперечувати державний суверенітет, але певні обмеження державного суверенітету наслідок того, що держави створюють міжнародне право, формуючи цим міжнародно-правові рамки для прояву своїх суверенних прав, мають місце. Отже, міжнародне право створюється суверенними державами, які, виявляючи суверенну волю у досягненні певних цілей та завдань, а також з метою упорядкування міжнародних відносин, обмежують свій суверенітет.

Отже, можемо зробити висновок, що наявність наднаціональних елементів у структурі самої організації не веде до обмеження суверенітету держав-членів організації. З теоретичної точки зору між наднаціональністю та суверенітетом відсутні будь-які протиріччя та колізії, адже наднаціональність міжнародних організацій як правове явище є проявом реалізації державного суверенітету суверенними державами-членами міжнародної організації.

Список використаної літератури:

1. Bytyak Y., Yakovyuk I., Tragniuk O., Komarova T., Shestopal S. (2017). The State Sovereignty and Sovereign Rights: The Correlation Problem. *Man In India*. №97. pp. 577–588.

2. Yakoviyk I. V., Shestopal S. S., Baranov P. P., Blokhina N. A. (2019). State sovereignty and sovereign rights: EU and national sovereignty. *Opcion*. 34(87-2). pp. 376–385.

3. Яковюк І. В. Теоретичні основи європейської інтеграції. *Теорія і практика правознавства : електронне видання*. 2014. Вип. 2 (6). URL : http://nauka.jur-academy.kharkov.ua/download/el_zbimik/2.2014/42.1.pdf.

4. Яковюк І. Особливості впливу наднаціональної організації на державний суверенітет країн-кандидатів та країн-сусідів (на прикладі Європейського Союзу). *Вісник Академії правових наук України*. 2010. №3. С. 19–31.

5. Яковюк І. В. Прояв наднаціональності в Європейському Союзі. *Державне будівництво та місцеве самоврядування : збірник наукових праць*. Харків : Право, 2006. №12. С. 121–128.

Науковий керівник: Бойчук Д. С., кандидат юридичних наук, старший викладач кафедра права Європейського Союзу Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

*Манько В. В.*¹

БРЕКСИТ: ПРИЧИНИ ТА НАСЛІДКИ ДЛЯ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

Європейський Союз – це унікальне об’єднання держав відносини в якому регулюються як установчими договорами, так і іншими актами права ЄС. Процедура вступу містить у собі декілька етапів та може тривати роками, окрім того, існує усталена практика вступу до ЄС, тому держави можуть використовувати історичний досвід. Це й не є дивним, оскільки стати державою-учасницею ЄС є доволі важливим кроком для країн. Але, доволі проблемним і резонансним стало питання виходу з ЄС, яке особливо актуалізувалося після того, як 23 червня 2016 року Велика Британія провела референдум про вихід з ЄС, тим самим поставила гострі політико-правові питання як для Союзу, так і для держав членів оскільки вперше за всю історію існування ЄС виникло питання правової регламентації процедури виходу з Союзу та юридичних наслідків для ЄС та Великої Британії.

Метою цієї роботи виступає дослідження питання виходу з ЄС на прикладі Великої Британії, яка у даному Союзі в свій час виконувала чималу роль – бюджетні внески Великої Британії до ЄС були доволі значними – 13 мільярдів фунтів, окрім того, країна має доволі тісний зв’язок з транснаціональними корпораціями, які мають велике значення для Союзу та для зазначеної країни теж тощо.

¹ Студентка 4 курсу господарсько-правового факультету Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

Тематика «брекзиту» не залишила поза увагою як міжнародних так вітчизняних науковців. Дану тему досліджували: А. Грубінка, Т. Кандуба, Л. Яковенко, Ю. Щекін, О. Коваль та інші однак певні аспекти історико-правового досвіду виходу Великої Британії з ЄС залишаються недостатньо висвітленими.

Ст. 50 Лісабонської угоди гарантує кожному учаснику Союзу право виходу з ЄС, легітимація чого здійснюється на національному рівні відповідно до своїх конституційних вимог.

Після виявлення даного бажання, відбувається доволі складний та тривалий процес регулювання відносин, які склалися протягом усього членства держави. Держава-член, яка вирішує вийти, повідомляє Європейську Раду про свій намір. У світлі керівних принципів, наданих Європейською Радою, Союз веде переговори та укладає угоду з цією державою, в якій визначаються заходи щодо її виходу з урахуванням рамок її майбутніх відносин із Союзом. Ця угода обговорюється відповідно до Договору про функціонування Європейського Союзу. Він укладається від імені Союзу Радою, яка діє кваліфікованою більшістю, після отримання згоди Європейського парламенту. [1]

Викладена процедура відбувалась доволі складно для двох сторін у випадку Брекзиту. Переговори щодо виходу з ЄС та регулювання відносин у подальшому проходили у два раунди. Перший раунд був присвячений правам громадян ЄС, кордонів між Північною Ірландією та Республікою Ірландією тощо. І як результат, на основі обговорюваних тем, у Брюсселі ЄС та Велика Британія підписали спільну декларацію. Другий раунд переговорів стосувався дворічного виходу держави ЄС та необхідними узгодженими діями з боку Великої Британії – «вихідні» виплати і саме на цьому раунді переговорів і виникли розбіжності між сторонами. Одна із проблем полягала у тому, що ЄС визначав «вихідні» виплати у розмірі від 30 до 110 млрд євро, обґрунтовуючи бюджетними необхідностями та іншими витратами, які понесе ЄС. Тому, якщо поглянути на загальну картину виходу Великої Британії з ЄС, то, на жаль, це питання зовсім не врегульоване у правовому полі і через це викликає багато проблем і непорозумінь.

Також, на тему процесу «виходу ЄС» висловився колишній прем'єр-міністр Італії Дж. Амато, оскільки він є автором статті 50 Лісабонського договору і головною його тезою було те, що ст. 50 є доволі формальною

і надає лише право для держав вийти з Союзу, але вона є «мертвою» у практичному застосуванні і недієздатною. [4]

Доволі важко не погодитись з думкою Дж.Амато, адже дане питання постало вперше для ЄС і чітка правова регламентація даного процесу відсутня в текстах Установчих договорів, що і потягло за собою доволі тривалі та важкі наслідки для сторін – тривалий період виходу з ЄС, важкі переговори для обох сторін, складність прогнозувати наслідки для інших держав -членів та Союзу в цілому та третіх країн.

Наслідки виходу з ЄС для Великої Британії мали не однозначний характер. Для Європейського Союзу «брекзит» це підтвердження економічної та соціально-політичної кризи. Що ж стосується Великої Британії, то в певних сферах діяльності, які певний час регулювались правом ЄС, виникли, а саме – у питанні торговельних відносин, оскільки процедура торгівлі для Великої Британії у ЄС стає важчим і більш затратним у грошовому питанні, . Крім того, всі аспекти міграційної кризи покладаються абсолютно на сторону колишнього члена ЄС. Варто зазначити, що проблема імміграції та права іммігрантів є й досі важким та недостатньо врегульованим питанням у Великій Британії.

Отже, вихід з ЄС став доволі переломним моментом для двох сторін і поставив питання щодо його вирішення у правовому полі – більш-чіткому визначенню змісту процедури та її етапів. Важко прогнозувати наскільки реально є у найближчій перспективі деталізація процедури виходу з ЄС на рівні Установчих договорів з урахуванням складності внесення змін до них та питання про зацікавленість в цьому самого ЄС.

Список використаної літератури:

1. Treaty of Lisbon. 2007/C306/01. URL: https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/228848/7310.pdf
2. Чевичалова Ж. В. Британська сецесія: черговий крок у непростих стосунках ЄС і Великої Британії. *Європейська інтеграція в контексті сучасної геополітики* : зб. наук. ст. за матеріалами наук. конф. (м. Харків, 24 трав. 2016 р.). Харків, 2016. С. 86–90.
3. Степанов Д. Д. Питання про вихід держав з Європейського Союзу: досвід Великобританії. *Міжнародний науковий журнал «Інтернаука»*. №9 (49). Т. 3. 2018. С. 80–83.
4. Яковюк І. В. Врехіт: причини і наслідки британського референдуму. *Європейська інтеграція в контексті сучасної геополітики*: зб. наук. ст. за матеріалами наук. конф., м. Харків, 24 трав. 2016 р. Харків, 2016. С.25–29

5. Право Європейського Союзу:основи теорії: підручник / за заг. ред. І. В. Яковюка ; Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого, Каф. права Європ. Союзу. – Харків : Право, 2019. 360 с.

Науковий керівник: Бойчук Д. С., старший викладач, кандидат юридичних наук, Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

Мартиневич А. В.¹

РОЛЬ СУДУ ЄС У ФОРМУВАННІ ПРАВА ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ ТА МЕТОДИ ЙОГО ТЛУМАЧЕННЯ

Справедливо сказати, що юридичне роз'яснення є важливою частиною не лише роботи будь-якого судді, а й стосується життя кожного громадянина. Питання, що стосуються тлумачення Договорів Судом Європейського Союзу, наразі є актуальними для будь-якої держави-члена Союзу. Це пов'язано, по-перше, з фактом гострої необхідності якісного впровадження та застосування всіх високих стандартів права Союзу в національних правових системах. По-друге, характер деяких норм Договорів дуже загальний і абстрактний [1, с. 110]. Як наслідок, він вимагає постійного та належного тлумачення його положень Судом. Звідси випливає, що тлумачення закону визначає його «успішне» застосування державами-членами. Поряд з різними аспектами впливу Суду на формування правопорядку, можна відзначити, що він є не лише елементом інституційної системи Союзу, а й центром європейської судової системи. Саме Суд ЄС розробив принципи верховенства права ЄС над національним законодавством держав-членів і пряму дію норм цього наднаціонального права.

Суд ЄС здійснює свою функцію тлумачення законодавства ЄС, коли до нього звертаються національні суди; наприклад: суддя однієї з держав-членів ЄС просить роз'яснити значення певних положень права Європейського Союзу. Важливо, що це тлумачення Суду буде застосовуватися у всіх подібних випадках. Це принцип прямого впливу, який ви-

¹ Студентка 5 курсу міжнародно-правового факультету Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

пливає із справи Ван-Генд ан Лоос проти Нідерландів [2]. Це означає, що все законодавство Європейського Союзу безпосередньо застосовується в національних правопорядках усіх держав-членів. Однак це не означає, що Суд вирішує зміст спору. Він лише дає своє тлумачення, і національні судді виносять відповідний вердикт. Суд, щоб залишатися в рамках закону, спирається на різні джерела та норми права ЄС, такі як: статті Договору, вторинне право, загальні принципи права, звичай, національні закони, тощо. Таким чином, суд Європейського Союзу має провести чимало масштабних досліджень, головне завдання яких – дізнатися, як проходить плин правового мислення, щоб переконатися, що закон дотримується.

Суд ЄС є судовим органом, який працює відповідно до методів юридичного тлумачення, які є абсолютно характерними для будь-якого суду, як внутрішнього, так і міжнародного. У процесі тлумачення правової норми суб'єкти з'ясовують її зміст та можливі наслідки застосування. Відповідно до існуючої судової практики, при тлумаченні Суд враховує «формулювання положень, їх контекст та остаточність» [3, с. 19]. Як правило, він використовує більшість класичних методів юридичного тлумачення, таких як історичне, контекстуальне та телеологічне тлумачення. Усі вони використовуються в рамках використання «лінгвістичного режиму» ЄС. Цей термін відображає принцип лінгвістичної еквівалентності, який був прийнятий і застосований в ЄС.

Історичний метод тлумачення полягає у з'ясуванні сенсу права шляхом дослідження історичної ситуації, конкретних обставин і відносин між сторонами на момент його складання з урахуванням мети, яка має бути досягнута. Адже, якщо не врахувати обставини прийняття документа, неможливо правильно проаналізувати його зміст і зрозуміти зміст. Таке тлумачення забезпечує поступовий розвиток змісту Конвенції в результаті змін у суспільних відносинах [4, с. 1]. На жаль, цей підхід не завжди є ефективним через сучасну актуальну ситуацію. Залежно від того, що положення повинні застосовуватися і розумітися в контексті демократичних європейських суспільств, які існують зараз, а не сприйматися з точки зору, яка існувала на момент її написання та становлення.

Дослівне або текстове тлумачення добре відоме і зачіпає очевидне – звичайне значення слів. З нього починається будь-який процес юридичного тлумачення. Літеральний метод починається з аналізу звичайних письмових оповідань, надаючи їм поточне значення. Дослівне тлумачен-

ня чіткого і точного положення є методом тлумачення, який найкраще відображає принцип правової визначеності, оскільки гарантує високий ступінь передбачуваності рішень ЄСПЛ [5, с. 6]. З іншого боку, проблема полягає в тому, що деякі поняття права ЄС можуть мати дуже відмінне значення від його національного еквівалента. Те, що означає одне слово в одній мові, може мати зовсім протилежне розуміння іншим носієм мови. Очевидно, необхідний лінгвістичний порівняльний аналіз.

Текст завжди слід розглядати в контексті. Цей метод передбачає тлумачення правової норми відповідно до контексту документа з урахуванням інших положень. Він ґрунтується на тому, що нормативний документ, який буде інтерпретований, є неподільним, де всі його частини доповнюють одна одну, що дозволяє пояснити одну частину за допомогою інших. Однак, розглядаючи контекстну інтерпретацію, необхідно враховувати, що часто цілі директив і рішень є однаковими, спрямованими на досягнення однакового правового результату [3, с. 19]. Це дозволяє Суду виконувати свої завдання, використовуючи такі положення в преамбулах і давати відповідні тлумачення.

Нарешті, телеологічний метод ґрунтується не на аналізі тексту закону, а, навпаки, виходить із мети, яку переслідує законодавець при прийнятті того чи іншого закону. У зв'язку з цим залишається актуальною думка судді Міжнародного Суду М. Анцілотті про те, що неможливо зробити висновки про справжню мету статті конвенції, доки її цілі та завдання не будуть визначені.

Взагалі, головне завдання Європейського суду – забезпечити виконання державами-членами своїх зобов'язань [5]. Це класичний принцип міжнародного публічного права – *pacta sunt servanda*. Крім того, рівність держав-членів ЄС та його громадян перед законодавством Союзу – це перша і найважливіша передумова для досягнення цього принципу. Відповідно, це є гарантією та основними правовими інструментами цього процесу. Слід підкреслити, що, даючи офіційне тлумачення установчих договорів, Суд розробляє первинний закон Союзу, здійснює його конституціоналізацію [6, с. 291]. Підсумовуючи, важко виділити якийсь із цих методів тлумачення для Європейського Суду як основний. Перші два методи – буквальный та історичний – є «консервативними», а два останні – контекстуальний і телеологічний – є «прогресивними» методами інтерпретації [7, с. 206]. Загалом Суд використовує всі правові методи, відомі національним судовим органам, оскільки європейська

правова традиція базується на принципах права, які притаманні всім державам-членам ЄС.

Список використаної літератури:

1. Paulo Pinto de Albuquerque, Krzysztof Wojtyczek, *Judicial Power in a Globalized World*, Springer Nature Switzerland AG. – 21.08.2019.,
2. Judgment of the Court of 05.02.1963. – NV Algemene Transport- en Expeditie Onderneming van Gend & Loos v Netherlands Inland Revenue Administration. – Reference for a preliminary ruling: Tariefcommissie – Pays-Bas. – Case 26–62., URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A61962CJ0026>
3. Микієвич М. М., Яворська І. М, ПРАВОТЛУМАЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ СУДУ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ. – 2013. URL: [http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/apmv_2013_115\(2\)_4.pdf](http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/apmv_2013_115(2)_4.pdf)
4. Лехник Н. Л., МЕТОДИ ТЛУМАЧЕННЯ КОНВЕНЦІЇ ПРО ЗАХИСТ ПРАВ ЛЮДИНИ ТА ОСНОВНИХ СВОБОД 1950 РОКУ. – 2002. URL: http://ekmair.ukma.edu.ua/bitstream/handle/123456789/13566/Lexny%60k_Metody%60_tlumachennya_Konvenciyi.pdf?sequence=1&isAllowed=y
5. Koen Lenaerts, José A. Gutiérrez-Fons, To Say What the Law of the EU Is: Methods of Interpretation and the European Court of Justice, *EUI Working Paper AEL 2013/9*. URL: https://cadmus.eui.eu/bitstream/handle/1814/28339/AEL_2013_09_DL.pdf?sequence=1&isAllowed=y
6. Комарова Т. В. Юрисдикція Суду Європейського Союзу : монографія. – Х. : Право, 2010. – 360 с.,

Науковий керівник: Жуков І. М. , к. ю. н., доцент, доцент кафедри права Європейського Союзу Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

Матвієнко В. В.¹

МІГРАЦІЙНА ПОЛІТИКА ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

Глобалізаційні процеси сприяють посиленню міграції у світі. Внаслідок міграційної кризи, що сталася після подій в Афганістані, Ємені, Лівії, Сирії, демографічних вибухів у країнах Північної Африки

¹ Студентка 4 курсу Інституту прокуратури та кримінальної юстиції, Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

та Близького Сходу проблема демократичної міграційної політики лише посилилась. Як наслідок, збільшилась кількість іммігрантів, що не бажають інтегруватися у суспільство та значно зросла злочинність. Також спостерігається тенденція до масової еміграції громадян, відтоку молодих і кваліфікованих кадрів. Тому, досить важливим є вироблення чітких стратегій врегулювання міграційної політики ЄС.

Міграційна політика включає в себе: роботу із країнами походження та транзиту, укріплення зовнішніх кордонів ЄС, управління міграційними потоками та заборона незаконної контрабанди, реформа Загальної європейської системи притулку, надання можливості для легальної міграції, заохочення інтеграції громадян третіх країн [1].

На думку П'єра Вімона, старшого наукового співробітника Європейського центру Карнегі, «міграційна проблема є основною проблемою з якою зіштовхнувся ЄС на початку 2015 року». Зокрема, на його думку така проблема виникла з економічних причин. Зазвичай, біженці це люди, що рятуються від громадянської війни на Близькому Сході та Афганістані або особи що тікають від збройних конфліктів та насилля[2].

Тож, основними причинами міграції є: збройні конфлікти в країнах Африки та Близького Сходу, економічна нестабільність цих регіонів, масове безробіття, висока ймовірність опинитися в епіцентрі воєнних дій[3], володіння емігрантами інформацією про можливість возз'єднання сімей та процедуру набуття статусу біженця в країнах ЄС[4].

У травні 2015р. Комісія запропонувала політичний програмний документ «Європейський порядок денний з міграції», який містив основні завдання щодо регулювання міграційних потоків та надання притулку у Євросоюзі[5]. Було запропоновані такі постулати:

1. Розроблення тимчасового механізму розселення осіб, які шукають притулок у всіх державах-членах на підставі певних критеріїв, а з часом створити законодавство що регулюватиме такий розподіл;

2. Розмістити країнами ЄС 20 тис. біженців з таборів ООН, що знаходяться поза межами ЄС, зокрема у Туреччині, Лівані;

3. Збільшити фінансування агентства ФРОНТЕКС, яке займається охороною кордону ЄС;

4. Виділити кошти державам-членам, які знаходяться на південному кордоні ЄС, задля функціонування реєстраційних центрів, для підтримки осіб, які шукають притулку. Планувалось, що влади приймаючої країни реєструватимуть претендентів та братимуть відбитки пальці для

ідентифікації та занесення в дактилоскопічну інформаційну систему. Такі табори були створенні на території Італії та Греції. Пропускна спроможність центрів – тисяча осіб, які протягом 72 годин повинні бути зареєстровані і відправлені за призначенням – або на розселення по державам-членам, або висилку. При цьому надзвичайно важливим було виявляти джихаджистів, які намагались проникнути до ЄС під виглядом біженців.

5. Посилити спільну операцію Європолу та Європейського поліцейського коледжу щодо збору інформації про контрабанду людей у Середземномор'ї. Для цього почалось втілення Плану дій проти контрабанди мігрантів. Зокрема, передбачається висилка громадян, які нелегально знаходились в державі після проведення інтерв'ю в реєстраційних центрах;

6. Провести операцію з метою руйнування мереж та бізнес-моделі контрабандистів. 11 лютого 2016 року НАТО було представлено операцію в Егейському морі. Метою операції було перешкодження човнам з біженцями досягти берегів Греції. Таким чином, три судна НАТО на разі виявляють човни біженців і відправляють їх до Туреччини, на відміну від ФРОНТЕКС, які діють лише у грецьких водах. Проте, залишається питання: чи має змогу Туреччина прийняти велику кількість біженців, а також чи не буде даною операцією порушено право мігрантів на притулок.

Окрім короткострокових заходів, було визначені пропозиції на тривалий строк: протидія нелегальні міграції, зміцнення політики надання притулку, шляхом реформування існуючої системи, розроблення програм інтеграції легальних мігрантів, перегляд положень директиви про «блакитну карту» для залучення висококваліфікованих мігрантів.

На сьогодні, міграційна криза є багаторівневою проблемою і достатньо складно дати однозначну відповідь, чи працює міграційна політика ЄС. З одного боку, досить велика кількість мігрантів успішно інтегрувались у суспільство та мають змогу вільно працювати та жити. Проте й спостерігається явище геттоїзації, етнічного невдоволення, ксенофобії та расизму. На противагу виникають різні спільноти, що не прагнуть інтеграції в середовище куди вони іммігрували.

Список використаної літератури:

1. Потемкина О. Ю. Миграционный кризис и политика Европейского союза // АПЕ. 2016. №4. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/migratsionnyy-krizis-i-politika-evropeyskogo-soyuza> (дата звернення: 04.11.2021).

2. Вимон П. Миграция в Европе: преодоление кризиса солидарности. Брюссель, 2017. URL: <http://carnegie.ru/2017/02/09/ru-pub-67923> (дата звернення: 04.11.2021)

3. Пак А. К. Проблеми міграційної політики європейських країн і шляхи їх вирішення. *Вісник Харківського національного університету ім. В. Н. Каразіна*. 2017. №6. С. 54–57.

4. ЕС перед викликом міграційної кризи. Позиції європейських країн / під ред. Н. К. Арбатової, А. М. Кокеєва. Москва, 2016. 126 с.

5. Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European economic and social committee and the Committee of the regions: A European agenda on migration / European Commission. – Brussels, 2015 а. – 13.05. – COM (2015) 240 final. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex%3A52015DC0240>

Науковий керівник: Асірян С. Р., к.ю.н., асистентка кафедри права Європейського Союзу Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

Мельничук В. С.¹

СИСТЕМА ETIAS: ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА ТА ПЕРСПЕКТИВИ

Європейська система інформації та авторизації подорожей (European Travel Information and Authorization System) (далі – ETIAS) – це електронна система оформлення безвізових відвідувачів Європейського Союзу (далі – ЄС), які здійснюють в'їзд до Євросоюзу або Шенгенської зони [2]. Це правило стосується усіх країн, за винятком Ірландії, яка є членом Спільної зони подорожей і не приєднана до договору «Про скасування паспортного митного контролю між країнами ЄС» від 14.06.1985 року.

Поки система не запущена до роботи, офіційний початок її застосування планується у 2022 році, але виникає багато питань щодо її призначення: створення простішого доступу для туристів, з держав, яким дозволено безвізовий в'їзд в зону чи є додатковим засобом безпеки перетину кордону.

Європейською комісією (далі – ЄК) вперше представлена ідея ETIAS у повідомленні «Сильніші та розумніші інформаційні системи для кордонів та безпеки» від 16.11.2016 року. У ній було зазначено, що інфор-

¹ Студент 6 курсу Інституту підготовки юридичних кадрів для Служби безпеки України Національного юридичного університету ім. Ярослава Мудрого

мація, яка буде збиратися системою може допомогти прикордонникам оцінити відвідувачів з третіх країн прибуття на короткий термін [5]. Також окреслилося використання такими країнами, як США, Канада та Австралія подібні системи, у тому числі для європейських громадян.

Переговори з Європейським парламентом (далі – ЄП) та Радою ЄС завершилися Регламентом ETIAS (ЄС) 2018/1240 від 12.09.2018 року (набув чинності 08.10.2018 року). Відповідно до нього, передбачається, що ETIAS буде значною мірою автоматизованою ІТ-системою, яка створена для виявлення ризиків безпеки, нелегальної міграції та високих епідемічних ризиків від відвідувачів без віз, які подорожують до країн Шенгенської зони, водночас полегшуючи перетин кордонів для переважної більшості туристів та осіб, які здійснюють робочі поїздки і не мають таких ризиків [1]. Громадяни інших держав повинні подати заяву на отримання дозволу на поїздку через систему ETIAS перед поїздкою. Інформація, зібрана через ІТ-систему, дозволить, при повній дотриманні основних прав і принципів захисту даних, для попередньої перевірки потенційної безпеки, нерегулярної міграції високих епідемічних ризиків. При оцінці усіх даних, органи влади прийматимуть рішення про дозвіл і заборону в'їзду на територію ЄС та повідомлятимуть іноземців про це завчасно.

Дозвіл на поїздку ETIAS буде обов'язковою умовою для в'їзду на відповідні території країн-членів Шенгенської угоди. Під час огляду проїзних документів, його будуть перевіряти прикордонні правоохоронні органи. За рахунок цього попереднього контролю іноземних громадян має полегшитися прикордонний контроль, відбудеться уникнення бюрократії та затримок для подорожуючої особи при появі на кордоні; забезпечиться скоординована та узгоджена оцінка ризиків громадян третіх країн; суттєво скоротиться кількість відмов у в'їзді в пунктах пропуску [2]. ETIAS може знадобитися кожному п'ятому, а це понад 18% населення світу [3]. Таким чином, з кінця 2022 року, для цих 1.4 мільярдів подорожуючих осіб, потрібно буде подати заяву на ETIAS.

Розробкою системи ETIAS займається Європейське агентство з оперативного управління широкомасштабними ІТ-системами у сфері свободи, безпеки та правосуддя (далі – eu-LISA). Також налагоджене співробітництво у розрізі обміном даних для перевірки безпеки з Європолом та Європейським агентством прикордонної та берегової охорони (далі – Frontex) для створення центрального підрозділу ETIAS [4].

Попри те, що на кожній державі-члену лежить відповідальність за безпеку кодонів шенгенської зони, діяльність Frontex полягає у координації літаків, човнів та спеціалістів прикордонного персоналу в районах поглибленим міграційним тиском. Саме у відповідь на зростання імміграції до Європи та для боротьби із загрозою глобального тероризму агентство пропонує логістичну та технічну допомогу будь-яким країнам, які мають серйозні загрози їхній прикордонній безпеці. На основі цього базується співробітництво між eu-LISA та Frontex у створенні ETIAS. Попри розроблення проекту з 2016 року, триває робота по створенню центрального підрозділу системи. Він буде відповідальним за видачу дозволу на в'їзд. Усвідомлюючи значний обсяг інформації у базі даних центрального підрозділу, працівниками буде здійснена наступна діяльність:

- ручна перевірка додатків, у разі виникнення збоїв автоматизованого процесу;
- аудит системи з контролем конфіденційних даних та її захисту;
- підтвердження правильності збереження даних;
- надання підтримки подорожуючим та інше [4].

Попри усі описані аспекти, планується спростити процес отримання дозволу на в'їзд для кожного іноземця з дозволених держав та заощаджувати час для отримання ETIAS.

Отже, впровадження новітніх систем, на прикладі ETIAS відповідає одразу двом викликам, які склалися, станом на 2021 рік. Так, навіть у первинному представленні ЄК 16.11.2016 року, планувалося зробити акцент саме на безпековому питанні у впровадженні відповідних змін до дозвільної системи виїзду та виїзду громадян третіх держав [5]. І усі подальші аспекти роботи eu-LISA, Frontex та Європолу підтверджують мету створення системи. Вплив ETIAS на громадян нашої держави буде особливо відчутним, адже режим безвізового відвідування територій країн-членів ЄС, який було надано Україні в якості заохочення до проведення ґрунтовних реформ, зазнає значних змін в наслідок введення даної системи.

Список використаних джерел:

1. Regulation (EU) 2018/1240 of the European Parliament and of the Council, 12 September 2018, establishing a European Travel Information and Authorisation System (ETIAS) URL:<https://eur-lex.europa.eu/legalcontent/EN/TXT/?uri=CELEX:32018R1240>(дата звернення: 05.11.2021 року).

2. Discover Frontex, the European Border and Coast Guard Agency URL:<https://www.etias.info/frontex-european-border-coast-guard-agency/> (дата звернення: 05.11.2021 року).

3. 18% of the world's population is eligible for ETIAS URL: <https://www.etias.info/world-population-eligible-for-etias/> (дата звернення: 05.11.2021 року).

4. ETIAS, what it means for travellers; what it means for Frontex URL:<https://frontex.europa.eu/future-of-border-control/etias/>(дата звернення: 05.11.2021 року).

5. Communication from the Commission to the European parliament and the Council «Stronger and Smarter Information Systems for Borders and Security» URL:https://ec.europa.eu/home-affairs/system/files/202009/communication_on_stronger_and_smart_borders_20160406_en.pdf(дата звернення: 05.11.2021 року).

Науковий керівник: Петришин О. О., к.ю.н., ст. дослідник, доцент кафедри права Європейського Союзу Національного юридичного університету ім. Ярослава Мудрого.

Мудраченко В. О.¹

ОСОБЛИВОСТІ ПРИПИНЕННЯ ТА ПРИЗУПИНЕННЯ ЧЛЕНСТВА ДЕРЖАВ В ЄВРОПЕЙСЬКОМУ СОЮЗІ

1 лютого 2020 р. Великобританія завершила процес Брексіту та вишла з Європейського Союзу [6; 7]. Ця унікальна подія актуалізує дослідження питань припинення та призупинення членства держав в Європейському Союзі, оскільки до цього часу ще не було випадків виходу держав з ЄС. Тому, в зв'язку з цим важливо проаналізувати правові та процедурні аспекти виходу держав з ЄС.

Варто зазначити, що правовою основою виходу держав із ЄС є норми Установчих документів ЄС, зокрема Договір про ЄС та Договір про функціонування ЄС, які юридично закріпили можливість виходу будь-якої держави з ЄС. При цьому, з урахуванням цього, найцікавішим виглядає той факт, що попередні редакції Установчих документів ЄС, не містили правових норм, які давали б можливість державі вийти з ЄС, що унеможливило юридично вихід держав з ЄС. De jure, була створена

¹ Студентка 4 курсу господарсько-правового факультету Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

така ситуація, якщо держава вступає в ЄС, то не мала нормативних основ добровільного виходу з нього.

Так, відмічаємо, що відповідно до ч. 1 ст. 50 Договору про ЄС будь-яка держава-член може вирішити вийти з Союзу згідно зі своїми конституційними вимогами. Аналізуючи це положення, можна стверджувати, що на сьогодні юридична можливість виходу з Європейського Союзу існує, проте, як ми зазначали раніше, що жодна держава цим правом не скористалася, окрім Великобританії. Хоча спроби виходу з Європейського Союзу вже були раніше. Так, наприклад, 23 лютого 1982 року на референдумі в Гренландії проголосувало 53% жителів про вихід з попередника Європейського Союзу (Європейського економічного співтовариства), який відбувся в 1985 році. Проте, з урахуванням того, що Гренландія залежна від Данії територія про вихід члена-держави не може бути й мови [1, с. 60]. Тому, рішення Гренландії не мало юридично обов'язкових наслідків.

Разом з тим, повертаючись безпосередньо до питання про добровільний вихід з Європейського Союзу, слід зазначити, що держава-член, яка вирішила вийти з Союзу, повідомляє про свій намір Європейську Раду. Відповідно до вказівок Європейської Ради, ЄС зобов'язаний провести переговори, а також укласти відповідну угоду з державою, яка бажає виходу з ЄС, в якій обґрунтовуються заходи стосовно її виключення з ЄС, з врахуванням її подальших відносин з ЄС, строки такого виходу. Дана угода повинна бути укладена згідно з вимогами частини 3 статті 218 Договору про функціонування ЄС. При цьому, вона повинна бути укладена від імені ЄС Європейською Радою кваліфікованою більшістю після отримання згоди Європейського Парламенту.

Разом з тим, відмічаємо, що договори про ЄС припиняють застосовуватись в даному питанні з дати набуття чинності угоди або з дати входження в силу договору про виведення зі складу ЄС, в іншому випадку, через 2 роки після повідомлення про вихід, якщо Європейська Рада, за погодженням з зацікавленою державою-членом, одноголосно не приймає рішення про продовження цього терміну. Член Європейської ради або Ради, що представляє виведення держави-члена не бере участь в обговореннях Європейської ради або Ради з виведення або в прийнятті рішень з цього приводу. Кваліфікована більшість голосів повинна бути визначена Договором про функціонування Європейського Союзу.

В свою чергу, якщо держава вийшла зі складу ЄС та в майбутньому просить про повернення, її запит підлягає загальній процедурі розгляду питання про вступ до ЄС на загальних підставах, тобто більш спрощеного шляху повернення для держав, які вийшли з Європейського Союзу немає [2, 12]. Тобто, фактично, якщо Великобританія забажає повернутися до ЄС, то вона повинна пройти загальну процедуру вступу до ЄС, як і держави, які не були раніше членами ЄС.

Таким чином, ми розглянули правові основи добровільного виходу з ЄС та дійшли висновку, що на сьогодні питання добровільного виходу держав з ЄС є достатньо чітко врегульованою.

Разом з тим, досить цікавою та відповідно актуальною на сьогодні є проблема можливості примусового виключення держави-члена з ЄС. Незважаючи, на всю свою прогресивність установчі документи ЄС не містять процедури примусового виключення держави-члена з ЄС, що на нашу думку є недоліком.

Так, зокрема, безпосередньо в Договорі про ЄС в статті 7 регламентується призупинення членства в ЄС. Призупинення членства розглядається як різновид відповідальності держави-члена за несумлінну поведінку в ЄС. Відповідно до статті 7 ДЄС за обґрунтованою пропозицією третини держав-членів, Європейського Парламенту або Європейської Комісії Рада, діючи більшістю у 4/5 її членів, після отримання згоди Європейського Парламенту, може встановити, що існує явний ризик тяжкого порушення державою-членом цінностей, зазначених в ст. 2 ДЄС. Проте, перш ніж прийняти таке рішення, Рада заслуховує відповідну державу-члена та може направити їй рекомендації, діючи відповідно до тієї ж процедури.

В свою чергу, Європейська Рада, діючи одностайно на пропозицію третини держав-членів або Комісії та після отримання згоди Європейського Парламенту, може встановити існування постійного та істотного порушення однією з держав-членів цінностей, зазначених у ст. 2, запропонувавши відповідній державі-члену подати свої пояснення (ч. 2 ст. 7 ДЄС) [3].

Разом з тим, у випадку прийняття рішення відповідно до ч. 2 ст. 7 ДЄС Рада може кваліфікованою більшістю вирішити призупинити певні права відповідної держави-члена, що впливають із застосування Договорів, включаючи право голосу представника уряду держави-члена у Раді. Вживаючи таких заходів, Рада враховує можливі наслід-

ки такого призупинення для прав та обов'язків фізичних і юридичних осіб.

Таким чином, остаточне рішення про призупинення членства ухвалюється Радою ЄС (кваліфікованою більшістю). Призупинення членства держави у ЄС передбачає також позбавлення право голосу представника уряду держави-члена у Раді. Вживаючи таких заходів, Рада враховує можливі наслідки такого призупинення для прав та обов'язків фізичних і юридичних осіб.

Проте, відмічаємо, що незважаючи на призупинення членства, у будь-якому разі ця держава-член повинна і надалі виконувати свої зобов'язання за Установчими Договорами. Наприклад, питання про призупинення членства держави піднімалося щодо Австрії. Так, зокрема, в 1999 році на парламентських виборах перемогу здобула ультраправа партія – «Партія свободи», лідер якої Й. Хайдер, що згодом став Прем'єр-міністром, пропагував політику ксенофобії (ворожого ставлення до іноземців). На несумісність такої політики зі ст. 7 ДЄС була звернена увага країни. Зазначені рекомендації були враховані, й у результаті Рада вирішила, що немає підстав застосовувати ст. 7. Показово, що згодом для боротьби з новим націоналізмом і ксенофобією на рівні ЄС було ухвалено рішення про відкриття в країні Європейської агенції з фундаментальних прав людини [4, с. 5]. Таким чином, враховуючи вищевикладене, необхідно констатувати, що призупинення членства в ЄС не тягне за собою наслідків повноцінного виключення держави-члена з ЄС.

Проте, в даному випадку не все так однозначно. Як приклад, можемо навести наступне: Юнкер попередив Угорщину про можливе виключення з ЄС: «Тому, хто вводить смертну кару, немає місця в Європейському союзі ... Країна повинна буде покинути ЄС, якщо прем'єр-міністр Віктор Орбан наполягатиме на своєму». Казус цієї ситуації полягає в тому, що до Угорщини може бути застосовано лише призупинення членства, але аж ніяк не виключення. Як ми вже зазначали раніше, введення смертної кари в Угорщині буде трактуватися як порушення цінностей, на яких тримається Європейський Союз. Тому, щоб не виникало таких казуїстичних ситуацій, вважаємо, що необхідно внести відповідні зміни до Договору про ЄС. Тому, на нашу думку, слід статтю 50 Договору про ЄС доповнити нормою, яка передбачала б примусове виключення держави-

члена з ЄС. Варіанти виключення можуть бути різними. На нашу думку, спочатку необхідно застосовувати процедуру призупинення членства та надати певний строк для усунення перепон, які перешкоджають державі бути членом Європейського Союзу. Якщо держава усуне недоліки за цей строк, то тоді призупинення членства припиняється і держава поновлює статус повноправного члена Європейського Союзу. Якщо держава не усунула перешкоди, проте намагалася це зробити, то їй може надаватися додатковий строк для їх усунення [5, с. 37].

Отже, ми дійшли висновку, що досвід Brexit наочно довів реальну застосовність процедури виходу, передбаченої ст. 50 ДЄС, однак не врегульована процедура примусового виключення держав з ЄС. Також постає питання про відповідність такої процедури загальним принципам міжнародного права.

Список використаних джерел

1. Тюшка А. Договір про Конституцію для Європи : генезис, юридична природа, політична цінність : монографія. Київ: К. І. С., 2007. 228 с.
2. Годованець В. Ф. Конституційне право України: Навч. посіб. Київ: МАУП, 2005. 360 с.
3. Договір про функціонування Європейського Союзу. URL: <http://eulaw.europa.eu/treaties/tfeu>. (дата звернення: 24.09.2021).
4. Трагнюк О. Я. Деякі питання конституційно-правового регулювання членства держав у Європейському Союзі. *Політичні і правові проблеми становлення і розвитку держави на пострадянському просторі : матеріали міжнар.наук.-практ.конф.*, м. Харків, 26 черв. 2009 р. Харків: НДІ держ.буд-вата місцевого самоврядування АПрН України, 2009. С. 3–10.
5. Право Європейського Союзу : підручник. за ред. В. І. Муравйова. Київ: Юрінком Інтер, 2011. 704 с.
6. Яковюк І. В. Brexit: причини і наслідки британського референдуму. *Європейська інтеграція в контексті сучасної геополітики : зб. наук. ст. за матеріалами наук. конф.* (м. Харків, 24 трав. 2016 р.). Харків, 2016. С. 25–29. 2.
7. Чевичалова Ж. В. Британська сецесія: черговий крок у непростих стосунках ЄС і Великої Британії. *Європейська інтеграція в контексті сучасної геополітики : зб. наук. ст. за матеріалами наук. конф.* (м. Харків, 24 трав. 2016 р.). Харків, 2016. С. 86–90.

Науковий керівник: Бойчук Д. С., к.ю.н. Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

ОСОБЛИВОСТІ ГРОМАДЯНСТВА ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

Інститут громадянства століттями був пов'язаний з державою, тому юридична наука і практика розглядає громадянство як сформований політико-правовий зв'язок фізичної особи та держави, що виражається в реалізації ними своїх прав та виконання обов'язків.

Всі відносини з приводу громадянства в сучасних державах регулюються конституціями цих держав і спеціальними законами, а також загальновищезначеними принципами і нормами міжнародного права. Сучасні процеси глобалізації світового простору, розширення інтеграційних утворень сприяють появі так званого «інтеграційного громадянства».

З 70-х років ХХ століття стало використовуватися тлумачення поняття європейського громадянства як форми співвідношення з новим Європейським Співтовариством, що вирішує не тільки економічні завдання, а й забезпечує дотримання політичних та соціальних прав. Найважливішим досягненням у формуванні концепції європейського громадянства стали перші вибори до Європейського Парламенту, що відбулися в червні 1979 року, оскільки всі громадяни ЄС були запрошені взяти участь у процесі прийняття рішень шляхом обрання їх представників. У 1985 році резолюцією Європарламенту були визначені права, що належать всім громадянам держав-членів ЄС, у тому числі право вільного пересування та право вибору місця проживання.

Отримання громадянства ЄС, без отримання національного громадянства будь-якої з країн, що знаходяться у складі ЄС неможливо, оскільки це питання вирішується на рівні внутрішньої політики держав-членів ЄС і регламентується Декларацією про громадянство держави-члена Євросоюзу. Держави зберігають за собою привілейовану прерогативу, яка полягає в односторонньому визначенні норм про набуття громадянства.

Таким чином, громадянство ЄС, будучи специфічним інститутом, являється похідним від громадянства держави-члена. Відповідно, не передбачено будь-якої особливої процедури придбання або втрати гро-

¹ Студент 6 курсу Інституту підготовки юридичних кадрів для Служби безпеки України Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

мадянства. Зміни громадянства держави-члена тягнуть за собою певні наслідки і для становища особи в рамках ЄС. Так, втрата громадянства країни тягне і втрату громадянства Союзу, якщо особа одночасно не набуває громадянства іншої держави-члена ЄС.

На сьогодні інститут громадянства Європейського Союзу можна охарактеризувати як «молодий» але стабільно функціонуючий. Це породжує дискусії щодо його змісту, але сформулювати певні висновки щодо його правової природи можна вже зараз.

По-перше, поняття «громадянство», яке закріплене в статті 3 Європейської конвенції про громадянство, не є тотожним поняттю «громадянство ЄС», оскільки громадянство передбачає правовий зв'язок між особою та державою, а Європейський Союз державою не являється.

По-друге, відповідно до статті 20 Договору про функціонування Європейського Союзу: «Кожен, хто має громадянство однієї з держав-членів, є громадянином Союзу. Громадянство Союзу є додатковим до національного громадянства не замінюючи його».

У Маастрихтському договорі вказівка на субсидіарний характер загальноєвропейського громадянства була відсутня. Вона з'явилася вже в Амстердамському договорі, який змінив та доповнив Договір про Європейський Союз, та закріплена в проекті Конституції, положення якої були відображені у Лісабонському договорі 2007 року. Значення даної норми є принциповим для розуміння змісту поняття «громадянство» та співвідношення союзного і національного громадянства.

Громадянство Союзу здебільшого передбачає гарантування прав у сфері правових відносин громадян та інститутів ЄС або надає можливість вільно пересуватися та перебувати на території ЄС особам, що мають громадянство держав-членів. Тому громадянство ЄС часто характеризують як нерозвинуту модель національного громадянства.

Слід відзначити, що при набутті громадянства Європейського Союзу особа може здійснювати свої права та виконувати свої обов'язки в повному обсязі як громадянин конкретної держави-члена Союзу. Разом з тим, набуття громадянства Союзу гарантує особі і набуття комплексу додаткових прав та свобод.

Акти первинного права ЄС до таких прав відносять:

- 1) право обирати та бути обраним до Європейського парламенту;
- 2) право обирати та бути обраним на місцевих виборах;

3) право особи на добре керування, що передбачає: право розгляду справи особи неупереджено, справедливо та протягом розумного строку; право особи на відшкодування будь-якої шкоди, спричиненої діяльністю інститутів чи їх службовими особами при виконанні своїх обов'язків; право звернення до інституцій Союзу однією з офіційних мов ЄС та право отримати відповідь тією самою мовою;

4) право доступу до документів органів та агенцій Союзу, виконаних у будь-якій формі;

5) право на звернення до Європейського омбудсмена;

6) право подання петиції до Європейського Парламенту;

7) право вільного пересування та перебування на території держав-членів;

8) право кожного громадянина Союзу на захист дипломатичних та консульських органів будь-якої держави-члена Союзу на території третьої країни, де немає представництва держави-члена, громадянином якої він є.

Існує проблема обсягу прав громадян Євросоюзу. Вона полягає в тому, що оскільки громадянство ЄС має доповнюючий характер, то громадяни ЄС на території різних держав-членів будуть мати різний обсяг прав відповідно до принципу субсидіарності. Щоб вирішити вказану проблему, необхідно або уніфікувати сферу національного законодавства держав-членів ЄС щодо прав, свобод і обов'язків людини і громадянина, або делегувати всі повноваження стосовно здійснення зазначених прав інститутам Союзу, що на сьогодні здається неможливим.

Отже, підсумовуючи, можна констатувати, що, безумовно, громадянство Європейського Союзу надає якісно нові права громадянам держав-членів, пов'язані з розширенням їх просторових можливостей. Але, не дивлячись на всі привілеї громадянства ЄС, можна відзначити пасивний характер ряду прав, що стосуються його статусу.

В межах обраного євроатлантичного та євроінтеграційного курсів нашої держави, в майбутньому і для громадян України стануть актуальними питання, пов'язані з громадянством ЄС. Однак, сьогодні Україна стоїть перед рядом викликів щодо належного гарантування та захисту прав своїх громадян, не забезпечення яких необхідним чином може стати серйозною перепорою не лише для нормального виконання своїх обов'язків як члена ЄС, але й на стадії вступу, адже інституції ЄС, сповідуючи цінності, закладені в установчих договорах, в першу чергу вимагають їх дотримання від кандидатів та держав-членів.

Список використаних джерел:

1. Андрусевич Н. І. Історія розвитку громадянства Європейського Союзу. *Держава і право*. 2001. Вип. 13. С. 493–497.
2. Гураль П. Ф., Панкевич О. З. Інституту конституційно-правового статусу особи у зарубіжних країнах. Ч. 1: Громадянство у зарубіжних країнах: Навч.-метод. матер. Львів : Львів. юрид. ін-т МВС України, 2005. 96 с.
3. Основи права Європейського Союзу : нормативні матеріали / М. В. Буроменський, Т. М. Анакіна, Т. В. Комарова та ін. ; за заг. ред. М. В. Буроменського. Харків : Право, 2015. 328 с.
4. Яковюк І. В. Громадянство ЄС: поняття і співвідношення з національним громадянством. *Проблеми законності*. 2010. № 107. С. 13–22.
5. Яковюк І. В. Громадянство Європейського Союзу: проблеми визначення. *Державне будівництво та місцеве самоврядування*. 2005. № 9. С. 82–88.

Науковий керівник: Петришин О. О., к.ю.н., ст. дослідник, доцент кафедри права Європейського Союзу Національного юридичного університету ім. Ярослава Мудрого.

Никончук Н. С.¹

ЄВРОІНТЕГРАЦІЯ ЯК ОДИН ІЗ ЧИННИКІВ РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ

Євроінтеграція передбачає суттєві внутрішні перетворення, забезпечує можливість переходу до більш високого рівня міжнародної співпраці. Необхідними умовами цього процесу є входження до європейської системи безпеки, радикальні перетворення на шляху демократичного розвитку, удосконалення політичної системи та сфери захисту прав людини, формування сучасної моделі менеджменту та ведення бізнесу, закріплення міжнародного образу країни як конкурентоспроможної та інвестиційно привабливої [1, с. 5].

Тому важливою умовою інтеграції в ЄС є наявність діючої ринкової економіки та спроможність витримати тиск конкуренції і ринкових сил у межах ЄС. Для цього необхідним є забезпечення макроекономічної стабільності, лібералізація торговельного режиму, належне правове за-

¹ 1. Студентка 4 курсу Інституту прокуратури та кримінальної юстиції Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

безпечення ринкової перебудови, запровадження та дотримання європейських стандартів у сфері конкуренції та державної підтримки виробників, створення сприятливого інвестиційного клімату, здійснення збалансованої експортно-імпоротної політики.

Аналіз сучасної ситуації у світі дозволяє дійти висновку, що інтеграція України в інтегрований європейський простір безпеки, долучення до побудови єдиної євроатлантичної спільноти є для нашої держави велінням часу й усвідомлюється як загальна стратегічна мета входження у світову політичну й економічну системи.

У 1994 році Україна, першою серед країн СНД, підписала Договір про партнерство і співробітництво з Європейським Союзом (набрав чинності у 1998 році), який став основним і водночас найважливішим елементом у політичних і економічних відносинах України та Європейського Союзу. І тільки у 2014 році було підписано Угоду про асоціацію з ЄС.

З економічної точки зору, для України євроінтеграція сприятиме: зростанню ефективності економіки; впровадженню технологічних модернізацій; підвищенню якості управління в бюджетній, банківській, фінансовій сферах; забезпеченню безперешкодного доступу до новітніх технологій, капіталу, інформації; створенню сприятливих умов для інвестицій; зростанню обсягів торгівлі на ринку ЄС; скороченню масштабів тіньових торгових операцій.

Також вона спрощує ведення бізнесу з європейськими компаніями, покращує умови торгівлі та інвестування, а це у свою чергу означає, що з'являться нові бізнес можливості для України. Варто зазначити, що сьогодні ЄС є найбільшим іноземним інвестором України.

Проаналізувавши чинники, які сповільнюють рух України до ЄС, можна виділити такі внутрішні проблеми: високий рівень корумпованості та економічної злочинності; відсутність порозуміння як між державними інституціями, так і між населенням щодо європейського вибору; дефіцит досвідчених фахівців; повільність у проведенні економічних реформ.

Нині світ вступив в епоху кардинальних соціально-економічних змін, зумовлених новітньою технологічною революцією, пов'язаною, як відомо, з низкою суттєвих технологічних інновацій, які, серед іншого, охоплюють: наносенсори та Інтернет наноречей (nanosensors and the Internet of nanothings), що забезпечують мініатюризацію під'єднання до мережі;

блокчейн-технології як революційні децентралізовані системи, що базуються на довірі (the blockchain) ; відкриті екосистеми штучного інтелекту (open AI ecosystem), які дозволяють перехід від штучного до «контекстуального» інтелекту. Центральну роль у групі цифрових технологій мають відігравати аналітика, побудована на великих базах даних (Big data analytics); штучний інтелект (Artificial intelligence) [2, с. 15; 4].

Усі ці технологічні інновації у свою чергу викликають глибокі і масштабні зміни характеру економічних відносин, переформатування самих їх основ.

Крім того, зміни у економічних відносинах викликані і пандемією COVID-19, яка завдавши істотного удару по багатьох секторах економіки країн світу, водночас створила безпрецедентні можливості розвитку для бізнесу у віртуальному цифровому середовищі, що значно пришвидшило формування нової «малоконтактної економіки» («low touch economy») [3].

Глобальна тенденція «low touch economy» стає визначальним структуро-перетворюючим чинником розвитку, що, на мою думку, істотно не послабшає після завершення нинішньої пандемії. Тому для стабільного економічного розвитку України в умовах «економіки мінімального контакту» та з метою антикризового управління підприємствами з'явилася очевидна необхідність появи нових орієнтирів і нових інноваційних методів та технологій управління підприємствами для більш швидкого продажу товарів та послуг, віддаленої роботи персоналу та спілкування із клієнтами.

Євроінтеграція для України є важливим кроком, який сприяє зростанню рівня її економіки та підвищенню добробуту населення, проте для досягнення ефективної економічної взаємодії «Україна – ЄС», необхідно враховувати ті фактори, які є викликами сьогодення, та які мають бути ретельно враховані в Угоді про асоціацію України з ЄС [5]. Адже подальший євроінтеграційний процес передбачає проведення глибоких соціально-економічних реформ та радикальних інституційних перетворень в Україні.

Список використаної літератури:

1. Європейський проект та Україна : монографія / А. В. Єрмолаєв, Б. О. Парохонський, Г. М. Яворська, О. О. Резнікова та ін.; Київ : НІСД, 2012. 192 с.;

2. Секторальна інтеграція України до ЄС: передумови, перспективи, виклики» здійснено за сприяння Представництва Фонду Конрада Аденауера в Україні . Київ: Центр Разумкова, 2020. 100 с.

3. The New Low Touch Economy. How to navigate the world after COVID-19: Report. Board of Innovation, 2020, <https://info.boardofinnovation.com/hubfs/Innovate%20low%20touch%20economy.pdf>

4. Яковюк І. В. Економічна функція держави і роль Європейського Союзу в її реалізації. *Право та інновації : науково-практичний журнал*. Харків : Право, 2014. №4 (8). С. 105–115.

5. Яковюк І. В., Туренко А. Ю. Економічна безпека України як передумова забезпечення її суверенітету. *Проблеми законності*. 2021. № 154. С. 8–36.

Науковий керівник: Іванов А., к.ю.н., асист., кафедра права Європейського Союзу

Олійник О. Д.¹

ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ПАРЛАМЕНТ У СИСТЕМІ ІНСТИТУТІВ ЄС

Європейський парламент став найбільшою у світі демократично обраною парламентською палатою, що значно збільшилася з моменту перших прямих виборів 1979 року, об'єднавши представників політичних партій з усього континенту. Він являє собою великий форум для політичних дебатів та прийняття рішень на рівні ЄС [7; 8]. Члени Європейського парламенту обираються прямим голосуванням у всіх державах-членах, щоб представляти інтереси людей щодо законотворчої діяльності ЄС та забезпечувати демократичну роботу інших інституцій ЄС. Депутати Європарламенту контролюють роботу інститутів ЄС, зокрема, Європейської комісії, яка є виконавчим органом Європейського Союзу [1].

Лісабонський договір визначає роль національних парламентів у Європейському Союзі. Вони можуть, наприклад, ретельно вивчати проекти законів ЄС, щоб переконатися, що вони дотримуються принципу субсидіарності, брати участь у перегляді договорів ЄС або бра-

¹ Курсант 4 курсу Інституту підготовки юридичних кадрів для Служби безпеки України Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

ти участь в оцінці політики ЄС у сфері свободи, безпеки та правосуддя. Європейський парламент активно підтримує дві основні мережі, які сприяють співпраці між парламентами. Міжпарламентський обмін інформацією ЄС (ІРЕХ) дозволяє парламентам «держав-членів» Європейського Союзу обмінюватись документами для ефективної співпраці. Європейський центр парламентських досліджень та документації (ЕСРРД) діє як канал для інформаційних запитів, коли парламент хоче дізнатися більше про практику та політику в інших країнах ЄС.

Також Лісабонський договір, як важливий акт для формуванні інститутів ЄС, поширив всю законодавчу владу Парламенту на більш ніж 40 нових сфер, включаючи сільське господарство, енергетичну безпеку, імміграцію, правосуддя та фонди ЄС, і поставив його нарівні з Радою, яка представляє уряди країн-членів [2]. Парламент також отримав право затверджувати весь бюджет ЄС разом із Радою. Депутатам Європарламенту було надано право скасовувати міжнародні угоди, і вони, не вагаючись, використали це, щоб зупинити спірну торгову угоду про боротьбу з контрафактною продукцією (АСТА). Також, депутати Європарламенту можуть виконувати різні ролі та приєднуватися до формальних чи неформальних угруповань у парламенті, які впливають на його роботу. Наприклад, Голова постерігає за роботою Парламенту та органів, що входять до його складу, а також за обговореннями на пленарних засіданнях та забезпечує дотримання Регламенту Парламенту; комітети складають, змінюють та приймають законодавчі пропозиції та звіти з власної ініціативи. Вони розглядають пропозиції Комісії та Ради і, за необхідності, складають звіти для подання пленарних зборів.

Делегації Європейського парламенту – це офіційні групи депутатів, які підтримують та поглиблюють відносини з парламентами країн, що не входять до ЄС, з регіонами та організаціями. Таким чином, делегації є основною сполучною ланкою парламенту з іншими законодавчими органами в країні і за кордоном. Працюючи у співпраці з комітетами парламенту та депутатами Європарламенту, які підтримують демократію та права людини за межами ЄС, делегації посилюють позиції Європейського парламенту. Здійснюючи парламентську дипломатію через регулярні дискусії, делегації також просувають ЄС загалом і заохочують своїх партнерів відстоювати цінності та інтереси ЄС. Є кілька типів делегацій: в офіційних міжпарламентських комітетах, у багато-

сторонніх парламентських асамблеях та у зв'язках з іншою країною чи групою країн.

За багато років існування Європейський парламент сформував репутацію відданого «спонсора» основних прав людини і демократії. Його діяльність є ключовим елементом підтримки реалізації положень, сформульованих у Загальній декларації прав людини (ч. 3 ст. 21): «Воля народу має бути основою влади уряду» [3]. Депутати Європарламенту захищають демократичні системи у всьому світі. Деякі з них виїжджали у інші віддалені країни, щоб спостерігати за виборами, виступати посередником у конфліктах та підтримувати молоді парламенти [4].

З роками та з змінами в Договорах, Парламент набув суттєвих законодавчих та бюджетних повноважень, які дозволяють йому разом з представниками урядів держав-членів у Раді визначати напрями, в яких будуть рухатися європейські проекти. Європейський Парламент прагне просувати демократію та права людини не тільки в Європі, а й у всьому світі. Якщо у перші два місяці 2021 р. функціонування Європейського парламенту визначалося умовами пандемії COVID-19, то у березні та квітні акценти обговорення цієї теми змістилися з конкретних проблем (наприклад, закупівель вакцин, забезпечення вакцинації громадян) до розробки загальноєвропейських програм дій на майбутнє. В іншому ж парламент працював як завжди – обговорювалися проекти можливих законів, приймалися спільні платформи для майбутніх переговорів із Радою, складалися звернення до Європейської комісії із пропозиціями розробити нові нормативи. Було прийнято нові семирічні бюджети для поточних загальноєвропейських програм. Важливою подією було підписання Угоди про торгівлю та співробітництво між ЄС Великобританією. Також однією з центральних подій було прийняття Європарламентом трьох регламентів, які реформують систему власних коштів ЄС та визначають нових джерел доходів [5, с. 5].

Європарламент протягом усього свого існування боровся за розширення повноважень, в результаті чого перетворився на інститут, наділений значними законодавчими, контрольними та бюджетними повноваженнями. Члени Європарламенту також виявили винахідливість у розробці нових практик, які згодом знайшли відображення у договорах. Політичні групи та комітети протягом десятиліть виробляли свої власні «способи ведення справ», а нові депутати Європарламенту швидко адаптуються до «закріплених» норм [6, с. 31].

Список використаної літератури:

1. About Parliament. *European Parliament*. : веб-сайт. URL: <https://www.europarl.europa.eu/about-parliament/en> (дата звернення: 03.11.2021).
2. Treaty of Lisbon Amending the Treaty on European Union and the Treaty Establishing the European Community (2007/C306/01). *Official Journal of the European Union*. 2007. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/en/TXT/?uri=CELEX%3A12007L%2FTXT> (дата звернення: 03.11.2021).
3. Загальна декларація прав людини : прийнята і проголошена резолюцією 217 А (III) Генеральної Асамблеї ООН від 10 грудня 1948 р. *База даних «Законодавство України»*. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015#Text (дата звернення: 22.11.2021).
4. Democracy and human rights. *European Parliament*. : веб-сайт. URL: <https://www.europarl.europa.eu/about-parliament/en> (дата звернення: 22.11.2021).
5. Погорельська С. Європейський Парламент (березень-квітень 2021). *Європейський союз: факти та коментарі*. 2021. №104. С. 5–8.
6. Servent A. R. *The European Parliament*. Macmillan International Higher Education, 2017. 357 с.
7. Яковюк І. В. Європейський Парламент: динаміка правового статусу. *Державне будівництво та місцеве самоврядування : збірник наукових праць*. Харків : Право, 2014. №27. С. 62–76.
8. Яковюк І. В. Про особливості прояву принципу поділу влади в інституційній системі Європейського Союзу: постановка питання. *Державне будівництво та місцеве самоврядування : збірник наукових праць*. Харків : Право, 2003. №5. С. 17–27.

Науковий керівник: Бойчук Д. С., к.ю.н., старший викладач кафедри права Європейського Союзу Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого.

Онопко М. О.¹

ДО ПИТАННЯ ЩОДО ПРАВОВОЇ ПРИРОДИ ЄС

Інтеграційні процеси, що розпочалися у 50-х роках ХХ століття пройшли декілька етапів свого вираження. У 1952 головною ціллю перших шести держав було в першу чергу недопущення третьої війни, з метою чого було встановлено чіткий контроль за видобутком сталі – основного

¹ Студентка 4 курсу Інституту прокуратури та кримінальної юстиції Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

ресурсу для виробництва танків та зброї, а також вугілля – основним паливом з часу промислової революції. У 1958 році, зі створенням Євroatому, держави вже переслідували науково-економічні цілі використання атомної енергії у промислових колах. А вже 1992 року із підписанням Маастрихтського договору було засновано принципову нове для міжнародної спільноти утворення – Європейський Союз. Саме по собі створення ЄС не викликало значного резонансу, адже фактично відбулася уніфікація колишніх інституцій під егідою нового утворення, однак особливо актуальним питання політико-правової природи ЄС постало після прийняття Лісабонського договору. Він офіційно закріпив існування Європейського Союзу, наділив його міжнародною правосуб'єктністю, унікальною компетенцією, яка чітко не підпадає під ознаки жодного міждержавного утворення і при цьому постійно розширюється за рахунок нових держав-членів.

У науковій літературі склалося багато концепцій щодо розуміння правової природи ЄС, адже він характеризується ознаками, притаманними і федеративній державі, і конфедерації, і міжнародно-правовій організації, і навіть імперії, але разом з тим не є жодною з цих категорій у чистому вигляді, у тому числі через неврегульованість цього питання в установчих та міжнародних договорах [6; 7; 8; 9]. Наблизитися до розуміння правової природи ЄС пропонується шляхом порівняння його властивостей з відомими ознаками федерацій (конфедерацій), міжнародних організацій чи об'єднання особливого роду (*sui generis*).

Історично найпершою є теорія про федеративну (державницьку, «конституційну») природу ЄС, адже ще в плані Р. Шумана, з якого почався реальний процес створення європейського об'єднання, кінцевою метою визнавалося створення «Європейської федерації» [1, с. 39]. Так, навіть у проекті договору про Європейський Союз 2004 року закріплювалося прагнення розбудови ЄС за федеративною моделлю, однак було виключено на вимогу уряду Великої Британії [2, с. 145]. На користь такого підходу свідчить наднаціональний характер інститутів ЄС; конституційна природа установчих договорів об'єднання; фактична організація співпраці між інститутами співтовариств і національними урядами на федеративних засадах. Варто зазначити, що серед західних науковців існує точка зору, що ЄС є наднаціональною федерацією [3, с. 155]. Однак,

ЄС не можна визнати федерацією, адже він не має своєї власної території, крім умовно визначеної в договорах задля їх застосування; не має власне громадян; джерелом влади в ЄС є не народи, а уряди держав-членів, які на свій розсуд делегують інститутам Союзу право здійснення певних суверенних прав і повноважень. Водночас, ЄС не можна визнати конфедерацією, адже він не є тимчасовим утворенням, він функціонує, спираючись на законодавчі та судові органи, наділені реальними, а не координаційними і консультативними, як у конфедерації, повноваженнями має власну повноцінну правову, валютну та фінансову системи, що не характерно для конфедерації.

Сутність міжнародно-правової концепції полягає у тому, що ЄС отожднюється з міжнародно-правовою організацією. Особливо активно цю теорію відстоюють британські вчені, які називають ЄС міжнародною організацією «нового типу» [4, с. 36; 7]. Дійсно, ЄС схожий за правовою природою на міжнародно-правову організацію. Основою його існування виступають міжнародні (установчі) договори, цілі і завдання співпадають з багатьма міжнародними організаціями, має власні органи управління. Однак найсуттєвішою відмінністю є право ЄС створювати наднаціональні норми. Жодна міжнародно-правова організація не має такого права. Також процедура підготовки актів, що діє в ЄС і полягає в розробці комісією ЄС проектів нормативно-правових актів для подання їх до Ради Євросоюзу для подальшого ухвалення, не використовується в міжнародних організаціях

Найбільш прийнятною на мій погляд є теорія особливого характеру ЄС (організації *sui generis*). Прибічники даної концепції зазвичай посиляються на такий аргумент, як передача державами-членами частини своїх ключових повноважень у сфері нормотворчості інститутам ЄС, що створило передумови для визнання примату норм права Євросоюзу відносно норм внутрішнього права держав-членів [5, с. 136].

Таким чином, у зарубіжній і вітчизняній юридичній науці панують три основні підходи стосовно визначення правової природи Європейського Союзу: концепції розгляду ЄС як федерації, міжнародної регіональної організації та об'єднання особливого характеру (*sui generis*) з автономним правопорядком. Ретельний аналіз вказаних концепцій надає підстав визнати, що хоча кожна з них містить окремі риси, які характеризують правову природу Європейського Союзу, в цілому жоден з вказаних під-

ходів не розкриває повністю специфічний характер даного інтеграційного об'єднання.

Європейський Союз – це складне і унікальне міждержавне об'єднання інтеграційного типу, яке, зберігаючи окремі риси міжнародної організації, федеративної держави та конфедерації, конститується державами-членами ЄС як наднаціональна організація влади. Разом з тим слід зазначити, що на сучасному етапі питання про правову природу Європейського Союзу не може бути вирішене остаточно, оскільки дане інтеграційне об'єднання перебуває в процесі розвитку.

Список використаних джерел:

1. Кашкин С. На пути к европейской конституции : Европейский конвент и перспективы разработки Конституционного договора (Конституции) Европейского Союза. *Конституционное право: Восточноевропейское обозрение*. 2003. №1 (42). С. 38–41.
2. Тюшка А. Договір про Конституцію для Європи: генезис, юридична природа, політична цінність: монографія. Київ: К. І. С., 2007. 228 с.
3. Bogdandy Armin Von The European Union as a Supranational Federation: a Conceptual Attempt in the Light of the Amsterdam Treaty. *Columbia Journal of European Law*, 2006. P. 127–159
4. Капустин А. Я. Европейский Союз: интеграция и право : монография. Москва : РУДН, 2000. 436 с.
5. Микієвич М. М. Інституційне право Європейського Союзу у сфері зовнішньої політики та безпеки: монографія. Львів : Видавничий центр ЛНУ ім. Івана Франка, 2005. 415 с.
6. Яковюк І. В. Теоретичні основи європейської інтеграції. *Теорія і практика правознавства : електронне видання*. 2014. Вип. 2 (6). URL : http://nauka.jur-academy.kharkov.ua/download/el_zbirnik/2.2014/42.1.pdf.
7. Яковюк І. В. Європейський Союз крізь призму міжнародної організації. *Державне будівництво та місцеве самоврядування : збірник наукових праць*. Харків : Право, 2008. №15. С. 58–67.
8. Яковюк І. Імперська модель як основа організації влади в Європейському Союзі: загальнотеоретичний аналіз. *Вісник Академії правових наук України*. 2010. №4. С. 33–47.
9. Яковюк І. В. Конфедералізм у теорії та практиці європейської інтеграції. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Юрид. науки»*. 2014. Вип. 4. Т. 2. С. 335–340.

Науковий керівник: Асірян С. Р., к.ю.н., асистент кафедри право Європейського Союзу Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого.

ІСТОРІЯ ВЗАЄМВІДНОСИН УКРАЇНИ З ЄВРОПЕЙСЬКИМ СОЮЗОМ

У 2021 р. Україна святкувала своє 30-ти річчя з дня проголошення її незалежності. За цей період, починаючи з 1991 р., наша країна підтримує діалог з західним унікальним міждержавним утворенням – Європейським Союзом (далі – ЄС). Протягом 30 років будуються відносини щодо подальшого розвитку України і приєднання до економічного та політичного союзу.

Першим кроком назустріч з боку європейської спільноти часто називають одностороннє визнання незалежності Міністром закордонних справ Нідерландів як представником головуючої країни в межах Ради Європейського Союзу того часу [5]. Намір розбудови взаємних відносин між західними партнерами та нашою державою був проголошений у постанові Верховної ради України «Про основні напрями зовнішньої політики України» від 02.06.1993 р. № 3360-ХІІ.

Планувалося, що розбудова стосунків з західноєвропейськими державами створить умови для відновлення давніх політичних, економічних та культурних, зв'язків України з європейською системою та прискорить демократизацію усіх суспільних відносин [4].

Забезпечення відповідного політичного діалогу між сторонами стало можливе з прийняттям Угоди про партнерство та співробітництво (далі – УПС) від 16.06.1994 року. У її рамках було визначено нові пріоритетні сфери співпраці. До них увійшли: юстиція та внутрішні справи; торгівля; наближення законодавства України до законодавства ЄС; охорона зовнішнього навколишнього середовища; співпраця у сфері науки, технологій та космосу [2].

Процес реалізації стратегічного курсу був призупиненим до 1998 року через набуття чинності УПС 01.03.1998 р., у який було видано указ Президента України «Про затвердження Стратегії інтеграції України до Європейського Союзу» від 11.06.1998 р. № 615/98. Ще однією причиною такої довготривалої паузи були проблеми з національним законодав-

¹ Студент 2 курсу другого (магістерського) рівня освіти Інституту підготовки юридичних кадрів для Служби безпеки України Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

ством, яке ще не могло самостійного відродитися після стількох років позиції СРСР.

У подальшому, Програма інтеграції України до ЄС (далі – Програма 2000 р.), прийнята 14.09.2000 р., стала головним інструментом загальної стратегії наближення української держави до Євросоюзу. Вона також стала основою для розроблення програм у інших сферах, так як у преамбулі до Програми 2000 року прямо зазначалося розроблені усіх стратегічних документів на її аспектах. Відбулося проголошення європейської інтеграції та сформовані короткострокові (2000–2001 рр.), середньострокові (2002–2003 рр.) та довгострокові (2004–2007 рр.) пріоритети.

Чималий позитивний вплив на політичні відносини України з ЄС відбувся внаслідок появи «групи друзів України», відбулася переоцінка відповідальними інституціями та державами-членами європейського об'єднання. Проте, продуктивний прорив у співробітництві між сторонами відбувся з президентськими (у 2004 р.) та парламентськими (у 2006 р.) виборами [5]. Між останніми двома подіями, у лютому 2005 р. було ухвалено Кабінетом Міністрів України та Радою з питань співробітництва між Україною і ЄС План дій «Україна – Європейський Союз». Європейська політика сусідства, який мав допомогти реалізувати положення УПС та сприяти підтримці мети нашої держави щодо інтеграції до Європейського співтовариства [3].

У березні 2007 р. сторони розпочали переговорний процес щодо укладення нової угоди між Україною та ЄС у зв'язку з 10-річним терміном дії УПС [2]. Під час Паризького саміту нашої держави та Євросоюзу 09.09.2008 р. була досягнена згода на укладення майбутньої угоди у вигляді: «Угоди про асоціацію», яка б побудувала сполучення між сторонами на основі політичної асоціації та економічної інтеграції. Таким чином, був розроблений Порядок денний асоціації України – ЄС (далі – ПДА) для підготовки та сприяння імплементації Угоди про асоціацію від 23.11.2009 р. На відміну від Плану дій Україна – ЄС, ПДА є гнучким інструментом, який оновлюватиметься на щорічній основі відповідно до потреб сторін та обставин. За рахунок документу було також окреслено положення щодо участі Євросоюзу у процесах реформування України, для більш ефективного виконання УПС.

У 2001 р. під час 15-го Саміту Україна – ЄС у Києві завершилися переговори щодо Угоди про асоціацію. Текст майбутньої Угоди був попередньо підписаний сторонами 30.03.2012 р.

Революція гідності, спричинена відмовою вищого керівництва держави у листопаді 2013 року підписати документ, який розроблювався досить значний час, попри чималу ціну життя та здоров'я громадян України завершилася прийняттям постанови Верховної Ради України «Про підтвердження курсу України на інтеграцію до Європейського Союзу та першочергові заходи у цьому напрямі» від 13.03.2014 р. № 874-VII. Підписання Угоди відбувалося у два етапи: політичний та економічний. Перший з них був підписаний 21.03.2014 року, а другий 27.06.2014 р. [5].

Одночасна ратифікація Верховною Радою України та Європейського Парламенту Угоду про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони (далі – Угода) 16.09.2014 р. ввела в дію норми, прописані у Угоді [1]. Повним чином стратегічний документ набув чинності 01.09.2017 р. та закріпив перехід відносин між Україною та ЄС від партнерства та співробітництва до політичної асоціації та економічної інтеграції.

Наразі відбувається поступове приведення українського законодавства до норм ЄС та, відповідно до Офіційного звіту про виконання Угоди про асоціацію між Україною та ЄС за 2015–2020 рр., констатовано впровадження 54% зобов'язань, взятих на себе українською стороною. У подальшому планується нарощувати можливості, спираючись на джерела права, які є загальновизнаними в Євросоюзі.

Список використаних джерел:

1. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони в редакції від 30.11.2015 року, ратифікована Законом України № 1678-VII від 16.09.2014 року URL:https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011#Text.

2. План дій «Україна – Європейський Союз» схвалений Кабінетом Міністрів України від 12.02.2005 року та Радою з питань співробітництва між Україною і ЄС від 21.02.2005 року № 994_693 URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_693#Text.

3. Угода про партнерство і співробітництво між Україною і Європейськими Співтовариствами та їх державами-членами ратифікована 10.11.1994 року №998_012 URL:https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/998_012/ed19940614#Text.

4. Постанова Верховної Ради України «Про основні напрями зовнішньої політики України» від 02.07.1993 року № 3360-XII URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3360-12/ed19930702#Text>.

5. Історія становлення відносин Україна – ЄС URL:<https://minjust.gov.ua/m/istoriya-stanovlennya-vidnosin-ukraina-es>.

6. Аналітичний огляд проекту Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом і його державами-членами, з другої сторони / висновок підготували М. В. Буроменський [та ін.]. *Державне будівництво та місцеве самоврядування : збірник наукових праць*. Харків, 2013. Вип. 26. С. 294–304.

7. Яковюк І. В. Конституційно-правовий розвиток України в контексті інтеграційних процесів у Європі. *Україна в 2010 році: щорічні оцінки суспільно-політичного та соціально-економічного розвитку : монографія*. Київ : НІСД, 2010. С. 94–110.

Науковий керівник: Петришин О. О., к.ю.н., ст. дослідник, доцент кафедри права Європейського Союзу Національного юридичного університету ім. Ярослава Мудрого.

Пержук В. О.¹

ПРАВОВИЙ СТАТУС ЄВРОПЕЙСЬКОГО ОМБУДСМАНА

На сьогодні більшість країн світ є демократичними державами. Важливим елементом демократичного політичного режиму є інститут омбудсмана, який існує у більшості держав, хоча вони і відрізняються за рівнем розвитку демократичних інститутів. Експерти, що вивчали індекс демократії, розмістили Україну в четвертому десятку рейтингу. Хоч Європейський Союз не є державою, але ряд інститутів, які властиві національним державам, він все ж має.

Після того, як набув чинності Лісабонський договір, розпочався якісно новий етап розвитку Європейського Союзу як політичного утворення. Цим договором внесено багато важливих змін у механізм функціонування ЄС. Так, ЄС набув міжнародної правосуб'єктності, змінився механізм ухвалення рішень та запроваджено нововведення в інституційній сфері. Норми Лісабонського договору містять положення, спрямовані на подолання дефіциту демократії. Важливу роль в цьому процесі відіграє Європейський омбудсман.

¹ Студент 4 курсу 5 групи Інституту прокуратури та кримінальної юстиції Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

Вивченням цього питання в своїх дослідженнях займалися автори як Гречаний В. А., Книш С. В. та ін. Проте їх дослідження були спрямовані в більшій мірі на вивчення ролі Європейського Уповноваженого. Як правовий інститут це явище у своїй роботі ґрунтовно дослідив Косінов С. А.

В рамках викладу матеріалу важливо з'ясувати яким чином даний інститут функціонує і виконує свої повноваження. Для початку слід посприяти на преамбулу Рішення Європейського парламенту від 9 березня 1994 р., яке має назву «Про правила та загальні умови, котрі регулюють здійснення обов'язків омбудсмана», де зазначаються принципи і цілі діяльності Європейського омбудсмана.

Доречно одразу ж вказати, що він не розглядає скарги на національні, регіональні чи місцеві органи влади в державах, хоч вони певним чином стосуються ЄС, діяльність національних судів або Омбудсмена або ж скарги на підприємства чи приватних осіб.

Європейський омбудсман обирається Європейським парламентом на п'ятирічний строк. Він може отримувати від кожного громадянина Союзу або від кожної фізичної або юридичної особи, що проживає або має свою юридичну адресу в державі-члені, заяви про випадки порушення порядку функціонування в діяльності інститутів, органів або агенцій ЄС, за виключенням Суду Європейського Союзу при здійсненні ним своїх юрисдикційних функцій. Після розгляду даних заяв – скарг Омбудсман готує відповідні доповіді. Також він уповноважений проводити розслідування, в ситуаціях коли ця справа не перебуває на розгляді Суду, і на підставі цих розслідувань звертатись до відповідних установ ЄС для отримання висновку з конкретного питання у тримісячний строк. Варто також зазначити, що Європейський омбудсман здійснює свої повноваження незалежно від будь-яких установ ЄС, щорічно звітує перед парламентом. У випадку якщо особа не відповідає вимогам посади, то Суд за клопотанням Європарламенту оголошує про відставку омбудсмана.

Щоб з впевненістю говорити про ефективність існування, а особливості діяльності певного органу, необхідно звернути увагу на практичну сторону його функціонування. Для цього аналізуємо практику виконання рішень Європейського Омбудсмана, що міститься у його річних звітах, яка містить високі показники. Так, за останні кілька років відсоток виконаних рішень стабільно становить 85% за рік, при чому деякі інституції ЄС виконують всі без виключення рішення Уповноваженого, які по

своїй суті мають лише рекомендаційний характер. Наприклад, у 2018 р. до Європейського Омбудсмана надіслали дві скарги на діяльність Комісії в контексті незаконного призначення Генерального Секретаря. Омбудсмен ЄС провів розслідування, в ході якого виявлено чотири випадки порушення порядку прийняття рішень, в тому числі і стосовно призначення на посаду Секретаря Комісії.

Тому можна прийти до логічного висновку, що попри рекомендаційний характер рішень, та відносно невелике коло повноважень, Європейський Омбудсман на сьогодні є важливою ланкою у діяльності ЄС, до якого прислуховуються і з рішенням якого рахуються. Особисто я вважаю, що навіть будучи громадянином держави – члена ЄС, відчутти на собі всю ефективність діяльності омбудсмана ЄС не вдасться. Але це тільки на перший погляд, так як багато аспектів його діяльності носять запобіжний характер, тобто проблема вирішується до того моменту, як вона встигне стати відчутною для пересічного громадянина ЄС. Але попри такі позитивні тенденції, не варто забувати про те, що інститут Європейського Омбудсмана порівняно новий, і актуальною проблемою є питання доцільності розширення повноважень, в контексті того щоб рішення мали обов'язковий характер і була можливість розглядати справи, які вже перебувають у провадженні Суду.

Тому, на сьогодні, актуальним є питання розширення повноважень Омбудсмана ЄС, який зарекомендував себе як авторитетний та дієвий орган в системі ЄС, що дозволить утверджувати статус ЄС, як союзу, де панує принцип верховенства права, поваги до прав і свобод та існує система стримувань і противаг, що в сукупності дає змогу говорити про Європейський Союз як демократичне утворення.

Список використаної літератури:

1. Яковюк І. В. Про особливості прояву принципу поділу влади в інституційній системі Європейського Союзу: постановка питання. *Державне будівництво та місцеве самоврядування* : збірник наукових праць. Харків : Право, 2003. №5. С. 17–27.
2. Яковюк І. В. Європейський Парламент: динаміка правового статусу. *Державне будівництво та місцеве самоврядування* : збірник наукових праць. Харків : Право, 2014. №27. С. 62–76.

Науковий керівник: Яковюк І. В., д.ю.н., професор, Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

ІНТЕГРАЦІЯ УКРАЇНИ ДО ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

Країни всього світу розвиваються в різних напрямках. Останнім часом розвиток спрямований на активізацію інтеграційних процесів, зокрема в Європі. Незалежно від того, входить країна до складу інтеграційних об'єднань чи ні, вона все одно відчуває їх вплив. Національним та геополітичним пріоритетом політики України залишається її розвиток як незалежної держави.

Істотний внесок у вивчення проблематики інтеграції України до ЄС внесли вітчизняні дослідники, серед яких варто виокремити роботи: Лікарчук Д. С., Степаненко В. О., Шинкар В. В., Чепульченко Т. О., Степаненко Н. О., В. Андрійчук, М. Карлін, А. Киридон, В. Копійка, В. Муравйов, В. Трюхан.

Європейська інтеграція, задекларована як стратегічний напрям розвитку України є не лише зовнішньоекономічним вектором, а й орієнтиром цінностей для всього українського суспільства.

Міністр закордонних справ України Кулеба Д. І. наголошує на тому, що головна мета України – повноправне членство в ЄС. Це є домашнє завдання, яке потрібно виконати, а сам клімат в Євросоюзі зазнає серйозних змін. Брюссель намагається відчутти напрям вітру змін. Але європейський проект, у підсумку, стане лише сильнішим – і ми готові бути частиною його сили та успіху [4].

Лікарчук Д. С. зазначає, що сучасна Україна – це європейська держава, яка прагне до того, щоб зайняти відповідне її потенціалу місце в європейській і світовій політиці, проте існує багато питань, які становлять спільний інтерес та вимагають, як мінімум, взаємодії, якщо не активної співпраці з Україною: економіка, зовнішня безпека, наука та освіта [2, с. 47].

На думку Шинкар В. А., сьогоднішні умови не є сприятливими для реалізації євроінтеграційних прагнень України. Просуванню нашої країни в напрямі ЄС заважають як зовнішні, так і внутрішні чинники.

¹ Студент 4 курсу слідчо-криміналістичного інституту Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

Зовнішні пов'язані з тим, що сучасний стан Європейського Союзу можна охарактеризувати як серйозну кризу кількісного та якісного зростання спільноти. Економічна криза в Європі перестала бути проблемою окремих «периферійних» країн еврозони. Із суто економічної вона дедалі більше перетворюється на політичну і стає новим випробуванням для Євросоюзу. Внутрішні чинники виражаються у браку кадрового і фінансового забезпечення та відсутності реально координуючого органу у сфері європейської інтеграції. Загальновизнаною є думка, що українська влада не готова жити та управляти країною за європейськими нормами і стандартами [1].

Слушно зазначає Степаненко Н. О., який говорить, що головними факторами, що перешкождали та й сьогодні стримують швидкий вступ України до ЄС, є: величезний розрив у рівнях економічного розвитку України і європейських країн; все ще незадовільні абсолютні обсяги взаємної торгівлі; значна відмінність рівня життя населення; невідповідність правових систем [3, с.64].

Досягнення стратегічної мети держави щодо набуття Україною статусу асоційованого та у перспективі повноправного члена Європейського Союзу потребує формування відповідних внутрішніх передумов шляхом проведення системних реформ соціально-економічної системи, розвитку громадянського суспільства, зміцнення демократичних інституцій, пошуку найбільш ефективної моделі забезпечення національної безпеки, розвитку нашої держави як незалежної та суверенної [5, с.164].

Багато вітчизняних науковців та експертів вказують на цілий ряд чинників, які утруднюють, гальмують процес адаптації законодавства України до норм права ЄС. З цього приводу Ю. С. Шемшученко зазначає: «Адаптація систем національного і європейського права не може здійснюватись механічно. По-перше, продовжує діяти принцип державного суверенітету кожної країни. По-друге, ці країни мають багато особливостей, які вони оберігають і не хотіли б втратити в ході інтеграційних процесів. По-третє, ще не вироблено універсальних організаційних механізмів адаптації відповідних правових систем. По-четверте, мають місце суттєві недоліки в теоретичному вирішенні відповідних проблем, що стримує і їх практичне вирішення» [6].

Можемо стверджувати, що сьогодні зовнішня політика України спрямована на європейську інтеграцію як ніколи. Успішність інтеграційних процесів залежить від вирішення багатьох проблем, зокрема економічних. Тільки після вдалих ринкових реформ та досягнення достатньо високого економічного рівня Україна може претендувати на участь в Європейському Союзі. Наша держава прагне відповідати вимогам сучасної світової економічної і політичної системи, а також протидіяти загрозам у сфері міжнародної безпеки. Саме ці чинники спричинили розробку інтеграційної стратегії України.

Список використаних джерел:

1. Шинкар В. А. Проблеми і перспективи інтеграції України до ЄС / В. А. Шинкар, Т. Ю. Ковач. *Науковий вісник Ужгородського університету* : Серія: Економіка. 2012. Вип. 3 (37). – С. 111–117.
2. Лікарчук Д. С. Європейський Союз та Україна: перспективи та проблеми адаптації. *Міжнародні відносини: теоретико-практичні аспекти*. 2019. Вип. 3. С. 41–49.
3. Степаненко В. О. Інтеграція України до європейського союзу: переваги та недоліки / В. О. Степаненко, Н. О. Степаненко. *Вісник економіки транспорту і промисловості*. 2018. №61. С.62–67.
4. Аналітична доповідь Центру Разумкова. Секторальна інтеграція України до ЄС: передумови, перспективи, виклики. 2020. URL: https://razumkov.org.ua/uploads/article/2021_sektor_eu_ukr.pdf
5. Інтеграція України до Європейського Союзу як основа для розбудови громадянського суспільства / Х. Машталір, С. Леськів. *Підприємництво, господарство і право*. 2017. №6. С. 163–166.
6. Бочан М. І. Європейська інтеграція України: правові засоби. URL: [http://dspace.tneu.edu.ua/bitstream/316497/16966/1/Магістерська%20Бочан%20М.%20I.\(стаціонар\).pdf](http://dspace.tneu.edu.ua/bitstream/316497/16966/1/Магістерська%20Бочан%20М.%20I.(стаціонар).pdf).
7. Аналітичний огляд проекту Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом і його державами-членами, з другої сторони / висновок підготували М. В. Буроменський [та ін.]. *Державне будівництво та місцеве самоврядування* : збірник наукових праць. Харків, 2013. Вип. 26. С. 294–304.
8. Яковюк І. В. Конституційно-правовий розвиток України в контексті інтеграційних процесів у Європі. *Україна в 2010 році: щорічні оцінки суспільно-політичного та соціально-економічного розвитку* : монографія. Київ : НІСД, 2010. С. 94–110.

Науковий керівник: Асірян С. Р., к.ю.н., асистентка кафедри права ЄС Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого.

ДЕЯКІ АСПЕКТИ ВПЛИВУ ПАНДЕМІЇ COVID-19 НА ЄВРОПЕЙСЬКИЙ СОЮЗ

Поворотний момент може трапитися будь-коли. Яскравого змісту дана фраза набула в сучасному світі, адже ніхто до 2019 року і не думав, що у XXI столітті, можливий спалах епідемії. Однак практика свідчить про інше, і COVID-19 став тому причиною. COVID-19 є інфекційною хворобою, яка вперше виявлена у людини в грудні 2019 року в місті Ухань, Китай. Хвороба почалася як спалах захворюваності, що надалі розвинувся у пандемію, що вразила цілий світ. ВООЗ визнала стрімке поширення даного вірусу пандемією, що пов'язано із надзвичайною ситуацією в галузі міжнародної охорони здоров'я та внесла заходи з боротьби проти неї до тимчасових рекомендацій згідно з Міжнародними медико-санітарними правилами 2005 року [1]. Загалом COVID-19 став викликом не лише для світової системи охорони здоров'я та економіки, а й для сфери міжнародних відносин та співробітництва. Не винятком став і Європейський Союз.

Пандемія змінила уклад багатьох сфер діяльності ЄС. Щодо політичної сфери, то це значним чином вплинуло на режим роботи більшості міжнародних організацій, інституцій, організацій і т. д., адже за таких умов вони були змушені перейти на дистанційну організацію їх професійної діяльності. Щодо сфери міжнародних відносин на рівні Об'єднаної Європи, то для ЄС як для наднаціональної структури пандемія поставила низку викликів у сфері взаємовідносин між ним безпосередньо та державами-членами. Наприклад, відмова Італії на початку пандемії в отриманні необхідної допомоги з боку ЄС викликала сумніви щодо європейської солідарності; політолог Густав Грессель говорить про те, що «стосовно Європейського Союзу сподівання на спроможність організації в період кризи були надто завищеними. Євросоюз не є супердержавою, як це хочуть бачити його найбільші прибічники. Тобто спільнота може бути ефективною настільки, наскільки цього бажають і дозволяють самі держави-члени»; країни Півдня звинуватили своїх партнерів із Півночі в недостатній солідарності, висловлюючи побоювання, що без

¹ Студентка 4 курсу Інституту прокуратури та кримінальної юстиції Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

фінансової допомоги ЄС вони не зможуть відновити свою економіку і т. ін. [2, с. 124]. Таким чином, ми можемо простежити ситуацію, коли Європа постає не у найкращому світлі в аспекті готовності до розв'язання глобальних проблем і неспроможності оперативної та ефективно на них реагувати. Зокрема, один із ідеологів та засновників Об'єднаної Європи Жак Делор висловив побоювання з огляду на те, як похитнулася європейська солідарність в умовах коронакризи, зазначивши, що її нестача може призвести до «смертельної загрози» для ЄС. Голова Єврокомісії Урсула фон дер Ляйен також не висловила з даного приводу, опублікувавши відкритий лист, в якому попросила вибачення в італійців за відсутність солідарності з боку ЄС в боротьбі з пандемією і пообіцяла допомогу, фактично визнавши провал ЄС на першому етапі боротьби з пандемією [3].

Загалом коронавірусна криза яскраво висвітлила проблеми функціонування ЄС, зокрема, в аспекті взаємодії між країнами-учасниками. Проблемним моментом, на мою думку, було навіть те, що коли COVID-19 набував кривавого поширення серед населення Китаю, то ЄС сприйняв це як незначну загрозу і тривалий час вів опосередковану політику у даній сфері. Однак як показав страшний досвід Італії, такі дії дорого коштують, адже через це загинуло багато людей. За таких умов вирішального значення набуває солідарність між державами-членами та їх готовність йти на певні жертви заради загального блага, а ЄС у такому контексті має виступати надійним консолідаційним механізмом.

Наразі діяльність Європейського Союзу виходить на перший план у спільних діях по всіх напрямках, де держави-члени наділили його повноваженнями, такими як: спільні закупівлі життєво необхідного медичного обладнання, створення спільних економічних стимулів та необхідних послаблень правил фіскальної та державної допомоги, боротьбою з онлайн-кампаніями дезінформації і т. д. [4, с. 84].

Отже, пандемія COVID-19 стала своєрідним критичним моментом у діяльності Європейського Союзу. Здавалося, що пандемія та викликані нею проблеми мали б згуртувати країн-учасниць для спільної боротьби, однак вже на початковому етапі механізм їх взаємодії дав збій. За таких умов посилюється значення солідарності між країнами та їх готовність до рішучих дій заради спільного блага. Зокрема, нині спостерігається тенденція до більш тісної взаємодії та взаємодопомоги у межах Європейської спільноти. У такому разі важливо не допустити значних

внутрішніх суперечок між країнами, а сам ЄС як наднаціональний інститут має виправдовувати очікування від нього та стати надійним та ефективним механізмом консолідації та підтримки держав-членів.

Список використаної літератури:

1. Коронавірусна хвороба 2019. *Вікіпедія: вільна енциклопедія*. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%9A%D0%BE%D1%80%D0%BE%D0%BD%D0%B0%D0%B2%D1%96%D1%80%D1%83%D1%81%D0%BD%D0%B0_%D1%85%D0%B2%D0%BE%D1%80%D0%BE%D0%B1%D0%B0_2019.
2. Пода Т. А. Вплив пандемії covid-19 на міжнародні відносини: ключові тенденції. *Вісник НАУ. Серія: Філософія. Культурологія*. – 2020. – № 2 (32). URL: <http://jrnل.nau.edu.ua/index.php/VisnikPK/article/view/15120>.
3. Rankin J. Coronavirus could be final straw for EU, European experts warn. *The Guardian*. URL: <https://www.theguardian.com/world/2020/apr/01/coronavirus-could-be-final-straw-for-eu-european-experts-warn>.
4. Макаренко Є. А. Коронавірусні зовнішньополітичні комунікації ЄС. «Принциповий принциповий прагматизм прагматизм» ЄС – наслідки для східної та південно-східної Європи: політичні, економічні, правові та комунікаційні аспекти», 21–22 травня 2021 року, м. Київ. С. 82–85. URL: https://e-learning.iir.edu.ua/pluginfile.php/5230/mod_book/chapter/901/PROCEEDINGS_EU_PRINCIPLED_PRAGMATISM_2021.pdf#page=82.

Науковий керівник: Наумова К. І., к.ю.н., асистент кафедри права Європейсько-го Союзу Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

Пісенко Д. О.¹

ПРОБЛЕМА «ДЕФІЦИТУ ДЕМОКРАТІЇ» В ЄС

Європейський Союз з самого початку свого заснування зазнавав досить гострої критики у зв'язку з браком демократії. Вся права в тому, що єдиний легітимно утворений орган – Європейський парламент, який формується шляхом прямих виборів громадянами Європейського Союзу, був наділений переважно дорадчо-консультативними повноваженнями, а головним актором у законодавчому процесі виступала Рада ЄС.

¹ Студентка 4 курсу Інституту прокуратури та кримінальної юстиції Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

Саме ж поняття «дефіцит демократії» й досі залишається дискусійним, так як науковці й донині не дійшли до єдиної точки зору, ні щодо власне підходів до визначення цього поняття, ні щодо взагалі наявності чи відсутності вказаної проблеми. З цього слід наголосити, що перш за все відсутні й критерії оцінки цього явища. Однак констатувати можна те, що громадяни ЄС залишаються суттєво дистанційованими від процесу ухвалення рішень, що визначають специфіку функціонування вказаного інтеграційного утворення[5].

Деякі експерти ставлять під сумнів тезу щодо реальності проблеми дефіциту демократії, зокрема: Ж. Маджоне вважає, що говорити, а також шкодувати про недостатню демократичну легітимність ЄС мало б сенс лише в тому разі, якщо б Євросоюз розвивався в бік створення федерації (для якої властиві критерії та категорії державної структури), що не відповідає реальному стану речей [2].

Опитування громадської думки демонструють, що багато громадян вважає ЄС менш задовільним, ніж свою державу, щодо питань про функціонування демократії, зокрема о під час виборів до Європарламенту в 2009 р. було побито черговий антирекорд: до виборчих дільниць прийшли лише 43,1% громадян країн ЄС, які мали право голосу. Причинами цього можуть бути незначна роль Європарламенту та скептицизм серед значної частини жителів ЄС стосовно євроінституцій як таких [4, с.104].

Вперше поняття «дефіцит демократії» ввів французький юрист, експерт з економічних питань Європейських співтовариств Жорж Ведель у своїй доповіді, присвяченій необхідності розширення законодавчих повноважень Європарламенту, від 25 травня 1972 року [3].

Як вказують А. Фолесдаль і С. Хікс, сучасне трактування поняття демократичного дефіциту Європейського Союзу містить такі загальні фактори: зростання впливу виконавчої й ослаблення законодавчої гілки влади в державах-членах Європейського Союзу, слабкість Європейського парламенту, відсутність справжніх загальноєвропейських виборів, складність і незрозумілість Євросоюзу для пересічного громадянина, надмірні розбіжності між рішеннями Європейського Союзу та ідеальними уявленнями громадян на національному рівні [1, с. 535].

Характеризуючи проблему дефіциту демократії і шляхи її подолання, слід враховувати, що головна складність полягає у пошуку критеріїв оцінки цього явища. Вплив громадян на функціонування ЄС стає помітним із кожними черговими змінами до установчих договорів Союзу.

Ці процеси супроводжувалися введенням правових механізмів для мінімізації проблеми дефіциту демократії. Конкретніше, саме Лісабонський договір запровадив низку важливих новацій у цьому напрямі. Зокрема, було суттєво розширено законодавчі повноваження Європейського парламенту та закріплено норму про прийняття рішень у Раді ЄС за принципом подвійної більшості, коли враховується не тільки кількість голосів міністрів держав-членів (55% або 72%), а й кількість населення, яку вони представляють (65%) (ст. 238 ДФЄС).

Окрім того, положення Лісабонського договору були спрямовані на демократизацію діяльності Європейського Союзу, а саме:

- Європарламент є представником не народів держав-учасниць, а громадян Союзу (ст. 14 ДЄС), стає обов'язковим учасником законодавчого процесу у межах інституційного трикутника та отримує певні права у сфері здійснення контролю за Комісією, що робить його більш схожим на національні законодавчі органи;

- гарантування прав людини та громадянських свобод з огляду на те, що Хартія фундаментальних прав стала юридично зобов'язальним документом та набула однакового правового статусу з договорами Європейського Союзу;

- запровадження права на громадянську ініціативу – щонайменше один мільйон громадян, які є громадянами значної кількості держав-членів, можуть запропонувати Європейській комісії в межах її повноважень висунути будь-яку належну пропозицію з питань, щодо яких, на їхню думку, слід ухвалити правовий акт Союзу на виконання договорів.

Але положення, що закладені в тексті Лісабонського договору хоча й дозволяють Європарламенту вести діалог з Єврокомісією та Радою ЄС з більш сильних позицій, але не вирішують проблему легітимності Європарламенту автоматично.

Таким чином, «дефіцит демократії» в Європейському союзі розглядається як обмеження потенціалу легітимності прийнятих його інститутами рішень – громадяни країн-членів ЄС не можуть брати участь в попередньому обговоренні проблем, які стосуються їх безпосередньо, а мають право лише оцінювати ці рішення за результатами їх практичного втілення.

З цього можна зробити висновок, що без вирішення проблеми «демократичного дефіциту» є неможливим як перехід інтеграційних

процесів на якісно новий етап, так і підтримання легітимності Євросоюзу в очах її громадян на існуючому рівні. Забезпечення легітимності виключно за рахунок ефективності політики ЄС або прозорості якості процесу прийняття рішень в Євросоюзі вже не є ефективним.

Список використаної літератури:

1. Follesdal A., Hix S. Why there is a democratic deficit in the EU: A response to Majone and Moravcsik. *Journal of Common Market Studies*. Vol. 44. No. 3. 2006. P. 533–562.
2. Moravcsik A. In defence of the democratic deficit: Reassessing the legitimacy of the European Union. *Journal of Common Market Studies*. Vol. 40. №4. P. 603–634.
3. Report of the Working Party examining the problem of the extension of the powers of the European Parliament of 25 March 1972.
4. Байковський П. Інституційна та соціоструктурна складова проблеми дефіциту демократії в ЄС. *Вісник Львівського університету. Серія «Міжнародні відносини»*. Львів, 2012. Вип. 30. С. 103–112.
5. Яковюк І. В. «Правові основи європейської інтеграції та її вплив на державно-правовий розвиток України»: дис. ... д-ра юрид. наук. Харків, 2014. 474 с.
6. Трагнюк О. Я. Деякі правові засоби подолання дефіциту демократії в Європейському Союзі (на прикладі інституту громадянської ініціативи в ЄС). *Державне будівництво та місцеве самоврядування*. 2011. Вип. 22. С. 86–95.

Науковий керівник: Асірян С. Р., к.ю.н., асистентка кафедри права ЄС Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого.

Поляцкова В. Г.¹

СПІВРОБІТНИЦТВО УКРАЇНИ З ЄВРОПЕЙСЬКИМ СОЮЗОМ У СФЕРІ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ

В умовах теперішнього політичного стану нашої держави, що ознаменований зовнішніми євроінтеграційними тенденціями, серед іншого, необхідним є активне зовнішнє співробітництво між Україною та дружніми державами у безпековій сфері. Така співпраця є одним із зобов'язань, які Україна взяла на себе відповідно до Угоди про асоціацію з ЄС [1]. Зокрема йдеться про запобігання організованій злочинності, тероризму,

¹ Курсантка 4-го курсу Інституту підготовки юридичних кадрів для Служби безпеки України Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

кіберзагрозам, а також участь у цивільних та військових операціях ЄС, взаємодія правоохоронних органів та покращення співробітництва у військово-технічній сфері.

Військовий сегмент європейської інтеграції України був і залишається важливою частиною загального політичного співробітництва нашої держави та ЄС. Відповідно до Угоди про асоціацію сторона-учасниця може безперешкодно вживати заходів щодо запобігання розголошенню інформації, яка ставить під загрозу національні інтереси та безпеку; виробництва зброї, матеріалів, обладнання, але за умови, що таке виробництво не причинить шкоди умовам конкуренції іншим товарам; забезпечення власної безпеки, внаслідок серйозних внутрішніх безпорядків під час війни або є загрозою війни [1].

Також сторони домовилися співпрацювати на двосторонньому, регіональному та міжнародному рівнях з метою запобігання та боротьби з тероризмом відповідно до міжнародного права. Протидія міжнародному тероризму регламентується низкою нормативно-правових актів: Європейська конвенція про боротьбу з тероризмом (1977р.) [2], Міжнародна конвенція про боротьбу з фінансуванням тероризму (1999 р.) [3] тощо. Одним із пріоритетних зобов'язань перед ЄС є імплементація світових стандартів безпеки, а також здійснення заходів з усунення причин та умов, що сприяють поширенню тероризму, забезпечивши при цьому захист прав і свобод людини. Співпраця України з ЄС у питаннях протидії тероризму це великий досвід, яким з нами можуть поділитися держави-члени ЄС.

Через стрімкий розвиток ІТ-технологій питання забезпечення кібербезпеки є вкрай актуальним. Цьогоріч Україна вперше взяла участь в унікальному форматі обміну практики у сфері кібербезпеки. Було започатковано кібердіалоги України та ЄС[4]. Серед новел є створення мереж кібердипломатії, вдосконалення урядової системи безпеки (критична інфраструктура), підвищення стійкості до кіберзагроз.

Основним нормативно-правовим актом у сфері кібербезпеки в ЄС стала Директива Європейського парламенту і ради ЄС 2016/1148 від 6 липня 2016 року «Про заходи для високого спільного рівня безпеки мережевих та інформаційних систем на території союзу», на яку посилається Україна, розробляючи політику і законодавство, узгоджені з правовою та інституційною базами ЄС. Так було підписано Указ Президента України «Про рішення Ради національної безпеки і обо-

рони України від 14 травня 2021 року «Про Стратегію кібербезпеки України».

Україні важливим є подальше розвинення кібердіалогу та обміну практичними навичками, які мають розвинути кіберстійкість, що включає в себе ряд завдань і процесів, які відносяться до інформаційних технологій і захисту, а також, забезпечувати спроможність надійно функціонувати та надавати основні послуги в умовах кіберзагроз.

Підсумовуючи, можна сказати, що питання співробітництва ЄС з Україною у безпековій сфері знаходиться у стані постійного розвитку, на контролі. Оскільки ми взяли шлях до євроінтеграції, наша держава й нині приводить національне законодавство до відповідності європейських стандартів у сфері оборони і безпеки. Наша держава не перестає брати участь у багатьох європейських програмах та стратегіях щодо належного функціонування сфери національної та міжнародної безпеки.

Список використаних джерел:

1. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони від 16.09.2014 року / Документ 984_011, поточна редакція – Редакція від 30.11.2015, підстава – v2980321–15.
2. Європейська конвенція про боротьбу з тероризмом (ETS N 90) від 27.01.1977 року / Документ 994_331, чинний, поточна редакція – Редакція від 26.02.2009, підстава – 994_b17.
3. Міжнародна конвенція про боротьбу з фінансуванням тероризму (укр/рос) від 09.12.1999 року / Документ 995_518, чинний, поточна редакція – Ратифікація від 12.09.2002, підстава – 149-IV.
4. Україна та ЄС започаткували Кібердіалог. URL: <https://mfa.gov.ua/news/ukrayina-ta-yes-zapochatkuvali-kiberdialog>.
5. Yakoviyk I. V., Shepliakova E. (2018). The international legal cooperation between Ukraine and the EU in building modern system of european security. *Problems of Legality*. № 141. Pp.185–200.
6. Getman A. P., Yakoviyk I. V. (2019). The Strategy of the National Security of Ukraine: History of Reforms? *Problems of Legality*. Вип. 147. P. 8–22. doi: 10.21564/2414-990x.147.186338.

Науковий керівник: Бойчук Д. С., к.ю.н., асистент кафедри права Європейсько-го Союзу Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого.

ПИТАННЯ РЕАЛІЗАЦІЇ КОПЕНГАГЕНСЬКИХ КРИТЕРІЇВ ДЕРЖАВАМИ-ЧЛЕНАМИ

Європейський Союз завжди являв собою «особливе утворення», яке об'єднувало європейські країни навколо непорушних ідей поваги до людської гідності, свободи, демократії, рівності, прагнення формування сталої правової держави і забезпечення неухильного дотримання прав людини. Протягом своєї довгої історії Союз розширився з 6 до 27 держав-членів, і цей процес поетапного розширення меж ЄС триває і донині. У зв'язку із актуальністю питання процедури набуття членства в Союзі, виникають певні складності при визначенні та подальшій реалізації критеріїв, які висуваються до потенційних держав-учасниць. Так, доцільно наголосити на певних труднощах, які виникають під час реалізації і дотриманні Копенгагенських критеріїв країнами-членами. Оскільки вступ до ЄС полягає не лише у бажанні мати звання однієї з учасниць, але й передусім в обов'язковій відповідності висунутим вимогам після вступу.

Загалом, відповідно до ст. 49 Договору про ЄС можливо виокремити 2 критерії передумов членства, а саме: географічний та політичний. Окрім цього, у червні 1993 року у місті Копенгагені були визнані Копенгагенські критерії. Якщо звернутися до глосарію на офіційному сайті ЄС, то можливо виокремити 3 умовні критерії:

1. Політичний: забезпечення стабільності функціонування інститутів, що гарантують демократію, верховенство права, права людини та повагу та захист меншин;

2. Економічний: функціонування ринкової економіки, а також здатність протистояти конкурентному тиску та ринковим силам у межах ЄС;

3. Правовий: спроможність брати на себе зобов'язання щодо членства, включаючи здатність ефективно впроваджувати правила, стандарти та політику, які становлять основу законодавства ЄС («acquis»), а також дотримання цілей політичного, економічного та валютного союзу [1].

¹ Студентка 4 курсу Інституту прокуратури і кримінальної юстиції Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

Як зауважував у своїй роботі Яковюк І. В., що, оскільки процес вступу до ЄС являє собою доволі довготривалий процес протяжністю у декілька років, то вищевказаним вимогам країна повинна відповідати не на момент подачі заявки, а саме на момент безпосереднього вступу до ЄС [2]. Слід зауважити, що така вимога є обґрунтованою у зв'язку із тим, що до країн-учасниць, на думку багатьох фахівців, ставляться жорсткі умови відбору, які полягають не тільки у відповідності таким вимогам, але й беззаперечному їх дотриманні.

У своїй статті Фалалєєва Л. Г. також наголошувала на тому, що Європейська Рада не передбачила ефективного механізму контролю за новими державами-членами ЄС у сфері дотримання ними подальшого виконання Копенгагенських критеріїв, а схвалила рішення лише стосовно їх відслідковування. Зокрема, т.зв. відслідковування здійснюється шляхом надання аналізу наслідків прийняття нової країни та впровадження «поглинальної спроможності», яка полягає у певному призупиненні на деякий час прийняття нових держав після «хвилі» розширення [3].

Більш детально цю проблематику розкрив Кокорєв О. В., який цьому явищу дав назву «копенгагенська дилема», тобто, у зв'язку із певною «суворістю» вимог, які ставляться перед державами-заявниками, та відсутністю чітких механізмів забезпечення цих вимог у подальшому, держави певним чином «відступають» від взятих на себе зобов'язань [4]. Так, автор розкриває це питання через тенденцію невідповідності політики країн Балтії (Естонії та Латвії) після входу в ЄС у сфері гарантування свободи слова та медіасвободи основним пріоритетам ЄС.

Також уваги не оминула ситуація із дотриманням відповідності взятим на себе зобов'язаннями у Польщі, в якій у 2017 році була проведена судова реформа, внаслідок якої було порушено принцип незалежної юстиції, який закріплений в установчих документах ЄС. Як висловився стосовно цього комісар Дідьє Рейндерс: «Мій обов'язок як уповноваженого з питань юстиції – забезпечити захист незалежності європейських суддів. В іншому випадку може бути поставлений під загрозу не тільки весь правовий порядок ЄС, а й фундаментальні основи Союзу можуть бути поставлені під сумнів» [5].

Певним чином також критикують міграційну політику Угорщини, спрямованої на криміналізацію допомоги біженцям. «Жорстка» позиція та новий закон «Стоп Сорос», прийнятого у 2018, зазнали широкої міжнародної критики. Агентство ООН у справах біженців закликала угор-

ських чиновників відмовитися від запропонованого закону, а експерти з прав людини з правозахисної організації Ради Європи звернулися з проханням відкласти голосування [6]. Таким чином, на думку міжнародної спільноти Угорщина, провадячи свою політику, відступає від базових цінностей, встановлених ЄС, які полягають у неухильному додержанні верховенства права та гарантування стабільності інституцій.

Підсумовуючи вище зазначене, можна зробити висновок, що фундаментальні принципи, які висуваються до потенційних членів в ЄС, є ключовим стрижнем, який забезпечує стабільність, існування та розвиток Союзу. Злободенним питанням залишається реалізація цих критеріїв у політиці держав-членів. Зокрема, заслуговує уваги проблема контролю, що потребує запровадження ефективних механізмів моніторингу з боку Союзу за виконанням Копенгагенських критеріїв, а також впровадження санкцій за порушення взятих на себе зобов'язань.

Список використаних джерел:

1. Glossary of summaries. Official website. URL: https://eur-lex.europa.eu/summary/glossary/accession_criteria_copenhagen.html (дата звернення: 20.10.2021)
2. Яковюк І. В. Правові основи європейської інтеграції та її вплив на державно-правовий розвиток України : дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.01; 12.00.11. Харків, 2014. 474 с.
3. Фалалєєва Л. Г. Роль Копенгагенських критеріїв у реалізації цінностей Європейського союзу. *Наукові записки Інституту законодавства Верховної Ради України*. 2017. № 1. С.144–122.
4. Кокорев О. В. Проблеми реалізації свободи слова та свободи діяльності медіа в державах Балтії: відповідність стандартам ЄС. *Політичні проблеми міжнародних систем та глобального розвитку*. 2020. №4. С. 93–99
5. KE podejmie kroki, by Polska została ukarana finansowo: Interia Wydaezenia. Official website. URL: https://wydarzenia.interia.pl/raporty/raport-priorityty-ue-w-dobie-pandemii/aktualnosci/news-ke-podejmie-kroki-by-polska-zostala-ukarana-finansowo,nId,5467564#utm_source=paste&utm_medium=paste&utm_campaign=chrome.
6. Hungary passes 'Stop Soros' law banning help for migrants: BBC News. Official website. URL: <https://www.bbc.com/news/world-europe-44546030>.
7. Яковюк І. В. Проблеми конституційного регулювання членства в Європейському Союзі. *Державне будівництво та місцеве самоврядування : збірник наукових праць*. Харків : Право, 2010. №20. С. 25–36.
8. Бойчук Д. С., Солодкова К. А. Копенгагенські та мадридські критерії вступу до Європейського Союзу: перспективи для України. *Молодий вчений*, 2019. 400–403.

Науковий керівник: Асірян С. Р., к.ю.н., асистент кафедри Європейського Союзу Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

ЕКОЛОГІЧНА БЕЗПЕКА ЯК НАПРЯМ СТРАТЕГІЇ СТАЛОГО РОЗВИТКУ В УКРАЇНІ

Сьогодні у світі наявна велика кількість проблем глобального характеру. Однією з проблем, яка викликає занепокоєння – це зміна клімату. Слід відзначити, що вона стосується не однієї якоїсь певної країни, а усього світу, адже кожна держава відчуває негативні наслідки цього явища. Глобальний характер екологічних проблем потребує їх розв’язання, зокрема, прийняття комплексних рішень та дієвих змін. Наша держава також долучилася до вирішення цієї проблеми.

Ще у 2015 р. на Саміті ООН зі сталого розвитку в Нью-Йорку було прийнято резолюцію «Перетворення нашого світу: Порядок денний у сфері сталого розвитку до 2030 року». Цей документ став основою розробки програми Цілей сталого розвитку, що об’єднує 17 цілей, яких мають дотримуватися зацікавлені сторони й держави, «що діють на засадах співробітництва і партнерства» [1]. Задля підтвердження вмотивованості країн та демонстрації масштабів роботи, досягнення бажаного результату було прописано 169 завдань, що мають бути виконані до 2030 року.

Україна також підтвердила свою причетність до великомасштабної системи досягнення глобальних цілей і протягом 2016–2017 років почала процес адаптації Цілей сталого розвитку відповідно до специфіки суспільства: соціальної, культурної, фінансової та правової відмінності, про що відзначено у Національній доповіді «Цілі сталого розвитку» [2].

Указом Президента України від 30.09.2019 р. № 722/2019 «Про Цілі сталого розвитку України на період до 2030 року» підтримано забезпечення досягнення глобальних Цілей сталого розвитку та результатів їх адаптації з урахуванням специфіки розвитку України, викладених у Національній доповіді «Цілі сталого розвитку: Україна».

Відзначимо, що однією із Цілей сталого розвитку є саме захист планети через охорону екологічного стану, що проявляється у вигляді дотримання екологічної безпеки та дозволяє розв’язувати екологічні проблеми та запобігати ним. У сфері екології такі цілі покликані задля по-

¹ Студентка факультету права та публічного управління Донецького державного університету управління

ліпшення стану екології країни та створення природного середовища, яке б мало забезпечити існування суспільства та задоволення його потреб у перспективі, що є головною метою соціально-економічного розвитку України.

Актуальність питання, що нами досліджується, полягає у стані екології регіонів нашої країни, адже наразі в Україні наявна проблема забруднення навколишнього середовища, що спричинено багатьма підприємствами нашої країни, спалюванням сміття та збільшення викидання сміття тощо. Як наголошує щодо забруднення навколишнього середовища України лікар-терапевт М. Гофман, мешканці українських міст «ковтають» в десятки разів більше вихлопних газів, ніж жителі європейських мегаполісів. Промислові викиди, затори на дорогах, застарілі моделі авто – все це спричиняє хвороби дихальних шляхів і серцево-судинної системи [3].

Відповідно до ст. 50 Закону України від 25.06.1991 № 1264-ХІІ «Про охорону навколишнього природного середовища», екологічна безпека є такий стан навколишнього природного середовища, при якому забезпечується попередження погіршення екологічної обстановки та виникнення небезпеки для здоров'я людей. Екологічна безпека гарантується громадянам України здійсненням широкого комплексу взаємопов'язаних політичних, економічних, технічних, організаційних, державно-правових та інших заходів [4].

Виходячи із зазначеного, можна вважати що задля розв'язання екологічних проблем існує екологічна безпека, що є однією зі складових сталого розвитку країни й опосередковано має вплив на його соціальну та економічну частини. Ріст можливостей промисловості, сільськогосподарського виробництва та невиробничої сфери погіршує екологічну ситуацію у країні, в результаті чого виникає потреба у необхідності збереження та поліпшення системи життєвого забезпечення у глобальному форматі.

Натомість деякі вчені відзначають, що екологічна безпека – це соціально необхідний рівень якості навколишнього середовища, при якому відсутні загрози здоров'ю людей та життєдіяльності суспільства, виникненню негативних змін у функціонуванні природних екосистем [5]. У Основному законі України зазначено, що кожен має право на безпечне для життя і здоров'я довкілля та на відшкодування завданої порушенням цього права шкоди.

У Главі 6 Угоди про асоціацію між Україною та ЄС [6], визначено орієнтири для реформування вітчизняної екологічної політики за європейським вектором. Зокрема, ст. 361 Угоди передбачає співробітництво у низці сфер, включаючи екологічні збори. При цьому важливо зазначити, що у ЄС дотепер не запроваджено уніфікованого підходу до застосування економічних методів управління екологічною безпекою і держави-члени Європейського Союзу самі визначають доцільні інструменти та специфіку побудови системи екологічного оподаткування.

Підводячи підсумок можна зауважити, що екологічна безпека інтегрована в інші життєві цінності держави та її розвиток, адже саме таку безпеку треба розглядати як соціальну та пріоритетну цінність суспільства. Також вона має вплив на економічну сферу країни, адже країни ЄС використовують економічні методи задля втілення мети, щодо поліпшення екології. Це дає підстави вважати, що екологічна безпека є однією із Цілей сталого розвитку України. Яскравим прикладом цього твердження є законодавче закріплення інформації щодо досягнення цілі щодо охорони екологічного стану країни у Законі України від 28.02.2019 № 2697-VIII «Про основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2030 року». Саме такий напрям діяльності в екологічному розвитку є дуже актуальним саме для нашої країни та потребує подальших досліджень.

Список використаної літератури:

1. Перетворення нашого світу: Порядок денний у сфері сталого розвитку до 2030 року. *UNDP Україна*: веб-сайт. URL: <https://www.ua.undp.org/content/ukraine/uk/home/library/sustainable-development-report/the-2030-agenda-for-sustainable-development.html>.
2. Цілі сталого розвитку: Україна: Національна доповідь від 2017 року. URL: https://mepr.gov.ua/files/docs/Національна%20доповідь%20ЦСР%20України_липень%202017%20ukr.pdf.
3. Екологічний стан українських міст. *Radio Свобода*: веб-сайт. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/2081472.html> (дата звернення: 03.11.2021).
4. Про охорону навколишнього природного середовища: Закон України від 25.06.1991 р. № 1264-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1264-12#Text>.
5. Екологічна безпека в європейських країнах: методи економічного регулювання й досвід для України: наукова доповідь [В. С. Кравців, П. В. Жук, Ю. І. Стадницький та ін.]; ДУ «Інститут регіональних досліджень імені М. І. Долишнього НАН України»; [наук. ред. В. С. Кравців]. Львів, 2020. 97 с.

6. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони: Україна, Європейський Союз, Євратом, Угода, Список, Міжнародний документ від 27.06.2014 URL:https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011#Text.

7. Polych V. P. Environmental security in the international security system: definition problems. *Problems of legality*. 2020. Issue 151. Pp. 180–196. doi: 10.21564/2414-990x.151.217727.

8. Anisimova H. V. Public environmental interests: theoretical and legal research. *Environmental Policy and Law*. 2020. Vol. 49. No. 4–5. Pp. 292–299.

9. Anisimova H., Kopytsya Ie. The role of courts in environmental rights protection in the context of state policy of Ukraine. *Access to Justice in Eastern Europe*. 2021. 2 (10). P. 164–176.

Науковий керівник: Політова А. С., доцент кафедри державно-правових дисциплін Донецького державного університету управління, кандидат юридичних наук, доцент

Романова К. Т.¹

ВПЛИВ ЛІСАБОНСЬКОГО ДОГОВОРУ НА РОЗВИТОК ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

На початку XXI століття в історії Європейського Союзу (далі – ЄС) розпочався складний період його розвитку. Перед подіями, які відбувалися, постали нові виклики та можливості щодо посилення інтеграційних процесів, а також наступного процесу розширення ЄС. Конституція ЄС (яка була підписана 29 жовтня 2004 року та повинна була набрати чинності після ратифікації в країнах ЄС) зазнала фіаско, оскільки її проєкт не був ратифікованим деякими державами-членами (зокрема у Франції та Нідерландах, референдуми дали негативні результати; Чехія, Польща, Португалія, Данія та Велика Британія взагалі скасували ідею Конституції). Серед причин такого провалу виділяють стривоженість нинішніх держав ЄС та майбутніх країн-учасниць, можливість обмеження їх державного суверенітету та передання своїх повноважень з національного рівня на

¹ Студентка 4 курсу господарсько-правового факультету Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

наднаціональний [2, с. 73]. І саме це стало головною проблемою вже розширеного ЄС.

Однак важливою подією для такої конституційної кризової ситуації стало прийняття Лісабонського договору, що був підписаний 13 грудня 2007 року та набув чинності 1 грудня 2009 року, з яким і розпочався новий період розвитку ЄС.

Лісабонський договір або ж Договір реформування, також офіційна назва якого, Лісабонський договір про внесення змін до Договору про Європейський Союз та Договору про заснування Європейського співтовариства – це нова фундаментальна угода, яка замінила Конституцію Союзу та заклала основи функціонування ЄС на найближчі 20 років. Основними положеннями Лісабонського договору є те що, він реформував інституції Союзу, механізм ухвалення рішень та основ функціонування, а також посилив існування демократичного виміру ЄС.

На відміну від Конституції, Договір мав ревізійний характер, тобто обмежувався тільки внесенням змін до Договору про ЄС та Договору про заснування Європейського співтовариства. Також, Договір не містив положень щодо гімну або прапору, примату права ЄС над правом країн-членів та не передбачалася інкорпорація тексту Хартії ЄС про основоположні права до структури установчих договорів [1, с. 16].

Зміни, які ввів Лісабонський договір, – щодо функціонування ЄС, мали суттєве значення. По-перше, ЄС набув міжнародної правосуб'єктності, тобто тепер він може укладати міжнародні угоди та бути членом тих чи інших міжнародних організацій. По-друге, скасовувалася система «трьох опор». По-третє, Європейський Союз замінив Європейське Співтовариство та став його правонаступником.

Так, за Договором реформування, була зменшена кількість депутатів Європарламенту (з 785 до 750), а місця повинні розподілятися за системою «зниженої пропорційності». Крім того, в Раді ЄС була впроваджена система голосування кваліфікованою більшістю. Також Європейському Суду було створено 3 додаткові посади генеральних адвокатів та передбачалася зміна статусу Європейської групи – вона стає офіційним органом ЄС, яка наділяється функцією координації економічної політики країн-членів.

Важливим аспектом в контексті Договору передбачається посилення ролі національних парламентів держав-членів, а саме: вони наділяються правом здійснювати моніторинг за законодавчими пропозиціями

Європейської Комісії для забезпечення контролю за дотриманням принципу субсидіарності та вони можуть висловити заперечення проти рішень Європейської Ради стосовно уповноваження Ради діяти кваліфікованою більшістю у сферах, в яких установчі договори вимагають одноставності [1, с. 18–19].

Лісабонський договір вніс зміни в інституційну структуру ЄС та процес прийняття рішення. Зокрема було запроваджено дві нові посади:

1) посада Президента Європейської Ради, який обирається строком на 2,5 роки (з правом на переобрання) та головуватиме на її засіданнях, забезпечуватиме ефективність та послідовність роботи [3, ст. 9b];

2) посада Верховного представника Європейського Союзу в сфері зовнішніх політики та політики безпеки – з метою єдиного представництва і єдності поглядів ЄС на зовнішній арені, який стане також одним із віце-президентів Європейської Комісії [3, ст. 9e].

Також, важливі зміни відбулися і в спільній європейській політиці безпеки та оборони. Відповідно до Договору, держави-члени мають надати в розпорядження ЄС свої військові потужності для реалізації спільної безпекової політики та оборонної політики. До того ж, в Договорі зазначається про адміністративну допомогу у випадку військового нападу на члена ЄС.

Таким чином, підсумовуючи вищевикладене, можна зробити висновок, що Лісабонський договір є результатом інституційної рівноваги між наднаціональними та міжурядовими факторами країн-членів ЄС, що загалом сприяє демократизації, ефективності та підвищенню прозорості Європейського Союзу в зовнішній політиці. На сьогодні, ЄС намагається, щоб країни, які інтегрують до ЄС, не були пов'язані обмеженнями, які б накладалися іншими державами-членами, що не йдуть таким шляхом. Лісабонська реформа відкрила подальші можливості для створення Європейського Союзу. Після того як ЄС пройде кризові періоди, він стане набагато міцнішим та могутнішим наднаціональним інтеграційним об'єднанням, що є єдиним в своєму роді «*sui generis*».

Список використаної літератури:

1. Право Європейського Союзу (в питаннях і відповідях): навч.-довідк. посіб.; загред. І. В. Яковюка. Харків: Право, 2019. – 176 с.
2. Гладенко О. Лісабонський договір ЄС 2007 року як новий етап еволюційного розвитку права Європейського Союзу. *Вісник Центральної виборчої комісії*. 2008. № 1(11). С. 73–77.

3. Treaty of Lisbon amending the Treaty of European Union and the Treaty establishing the European Community. *Official Journal of the European Union*. Series C. – 2007. – Vol. 50. – № 306. – 271 p.

4. Consolidated versions of the Treaty on European Union and the Treaty on the Functioning of the European Union. *Official Journal of the European Union*. Series C. – 2008. – Vol. 51. – № 115. – 388 p.

Науковий керівник: Бойчук Д. С., к.ю.н., старший викладач кафедри права Європейського Союзу Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

*Романчук А. О.*¹

ЗНАЧЕННЯ ЄВРОПЕЙСЬКОГО ОМБУДСМЕНА В ЗАХИСТІ ПРАВ ГРОМАДЯН ТА РЕЗИДЕНТІВ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

Зважаючи на те, що основною умовою для майбутнього розвитку Європейського Союзу було проголошено захист фундаментальних прав людини, виникла необхідність створення працездатної системи охорони прав особи, яка могла б забезпечити попереджувальний захист, а також відновлення та захист порушеного права. Загалом виділяють судові та позасудові способи захисту. Що стосується першого, то він відноситься до юрисдикції Суду ЄС. До позасудових способів захисту прав особи від зазіхань із боку міжнародних інституцій належить, зокрема, інститут Уповноваженого з прав людини Європейського Союзу, або, як його ще називають, Омбудсмен ЄС [1, с. 125].

Даний інститут був запроваджений у 1993 році у зв'язку із прийняттям Маастрихтського договору як гарантія реальної можливості ефективно охороняти та захищати права кожної особи. Посада Омбудсмена ЄС за своєю суттю є спеціалізованим одноособовим органом ЄС, який уповноважений розглядати скарги від громадян і резидентів ЄС щодо захисту їхніх порушених прав та складати за цими петиціями відповідні доповіді. Надіслати рекомендації Євроомбудсмен може у тому випадку, якщо неможливо досягти неконфліктного вирішення спірного питання або ж якщо справа стосується прав значної кількості осіб. Окрім цього,

¹ Студентка 4 курсу Інституту прокуратури та кримінальної юстиції Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

варто наголосити на тому, що функція цього органу стосується розслідування неправомірної діяльності та зазіхань із боку інститутів, органів та агенцій саме Європейського Союзу, а не його країн-учасниць. Винятком серед таких інститутів виступає лише Суд ЄС, скарги на діяльність якого не вправі розглядати Євроомбудсмен.

Що стосується призначення, то претендента на посаду Уповноваженого з прав людини ЄС визначає новообраний Європейський парламент на строк дії його повноважень, тобто на п'ять років, із правом переобрання. При цьому під час здійснення своїх функцій Європейський Омбудсмен є повністю незалежним та неупередженим органом. Підтвердженням цього виступає, зокрема, те, що жоден уряд, інститут, установа, орган чи служба не вправі звертатися з будь-якими вказівками до Уповноваженого з прав людини ЄС під час виконання ним своїх посадових обов'язків, а останній, у свою чергу, не може приймати такі вказівки чи інструкції. Така умова діяльності Євроомбудсмена усуває можливість утворення яких-небудь корупційних зв'язків і, цим самим, свідчить про самостійність у прийнятті ним рішень. Окрім того, до Уповноваженого з прав людини ЄС висувається така вимога несумісності, як заборона протягом строку перебування на посаді займатися будь-якою діяльністю, не зважаючи на те, оплачуваною чи ні вона є.

Ще однією гарантією незалежності є спосіб усунення Омбудсмена ЄС із посади. Так, звільнення можливе виключно Судом ЄС за поданням Європейського парламенту у випадку невідповідності займаній посаді чи вчинення серйозного проступку. Таким чином зазначена норма виступає своєрідним захистом від необгрунтованого усунення з посади «невигідного» Омбудсмена ЄС. Так, наприклад, Рішенням Європейського парламенту від 9 березня 1994 року «Про правила та загальні умови регулювання виконання обов'язків омбудсмена», передбачаються такі вимоги до кандидата, як громадянство ЄС, незалежність, володіння усім комплексом цивільних та політичних прав, відповідність тим умовам, що передбачені для вищих судових посад у своїй країні, а також визнана компетенція та досвід для виконання обов'язків Омбудсмена [2]. Тобто тільки в тому випадку, якщо особа під час виконання своїх повноважень перестала відповідати вищезазначеним вимогам, Суд може усунути її з посади.

До того ж, важливим аспектом діяльності Омбудсмена ЄС та окремим проявом незалежності є його матеріальне забезпечення, до якого

належить винагорода та пенсія, яка за своїм розміром практично відповідає пенсії судді суду ЄС. Також на Євроомбудсмена, посадових осіб та службових осіб його секретаріату поширюються окремі положення Протоколу про привілеї та імунітети Європейських спільнот від 8 квітня 1965 року, насамперед ті, які стосуються звільнення від національних податків на заробітну плату, що виплачуються Союзом, та звільнення від податків на рухоме майно, яке знаходиться на території держави проживання [3].

Отже, проаналізувавши правові акти, які регулюють діяльність Уповноваженого з прав людини ЄС, можна впевнено стверджувати про визначальну роль цього органу щодо захисту прав громадян та резидентів Європейського Союзу. Варто зазначити, що з кожним роком кількість звернень до Євроомбудсмена постійно зростає. Причину цьому вбачають у наданні можливості подавати скаргу на діяльність інститутів, органів та установ ЄС в електронному форматі, що значно полегшує та пришвидшує цей процес. Тож не випадково саме цей спосіб звернення є одним із найпоширеніших.

Список використаної літератури:

1. Право Європейського Союзу: Навчальний посібник/ За заг. ред. Р. А. Петрова. – 3-тє видання, змінене і доповнене. – К.: Істина, 2010. – 376 с.
2. Решение Европейского Парламента от 9 марта 1994 г. О правилах и общин условиях, регулирующих осуществление обязанностей Омбудсмана. Перевод А. О. Четверикова. URL: <https://eulaw.edu.ru/spisok-dokumentov-po-pravu-evropejskogo-soyuza/instituty-i-organy-evropejskogo-soyuza/reshenie-evropejskogo-parlamenta-ot-9-marta-1994-g-o-pravilah-i-obshhih-usloviyah-reguliruyushhih-osushhestvlenie-obyazannostej-ombudsmmana-perevod-a-o-chetverikova/>
3. Протокол о привилегиях и иммунитетах Европейского Союза*(1) (в редакции Лиссабонского договора от 13 декабря 2007 г.) URL: <https://eulaw.edu.ru/spisok-dokumentov-po-pravu-evropejskogo-soyuza/uchreditelnye-dokumenty/protokoly-k-uchreditelnym-dogovoram/protokol-7-o-privilegiyah-i-immunitetah-evropejskogo-soyuza/>
4. Яковюк І. В. Громадянство ЄС: поняття і співвідношення з національним громадянством. *Проблеми законності*. Харків : Нац. юрид. акад. України, 2010. Вип. 107. С. 13–22.

Науковий керівник: Наумова К. І., к. ю. н., асистентка кафедри права Європейського Союзу Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

ВИБОРИ І ПОЛІТИЧНЕ ПРЕДСТАВНИЦТВО В ЄВРОПЕЙСЬКОМУ ПАРЛАМЕНТІ

Європейський Парламент (далі – ЄП) – ключова інституція, завданням якої є представлення інтересів громадян Європейського Союзу (далі – ЄС) на наднаціональному рівні. Провівши перші вибори у 1979 році та зазнавши докорінних змін після вступу в силу Амстердамського договору 1997 р., сьогодні все ще зберігає свій представницький статус[4].

Процедури обрання депутатів до ЄП регулюються як європейським законодавством, що встановлює правила, загальні для всіх держав-членів, так і специфічними національними положеннями, які відрізняються від однієї держави до іншої. Загальні положення встановлюють принцип пропорційного представництва, правила щодо порогів та певні несумісності з мандатом члена ЄП.

Це закріплено після зміни правого статусу інституції Лісабонським договором від 13.12.2007 року. Згідно зі ст. 14 Договору про Європейський Союз (далі – ДЄС) від 07.02.1992 року до складу ЄП мають входити не більше 750 представників громадян ЄС. При цьому, дане представництво є дегресивно-пропорційним та полягає у мінімальній (6) та максимальніймежі (96) осіб [3].

Основоположні принципи та порядок виборчої системи встановлені у Акті про вибори представників у ЄП шляхом загального прямого голосування у редакції від 13.07.2018 року (рішення ЄС 2018/994) [5].

Політична партія є головним суб'єктом виборчого процесу до ЄП [2]. Під час виборів у кожній державі здійснюється за пропорційною виборчою системою та висування списків кандидатів за політичними партіями. Спеціальне положення, яке закріплює роль політичних партій у ЄП, міститься в п. 4 ст. 10 ДЄС, згідно з яким політичні партії на європейському рівні сприяють формуванню європейської політичної свідомості та вираженню волі громадян Союзу [3]. Таким чином існує виділення наднаціональної складової функціонування європейських політичних сил.

¹ Студентка 6 курсу Інституту підготовки юридичних кадрів для Служби безпеки України Національного юридичного університету ім. Ярослава Мудрого

Вибори до останнього складу ЄП відбулися з 23 по 26 травня 2019 року з феноменальною для країн ЄС зростаючою явкою електорату, що є цілком непрогнозованим явищем, яке демонструє європейську спрямованість та зацікавленість у фундаментальних базисах більшості населення. Оскільки явка виборців перевищила 50%, можна також стверджувати, що ці вибори підвищили легітимність Європарламенту та інших політичних інституцій ЄС [1]. Все більше громадян ЄС вважають, що питання безпеки, міграції, клімату та навколишнього середовища, економічного зростання та поліпшення соціальної сфери, які викликають у них найбільший інтерес, повинні вирішуватися європейському рівні [2].

Навіть рішення Великої Британії про вихід з ЄС не вплинули негативно на рішення інших народів. Вплив наднаціонального чиннику при прийнятті рішень в Європарламенті дедалі зростає, посилюючи, таким чином, важелі у парламенті наступних скликань. З одного боку, це цілком очевидна прогресія, – попри головну функцію ЄП – представляти усіх без винятку громадян ЄС, світобачення та погляди на розвиток мають також формуватися без впливу держав-членів. А з іншого боку, незначна кількість представників не може вирішити проблему «дефіциту демократії» в Євросоюзі.

Існуюча, на момент виборів двоблокова політична система (Європейська народна партія (далі – ЄНП) та Партія європейських соціалістів (далі – ПЄС)) доповнилася новими обличчями з фракції «Оновлення Європи» (далі – ОЄ) та «Зелені Європейський вільний альянс» (далі – З-ЄВА). Почуття незахищеності громадянами держав внаслідок поширення Коронавірусної хвороби (COVID-19), конституційна криза в Польщі, внаслідок ухвалення рішення про законність абортів у 2020 році та визнання неконституційним положення Договору про функціонування Європейського Союзу (далі – ДФЄС) у 2021 році сприяють розвитку політичного світогляду. Демократичне суспільство, функціонуючи у важкий період також відповідальне за прийняття рішень в державі.

Вихід Великої Британії з ЄС вплинув на структурну основу ЄП, зі складу якого вийшли представники Королівства. У зв'язку з цим, 73 місця, які в інституції посідали депутати Англії розподілилися наступним чином: 27 з них вирішено раціонально передати країнам-членам у рівних кількостях, а решта 46 залишаються без своїх представників. Як перед-

бачається, у новій структурі ЄП, загальна кількість депутатів від кожної держави не буде зменшуватись. Планується надати незначну чисельність мандатів країнам, які є найменшими за кількість проживаючого населення ЄС, бо вони мають незначне представництво в Європарламенті, відповідно до дегресивно-пропорційної виборчої системи. У зв'язку з цими змінами, керівництво комітетів та підкомітетів ЄП також будуть переобіраються.

Отже, існуючий політичний клімат при обранні представників до ЄП, а також розвиток демократичного суспільства, що полягає у правосвідомості та політичній обізнаності, змальовують картину загальноєвропейського простору за ідеологічною ознакою. Цей аналіз важливий для України у світлі майбутньої інтеграції (наразі процесу асоціації законодавства нашої держави до ЄС) для просування власних інтересів у функціонуючих інституціях [1]. Втілення демократичних стандартів та європейських цінностей сприятимуть пришвидшенню українського питання.

Список використаних джерел:

1. Аналітична записка Національного Інституту стратегічних досліджень «Партійно-ідеологічна структуризація європейського політичного простору та можливості просування інтересів України в ЄС» URL:<https://niss.gov.ua/doslidzhennya/politika/partiyno-ideologichna-strukturizaciya-evropeyskogo-politichnogo-prostoru-ta> (дата звернення: 02.11.2021 року)
2. Выборы в Европарламент – 2019: национальные ответы на дилеммы европейской интеграции / Под ред. Ю. Д. Квашнина, А. К. Кудрявцева, Н. С. Плевако, В. Я. Швейцера – М.: ИМЭМО РАН, ИЕ РАН, 2019. – 178 с.
3. Договір про Європейський Союз, від 07.02.1992 року URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_029#Text(дата звернення: 02.11.2021 року)
4. Право Європейського Союзу: основи теорії: підручник / [Т. М. Анакіна, Т. В. Комарова, О. Я. Трагнюк, І. В. Яковюк та ін.]; за заг.ред. І. В. Яковюка. – Харків: Право, 2019. – 105–109 с.
5. Act concerning the election of the members of the European Parliament 2018/994 of 13 July 2018 URL:<https://eur-lex.europa.eu/eli/dec/2018/994/oj> (дата звернення: 02.11.2021 року).
6. Яковюк І. В. Європейський Парламент: динаміка правового статусу. *Державне будівництво та місцеве самоврядування* : збірник наукових праць. Харків : Право, 2014. №27. С. 62–76.

Науковий керівник: Петришин О. О., к.ю.н., ст. дослідник, доцент кафедри права Європейського Союзу Національного юридичного університету ім. Ярослава Мудрого.

ОБМЕЖЕННЯ ПРАВ ЛЮДИНИ ПОВ'ЯЗАНІ З ПРОТИДІЄЮ ПАНДЕМІЇ, ТА ЇХ ПРАВОМІРНІСТЬ: МІЖНАРОДНИЙ ТА НАЦІОНАЛЬНИЙ АСПЕКТ

Пандемія COVID-19 – стала викликом усьому світу. Самоізоляція держав та введення внутрішніх карантинних режимів спровокували зростання соціальної напруги, бідність, обмеження прав людини і бізнесу, спад економіки, оскільки дана інфекція вражає людей, незалежно від їх соціального та економічного становища. Процес людської діяльності значною мірою залежить від обсягу прав і свобод, які визначають основні можливості людини, характер життєдіяльності, систему зв'язків людей у суспільстві. Тому проблема прав людини завжди була предметом боротьби за володіння цими правами, розширення їх сфери та визначення становища людини в суспільстві.

Щодо питання прав людини та дотримання зобов'язань щодо них держава має певну свободу розсуду, внаслідок суверенних прав та невтручання до національних правових систем. Такі межі можуть бути як вузькими, так і широкими, залежно від конкретного права та його правового регулювання.

Поширення у світі пандемії коронавірусу та введення карантинних заходів різного ступеня суворості сприяло виникненню певного обмеження конституційних прав, свобод та законних інтересів людини і громадянина.

Так Amnesty International у своїй доповіді щодо стану прав людини в Європі та Центральній Азії протягом 2020, зазначає, що реакція урядів на COVID-19 обмежила широкий спектр прав людини у Європі та Центральній Азії й спровокувала вагомі втрати для людства внаслідок соціальної ізоляції, нерівності та перевищення державами своїх повноважень. Недофінансування систем охорони здоров'я та брак засобів індивідуального захисту підвищили рівень інфікування та смертності, працівники/ці стикалися з перешкодами в доступі до соціального забезпечення, а санітарно-епідеміологічні заходи вкрай негативно вплинули на вразливі категорії населення. Також багато урядів використовували

¹ Студент 4 курсу Інституту прокуратури та кримінальної юстиції Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

пандемію як ширму задля узурпації влади, утисків свобод та як привід для ігнорування зобов'язань щодо реалізації прав людини [2].

Щодо України – то під час пандемії, на думку Amnesty International, відбулися такі порушення прав людини – права на охорону здоров'я, медичну допомогу, дискримінація (наголошується на дискримінації ромів), свобода вираження поглядів, гендерне та домашнє насильство, свобода пересування [3].

Підвалини загальноєвропейських стандартів прав людини були закладені Конвенцією про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року (прийнята Радою Європи), яка стала справжнім «європейським білем про права», «конституційним документом європейського публічного порядку».

Допустимі обмеження прав людини визначаються на підставі загальних принципів права та встановлені міжнародними стандартами прав людини. Перш за все, це такі стандарти, які закріплені Загальною декларацією прав людини, Міжнародним пактом про громадянські і політичні права, Міжнародним пактом про економічні, соціальні і культурні права. Відповідно до таких стандартів підставами обмеження прав людини можуть бути: охорона державної безпеки, громадського порядку, здоров'я, моральності населення, прав і свобод інших осіб.

Наразі в Україні здійснюються чисельні відповідні заходи в сфері освіти, свободи пересування, власності та багато інших. Звісно, що такі заходи не можуть не позначитися на рівні захисту державою надзвичайно широко спектру прав і свобод людини. Однак дотепер на офіційному рівні не помітно, щоб обговорювалося питання відступу України від зобов'язань під час надзвичайної ситуації встановлених статтею 15 Конвенції, відповідно до якої Висока Договірна Сторона може вживати заходів, що відступають від її зобов'язань, у виключних випадках [1].

Особливу роль у гарантуванні прав людини відіграє Європейський суд з прав людини. Практика Європейського суду з прав людини – приклад юридично обґрунтованого і цілком виправданого втручання світового співтовариства у внутрішні справи держав, де такі права порушуються.

Сьогодні гостро постало питання вакцинації, яка безпосередньо пов'язана із питанням обмеження прав людини. Показовим у цьому випадку є рішення ЄСПЛ від 08 квітня 2021 року у справі «Vavříčka and Others v. the Czech Republic», де Суд визнав, що така політика влади

переслідує законні цілі захисту здоров'я, а також прав інших дітей. На думку високих суддів, це захищає не тільки тих, хто отримує щеплення, а й тих, хто не може бути вакцинований за медичними показаннями, і, отже, покладається на колективний імунітет. Суд констатував, що примус до щеплення може розглядатися як «необхідний у демократичному суспільстві». Проти такого рішення Великої палати ЄСПЛ проголосував тільки один суддя [4].

Парламентська Асамблея Ради Європи закликає держави-члени та Європейський Союз утриматися від дискримінації громадян, у зв'язку з тим, що він/вона не був вакцинований. Після винайдення вченими вакцини проти Covid-19, відбулося 5-е засідання Парламентської Асамблеї Ради Європи, на якому було заслухано звіт Комітету з соціальних питань, охорони здоров'я та сталого розвитку і прийнято Резолюцію №2361 (2021) «Вакцини проти Covid-19: етичні, юридичні та практичні міркування», основними тезами якої стало: П.7.3.1-забезпечити, щоб громадяни були поінформовані про те, що вакцинація не є обов'язковою і що ніхто не зазнає політичного, соціального чи іншого тиску на вакцинацію, якщо вони цього не хочуть. П. 7.3.2 – забезпечити, щоб ніхто не піддавався дискримінації у зв'язку з тим, що він/вона не був вакцинований, через можливі ризики для здоров'я або не бажає вакцинуватися; П.7.5.2 – використовувати свідоцтва про вакцинацію виключно за призначенням для моніторингу ефективності вакцини, потенціальних побічних ефектів та небажаних явищ [5].

Таким чином, держава є основним адресатом прав людини і носієм зобов'язань щодо них, які закріплені міжнародними та національними стандартами. Тому, в майбутньому можна прослідкувати чи будуть оскаржуватися дії нашої держави в ЄСПЛ. Для багатьох накладені обмеження – навіть якщо вони незручні – будуть здаватися питанням здорового глузду. Проте інші, на яких накладені санкції за ігнорування, або які зазнають серйозних фінансових втрат за їх дотримання (це стосується обмеження прав бізнесу), можуть мати інші погляди.

Список використаної літератури

1. Covid-19 та права людини. Критерії ЄСПЛ. 30 березня 2020 року. URL: <https://www.echr.com.ua/covid-19-ta-prava-lyudini-kriteri%D1%97-yespl/>
2. Права людини в Європі та Центральній Азії протягом 2020. Доповідь Amnesty International. URL: https://www.amnesty.org.ua/wp-content/uploads/2021/04/ukr_report_region.pdf

Права людини в Україні протягом 2020 року. Доповідь Amnesty International. URL: <https://www.amnesty.org.ua/wp-content/uploads/2021/04/ukraine-annual-report-2020.pdf>.

3. Рішення ЄСПЛ від 08 квітня 2021 року у справі «Vavříčka and Others v. The Czech Republic» <https://hudoc.echr.coe.int/fre#%7B%22itemid%22:%5B%22001-209039%22%5D%7D>.

4. Резолюція № 2361 (2021) «Вакцини проти Covid-19: етичні, юридичні та практичні міркування». URL: <https://pace.coe.int/en/files/29004/html>.

Науковий керівник: Асірян С. Р., к.ю.н., асистентка кафедри права ЄС Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого.

Солоненко Д. В.¹

АГЕНЦІЇ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ У СФЕРІ ПРОСТОРУ СВОБОДИ, БЕЗПЕКИ ТА ПРАВОСУДДЯ

Як потужний економічний і політичний наднаціональний союз, що об'єднує 27 незалежних держав-членів, Європейський Союз (далі – ЄС) просто не зможе функціонувати без системи компетентних органів. Саме за допомогою своїх інститутів, органів та агенцій ЄС досягає поставлених перед ним цілей і реалізує повноваження у різних сферах суспільних відносин.

Відповідно до статті 13 Договору про Європейський Союз (далі – ДЄС) Союз має в своєму розпорядженні інституційний механізм, покликаний проводити в життя його цінності, здійснювати його цілі, служити його інтересам, інтересам його громадян і держав-членів, а також забезпечувати послідовність, ефективність і наступність його політики та його дій [3].

Як зазначалось, ЄС здійснює свою діяльність зокрема через агенції. Вони можуть мати різні найменування : установи, відомства, бюро, інститути тощо. Так, агенціями є утворення, які Європейський Союз наділяє статусом юридичної особи, а також спеціальними повноваженнями в окремих сферах суспільних відносин. Саме перша ознака є унікальною для установ ЄС, яка відрізняє агенції від інститутів і органів, які не мають такого статусу (за винятком Європейського центрального банку). Отже,

¹ Студент 6 курсу Інституту підготовки юридичних кадрів для Служби безпеки України Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

головною метою агенцій є забезпечення та впровадження найбільш ефективної політики Союзу у різних галузях, надання допомоги інституціям у здійсненні нагляду за реалізацією норм права ЄС у державах-членах.

Необхідно зазначити, що кількість агенцій не є фіксованою, а самі установи переважно створюються і діють на основі правових актів інститутів. Першими агентствами Спільноти були створені в 1970-х роках : Європейський центр розвитку професійного навчання та Європейська фундація з поліпшення умов життя та праці. В 1990-х роках з'явилися нові агентства, також їх називають «агентства другого покоління». Вони стали відповіддю на вимогу географічної передачі повноважень та потребу відповідності новим завданням розвитку науки та техніки. Групою «третього покоління» називають агентства, щодо постійного місцезнаходження яких прийняли рішення глави держав і урядів держав-членів ЄС в грудні 2003 року. У 2012 р. була створена Мережа агенцій Європейського Союзу (EUAN), яка наразі об'єднує 48 установ у 23-х державах-членах [1].

Повноваження агенцій мають спеціальний характер, оскільки належать до конкретних сфер суспільного життя. На це прямо вказують їхні назви: Європейське агентство морської безпеки, Агентство Європейського Союзу зі співробітництва з правоохоронними органами, Європейське агентство прикордонної та берегової охорони, Європейська оборонна агенція.

Система Агенцій ЄС включає у себе: децентралізовані агенції; агенції в рамках спільної політики безпеки та оборони; виконавчі органи; агенції та органи ЄВРАТОМ; інші організації. Децентралізовані установи сприяють реалізації політики ЄС. Вони також підтримують співробітництво між ЄС та національними урядами, об'єднуючи технічний та спеціалізований досвід як установ ЄС, так і національних органів влади.

Виконавчі агентства створюються на обмежений період Європейською комісією для управління конкретними завданнями, пов'язаними з програмами ЄС. Агенції та органи ЄВРАТОМ були створені для підтримки цілей, які полягають у : координації національних програм ядерних досліджень, у мирних цілях забезпечення знань, інфраструктури та фінансування ядерної енергії, забезпечення достатніх і безпечних поставок ядерної енергії. Інші організації включають органи, створені в рамках програм ЄС та державно-приватного партнерства між Європейською комісією та галуззю [4].

Оскільки агенції належать до допоміжних елементів інституційного механізму ЄС, їх повноваження, як правило, мають експертний, консультативний та рекомендаційний характер, без права видавати юридично обов'язкові акти. Проте виключенням із загального правила є агенції, яким відповідно до нормативних актів ЄС надаються владні повноваження.

Завдяки системі агенцій Європейського Союзу існує геополітична зона, яка забезпечує гармонізацію міжнародного приватного права, екстрадиційну політику між державами-членами, політику внутрішнього та зовнішнього прикордонного контролю, спільні візи для подорожей, політику імміграції та притулку, поліцейську та судову співпрацю, а також взаємодію у повітряному, морському просторі, захист у сфері кіберпростору.

Таким чином, громадяни ЄС повною мірою можуть користуватися своїми правами, свободами та захистом, включаючи особисті, громадянські, політичні, економічні та соціальні права, захист персональних даних, вільно пересуватись через більшість країн ЄС.

Проаналізувавши систему агенцій ЄС, можна виділити таку сукупність установ у сфері забезпечення свободи, безпеки та правосуддя: – Інститут Європейського Союзу з досліджень безпеки (EUISS); – Європейське агентство прикордонної та берегової охорони (Frontex); – Європейське агентство з оперативного управління широкомасштабними ІТ-системами у сфері свободи, безпеки та правосуддя (eu-LISA); – Агентство з авіаційної безпеки Європейського Союзу (EASA); – Європейське агентство морської безпеки (EMSA); – Агентство Європейського Союзу з кібербезпеки (ENISA); – Агентство Європейського Союзу з підготовки правоохоронних органів (CEPOL); – Агентство Європейського Союзу зі співробітництва з правоохоронними органами (Європол); – Агентство Європейського Союзу зі співробітництва у сфері кримінального правосуддя (Євроюст).

Створення Європолу передбачено в Договорі про ЄС. З січня 1994 року розпочав роботу як управління з боротьби з наркотиками. Агентство Європейського Союзу із співробітництва у сфері правоохоронної діяльності поступово поширювало свою діяльність на інші види кримінальної злочинності. Після ратифікації в усіх державах-членах Конвенції про створення Європолу та пов'язані з нею правові акти Європол розпочав повномасштабну роботу в усіх сферах своїх повно-

важень, а саме: незаконна торгівля наркотиками; незаконні мережі імміграції; тероризм, незаконна торгівля автотранспортом, торгівля людьми і дитяча порнографія, виготовлення фальшивих грошей та інших платіжних засобів, відмивання грошей. Законом № 2129-VIII від 12.07.2017 було ратифіковано «Угодуміж Україною та Європейським поліцейським офісом про оперативне та стратегічне співробітництво». Крім обміну інформацією, співробітництво може включати, відповідно до визначених Рішенням Ради Європолу завдань Європолу, обмін спеціальними знаннями, загальними зведеннями, результатами стратегічного аналізу, інформацією щодо процедур кримінальних розслідувань, інформацією про методи запобігання злочинності, участь у навчальних заходах, а також надання консультацій та підтримки в окремих кримінальних розслідуваннях [5].

Важливою установою є Агенція Європейського Союзу з підготовки кадрів для правоохоронних органів (CEPOL), так званий Європейський поліцейський коледж, оскільки займається підготовкою співробітників правоохоронних органів. CEPOL об'єднує мережу навчальних закладів для співробітників правоохоронних органів у кожній країні ЄС і допомагає їм проводити підготовку. Також Агенція співпрацює з країнами, які не входять до ЄС, задля забезпечення колективного реагування на сучасні загрози. Додатково Коледж проводить міжнародні мовні курси для старших поліцейських з метою розвитку співпраці та підвищення рівня комунікації між правоохоронцями різних країн.

Стратегічно важливим також являється Агентство Європейського Союзу зі співробітництва у сфері кримінального правосуддя (Євроюст), оскільки координує розслідування і судове переслідування між державами-членами ЄС в боротьбі з транснаціональною злочинністю, а також в інших справах, які відносяться до інтересів держав-членів та держав, з якими укладена двостороння угода про співпрацю. Також до завдань Євроюсту входять: допомога при вирішенні конфліктів юрисдикції правоохоронних органів; впровадження європейських ордерів на арешт та накази про конфіскацію майна, замороження рахунків. Агенція співпрацює із іншими організаціями, наприклад: Європейська судова мережа, Європол, Європейське бюро з питань боротьби з шахрайством, Інтерпол, Управління ООН з наркотиків і злочинності (UNODC). Щороку Євроюст проводить близько 250 координаційних зустрічей і керує 10 координаційними центрами. Зустрічі об'єднують прокурорів, суддів та правоохо-

ронців різних держав для обміну інформацією та вироблення спільної стратегії.

Неоціненну роль у забезпеченні безпеки виконує також Європейське агентство прикордонної та берегової охорони (Frontex). Установа допомагає країнам ЄС і асоційованим з Шенгеном країнам керувати своїми зовнішніми кордонами, гармонізувати прикордонний контроль, а також надає експертну та технічну підтримку. Frontex безпосередньо надає додаткову підтримку державам-членам ЄС, які стискаються з серйозним міграційним тиском шляхом надання та координації технічних і транспортних засобів (наприклад, літаків), він присутній у багатьох міжнародних аеропортах ЄС.

Агентство Європейського Союзу з кібербезпеки (ENISA) допомагає Європейській комісії, державам-членам ЄС та бізнесу виконувати вимоги мережевої та інформаційної безпеки, включаючи чинне та майбутнє законодавство ЄС. ENISA має бути центром експертизи як для держав-членів, так й для інституцій ЄС з отримання консультацій з питань, пов'язаних із мережевою та інформаційною безпекою. ENISA керує загальноєвропейською програмою «CyberEurope. Це – серія навчань з кіберінцидентів та управління кризовими ситуаціями на рівні ЄС для державного і приватного секторів країн-членів ЄС». [2] .

Таким чином, в Європейському Союзі існує ефективна система агенцій, в компетенцію яких входить забезпечення безпеки кордонів, боротьба із організованою злочинністю та тероризмом, здійснення міграційної політики, протидія кібернетичним злочинам та взаємодія у сфері правосуддя, в той час як становлений Європейською Радою курс політик у сфері простору свободи, безпеки та правосуддя реалізується у своєму внутрішньому та зовнішньому (через співробітництво з третіми державами) аспектах.

Список використаних джерел:

1. 2021–2027 STRATEGY FOR THE EU AGENCIES NETWORK. URL : https://euagencies.eu/sites/default/files/euan_strategy_2021–2027.pdf (дата звернення 09.11.2021 р.).
2. Cyber Europe URL : <https://www.enisa.europa.eu/topics/cyber-exercises/cyber-europe-programme>(дата звернення 09.11.2021 р.).
3. Договір про Європейський Союз від 7.02.1992 р. (зі змінами та доповненнями від 13.12.2007 р.) URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_029#Text(дата звернення 09.11.2021 р.).

4. Інституційна система ЄС : навч. посіб. / Л. Л. Прокопенко, О. М. Рудік, Н. М. Рудік. – Дніпро : ДРІДУ НАДУ, 2018. – 220 с.

5. Угода між Україною та Європейським поліцейським офісом про оперативне та стратегічне співробітництво від 12.07.2017 р. URL :https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_001-16#Text(дата звернення 09.11.2021 р.).

Науковий керівник: Петришин О. О., к.ю.н., ст. дослідник, доцент кафедри права Європейського Союзу Національного юридичного університету ім. Ярослава Мудрого.

Старовойтова Д. Д.¹

ІНСТИТУЦІЙНИЙ МЕХАНІЗМ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ: ПОНЯТТЯ І СТРУКТУРА

Інститути ЄС виступають основними регуляторами інтеграційних процесів, забезпечуючи послідовність та ефективність політики і дій цієї організації. Унікальність інституційного механізму полягає в тому, що інститути ЄС наділені виключною компетенцією у певних сферах, які раніше належали до суверенних прерогатив держав – учасниць ЄС: вони можуть ухвалювати нормативно-правові акти більшістю голосів і зобов'язувати ними фізичних, юридичних осіб, органи держав безпосередньо, без трансформації цих актів у внутрішні правопорядки[1].

Дослідження реалій політико-правового устрою ЄС має неабияке значення і з огляду на те, що майже десять останніх років реформування його інституційного механізму було ключовим питанням цього інтеграційного об'єднання. Для того, щоб зрозуміти, як функціонує ЄС, необхідно передусім з'ясувати природу кожного з цих інститутів і механізм розподілу повноважень між ними.

Інституційний механізм ЄС можна розуміти у двох значеннях. У широкому сенсі під інституційним механізмом ЄС слід розуміти всю сукупність інститутів, органів та установ, які разом забезпечують реалізацію завдань ЄС і сприяють досягненню поставлених ним цілей. У вузькому сенсі він включає до свого складу сім інститутів: Європейський

¹ Студентка 4 курсу Інституту прокуратури та кримінальної юстиції Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

Парламент, Європейську Раду, Раду ЄС, Європейську Комісію, Суд ЄС, Рахункову палату та Європейський Центральний банк (ер. 13 Договору про Євросоюз)[2].

Щодо поняття інституту ЄС, то у юридичній доктрині також зустрічаються два підходи до його розуміння. Відповідно до першого, у Євросоюзі виділяють два види органів – основні, що мають назву інституту, і допоміжні. Відповідно до другого підходу, термін «інститут» відноситься до установ, наділених повноваженнями приймати юридично зобов'язальні рішення, а в інших випадках використовується поняття «орган»[3]. Таким чином, відмінність між цими двома підходами не є принциповою, адже обидва вони сходяться на тому, що основною характеристикою інституту виступає його здатність приймати рішення, які мають зобов'язальний характер. На основі аналізу установчих договорів можна виділити наступні основні характеристики інститутів ЄС.

По-перше, їхня назва чітко передбачена в установчих договорах. Так, ер. 13 Договору про Євросоюз перелічує сім основних органів (Європейська рада, Європейський парламент, Рада, Комісія, Суд ЄС, Рахункова палата, Європейський центральний банк), і саме їх у цій статті названо інститутами. По-друге, кожному інституту притаманна власна легітимність. Так, Європарламент, до складу якого входять представники громадян ЄС (п. 2 ст. 14 Договору про Євросоюз), відповідно, виражає їхню волю і представляє їхні інтереси. Рада, що формується з представників кожної держави-учасниці на міністерському рівні, та Європейська рада виступають гарантами інтересів держав-учасниць[4].

Комісія, члени якої мають виконувати свої повноваження в рамках повної незалежності та в загальних інтересах ЄС, – гарант спільного європейського інтересу. Суд, який забезпечує повагу до права шляхом тлумачення і застосування установчого договору, є гарантом європейського правопорядку.

Що ж до Рахункової палати, яку було віднесено до інститутів ЄС лише 1992 року, то її члени також мають діяти в загальних інтересах Євросоюзу. Однак у юридичній доктрині Рахункову палату дещо відмежовують від інших інститутів, звертаючи увагу на відсутність у неї владних повноважень і права приймати юридично зобов'язальні рішення як для держав-учасниць, так і для їхніх юридичних та фізичних осіб.

По-друге, з положень установчих договорів випливає наявність в інститутів Євросоюзу певної функціональної та процедурної автономії.

Функціональна автономія інституту полягає у його здатності приймати загальнообов'язкові рішення. Під процедурною мається на увазі право інститутів самостійно приймати свій внутрішній регламент і можливість визначати питання свого функціонування та організації, хоча певні аспекти вже чітко врегульовані положеннями договорів.

Спираючись на зазначене вище можна сформулювати наступне визначення інституту ЄС, а саме: інститут Європейського Союзу – це керівний орган, якому притаманні власна легітимність, певна функціональна та процедурна автономія, назва якого чітко передбачена в установчому договорі, який наділений повноваженнями приймати юридично зобов'язальні рішення. Що стосується допоміжних органів ЄС, які сприяють роботі інститутів ЄС, то загалом можна виділити три категорії: органи як фінансового, так і адміністративного контролю; органи управління; консультативні органи.

Слід зазначити, що елементами інституційної системи є не лише інститути, а й органи та агенції (які ще називають установами, відомствами, бюро тощо). Поняття «орган» у праві ЕС має більш вузьке (формально-юридичне) значення у порівнянні з загальним традиційним терміном, що використовується у теорії держави і права.

Органами у ЄС називають допоміжні і консультативні утворення, які покликані сприяти інститутам ЄС у вирішенні різних питань. До них належать: Комітет ержав у, Економічний і соціальний комітет, Комітет з соціального захисту; Європейський Омбудсмен; Європейський контролер з захисту даних; Верховний представник Союзу з питань закордонних справ і політики безпеки, тощо. Рішення органів, як правило, не мають загальнообов'язкової сили.

До агенцій, як ще одного допоміжного елемента, відносяться утворення, що наділяються спеціальними повноваженнями в окремих сферах і статусом юридичної особи. Основною метою їх діяльності є забезпечення та впровадження найбільш ефективної реалізації галузевих політик Союзу і надання допомоги інституціям.

Таким чином, інституційний механізм ЄС має пропагувати його цінності, сповідувати його цілі, слугувати інтересам ЄС, його громадян, ержав учасниць, забезпечувати узгодженість, ефективність та продовження реалізації його політики та дій. Тобто інституційний механізм ЄС забезпечує регулювання інтеграційних процесів цієї організації в інтересах всіх її учасників.

Список використаної літератури:

1. Бочарова Н. В. Право Європейського Союзу. Частина 1 : навч. посібник. – Дніпропетровськ : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2014. – 232 с.
2. Головка О. І. Функції та компетенція органів Європейського Союзу у сфері соціальної політики: автореф. дис... канд. юрид. наук: 12.00.11. – К., 2003. – 16 с.
3. Грицаєнко Л. Л. Інституційний механізм Європейського Союзу: автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.11. – К., 2010. – 19 с.
4. Десмонд Дайнен. Дедали міцніший союз. Курс європейської інтеграції : пер. з англ. М. Марченко. – К. : К. І. С., 2006. – 696 с.
5. Копійка В. В., Шинкаренко Т. І. Європейський Союз: заснування та етапи становлення: Навч. посібник для студ. вищ. навч. закл. – К.: Вид. Дім «Ін Юре», 2001. – 448 с.
6. Муравйов В. І. Вступ до права Європейського Союзу: підруч. для студ. вищ. навч. закл. – К. : Київський університет, 2007. – 303с.
7. Ніццький Договір та розширення ЄС / За наук. ред. С. Шевчука. – К: Логос, 2001. – 196 с.
8. Яковюк І. В. Про особливості прояву принципу поділу влади в інституційній системі Європейського Союзу: постановка питання. *Державне будівництво та місцеве самоврядування* : збірник наукових праць. Харків : Право, 2003. № 5. С. 17–27.
9. Яковюк І. В. Субсидіарність як принцип взаємовідносин національних держав і Європейського Союзу. *Вісник Академії правових наук України*. 2004. № 4. С. 22–30.

Науковий керівник: Асірян С. Р., асистентка, к.ю.н. кафедри права Європейського Союзу Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого.

Стебко І. Ю.¹

ОСНОВНІ ЦІННОСТІ ЄС: ТЛУМАЧЕННЯ ТА ЇХ ЗНАЧЕННЯ В СУЧАСНОМУ СВІТІ

Європейський Союз як політичне та економічне об'єднання 27 держав Європи встановлює не лише нормативні, а й цінні аспекти устрою.

Особливу увагу цінностям ЄС приділив Лісабонський договір 2009 року. У його статті 2 вказано: «Союз заснований на цінностях поваги до людської гідності, свободи, демократії, рівності, верховенства права та поваги до прав людини, включаючи права осіб, що належать до

¹ Студентка 4 курсу Інституту прокуратури та кримінальної юстиції, Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

меншин. Ці цінності є спільними для держав-членів у суспільстві, в якому переважають плюралізм, недискримінація, толерантність, справедливість, солідарність та рівність між жінками та чоловіками». [1, с. 347]

Перелічені вище цінності у різних документах згадуються різними способами, такими як «європейські цінності», «цінності ЄС», «наші цінності», «загальні цінності» чи «цінності Європи».

Першою з названих є людська гідність. Вона є недоторканною, має поважатися, захищатися та складати реальну основу основних прав.

Свобода, в свою чергу, дає громадянам право вільно пересуватися та проживати у Союзі. Індивідуальні свободи, такі як повага до приватного життя, свобода думки, релігії, зборів, висловлювання думок та інформації, захищені Хартією основних прав ЄС.

Функціонування ЄС ґрунтується на представницькій демократії. Бути громадянином ЄС означає користуватися політичними правами. Кожен дорослий громадянин ЄС має право балотуватися як кандидат та голосувати на виборах до Європейського парламенту. Громадяни ЄС мають право балотуватися як кандидат і голосувати в країні свого проживання або в країні походження.

Рівність – це цінність, яка передбачає надання рівних прав всім громадянам перед законом. Принцип рівності між жінками та чоловіками є основою всієї європейської політики і є основою європейської інтеграції. Ця цінність пронизує всі сфери життєдіяльності суспільства. Принцип рівної оплати за рівну працю став частиною Римського договору 1957 року. Хоча нерівність все ще існує, ЄС досяг значного прогресу в даному питанні.

Також функціонування ЄС ґрунтується на цінності верховенстві права. Це означає, що все, що робить ЄС, ґрунтується на договорах, добровільно та демократично узгоджених його країнами-членами. Право та правосуддя підтримуються незалежною судовою системою, а рішення судів визнаються та дотримуються всіма країнами ЄС.

Права людини захищені Хартією основних прав ЄС. Вони охоплюють право бути вільним від дискримінації за ознакою статі, расового чи етнічного походження, релігії чи переконань, інвалідності, віку чи сексуальної орієнтації, права на захист ваших персональних даних та/або права на доступ до правосуддя. [2, с. 312]

Не зважаючи на те, що перелічені цінності розповсюджуються на країни ЄС, однак у деяких випадках їх починають називати «глобальними» та такими, що належать також неєвропейцям. Наприклад, у контек-

сті переговорів про Трансатлантичне торгове та інвестиційне партнерство (ТТІП) з'являється посилання як на американські, так і на європейські цінності. [3, с. 8]

Договір про Євросоюз передбачає заходи реагування при порушенні державами – членами встановлених цінностей та дає можливість запровадити санкції проти держави – порушника.

Вперше Брюссель запровадив обмежувальні заходи щодо держави-члена за відступ від цінностей Союзу щодо формування в Австрії у 2000 р. уряду за участю правопопулістської Австрійської партії свободи, очолюваної Йоргом Хайдером. Заходи проти Австрії запровадили одночасно всі держави ЄС. Технічно, це був бойкот нового австрійського уряду із боку національних урядів інших держав. Члени Союзу відмовлялися від співпраці з новим австрійським урядом і заявляли, що не підтримуватимуть кандидатів цієї країни до загальноєвропейських структур, а також обмежать контакти з послами. [4, с. 317]

Дослідження та затвердження цінностей ЄС має особливо важливе значення у моменти соціально-політичних та економічних криз. Розширення ЄС, збільшення міграційних потоків, терористичні напади, економічні та геополітичні труднощі – все це потребує ідеологічного згуртування громадян ЄС. Саме тому основна мета Європейського союзу полягає у захисті цінностей ЄС та сприянні миру та благополуччю громадян, що буде запорукою розвитку усього суспільства.

Список використаних джерел

1. Основи права Європейського Союзу : нормат. матеріали (із змінами, внесеними Лісабон. договором) / за заг. ред. М. В. Буроменського. Х. : ФІНН, 2010. 392 с.
2. Сучасні європейські культурно-історичні цінності в контексті викликів глобалізації: монографія / кер. авт. кол. і наук. ред. А. І. Кудряченко; ДУ «Інститут всесвітньої історії НАН України». Київ: Фенікс, 2014. 444 с.
3. Habermas J. Citizenship and National Identity: Some Reflections on the Future Europe. *Praxis Internationale*. 2002. Vol. 12, No. 1. P. 1–19.
4. Право Європейського Союзу : підручник / за ред. В. І. Муравйова. К. : Юрінком Інтер, 2011. 704 с.
5. Яковюк І. В. Правова культура в умовах глобалізації та європейської інтеграції. *Державне будівництво та місцеве самоврядування : збірник наукових праць*. Харків : Право, 2007. № 13. С. 3–16.

Науковий керівник: Асірян С. Р., к.ю.н., асистент кафедри право Європейського Союзу Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого.

EUROPEAN UNION GENDER POLICY: LEGISLATIVE REGULATION AND PROBLEMS OF EFFECTIVE IMPLEMENTATION

Today, all democratic states in the world proclaim the priority of respect for human rights and freedoms. One of the ways to fulfill the state's commitments in this area is to ensure gender equality. The European Union, as an intergovernmental integration organization, also recognizes and adheres to generally accepted values. So, Art. 2 of the Treaty on European Union stipulates that the Union is founded on the values of respect for human dignity, freedom, democracy, equality, the rule of law, and respect for human rights, including the rights of persons belonging to minorities. These values are common to the Member States in a society in which pluralism, non-discrimination, tolerance, justice, solidarity, and equality between women and men prevail [1].

The Charter of Fundamental Rights of the European Union, adopted in 2000, «conscious of spiritual and moral heritage» for the first time in EU law, puts the protection of human dignity as a priority [2]. The principle of equal treatment for women and men is enshrined in several other EU regulations, in particular in Council Directive 76/207/EEC on the implementation of the principle of equal treatment for men and women as regards access to employment, vocational training, and promotion, and working conditions, Council Directive 2000/78/EC establishing a general framework for equal treatment in employment and occupation, Council Directive 2004/113/EC implementing the principle of equal treatment between men and women in the access to and supply of goods and services.

Fruitful cooperation on gender policy is carried out between the EU and NATO in the framework of the implementation of UN Security Council Resolution 1325 «Women, Peace, Security». In 2007, the European Institute for Gender Equality was established to collect, analyze and disseminate information, submit proposals, etc.

The leading role in the implementation of EU gender policy belongs to the European Commission, which uses a dual approach: the implementation

¹ a sixth-year student at the Institute of Legal Training for the Security Service of Ukraine of Yaroslav Mudryi National Law University

of «gender mainstreaming» and the initiation of special measures. Gender mainstreaming means the organization, improvement, formation, and evaluation of political processes with the obligatory use of a gender approach in all areas. Special measures in gender policy of the EU contain legislation, awareness-raising campaigns, financial programs. For example, the EU's 2020–2025 Strategy for Gender Equality mentions «promoting equal participation and representation of women».

In addition to the European Commission, gender policy is also implemented by the European Parliament's Committee on Women's Rights and Gender Equality, the European Commissioner for Equality, and the Advisory Committee on Equal Opportunities for Women and Men, which assists the European Commission in developing and implementing gender policy. Certain aspects of gender mainstreaming are governed by partnership agreements between the EU and third countries.

At the same time, despite the significant regulatory achievements in the field of gender policy, none of the EU member states can boast of achieving a gender balance. Thus, according to the Gender Equality Index 2021, the EU scores 68 points out of 100. Sweden and Denmark are the leaders in ensuring gender balance, followed by the Netherlands. At the same time, there are large differences in gender equality between countries – from 83.9 points in Sweden to 52.6 points in Greece [3].

Gender balances in the security and defense sector need separate research. Discussions about involving women in the security and defense sector have been going on for a long time. Significant changes in the concept of national security and views on the role of women are gradually taking place. Positions in security agencies and military departments are no longer considered «exclusively male». Although almost all bodies have some legal enshrinement of equal access to service regardless of gender, in practice, security agencies face many problems in implementing the provided guarantees.

Thus, according to the results of the global study «Conflict Prevention, Transformation of the Justice Sector and Peacekeeping» conducted by the UN-Women, it has been established that women's empowerment contributes to the success of peace negotiations and lasting peace, accelerates economic recovery and strengthens peacekeeping operations, increases the effectiveness of humanitarian assistance and can help in combating violent extremism. In the EU member states, the representation of women in both management and rank-and-file personnel varies. For example, in France, it is more than 22%,

in Spain – more than 14%, Great Britain and Germany – more than 10% [4]. In EU member states such as Belgium, Denmark, Spain, the Netherlands, Germany, and candidate countries such as Montenegro, Northern Macedonia, and Albania, women head the military departments. In 2012, a woman was appointed head of the French President’s Security Unit for the first time, and in 2018, a woman headed the European Police Office for the first time.

As for the security sector, women hold senior positions only in the special services of the two member states, Spain and Estonia. At the same time, the heads of special services themselves take the position that gender balance in the security sector needs to be ensured. Thus, in 2017, the head of the British Foreign Intelligence Service (MI-6), Sir Alex Younger, stressed that gender was not a precondition for work in the intelligence service, but rather character, creativity, and determination [5]. The head of MI-5 also noted that his service must reflect British society as a whole because a diverse workforce can protect national values and interests, as well as effectively combat the threat of modern criminal groups. For several years in a row, MI-5 has been recognized by The Times magazine as a leader in establishing gender equality, in particular in creating jobs where women can develop and realize their potential [6].

At the same time, it should be noted that gender policy in the security sector is complicated by the specific tasks and working methods of the relevant bodies. In this regard, Council Directive 2000/78 /EC of 27 November 2000 establishing a general framework for equal treatment in employment and occupation does not require, in particular, the armed forces or the police, prison or the emergency services, to recruit or maintain in employment persons who do not have the required capacity to carry out the range of functions that they may be called upon to perform concerning the legitimate objective of preserving the operational capacity of those services [7].

In 2015, the Committee on Intelligence and Security of the British Parliament investigated obstacles to achieving gender equality in intelligence services and actions taken to increase gender parity. The report, in particular, states that on the way to gender equality in security structures, training is conducted to eradicate prejudices and stereotypes. In January 2016, GCHQ, MI5, and MI6 hosted the Women in Cyber Program event at the University of Birmingham. This has helped to increase the interest of girls in building careers in secret services. Thus, a year later, 46% of the new MI5 employees were women, which is 5% more than in the previous period. In GCHQ and MI6, the percentage of women candidates for the service in the same period

was 40% and 41%, respectively. In 2019, GCHQ conducted the first CyberDefenders course for women, which provides women with 600 free places to study technical disciplines [8].

Thus, according to the reports of various international organizations and statistics, EU member states are the leaders in promoting gender policy in the world. Women make up more than 30% of the members of the European Parliament. Almost since the beginning of the EU, the idea and value of gender equality have been embodied, primarily at the state level. However, it is important to note that the EU is critical of its achievements in involving women in all spheres of public life. The Strategy for Equality between Women and Men states that women are under-represented in the decision-making process, so European countries still have work to do to embody gender equality as a value. The results of such a policy should not be measured solely by digital indicators. The issue of equality, first of all, concerns the change of value orientations.

It seems that gender issues need to be comprehensive, and measures to overcome gender discrimination can range from the creation of special positions or bodies for equal rights for women and men in law enforcement and military formations to teaching special courses on gender equality in the security and defense sector in higher military educational institutions and conducting appropriate information campaigns among staff to raise staff awareness and prevent possible discrimination based on gender.

The elimination of any gender-based barriers and the staffing of special services solely based on professionalism and competence will have the effect of enhancing the effectiveness of national security activities, adherence to the principles of democratic civilian control, and increasing public confidence.

References:

1. The Treaty on European Union URL: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=uriserv%3AOJ.C_.2007.306.01.0001.01.ENG&toc=OJ%3AC%3A2007%3A306%3ATOC#g-001 (accessed on 9.11.2021).
2. The Charter of Fundamental Rights of the European Union URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A12016P%2FTXT&qid=1636228305344> (accessed on 9.11.2021).
3. Gender Equality Index 2021 URL: <https://eige.europa.eu/gender-equality-index/2021/EU> (accessed on 9.11.2021).
4. NATO Annual Report on Gender Perspectives in Allied Armed Forces: progress made in pre-deployment training and work-life balance. URL: https://www.nato.int/cps/ru/natohq/news_149993.htm?selectedLocale=en (accessed on 9.11.2021).

5. MI5 and MI6 have 'glaring lack' of ethnic minority and female staff at senior levels, report reveals. Independent. URL: <https://www.independent.co.uk/news/uk/home-news/mi5-ethnic-minority-mi6-female-staff-senior-roles-security-services-bame-gchq-a8452431.html> (accessed on 9.11.2021).

6. MI 6 chief on why gender diversity is a matter of national urgency. Growth Business. URL: <https://www.growthbusiness.co.uk/mi-6-chief-gender-diversity-matter-national-urgency-2549476> (accessed on 9.11.2021).

7. Council Directive 2000/78 /EC of 27 November 2000 establishing a general framework for equal treatment in employment and occupation URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex%3A32000L0078> (accessed on 9.11.2021).

8. «Intelligence and Gender». Gender and Security Toolkit, Geneva: DCAF, OSCE/ODIHR, UN Women. URL: <https://www.osce.org/files/f/documents/f/2/447061.pdf> (accessed on 9.11.2021).

Supervisor: Oleh PETRYSHYN, Ph.D., Associate Professor of the Department of European Union Law, Yaroslav Mudryi National Law University

Тришук А. С.¹

СПІВВІДНОШЕННЯ ПРАВА ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ І ПРАВА ЙОГО ДЕРЖАВ-ЧЛЕНІВ

Одним з важливих питань в процесі інтеграції країн до ЄС є співвідношення права Європейського Союзу з правом його держав-членів. Дане питання досить актуальне, враховуючи унікальну природу права Європейського Союзу та можливість виникнення колізій при його співвідношенні з правом його держав-членів [1, с. 105].

В сучасному світі в багатьох країнах міжнародне та національне право співіснують як окремі правові системи, що певним чином взаємодіють та проникають одна в одну.

Право Європейського Союзу стало результатом взаємодії різних правових режимів та міждержавних відносин, увібравши досягнення та правові традиції європейських держав. У праві ЄС відбилася єдність різноманіття правових культур, функціональність узгодження правових норм, поєднання з національними правовими особливостями держав-

¹ Здобувач вищої освіти Інституту підготовки юридичних кадрів для СБ України національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

членів. Право Європейського Союзу, пройшовши перевірку часом та ставши ефективним регулятором суспільних відносин у міждержавному об'єднанні поряд з повагою до національних правових систем, одночасно виявилось потужним інтегратором численних новацій у національні правопорядки.

В даний час правова система ЄС, що створена та функціонує на основі міжнародного права, є особливим автономним утворенням, визначальною основою діяльності якого є досягнення цілей та завдань у різних галузях його компетенції.

Чотири головних принципи розкривають специфічну природу права Європейського Союзу відносно його взаємовідносин з національним правом держав-членів: пряма дія норм права Європейського Союзу; верховенство права Європейського Союзу; судовий захист права Європейського Союзу; впровадження норм права Європейського Союзу в правові системи держав-членів [2, с. 424].

Механізм впровадження норм права Європейського Союзу – це сукупність заходів з метою забезпечення дії права ЄС у державах-членах. Способи та обсяги регулювання визначають як ЄС, так і держави-члени залежно від наявної компетенції.

Зі свого боку, держави-члени створюють для реалізації актів ЄС на своїй території відповідні правові умови. Кожна держава-член має адаптувати своє законодавство для належного виконання своїх зобов'язань, що випливають із членства в даному регіональному інтеграційному утворенні. Тим самим вносяться зміни до національних конституцій та законодавства, що регулює суспільні відносини у сферах, правомочності в яких передаються до відання ЄС.

Оскільки принцип прямої дії по-різному поширює свою дію на різні джерела права ЄС, суд ЄС виробив принцип тлумачення національного законодавства, що найбільше відповідає законодавству ЄС. Фактично, цей принцип передбачає, що положення внутрішнього законодавства держав-членів Союзу мають тлумачитися національними органами відповідно до положень права ЄС [3, с.41].

Суд ЄС своїми рішеннями також уніфікував підхід до запровадження положень права ЄС у внутрішні правопорядки держав-членів. Так, наприклад, у своєму рішенні у справі *San Michele Spa* він зазначив, що рецепція не має своїм результатом їх трансформації у внутрішнє право, і тому вони мають застосовуватися національними судами не як внутріш-

не право, а як право ЄС [4, с. 31]. Згодом ця позиція Суду ЄС була визнана національними судами. Більше того, країни, які приєднувалися до ЄС у наступні роки, врахували необхідність забезпечення таких умов реалізації норм права ЄС на своїй території.

Однак, не завжди національні норми країн-членів співвідносяться з нормами установчих договорів ЄС. Так, наприклад, з початку судової реформи у 2017 році Польща декілька разів вносила зміни до законодавства про статус суддів, але компромісу так і не було досягнуто, а всі новації, у свою чергу, ставали об'єктом нової критики та санкційних процедур, а також звернень до найвищого судового органу Євросоюзу.

Черговим епізодом тривалого протистояння ЄС та Польщі у зв'язку з реалізованою в країні судовою реформою стало рішення Суду ЄС, який задовольнив скаргу Єврокомісії про застосування тимчасових забезпечувальних заходів та ухвалив, що Польща має негайно призупинити дію закону про Дисциплінарну палату Верховної Ради що відповідає за можливе покарання суддів.

Сьогодні криза у відносинах між Польщею та ЄС заходить на новий виток. Нещодавно Конституційний суд республіки підтвердив пріоритет національного права над правом ЄС. Тим самим у Варшаві дали зрозуміти, що мають намір і надалі ігнорувати рішення суду ЄС щодо польської судової реформи. У свою чергу Єврокомісія вирішила просити Суд ЄС накласти фінансові стягнення на Польщу для того, щоб забезпечити виконання рішення суду ЄС щодо тимчасових заходів відповідно до статті 279 Угоди ЄС.

Отже, право Європейського Союзу є самостійною правовою системою зміст якої складають принципи і норми, що регулюють відносини між його суб'єктами. ЄС має гнучку систему прийняття рішень, яка поєднує суверенітети держав-членів та дозволяє їм контролювати процеси обмеження їх прерогатив. У взаємодії систем права Європейського Союзу і права держав-членів вбачається монізм примату права ЄС, що доводиться за допомогою принципів права Європейської співдружності, які впливають із судових рішень Суду Європейського Союзу та інших джерел права ЄС.

Список використаної літератури:

1. Галушка І. С. Співвідношення прав Європейського Союзу с міжнародним правом. *Україна і Європейський Союз: шлях до сталого розвитку*: зб. наук. ст. за

матеріалами І наук. практ. конф. з європ. права, м. Харків, 24 кв. 2018 г. Харків, 2018. С. 105–109.

2. Ільїн Р. Р. Співвідношення права Європейського Союзу і національного права держав-членів. *Актуальні проблеми сучасного міжнародного права* : зб. наук. ст. за матеріалами ІІ Харк. міжнар.-прав. читань, присвяч. пам'яті проф. М. В. Яновського і В. С. Семенова, Харків, 21 листоп. 2016 р. : у 2 ч. Харків, 2016. Ч. 1. С. 423–425.

3. Яковюк І. Адаптація і гармонізація законодавства в умовах інтеграції: проблема співвідношення. *Вісник Національної академії правових наук України*. Харків : Право, 2012. № 4. С. 29–42

4. Acciaierie San Michele Spa (In Liquidation) v High Authority Of The ECSC ECJ. Cases 9 and 58/65. [1967] ECR 1

5. Яковюк І. В. Правові основи європейської інтеграції та її вплив на державно-правовий розвиток України : дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.01 ; 12.00.11, Нац. юрид. акад. України ім. Ярослава Мудрого. Харків, 2013. 474 с.

Науковий керівник: Бойчук Д. С. к.ю.н., старший викладач кафедри права Європейського Союзу Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

Туляков І. В.¹

ЮРИСДИКЦІЯ СУДУ ЄС

Суд Європейського Союзу, або, як його прийнято називати – Європейський суд справедливості, є одним із семи основних інституцій ЄС. Незважаючи на численну кількість наукових напрацювань [2], [3], [4], [5], [6], особливості функціонування даного інституту ЄС ще не до кінця дослідженими.

Правове регулювання діяльності Суду Європейського Союзу (далі – Суд) здійснюється на підставі договору про Європейський Союз (далі – ДЕС), та договору про функціонування Європейського Союзу (далі – ДФЕС) [1]. Стаття 19 Договору ЄС встановлює, що Суд Європейського Союзу складається з Суду, Суду загальної юрисдикції та спеціалізованих судів. Пунктом «а» частини 3 даної статті визначено, що Європейський суд справедливості приймає рішення у справах за позовами, які подають держава-член, установа, фізична або юридична особа. Це зокрема:

¹ здобувач вищої освіти Інституту підготовки юридичних кадрів для СБ України Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого, Україна

- позови фізичних і юридичних осіб щодо дій чи бездіяльності інституцій, органів чи агентств ЄС, щодо нормативно-правових актів, а також актів індивідуальної дії цих органів, що безпосередньо адресовані до персоніфікованих суб'єктів, визначають їх права та обов'язки;
- позови держав-членів ЄС проти Європейської Комісії;
- позови держав-членів ЄС щодо актів Ради ЄС у сфері допомоги державам, демпінгу чи актів, що визначають імплементаційні повноваження;
- позови про відшкодування шкоди, завданої органами чи службовцями ЄС.
- позови про притягнення до відповідальності за контрактами, укладеними між фізичними чи юридичними особами та ЄС;
- патентні спори;
- позови щодо рішень Служби співтовариства з рослинного розмаїття чи Європейського агентства хімікатів;
- розгляд апеляції з питань права щодо рішень Суду публічної служби ЄС, а також інших спеціалізованих судів чи трибуналів [5].

В свою чергу ст. 273 ДФЄС[1] визначає міжнародну юрисдикцію Суду в будь-яких спорах між державами-членами, що пов'язані з предметом регулювання Договорів, якщо спір передано йому за спеціальною угодою між сторонами. Якщо держава-член не виконує зобов'язання за установчими договорами, то будь-яка інша держава-член може передати відповідну справу до Суду (ст. 259 ДФЄС). Однак, Комарова Т. В. наголошує, що кількість позовів за міжнародною юрисдикцією є дуже невеликою [3, с. 84].

Відповідно до пункту «б» частини 3 статті 19 Договору про ЄС. Суд Європейського Союзу згідно з Договорами, серед іншого, виносить попередні рішення щодо тлумачення законодавства Союзу або чинності актів, ухвалених органами на відповідні звернення судів або трибуналів держав-членів [1].

Процедура ухвалення попередніх рішень є основним каналом комунікації між національними судами всіх держав-членів та Судом. Останній надає свої послуги за запитом національного суду, який стикається з проблемами тлумачення або чинності законодавства ЄС [4, с. 8]. Іншими словами Європейський Суд Справедливості здійснює так звані преюдиціальні провадження по розгляду справ за запитом національних судів.

Алгоритм ухвалення попередніх рішень регламентовано статтею 267 ДФЄС [1]. Зокрема, в даній статті йдеться про юрисдикцію Суду виносити попередні рішення стосовно: тлумачення Договорів, чинності та тлумачення актів установ, органів, служб та агенцій Союзу. Крім того, детальніші положення містяться у Статуті Суду та його Регламенті.

Основні принципи процедури ухвалення попередніх рішень такі:

- всі національні суди або третейські суди можуть, а інколи – зобов'язані звертатися із зверненнями до Суду;

- такі звернення можуть бути прийняті до розгляду, лише якщо у національному судовому процесі розглядаються питання права ЄС і для вирішення справи потрібна допомога Суду. Тобто, питання не повинні бути теоретичними. Національний суд зобов'язаний довести, що йому дійсно необхідна відповідь Суду для вирішення справи [4, с. 8];

- національні суди, після ухвалення рішення якими вичерпуються можливості для подальшого судового захисту, зобов'язані подавати звернення щоразу, коли суд має сумніви щодо тлумачення законодавства ЄС або чинності вторинного законодавства;

- питання можуть не стосуватися безпосередньо відповідності національного законодавства законодавству ЄС, однак існують обставини, що описані нижче, коли національний суддя може звернутися до Суду із запитом щодо тлумачення законодавства ЄС для того, щоб встановити, чи відповідає національне законодавство законодавству ЄС;

- надане Судом тлумачення є зобов'язальним для суду, що звернувся із запитом [4 с. 9].

Як правило, національні суди, у яких існують подальші можливості для судового захисту на національному рівні, після розгляду справи зобов'язані звертатися із зверненнями щодо ухвалення попереднього рішення. Усі інші суди мають право надсилати звернення, тобто можуть на власний розсуд вирішувати, чи необхідно звертатися із запитом до Суду справедливості. Звернення щодо ухвалення попереднього рішення в основному стосуються тлумачення первинного законодавства або тлумачення та чинності вторинного законодавства [4, с. 11]. Отже, суд ЄС розглядає такі запити як непрямі, тобто запити, що подаються в порядку преюдиціальної процедури лише через національні судові органи. Фізичні або юридичні особи прямо не можуть звернутися до Суду ЄС із відповідним зверненням.

Виходячи зі змісту ст. 267 Договору про функціонування ЄС, Суд ЄС наділений юрисдикцією відповідати на запити, які стосуються будь-якого питання права ЄС. Втім національні суди іноді зверталися з преюдиціальним запитом щодо тлумачення національного чи міжнародного права, що є неприпустимим. У випадку, якщо Суд не може визначитися, чи стосується запит права ЄС, то сумніви тлумачаться на користь прийняття звернення до розгляду [2, с. 158].

Враховуючи текст відповідних договірних положень та практику Суду, прийнятними є звернення щодо тлумачення Договору про Європейський Союз, Договору про функціонування Європейського Союзу і Договору про заснування Європейського співтовариства з атомної енергії; тлумачення Хартії фундаментальних прав; тлумачення договорів про приєднання; тлумачення та чинність вторинного законодавства (регламентів, директив, рішень), а також актів м'якого права (тобто висновків та рекомендацій); тлумачення міжнародних договорів, укладених Європейським Союзом (наприклад, Угоди про асоціацію між Україною та ЄС), а також прийнятих на їхній основі правових актів (тобто рішень рад асоціації); тлумачення раніше ухвалених рішень Суду та встановлених у них загальних принципів права [3, с. 92].

Отже, Європейський суд справедливості покликаний до визначення законності актів та дій органів, юридичних та фізичних осіб Європейського співтовариства, забезпечення однакового застосування і тлумачення права Європейського союзу. Крім того, Європейський Суд Справедливості здійснює так звані преюдиціальні провадження по розгляду справ за запитами національних судів. Сьогодні залишається дискусійним та потребує подальшого вивчення й обґрунтування необхідність включення до кола суб'єктів, які мають право подавати запити до суду Європейського Союзу щодо тлумачення законодавства ЄС фізичних та юридичних осіб.

Список використаних джерел:

1. Consolidated version of the Treaty on European Union and the Treaty on the Functioning of the European Union 2012/C 326/01. Офіційний сайт Європейського Союзу – Режим доступу: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex%3A12012M%2FTXT>
2. Комарова Т. В. Юрисдикція Суду Європейського Союзу: монографія. – Х. : Право, 2010. – 360 с.
3. Комарова Т. В. Організація судової системи Європейського Союзу. *Вісник*

Національної академії правових наук України. 2018. Т. 25, № 1.С. 79–96. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vapnu_2018_25_1_7.

4. Лазовські А. Огляд прецедентного права Суду Європейського Союзу у сферах, що регулюються Угодою про асоціацію між Україною та ЄС. – Режим доступу: <https://eu-ua.org/>

5. Решота В. В. Загальний суд та суд публічної служби у судовій системі ЄС. *Демократичне врядування*. 2012. Вип. 10.

6. Фастовець А. С. Преюдиціальна юрисдикція суду справедливості ЄС: рішення щодо дійсності актів. *Юридичний науковий електронний журнал*, – № 3, – 2015. – Режим доступу: sej.org.ua/3_2015/56.pdf

Науковий керівник: Бойчук Дмитро Сергійович, старший викладач, кандидат юридичних наук кафедри права Європейського Союзу

*Федоренко Є. І.*¹

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА ЄВРОПЕЙСЬКОЇ КОМІСІЇ

В інституційній системі ЄС Європейська Комісія займає надзвичайно важливе місце. В її руках зосереджена законодавча ініціатива. Вона наділена широкими повноваженнями в галузі розробки вторинного законодавства, здійснення спільних політик, контролю над дотриманням права ЄС. Від її активності, складу, порядку функціонування залежать сьогодення і майбутнє ЄС.

Як вищий виконавчий орган Європейського Союзу, Комісія діє на постійній основі. До складу Єврокомісії входить Верховний представник ЄС з питань закордонних справ і політики безпеки, який призначається Європейською Радою. Він виконує функції одного із заступників Голови ЄК.

Період перебування на посаді в складі Єврокомісії складає 5 років. Рішення приймаються більшістю голосів. Діє спеціальний Регламент (Commission Regulation), що визначає процедуру роботи Єврокомісії.

Згідно зі змінами, внесеними Лісабонським договором, з 1 листопада 2014 р. склад Єврокомісії буде формуватися з представників 2/3 країн-учасниць, якщо Європейська Рада не прийме іншого рішення.

¹ Студентка 4 курсу І групи інституту прокуратури та кримінальної юстиції Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

Комісія як орган відповідальна перед Європейським Парламентом. Відповідно до ст. 234 Договору про функціонування Європейського Союзу Європейський Парламент може висловити Комісії вотум недовіри. Якщо такий вотум висловлено, Комісія як орган йде у відставку, а Верховний представник 33 Союзу з питань закордонних справ і політики безпеки складає повноваження, які він здійснює в Комісії.

Очолює Єврокомісію Голова, який одночасно за посадою входить до складу Ради ЄС. Після змін, внесених Ніццьким договором, вага і значення посади Голови Європейської Комісії посилилися. Отримали закріплення деякі важливі повноваження, якими Голова фактично вже користувався. До них були додані нові. У ст. 17 Договору про Європейський Союз зазначено, що Голова: (а) встановлює керівні положення щодо роботи Комісії; (б) визначає структуру Комісії, забезпечуючи послідовність, ефективність та колегіальність її роботи; (с) призначає з-поміж членів Комісії заступників Голови, інших ніж Верховний представник Союзу з питань закордонних справ і політики безпеки.

Член Комісії йде у відставку, якщо цього вимагає Голова. Верховний представник Союзу з питань закордонних справ і політики безпеки йде у відставку згідно з процедурою, встановленою ч. 1 ст. 18, якщо цього вимагає Голова.

У загальному вигляді компетенція Єврокомісії визначена у ст. 17 Договору про Європейський Союз і деталізована в статтях інших документів ЄС. Зокрема, визначено, що Комісія:

- обстоює загальний інтерес Союзу та висуває належні ініціативи в цьому напрямку;
- забезпечує виконання Договорів та заходів, які ухвалюються установами на їх підставі; – під контролем Суду Європейського Союзу наглядає за застосуванням права Союзу;
- виконує бюджет та керує програмами;
- здійснює координаційну, виконавчу та управлінську функції, як встановлено Договорами;
- забезпечує представництво Союзу у зовнішніх відносинах, за винятком сфери спільної зовнішньої та безпекової політики та інших випадків, обумовлених Договорами;
- ініціює щорічне та багаторічне планування діяльності Союзу з метою досягнення міжінституційних домовленостей;

– ухвалення законодавчих актів Союзу можливе лише на підставі пропозиції Комісії, якщо інше не передбачено Договорами. Ухвалення інших актів відбувається на підставі пропозицій Комісії у випадках, передбачених Договорами;

– контрольне дотримання права ЄС і рішення Суду державами і, якщо необхідно, подає позов у порядку нагляду до Суду ЄС, тобто виступає як охоронець правопорядку в ЄС;

– володіє свободою в оцінці дій держав, має переслідувати кожне правопорушення, про яке стало відомо, але не може застосовувати санкції щодо держав-правопорушників; разом з тим має право застосовувати санкції до фізичних та юридичних осіб, які порушують право ЄС;

– бере участь у діяльності в галузі загальної зовнішньої політики і політики безпеки, має в цій сфері право ініціативи і право інформації; відповідає за узгодженість всіх зовнішньополітичних заходів, що реалізуються Союзом;

– координує роботу з питань співпраці поліцій і судових органів у кримінально-правовій сфері. Має право ініціативи щодо прийняття спільних позицій, рамкових рішень, проектів конвенцій.

Комісія відіграє головну роль у забезпеченні повсякденної діяльності ЄС, спрямованої на виконання основоположних договорів між країнами ЄС, загальносоюзних директив. Вона виступає із законодавчими ініціативами, а після затвердження контрольне їх втілення в життя. У разі порушення законодавства ЄС Комісія має право вдатися до санкцій, у тому числі звернутися до Суду ЄС.

Комісія володіє значними автономними правами у різних сферах політики, зокрема аграрній, торговій, конкурентній, транспортній, регіональній тощо.

Кожен комісар (член Єврокомісії) відповідає за певний напрямок і виконує свої обов'язки за сприяння Адміністрації, що складається з департаментів (або Генеральних директоратів – Directorates-General, DGs) та спеціалізованих відділів (Commissionservices), працівники яких знаходяться в основному в Брюсселі та Люксембурзі.

Таким чином, Єврокомісія має права реалізації, управління та контролю. Вона відповідальна за планування і реалізацію загальної політики, виконання бюджету і управління програмами Європейського Співтовариства. Як «охоронниця Договорів», вона також стежить за виконанням європейського законодавства.

Список використаної літератури:

1. Бочарова Н. В. Право Європейського Союзу. Частина 1 : навч. посібник. – Дніпропетровськ : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2014. – 232 с.
2. Грицасенко Л. Л. Інституційний механізм Європейського Союзу: автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.11. – К., 2010. – 19 с.
3. Муравйов В. І. Вступ до права Європейського Союзу: підруч. для студ. вищ. навч. закл. – К. : Київський університет, 2007. – 303с.
4. Яковюк І. В. Про особливості прояву принципу поділу влади в інституційній системі Європейського Союзу: постановка питання. *Державне будівництво та місцеве самоврядування* : збірник наукових праць. Харків : Право, 2003. №5. С. 17–27.

Науковий керівник: Асірян С. Р., к.ю.н., асистентка кафедри права Європейського Союзу Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

Чехун Д. Р.¹

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВИЙ МЕХАНІЗМ ЗАХИСТУ ПРАВ ЛЮДИНИ В ЄВРОПЕЙСЬКОМУ СОЮЗІ

Права людини, які закріплені у діючих міжнародно-правових договорах – це результат довготривалого історичного розвитку суспільно-політичної думки, поступового формування стандартів, що стали нормою життя нинішнього демократичного суспільства.

Сьогодні найчастіше права людини розглядаються як один із ключових елементів сучасного суспільства. Незважаючи на те що концепція прав людини часто сприймається як така, що відбиває якісь ідеали, до яких варто прагнути, абовзагалі як утопічна за своєю природою, суть її полягає в тому, що права людини встановлюють той необхідний мінімум, який потрібен, щоб забезпечити людині «людське» існування.

У правовій системі Європейського Союзу принцип поваги прав людини вперше був закріплений в прецедентному праві Суду ЄС в 1969 році в справі *Stauder* про порушення системою соціального забезпечення права на приватне життя. У рішенні по цій справі Суд ЄС зазначив, що

¹ Студентка 4 курсу Інституту підготовки юридичних кадрів для СБ України Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

буде захищати «основні права людини, що випливають із загальних принципів спільноти» [2].

Підтвердження обраної Судом ЄС позиції можна помітити в рішенні по справі *InternationalHandelsgesellschaft (1970 р.)* [3], де підкреслюється, що основні права людини мають забезпечуватися в рамках структури та цілей Європейських співтовариств відповідно до загальних традицій держав-членів.

Маастрихтський договір (1992 р.) проголосив рішучість його учасників позначити новий етап у розвитку європейської інтеграції, що почався з утворенням європейських співтовариств, усвідомлення ними історичного значення припинення розділеності Європейського континенту тавартості створення міцних основ для будівництва майбутньої Європи (Преамбула). У ст.6 включено положення про те, що союз заснований на принципі поваги прав людини та основних свобод[1].

Ухвалення Хартії ЄС про основні права 7 грудня 2000 року стало великим кроком на шляху визнання значущості проблеми захисту прав людини. В Преамбулі Хартії міститься положення про мету ЄС – спільне мирне майбутнє, засноване на спільних цінностях (гідність особистості, свобода, рівність, солідарність, правова держава). Особливістю Хартії є те, що вона має на меті захист громадян ЄС від свавілля з боку інституцій ЄС[4].

Підставою класифікації прав та свобод в Хартії виступає не предмет суб'єктивного права (наприклад, права особисті, політичні, економічні і т.д.), а цінності, на захист яких вони спрямовані: людську гідність, свобод, рівність, солідарність[4].

У процесі гармонізації національного законодавства із законодавством ЄС не включені колізії між нормами цих двох систем. Варто підкреслити, що при виникненні колізії між національним правом держав-членів та правом Європейського Союзу застосовуються норми права ЄС. Відповідно до цього, їх запобіганню мають сприяти ефективні засоби подолання й усунення між національним і європейським правом. Подолання цих колізій можливе при застосуванні рішень суду ЄС щодо тлумачення норм і принципів права ЄС, прийняття нових законодавчих актів та внесення змін до існуючих та скасування неправомірних у національно правовій системі.

Відзначимо, що єдиним судовим механізмом захисту порушених прав в рамках ЄС є діяльність Суду Європейського Союзу, практика якого

поклала початок розвитку концепції захисту прав людини в рамках нової європейської правової системи.

У справі «Butter-buying cruises» [5] Суд ЄС вказав на те, що право Союзу не ставить перед собою мету створити нові способи захисту, однак має існувати реальна можливість використання національних засобів захисту для забезпечення дотримання права ЄС.

Однак в даний час очевидно, що одних лиш національних процедур та способів захисту може бути недостатньо для ефективного захисту прав приватних осіб, тоді виникає необхідність змінити існуючі національні норми для забезпечення повного та ефективного захисту комунітарних прав приватних осіб [6].

Отже, процес формування концепції прав людини в праві Європейського союзу пройшов достатньо довгий та складний шлях від повного заперечення до зведення в ранг основного принципу такої умови для приєднання нових членів. Окрім того, сьогодні процес формування механізмів захисту прав людини все ще перебуває в динаміці. На сучасному етапі розвитку інтеграційних процесів Суд ЄС захищає, по-перше, «функціональні» права, які випливають зі змісту установчих договорів і специфіка яких полягає в тому, що вони захищаються тоді, коли Співтовариство має конкретну компетенцію в даному питанні; по-друге, основні права громадян Союзу, що передбачені Маастрихтським договором, по-третє, основні права і свободи людини в загальнозживаному розумінні цього поняття⁴, що є наочним свідченням еволюції Євросоюзу в напрямі запровадження повномасштабного захисту прав і свобод людини.

Таким чином, аналіз участі Європейського Союзу в процесі реалізації функції охорони і захисту прав людини і громадянина державчленів свідчить, що на сьогодні в основних рисах здійснено уніфікацію правових систем європейських країн у галузі захисту прав людини. Після прийняття Хартії Європейського Союзу про основні права та запровадження громадянства ЄС Європейський Союз на конструктивній основі починає не стільки конкурувати, скільки доповнювати діяльність Ради Європи у сфері захисту прав людини, що створює нові можливості для більш повноцінного здійснення функції захисту прав людини і громадянина.

Список використаної літератури:

1. Договор об учреждении Европейского союза, 7 февраля 1992 г. URL :https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_029#Text

2. Решение Суда ЕС по делу *Erich Stauder c. Villed'Ulm-Sozialamt* от 12 ноября 1969 г. URL : <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/ALL/?uri=CELEX%3A61969CJ0029>
3. Решение Суда ЕС по делу *International Handelsgesellschaft c. Einfuhr- und Vorratsstelle für Getreide* от 17 декабря 1970 г. URL : <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A61970CJ0011>
4. Хартия ЕС об основных правах человека, 7 декабря 2000 г. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_524#Text
5. Case 158/80 [1981] ECR 1805 URL : <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A61980CJ0158>
6. Opinion A-G Mischo in Joined Cases C-6/90 and C-9/90 *Francovich* [1991] ECR I-5337. URL : <https://itc-leiden.nl/UserFiles/Documents/C-415-93%20AG%20E.pdf>
7. Яковюк, І. Права людини в Європейському Союзі: загальнотеоретичний аналіз. *Вісник Академії правових наук України*. 2009. № 1(56), С. 55–64.

Науковий керівник: старший викладач кафедри права ЄС Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого Бойчук Д. С.

Чустрак І. Д.¹

ІНСТИТУЦІЙНА СТРУКТУРА ЄС: ЗАГАЛЬНІ ПРИНЦИПИ ПОБУДОВИ І ФУНКЦІОНУВАННЯ

На сьогодні, після підписання Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом було створено нові стратегічні перспективи для поглиблення євроінтеграційних процесів в Україні. Через що необхідно підготувати велику кількість спеціалістів та професіоналів із державного управління у даній сфері. При цьому приділяється велика увага з боку науковців та практиків до сутності, структури та побудування інституційної системи ЄС, котрі забезпечують нормальне функціонування і розвиток права ЄС.

Стан дослідження. В своїх працях, питання інституційної структури ЄС досліджували такі науковці як Д. Ласок, С. Візеріл, П. Бьюмон, П. Крейг, В. Муравйов, Л. Ентін, Б. Топорнін, Яковюк І. В., Трагнюк О. Я., Комарова Т. В., Анакіна Т. М.

Метою цього дослідження інституційної структури ЄС, визначення загальних принципів їх побудови та функціонування.

¹ Курсант 4 курсу ШПОК для СБУНЮУ імені Ярослава Мудрого

Право ЄС – це самостійна правова система, виникнення і розвиток якої пов'язані із процесами повномасштабної соціально-економічної та політичної інтеграції, що відбуваються на теренах європейського континенту[3, с.33]. ЄС здійснює покладені на нього повноваження та забезпечує досягнення поставлених завдань виключно через наявну систему інститутів, органів та агенцій, котрі складають організаційний механізм інтеграційного об'єднання. При цьому головним елементом організаційного механізму ЄС є інститути, котрі функціонують як керівні установи, на які покладено певні повноваження, та несуть обов'язковий характер.

Яскравою особливістю інституційної структури ЄС є політична конструкція, котра значно відрізняється від класичної політичної традиції. Тобто, класична концепція поділу влади не визначається в розподілі повноважень між інститутами ЄС: деякі інститути виконують, наприклад, одночасно як виконавчі, так і законодавчі повноваження. Так як стає очевидно для кожного, що в межах утворення ЄС було засновано простір демократії, безпеки, законності, тому не маж підстав вважати, що є можливість узурпації влади в одних руках.

Іншим характерним принципом інституційної структури ЄС є принцип сполучення функцій. При якому встановлюються чіткі переліки встановлених функцій установчої, законодавчої, виконавчої, зовнішньополітичної функцій. Контролювати таку діяльність може виключно суд ЄС. Виконавча влада контролюється Радою і Комісією.

Важливими принципами інституційної структури є принцип субсидіарності та пропорційності. При цьому встановлюється необхідність забезпечення збалансованого поєднання інтересів та потреб інтеграції та сполучення із інтересами держав-членів ЄС. При цьому здійснюється чіткий поділ компетенції інститутів ЄС.

Принцип пропорційності полягає в здійсненні покладені своїх повноваження, для досягнення тих цілей та завдань, котрі стоять перед уповноваженими органами та визначені в установчих документах. Також визначається, що кожен інститут ЄС діє виключно в межах своїх повноважень, котрі визначені в установчих договорах та нормах. При порушенні компетенцій прийнятим акт визнається недійсним.

Принцип субсидіарності полягає у тому, що в тих випадках, коли рішення тієї чи іншої проблеми з більшим успіхом може бути вирішено на рівні держав-членів, Співтовариства повинні утримуватися від втручання у вирішення даного питання.

Принцип пропорційності субсидіарності полягає в системі стримувань та противаг. Котрі застосовуються з метою досягнення цілей і завдань у межах ЄС. Такий принцип стосуються порядку функціонування інститутів ЄС [1].

Отже, сучасна система інститутів будується таким способом, при якому окремі є виразниками міжнаціональних тенденцій, діяльність інших характеризується як наднаціональна — Комісія, Парламент, Суд ЄС, Рахункова палата [2].

При цьому характерною рисою побудови нта функціонування інституційної структури ЄС визначають порядок прийняття найважливіших рішень. Таке рішення не приймається в одноособовому порядку. Виходячи із загального правила, рішення приймаються виключно із врахуванням правової позиції інших інститутів. При цьому до та званого «законодавчого трикутнику» Європейського Союзу належать Комісія, Європарламент та Рада.

Висновки. Отже, підсумовуючи вищезазначену інформацію, можна дійти висновку, що кожен інститут ЄС наділяється такою компетенцією, котра є потрібною та необхідною для досягнення визначених та поставлених завдань.

Кожен з інститутів Європейського Союзу наділяється лише такою компетенцією, яка є необхідною для досягнення поставлених завдань. При цьому інститути не можуть виходити за поставлені межі, котрі визначені в чинному законодавстві. При цьому інституційна структура ЄС розвивається завдяки змінам установчих догорів, традицій та модифікацій в структурі повноважень інституцій о ЄС. В основі реформування інституційної структури ЄС покладено такі принципи, як посилення відкритості і демократичних та подолання дефіциту демократії.

Література

1. Яковюк І. В. Про особливості прояву принципу поділу влади в інституційній системі Європейського Союзу: постановка питання. *Державне будівництво та місцеве самоврядування* : збірник наукових праць. Харків : Право, 2003. № 5. С. 17–27.
2. Яковюк І. В. Субсидіарність як принцип взаємовідносин національних держав і Європейського Союзу. *Вісник Академії правових наук України*. 2004. № 4. С. 22–30.
3. Яковюк І. В. Субсидіарність як принцип взаємовідносин національних держав і Європейського Союзу. *Вісник Академії правових наук України*. 2004. № 4. С. 22–30..

Науковий керівник: Бойчук Д. С., к.ю.н., старший викладач кафедри права Європейського Союзу Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого.

ПРОБЛЕМИ ПРИЄДНАННЯ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ ДО ЄВРОПЕЙСЬКОЇ КОНВЕНЦІЇ ПРО ЗАХИСТ ПРАВ ЛЮДИНИ І ОСНОВОПОЛОЖНИХ СВОБОД

У 1949 р. була створена Рада Європи (далі – РЄ), що стала міжнародною організацією, для якої сфера захисту прав і свобод людини є ключовою. У рамках даної організації була прийнята Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод 1950 р. (далі – Конвенція 1950 р. або ЄКПЛ). Натепер цей документ ратифікували всі 47 держав-членів РЄ, в тому числі й Україна, а також усі 27 держав-членів ЄС. Євросоюз визнає Європейську конвенцію 1950 р., але не є її учасником, і тому Конвенція не становить частину права ЄС в класичному розумінні. Склалася ситуація, коли в Європі сформувалися дві самостійні системи захисту прав людини – в межах Ради Європи і в рамках Європейського Союзу. Створенню єдиної системи захисту прав людини у європейському геополітичному регіоні перешкоджає низка проблем.

По-перше, приєднання ЄС до ЄКПЛ ускладнюється розбіжностями і особливостями функціонування Ради Європи і Європейського Союзу. Відповідно до ст. 1 Статуту РЄ [5]. Метою Ради Європи є досягнення більшого єднання між її членами для збереження та втілення в життя ідеалів і принципів, які є їхнім спільним надбанням, а також сприяння їхньому економічному та соціальному прогресу. Отже, ЄКПЛ є одним з інструментів досягнення поставленої РЄ мети. Так, рішення ЄСПЛ, звернення в який на загальних підставах можливе лише в разі членства держави в РЄ, створюють обов’язкові прецеденти для всіх держав-членів РЄ.

На відміну від РЄ, саме реалізація економічних цілей стояла в основі ідеї створення ЄС, а тому і лише з середини 1970-х років у рамках ЄС починають приймати документи, безпосередньо присвячені захисту прав людини, як от Спільна декларація Європейського парламенту, Комісії та Ради міністрів, у якій висловлювалися їх прагнення дотримуватись і захищати основні права людини, оскільки вони сформульовані Судом

¹ Студент 6 курсу Інституту підготовки юридичних кадрів для Служби безпеки України Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

ЄС. Таким чином, Суд ЄС став інституцією, яка започаткувала розвиток поваги прав людини і основоположних свобод, незважаючи на те, що перші справи Суду стосувалися насамперед захисту економічних, соціальних прав.

По-друге, правовий механізм приєднання ЄС до ЄКПЛ. Вперше ЄКПЛ була згадана у Договорі про ЄС, зі змінами і доповненнями, внесеними Амстердамським договором (чинний з 1 травня 1999 р.). Було зафіксовано, що ЄС «повинен поважати основні права, гарантовані Європейською конвенцією про захист прав людини і основоположних свобод». Це положення вказувало на визнання й необхідність дотримання ЄС встановлених РЄ стандартів прав людини. Але воно прямо не передбачало поширення на ЄС загалом (тобто на діяльність інституцій, які його уособлюють і представляють) механізмів їх захисту, передбачених ЄКПЛ.

У 1996 році Євросоюз звернувся до Суду ЄС про можливість приєднання до Конвенції. Підсумком цього став висновок Суду ЄС 2/94, де обґрунтовувалась неможливість приєднання ЄС до ЄКПЛ відсутністю у ЄС відповідної компетенції, яка не була передбачена його установчими договорами. [4].

Прийняття Хартії ЄС про основоположні права у 2000 р. надало новий поштовх у питанні приєднання ЄС до ЄКПЛ. Зазначений міжнародний документ, встановивши каталог прав людини, став першим актом ЄС, що регулює сферу гарантування та захисту прав людини і громадянина на рівні правопорядку ЄС, а отже, і наділяє органи ЄС відповідною компетенцією [1].

До Лісабонського договору приєднання до Конвенції було неможливим, оскільки до цього моменту ЄС не мав міжнародної правосуб'єктності. У цьому питанні положення Лісабонського договору чітко закріпили існування правосуб'єктності ЄС у ст. 47 ДЕС, а також шляхом прийняття Декларації щодо правосуб'єктності ЄС. Отже, як результат, ЄС отримав міжнародну правосуб'єктність, тобто здатність мати права та обов'язки згідно з міжнародним правом, зокрема право укладати міжнародні договори від власного імені. Однак, навіть будучи суб'єктом міжнародного права, поширення норм ЄКПЛ на ЄС, як на самостійне утворення, потребує подальшої співпраці Ради Європи та інституцій ЄС.

Стаття 6 ДЕС доповнювалася положеннями, відповідно до яких ЄС приєднується до Європейської Конвенції про захист прав людини і осно-

воположних свобод. Це приєднання не впливає на повноваження Союзу, визначені Договорами. Основоположні права, що гарантуються Європейською Конвенцією про захист прав людини і основоположних свобод і які випливають із конституційних традицій, спільних для держав-членів, є загальними принципами права Союзу. Тобто роль Лісабонського договору у цьому питанні є ключовою, оскільки на рівні установчих договорів було закріплено обов'язок ЄС приєднатися до ЄКПЛ [3].

Після чергових переговорів ще однією спробою надати ЄС право вступити до ЄКПЛ могло стати судове схвалення затвердженого у квітні 2013 року Проекту угоди про приєднання ЄС до ЄКПЛ. Але висновком Суду ЄС від 18.12.2014 №02/13 вкотре визнано неможливість такого приєднання навіть за наявності ч. 2 ст. 6 ДЄС, згідно з внесеними у 2007 р. Лісабонським договором змінами щодо зобов'язання ЄС приєднатися до ЄКПЛ. Вказане рішення містить головну тезу: якщо приєднання ЄС до ЄКПЛ відбудеться відповідно до правил та процедур, що визначені у Проекті Угоди, то буде створено ризики руйнації базових засад конституційної системи ЄС.

По-третє, виникає цілком закономірне питання про місце ЄКПЛ в праві ЄС, і, у цьому ж зв'язку, про досягнення консенсусу між РЄ і ЄС з приводу участі ЄС у контролюючих органах РЄ (адже держави-учасниці РЄ набули такого права автоматично із набуттям членства в РЄ, а алгоритм участі ЄС у правовому механізмі РЄ і досі залишається невизначеним). Найактуальнішим видається встановлення меж співіснування ЄСПЛ та Суду ЄС. Безспірно – повноцінну відповідь можна отримати лише при внесенні необхідних змін до текстів установчих договорів вказаних організацій та прийнятті їх інституційними органами відповідних нормативних актів, а також при наявності з цього приводу рішень ЄСПЛ та Суду ЄС.

По-четверте, наявний політичний підтекст, що не узгоджується з політичною волею держав-членів ЄС щодо створення європейської системи захисту прав людини [4].

Таким чином, питання приєднання Європейського Союзу до Конвенції 1950 р. залишається відкритим вже майже півсторіччя. Як ми можемо проаналізувати, наявність політичної волі РЄ та ЄС є ключем до розв'язку даної проблеми. І тому 15.01.2020 заступники міністрів Ради Європи ухвалили продовження термінів співпраці з представниками ЄС у ad hoc

групі щодо вироблення правових інструментів, встановлення моделей приєднання. Такому рішенню передував лист від 31.11.2019, підписаний як Президентом, так і Першим віце-президентом Комісії ЄС, яким Генеральний Секретар Ради Європи була інформована про те, що ЄС залишається готовим відновити переговори щодо приєднання до Конвенції 1950 р. [2].

Також 20.09.2020 року Генеральний секретар Ради Європи та Віце-президент Європейської комісії з питань цінностей і прозорості зробили заяву щодо відновлення переговорів про захист приєднання Європейського Союзу до Європейської конвенції про захист прав людини і основоположних свобод.

Дійсно, приєднання допоможе гарантувати узгодженість і відповідність між законодавством ЄС і системою Конвенції. Це також забезпечить, що Євросоюз підлягатиме такому самому міжнародному нагляду щодо дотримання прав людини, як і його 27 держав-членів і 20 інших країн Ради Європи, які не є членами ЄС. Це означає, що громадяни зможуть оскаржити дії ЄС перед Європейським судом з прав людини. ЄС також зможе доєднатись до своїх держав-членів у розгляді справ у Європейському суді з прав людини стосовно порушень, які виникли через законодавство ЄС.

Список використаних джерел:

1. Поліванова О. М. Особливості приєднання Європейського Союзу до Європейської конвенції щодо захисту прав людини і основоположних свобод 1950 року. Зовнішня торгівля: економіка, фінанси, право. 2014 р. № 1(72). С. 220–224.
2. Приєднання ЄС до Європейської конвенції з прав людини / Офіс Ради Європи в Україні. URL: https://search.coe.int/directorate_of_communications/Pages/result_details.aspx?ObjectId=09000016809fbd51# (дата звернення: 09.11.2021 р.).
3. Про Європейський Союз : Договір від 07 лютого 1992 року / Європейський Союз. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_029#Text (дата звернення: 09.11.2021 р.).
4. Сердюк О. В. Перешкоди приєднання Європейського Союзу до Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод: висновок Суду ЄС 02/13 (18.12.2014). Актуальні проблеми сучасного міжнародного права : зб. наук. ст. за матеріалами І Харк. міжнар.-прав. читань, присвяч. пам'яті проф. М. В. Яновського і В. С. Семєнова. Харків. 2015. Ч. 1. С. 47–55.;
5. Статут Ради Європи (Лондон, 5 травня 1949 року) URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/994_001.(дата звернення: 09.11.2021 р.).

6. Яковюк І. В. Субсидіарність як принцип взаємовідносин національних держав і Європейського Союзу. *Вісник Академії правових наук України*. 2004. № 4. С. 22–30.

Науковий керівник: Петришин О. О., к.ю.н., ст. дослідник, доцент кафедри права Європейського Союзу Національного юридичного університету ім. Ярослава Мудрого.

*Шкіря Г. А.*¹

ВІДПОВІДНІСТЬ ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ ВИМОГАМ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ В СФЕРІ ОБОРОНИ

Актуальність теми полягає в тому, що Україна так чи інакше знаходиться у стані військових дій та антитерористичних операцій, в яких їй допомагають інші країни.

Метою роботи є висвітлення проблем, з якими зараз стикається Україна на міжнародній арені та привертання уваги до цих подій.

Пріоритети інтеграції України до складу Європейського Союзу у безпековій сфері визначені Угодою про асоціацію між Україною та країнами Європейського Союзу, зокрема частина II «Політичний діалог та реформи, політична асоціація, співробітництво та конвергенція у сфері зовнішньої та безпекової політики» містить основні напрями взаємодії [1].

Це є пріоритетом нашої участі в системі безпеки Європейського Союзу в рамках СПБО. Розширення діалогу України з Європейським Союзом за воєнополітичним, військово-технічним та військовим напрямками дозволить нашим партнерам бути обізнаними щодо ситуації на Сході України та території тимчасового анексованого Криму, надасть нам можливість акцентувати увагу на важливих знакових подіях, крім того дозволить бути залученими до дискусій з Європейським Союзом щодо сучасних питань безпеки, формування політики реагування у цій сфері, а також реалізації нових військово-технічних проєктів. З об'єктивних причин, наразі Європейський Союз не готовий залучити Україну до згаданих процесів повною мірою [2].

¹ курсантка 4 курсу Інституту підготовки юридичних кадрів для СБ України Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

Існують значні обмеження щодо участі в засіданнях міністрів оборони держав-членів Європейського Союзу, у військово-технічних та оборонних проєктах. Міністерство оборони України розглядає практичну участь у заходах СПБО як перспективну, справжню демонстрацію нашої готовності спільно з державами-членами Європейського Союзу долати сучасні виклики та загрози. Одним з важливих елементів співпраці із зазначених питань є участь у міжнародних операціях з підтримання миру та безпеки під проводом Європейського Союзу. Україна вже неодноразово приймала участь у подібних операціях. Збройні Сили України вже брали участь у військовій операції Європейського Союзу «Аталанта» шляхом направлення офіцера ЗСУ до штабу операції у місто Нортвуд, що знаходиться у Великій Британії), а у 2014 р. фрегат ВМС ЗСУ «Гетьман Сагайдачний» та підрозділ спеціального призначення виконували завдання із протидії піратству в північно-західній частині Індійського океану у складі зазначеного військово-морського угруповання Європейського Союзу. З огляду на агресію Росії Україна мала певну перерву і не залучалася до такої діяльності Європейського Союзу. Але важливим кроком у цьому питанні стало рішення Міністерства оборони поновити нашу участь у військових операціях Європейського Союзу: найближчим часом офіцер ЗСУ буде направлений до штабу операції Європейського Союзу «Алтея» у Боснії та Герцеговині, наразі триває робота з підготовки нормативно-правової бази та добору кандидатів [3].

Крім цього, з 2010 р. сили та засоби Збройних Сил України залучаються до оперативного чергування в бойових тактичних групах Європейського Союзу. У I півріччі 2020р. в оперативному підпорядкуванні БТГ ЄС «Хелброк» перебували рота морської піхоти Військово-Морських Сил ЗСУ, транспортний літак Іл-76МД Повітряних Сил ЗСУ з екіпажем та групою штабних офіцерів. Наступне чергування в БТГ ЄС заплановано в I півріччі 2023р. [4]

Також слід відзначити готовність України забезпечувати внесок до багатонаціональних військових формувань високої готовності Європейського Союзу та міжнародних операцій з підтримання миру і безпеки в рамках регіональної співпраці з країнами Європейського Союзу шляхом залучення до них елементів спільної литовсько-польсько-української військової частини ЛІТПОЛУКРБРИГ ім. Великого Гетьмана Костянтина Острозького.

На увагу заслуговує співробітництво з Європейським Союзом у рамках ініціативи «Східне партнерство». З 2012р. представники Міністерства оборони та Збройних Сил України беруть участь у курсах і дискусіях з питань СПБО. Національний університет оборони України ім. І. Черняховського набув статусу Асоційованого партнера Європейського безпекового та оборонного коледжу та приєднався до відповідної мережі. Щорічно забезпечується проведення Орієнтаційного курсу з питань СПБО для держав-учасниць Східного партнерства [4].

Окремо слід відзначити наявний потенціал співробітництва України з Європейським Союзом за військово-технічним напрямом. У 2015р. було укладено Адміністративну угоду між Міністерством оборони України та Європейським оборонним агентством, якою визначено початкові напрями взаємодії. Оборонне відомство України в повному обсязі залучено до заходів проєктів «Матеріальна стандартизація» та «Єдине Європейське небо», внаслідок якого було підписання Угоди про Спільний авіаційний простір [5], опрацьовуються питання участі за напрямками «Логістика» та «Тренування». З метою збереження інтенсивності співпраці у 2020р. в умовах COVID-19, більшість заходів реалізуються в мережі Інтернет у форматі відеоконференцій [6].

Зростання загроз європейській безпеці стимулює зусилля ЄС щодо пошуку нових програм і проєктів, що сприятимуть зміцненню європейської оборонної складової і доповнюватимуть зусилля НАТО у сфері безпеки і оборони. На цей час такою програмою Європейського Союзу є PESCO. Міністерство оборони України попередньо визначило проєкти (за 22 з 47 напрямів), які становлять інтерес для подальшої співпраці, наприклад, це «Військова мобільність», «Вдосконалення системи морського спостереження», «Академія Європейського Союзу з питань кібербезпеки та інноваційний хаб» тощо. Очікуємо на рішення Ради Європейського Союзу, яким буде визначено механізм залучення до PESCO третіх країн [6].

Підсумовуючи слід відзначити, що європейська інтеграція – це комплексний та багаторівневий процес з впровадження кращих стандартів і принципів діяльності, що охоплює політичний діалог, практичне співробітництво та обмін досвідом. Україна вже зробила перші кроки та посилено співпрацює з Європейським Союзом, що має позитивний вплив на нашу державу, як в соціальній, так і оборонній сферах.

Список використаних джерел:

1. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони від 27.06.2014. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011#Text
2. Представництво України при Європейському Союзі. URL: <https://ukraine-eu.mfa.gov.ua/posolstvo/spivpracya-ukrayina-yes-u-sferi-zovnishnoyi-politiki-i-bezpeki/spivpracya-ukrayina-yes-u-ramkah-spilnoyi-politiki-bezpeki-i-oboroni> (дата звернення 27.10.2021).
3. Архітектура європейської безпеки: історія становлення і розвитку : В 2 ч.: монографія / за наук. ред. професорів А. П. Гетьмана і І. В. Яковюка. – Харків. : Право, 2020.
4. Міністерство оборони України. URL: <https://www.mil.gov.ua/diyalnist/mizhnarodne-spivrobitnicztvo/analiz-stanu-mizhnarodnogo-spivrobitnicztva-u-ministerstvi-oboroni-ukraini-ta-zbrojnih-silah-ukraini-za-2020-rik.html> (дата звернення 27.10.2021).
5. Міністерство інфраструктури України. URL: <https://mtu.gov.ua/news/33141.html> (дата звернення 27.10.2021).
6. PESCO. URL: <https://pesco.europa.eu/> (дата звернення 27.10.2021).

Науковий керівник: Бойчук Д. С., кандидат юридичних наук, старший викладач кафедри права Європейського Союзу Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого.

Шмонько Ю. М.¹

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ УСИНОВЛЕННЯ ЗА ПРАВОМ ЄС

Останнім часом, як показує світова практика та провідні науковці, які чітко вказують на те, що особливою формою утримання для дітей, над якими було здійснено процес залишення батьківського піклування, вважається зокрема усиновлення. Відбуваються моменти коли вичерпано всі можливості щодо передання дитини на виховання в сім'ю у державі походження, і тоді настає момент пошуку усиновлювачів серед громадян іноземних держав. І ця практика в країнах ЄС активно набрала розголосу з 90-х років минулого століття. За статистичними даними

¹ Студентка НЮУ ім. Ярослава Мудрого ППЮ, 4 курсу, 8 групи

Європейської Комісії відтоді іноземцями було усиновлено близько 20 тисяч дітей.

Тематика питання усиновлення є досить актуальною, оскільки вона встановлюється для обмеженого кола осіб зокрема: усиновлювачем може бути тільки дієздатна особа, вік такої особи за правом ЄС повинен бути не менший за двадцять один рік. У праві примітно висвітленні ознаки перешкод в зазначеному процесі зокрема: усиновлювачами не можуть стати особи однієї статі; позбавлені батьківських прав, якщо ці права не були поновлені протягом певного періоду; перебувають на обліку або ж на лікуванні; зловживають алкогольними або наркотичними засобами; є іноземцями, які не зареєстровані у шлюбі, крім випадків, коли іноземець є родичом дитини; були засуджені за злочини проти життя і здоров'я особи та ін. Всі ці перелічені критерії є дуже важливими для врахування під час усиновлення, оскільки від цього залежить майбутнє та доля дитини [2]. Але з іншої сторони можливо, це є причиною виникнення казусів, як при поданні заяв про усиновлення так і винесення відповідних рішень судами. Спробуємо розгорнути більш детальніше поняття, коло суб'єктів усиновлення, їх права і обов'язки, правове регулювання даного процесу в країнах ЄС, проблематику інституту усиновлення та шляхи їх вдосконалення.

Усиновлення – це, важливий етап у прийнятті майбутніми батьками у свою сім'ю особи на правах дочки чи сина. Ця важлива процедура усиновлення дитини провадиться, тільки у її найвищих інтересах для забезпечення стабільних та гармонійних умов її життя [1; с. 245]. Вона вважається дійсною тільки за умови, якщо вчинена судовим або адміністративним органом. Компетентний орган має приймати рішення про узаконення прав на дитину майбутніми батьками лише тоді, коли переконується, що воно здійснюється в інтересах дитини. Представник дитини повинен дотримуватися прав і обов'язків в такому ж обсязі, що і покладається на батька чи матір у відношенні до дитини, народженої у дійсному шлюбі. Кількість дітей, яку може усиновити один усиновитель, законодавством обмеження не встановлено. Законодавством не передбачається заборона особі всиновлювати дитину з тих підстав, що вона має чи можливо може мати дитину, народжену в законному шлюбі. З цього приводу можна зазначити, якщо ж узаконення прав на дитину покращує правовий статус дитини то і не має сенсу обмежувати на законодавчому рівні в забороні особі

всиновлювати власну позашлюбну дитину [3; с. 612–615]. Оскільки всі діти не залежно від їх статусу рівні у своїх правах і надавати комусь більше перевагу є не доцільним значенням. Основними нормативно-правовими актами, які вміщують правове регулювання та визначають підстави, умови та порядок здійснення міждержавного усиновлення в країнах ЄС визнаються такі: 1) Європейська Конвенція «Про усиновлення дітей» 2) Гаазьку Конвенцію про захист дітей та співробітництво з питань міждержавного усиновлення 1993 року 3) Конвенція ООН «Про права дитини».

Правова доктрина Конвенції ООН «Про права дитини» передбачає, те що «дитина, яку тимчасово або постійно позбавлено сімейного оточення або яка в її власних як найвищих інтересах не може на далі залишатися в такому оточенні, то в такому разі вона має право на особливий захист і допомогу, яка надається державою та передбачає забезпечувану зміну догляду за дитиною» [2]. Але як зазначається у рішеннях практики ЄСПЛ, що навіть найкраще організоване суспільне виховання дітей-сиріт у державному закладі не замінює виховання в сім'ї. А тому усиновлення в такій ситуації буде виступати найкращою формою влаштування дітей та їх подальшої долі.

В сучасних умовах розвитку технологій у діяльності ЄС є розробка Європейською комісією роботи над документом, який змушує держави-члени приймати усиновлення дітей одностатевими парами. Згідно з планами Європейської комісії, таке положення може бути введене у формі регламенту, який буде обов'язковим для всіх членів ЄС [4]. Але існує низка проблем в праві ЄС, які мало врегульовані на законодавчому рівні, зокрема ефективним у їх вирішенні буде наступне: 1) слід розробити якісний закон про усиновлення, який зміг би регулювати весь процес даної процедури; 2) скасувати таємницю усиновлення, яке призводить до психічного травмування дитини; 3) обмежити кількість усиновлених дітей, з метою кращого виховання; 4) розробити міжнародні програми, з метою якісного контролю над повною процедурою усиновлення.

Отже ми розглянули певні особливості правового регулювання. На підставі викладеного слід прийти висновку правове регулювання за правом ЄС хоч і має найвищу цінність для держав-членів, але й є певні недоліки у внутрішніх законодавствах країн, які потребують вирішення та вдосконалення.

Список використаної літератури

1. Волинець Л. Усиновлення крок за кроком [Текст]: навч. Посіб./В. С. Гопанчук. – К. : Устина, 2018. – С. 245
2. Про права дитини: Конвенція ООН// – 1991. – № 13
3. Погорецька Н. В. Міжнародне усиновлення: проблемні питання. Форум права. 2011. № 3. С. 612–615.
4. Hillary Goodridge & others v. Department of Public Health & another. Supreme Judicial Court of Massachusetts, Suffolk. Decided: November 18, 2003. URL: <http://caselaw.findlaw.com\ma-supreme-judicialcourt/1447056.html> (дата звернення 13.03.2019).

Науковий керівник: д.ю.н., професор Яковюк І. В., Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

Шустрова Е. О.¹

ПРЕЮДИЦІАЛЬНІ ЗАПИТИ ЯК ДІЄВИЙ МЕХАНІЗМ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДОТРИМАННЯ ПРИНЦИПУ ВЕРХОВЕНСТВА ПРАВА ЄС

Як неодноразово наголошував Суд справедливості ЄС, Європейський союз формує власну і унікальну правову систему. Її без жодних сумнівів можна назвати однією з найбільш прогресивних та розвинутих через забезпечення єдності і правової визначеності як для держав-членів, так і приватних осіб (фізичних чи юридичних).

Важливим правовим механізмом забезпечення дотримання принципу верховенства права, як одного з таких, що визначає співвідношення національного права держав-членів і права ЄС і вказує на наднаціональний характер останнього, є інститут преюдиціальних звернень. Його існування зумовлене тим, що держави-члени мають обов'язок неухильно дотримуватися норм права ЄС і для уникнення проблеми у вигляді різних тлумачень цих норм, національні суди не наділяються компетенцією їх тлумачення. Тому це є виключною компетенцією Суду ЄС, що забезпечує єдине тлумачення і застосування на всій території Союзу.

¹ Студентка4 курсу Інституту прокуратури та кримінальної юстиції Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

Вперше преюдиціальна процедура передбачалася Договором про заснування Європейського об'єднання вугілля та сталі, а саме ст. 41, де встановлювалося, що Суд ЄС був наділений компетенцією виносити преюдиціальні рішення про дійсність актів Вищого керівного органу і Ради, коли їх дійсність береться під сумнів, та є важливою для судочинства в національних судах і трибуналах.

На сучасному етапі ця процедура регулюється ст. 267 Договору про функціонування ЄС. Так, будь-який суд чи трибунал держави-члена може звернутися до Суду справедливості із запитом про тлумачення установчих договорів, дійсності та тлумачення актів інституцій, органів та установ ЄС. Під установчими договорами у цій статті розуміються не лише Договір про функціонування ЄС та Договір про ЄС, а й інші договори, які доповнюють та вносять зміни до них, а також договори про приєднання.

Варто звернути увагу на те, що при здійсненні преюдиціальної процедури Судом ЄС повністю виключається втручання до юрисдикції національних судів держав-членів і вирішення конкретної справи по суті. Це належить до повноважень національних судів на підставі власної оцінки фактичних обставин справи. Роль Суду ЄС інша: він вирішує правові колізії або неясність, із якими стикаються органи правосуддя держав-членів у ході застосування юридичних норм ЄС.

А. Липко також звертає увагу на те, що винесене Судом справедливості ЄС преюдиціальне рішення направляється до національного суду та є обов'язковим як для останнього, так і для всіх інших судів, які розглядатимуть справу у випадку оскарження. Тлумачення норм права ЄС стосується держави, від суду якої надійшов запит, а також підлягає застосуванню іншими державами-членами ЄС.

Варто зазначити, що з відповідним запитом до Суду ЄС мають звертатися національні суди останньої інстанції у разі сумніву щодо дійсності певної норми ЄС чи її тлумачення. Що стосується судів нижчих інстанцій з цієї категорії справ, то їм надана можливість на свій розсуд звертатися до Суду справедливості, тобто це не є їхнім обов'язком.

Як зазначає А. Вирозумовська, у випадках, коли преюдиціальне рішення Суду справедливості ЄС містить приховане твердження про невідповідність певних положень національного права праву ЄС, національний суд має обов'язок не застосовувати норми національного права під час винесення власного рішення. Якщо Суд справедливості ЄС визнає

недійсними певні положення акту, судовий орган держави-члена повинен утриматися від подальшого застосування цього положення або нормативного акту.

Незважаючи на обов'язковість преюдиціальних рішень Суду справедливості ЄС для судових установ держав-членів при розгляді певної справи, це автоматично не вказує на наявність субординації між ними.

Також важливо зазначити, що хоч преюдиціальне рішення не формує прецедент, на практиці воно досить часто має юридичні наслідки навіть за межами справи, у якій виноситься. Суд справедливості ЄС часто посилається на раніше прийняті рішення, хоча має можливість відступити від попереднього тлумачення.

Детальна регламентація механізму звернення національних судів та винесення преюдиціального рішення знайшла своє закріплення у Information Note on references from national courts for a preliminary ruling (2009/C 297/01). Зокрема, п. 5 визначає, що преюдиціальне рішення (preliminary ruling) має базуватись на співпраці між національними судами та Судом ЄС задля досягнення ефективності та допомоги національним судам. Надана в рамках преюдиціального рішення інформація не є обов'язковою для національних судів. Вона має слугувати для них своєрідним вектором (guideline) для правильного вирішення справ (п. 6). При тлумаченні норм права ЄС Суд зобов'язується надати відповідь, що була б значною допомогою національним судам при винесенні рішення (п.8).

На сьогоднішній день не встановлюється єдина уніфікована форма для звернення до Суду ЄС, оскільки зі змісту п. 20 випливає, що таке звернення може бути в будь-якій формі, що дозволена національним законодавством. Обов'язковою є вимога, що таке звернення до Суду ЄС має бути написане простою мовою без ускладнень та змістових навантажень (avoiding superfluous detail). Воно обов'язково має містити такі дані: короткий огляд справи та суперечки, та відповідний виклад фактів; чітку вказівку на норми національного законодавства, а для країн англосаксонської системи права – вказівку на судові прецеденти; вказівку на застосовну норму права ЄС; причину звернення національного суду до Суду ЄС.

Після того, як Суд ЄС направить судовому органу держави-члена відповідне преюдиціальне рішення, останній має скоріше певний моральний обов'язок надати Суду ЄС інформацію про вирішення справи,

а бажано надіслати копію остаточного рішення суду. Але спираючись на зміст п. 31, це є більше правом держави-члена, ніж її обов'язком.

Звертаючись до класифікації преюдиціальних запитів, то насамперед варто зазначити, що у юридичній літературі містяться декілька підходів. Зокрема, С. Ю. Кашкін зазначає, що у класифікації преюдиціальних запитів виділяють три види:

1. тлумачення, метою якого є отримання тлумачення положень законодавства ЄС від Суду ЄС;

2. чинності та правових актів, що подається національним судом держави-учасниці у випадку можливої суперечності правового акту ЄС його статутному договору;

3. відповідності внутрішньодержавних правових актів праву ЄС, тобто у випадку суперечності правового регулювання на національному рівні та рівні ЄС.

Натомість О. Андрійчук зазначає, що преюдиціальні запити можуть подаватися до Суду ЄС національними судами щодо питань, які стосуються тлумачення усіх положень європейського права, але виділяє два основних види запитів:

1. запит щодо відповідності положень європейського чи національного права загальним принципам європейського права (запит щодо чинності права);

2. запит щодо роз'яснення чинного європейського права і його застосування у даній конкретній ситуації (запит щодо тлумачення права).

Отже, наділення Суду ЄС преюдиціальною юрисдикції безсумнівно має надзвичайно важливе значення, оскільки за допомогою процедури ухвалення рішень за преюдиціальним запитом встановлюється належний рівень комунікації між національними судами всіх держав-членів та Судом. Останній надає свої послуги за запитом національного суду, який зіштовхується з проблемами тлумачення або чинності законодавства ЄС і цим самим сприяє наближенню норм національного законодавства держав членів до норм права ЄС. Аналіз практики Суду справедливості свідчить, що національні суди держав-членів користуються цією процедурою досить часто, оскільки на практиці це є дієвим механізмом захисту прав приватних осіб та цінностей, на яких побудований Європейський Союз.

Науковий керівник: д.ю.н., професор Яковюк І. В., Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

JOINT COUNTERINTELLIGENCE OF THE MEMBER STATES OF THE EUROPEAN UNION: MAIN ENTITIES AND PROBLEMS OF THEIR ACTIVITIES

The constitutional orientation and irreversibility of Ukraine's European and Euro-Atlantic course require the Ukrainian authorities to reform the security and defense sector following the requirements of the European Union. In addition, the international armed conflict in the Autonomous Republic of Crimea and some districts of the Donetsk and Luhansk regions, which is characterized not only by hostilities but also by hybrid war, requires a radical reorganization of the security and defense environment, including the Security Service of Ukraine. This determines the relevance of the study of the security sector of the European Union and its counterintelligence activities.

The purpose of the work is to define the concept of counterintelligence, the study of the subjects of the European Union, which have authority to conduct counterintelligence, and their competence.

This topic is insufficiently studied in the Ukrainian scientific community, but some elements are studied by such foreign scientists as Jarosz Britovszek, Mark Galeotti, Chris Jones, journalist Jan Jirat and others.

Distinguishing between counterintelligence and counterterrorism, Jarosz Britovszek defines counterintelligence as activity, which «is pitted against other entities' intelligence activities and usually also an integral part of a state's intelligence efforts» [1].

It should be noted that 21 of the 27 member states of the European Union are also members of the North Atlantic Treaty Organization (NATO), so it is appropriate to define counterintelligence proposed by the NATO Military Committee Standing Group in a memorandum to the Chairman of the NATO Military Committee and the Military agency for standardization. Thus, counterintelligence proves «aspect, offensive, and defensive, of effort aiming to establish and maintain security» The same memorandum stipulates that security, is a condition in which «(1) No classified information affecting the military effort will reach unauthorized persons; (2) Sabotage cannot take place; (3) Subversion does not exist». This condition is achieved by preventive

¹ a sixth-year student at the Institute of Legal Training for the Security Service of Ukraine of Yaroslav Mudryi National Law University

measures aimed at providing moral and material protection against subversive actions of internal or external enemies in the field of espionage, sabotage, or subversive activities [6].

J. Britovšek contains 3 main elements of intelligence: data collection and information, their analysis, and counterintelligence (prevention of collection data and information about their activities). However, special services that do not interact with the work with data and information, but also conduct operations or targeted actions of foreign measures to prevent the influence of intelligence services, organizations, groups, or individuals on the state (including s subversion, sabotage, and terrorism) [1].

Mark Galeotti notes that today the European Union is actively influenced by the hybrid war in the political sphere conducted by the Russian Federation. The scientist believes that the idea of creating a separate full-fledged counterintelligence service of the European Community, which was originally put forward by former European Commission chief Jean-Claude Juncker in 2015, was due to the Russian intelligence activity and the inability of EU counterintelligence agencies to resist it, although its initial purpose would have been to protect the European Commission from the influence of Member States and not from the actions of third countries [2].

EU Intelligence and Situation Centre (INTCEN) is a body that analyzes intelligence information, contribute to early warning of institutions of the EU about changes in the situation both within the EU and in the countries, as well as provides situational information to the EU institution and its Member States in the security and defense sector. His work raises several questions of initiative and problems from operational simple democratic accountability to the question of legitimacy.

INTCEN has its origins in the Western European Union, an intergovernmental military alliance whose functions were transferred to the EU institutions in 2011 according to the Common Security and Defense Policy. In 2002, the predecessor organization INTCEN – SITCEN (Joint Situation Center) was established as a Department of the General Secretariat of the Council of the EU and the initiative expanded its powers. In 2010, INTCEN in its modern sense became a subdivision of the European External Action Service (additional – EEAS) [4, p. 1–2].

The legal basis for INTCEN's activities is still unclear. In response to the non-government organization Statewatch's request to the EEAS about the formal legal basis or a constituting document of existing INTCEN, the

spokesman of the EU High Representative for Foreign Affairs and Security Policy Michael Mann replied that «The EU INTCEN is not an Agency but was at the time part of the Secretariat General of the Council and was subject to the administrative autonomy of that Secretariat. Under the Establishment Decision of the EEAS... it has been transferred to the EEAS “, which avoided a direct answer [4, p. 2].

The main functions of INTCEN are to provide information that is not in the public domain, to assess and provide recommendations based on intelligence information, etc. [4, p. 3].

Chris Jones believes that INTCEN’s information to several EU institutions about the security situation is a deliberate influence on the decision-making process. This requires INTCEN to be more accountable and transparent. This issue is not even addressed by the fact that some Members of the European Parliament are given access to secret documents provided by INTCEN, as such Members can do so within a clearly defined framework (for example, if they are members of a Foreign Affairs Committee and need information on a particular topic) and can not discuss their conclusions [4, p. 6–7].

It should be noted that the secret services of the 27 EU member states, as well as Norway and Switzerland, cooperate in the informal «Club de Bern» (CdB), which is designed to conduct classic counterintelligence, counter-subversive activities, and counterterrorism [4, p. 2].

The Danish Police Intelligence Service claims that the Club de Bern is a forum for cooperation between national security and intelligence services, within which a number of working groups have been set up to facilitate cooperation, exchange of information, and experience between intelligence services [5].

The CdB was founded in 1969 to counteract Palestinian terrorists and their intelligence services. Ian Jirat notes that the forum operates without any democratic control, does not have the form of a separate institution [3].

Some scholars have tried to study the counterterrorism activities of the Club de Bern, but their work does not go beyond the chronological boundaries of the 1980s, because the documents of the secret services are classified for a period of 30–50 years [3].

The largest leak of information about the activities of the CdB is considered to be the publication of a secret document by the newspaper ‘Oesterreich’ in November 2019. The material of the publication concerns the inspection by the Club de Bern of the Federal Office for the Protection of the Constitution

and the Fight against Terrorism of Austria, which showed significant shortcomings and negligent work of the secret service [3]. This indicates that the CdB is not only an organization that exchanges information but also has significant other powers, in particular, to monitor and evaluate the activities of individual intelligence services.

Thus, the expansion of the initially declared powers of the Club de Bern is also evidenced by the existence of the Counter-Terrorism Group (CTG), established as a unit of the CdB after the terrorist attacks of September 11, 2001. CTG's activities are aimed at combating terrorism and strengthening cooperation between the EU Member States in this area. Despite the constant expansion of powers and the transformation of the Counter-Terrorism Group into a full-fledged transnational institution with administrative structures, CTG, like the Berne Club, does not have a constituent document, clearly defined regulations, and mechanisms for democratic oversight [3].

Thus, counterintelligence in the European Union is carried out by three joint organizations – the Intelligence and Situation Center, which is an official EU institution, the informal Club de Bern which goes beyond the EU, and the Counter-Terrorism Group as a unit of the Club de Bern. At the same time, all these entities are characterized by a lack of more or less normative consolidation of the principles of cooperation, an inadequate level of transparency, and democratic control, while having fairly broad powers and influence on the EU institutions.

References:

1. Britovšek J. Comparing counterintelligence and counterterrorism – similarities, issues and solutions. *Varstvoslovje, Journal of criminal justice and security*. 2020. No. 2. P. 163–181. URL: https://www.fvv.um.si/rv/arhiv/2018-2/02_Britovsek_rV_2018-2.pdf (accessed on: 04.11.2021).
2. Galeotti M. Living in different worlds: The European Union and russian political war. *Marshall Center Security Insight*. URL: <https://www.marshallcenter.org/en/publications/security-insights/living-different-worlds-european-union-and-russian-political-war-0> (accessed on: 04.11.2021).
3. Jirat J. The Club de Berne: a black box of growing intelligence cooperation. *about:intel*. URL: <https://aboutintel.eu/the-club-de-berne/> (date of access: 03.11.2021).
4. Jones C. Secrecy reigns at the EU's Intelligence Analysis Centre. *Statewatch*. 2013. Vol. 22, no. 4. P. 1–9. URL: <https://www.statewatch.org/media/documents/analyses/no-223-eu-intcen.pdf> (accessed on: 04.11.2021).
5. Multilateral co-operation. *Politiets Efterretningstjeneste: official website*. URL: <https://www.pet.dk/English/International%20cooperation/Multilateral%20cooperation.aspx> (accessed on: 03.11.2021).

6. SGM-425–55. Memorandum for the chairman, military agency for standardization. Effective from 1955-06-29. Official edition. URL: https://archives.nato.int/uploads/r/null/1/2/126691/SGM-0425-55_ENG_PDP.pdf (accessed on: 01.11.2021).

Scientific adviser: Petryshyn O. O., Ph.D., Associate Professor of the Department of Law of the European Union.

Yarytenko D.¹

THE EUROPEAN PUBLIC PROSECUTOR'S OFFICE AS AN INDEPENDENT BODY OF THE EUROPEAN UNION

Cross-border value added tax (VAT) fraud constitutes an important loss to national budgets, and until recently, the EU's financial interests were not sufficiently protected.

The new European Public Prosecutor's Office (EPPO), which began its operations on June 1, 2021, is the first supranational prosecutor's office to bring together the efforts of European and national law enforcement agencies in a combined and effective approach. It investigates and prosecutes cross-border VAT fraud involving a total loss of at least EUR 10,000,000 and other crimes affecting the financial interests of the EU (so-called PIF offenses as defined in Directive (EU) 2017/1371): fraud relating to EU expenditures, corruption, misappropriation of EU funds and money laundering [1].

The EPPO is entitled to direct investigations by European Delegated Prosecutors («EDPs») operating in national judicial systems of the 22 out of the 27 participating Member States – Hungary, Ireland, Poland and Denmark have declined to participate, and Sweden has reportedly announced its intention to join in 2022.

The European Public Prosecutor's Office is structured on two levels [2]:

- The first level – «structural» one – brings together the chief prosecutor, whose mission is to manage the Prosecutor's office, as well as European prosecutors deciding the strategy to be developed.

- The second level – «operational» one – includes EDPs who conduct investigations and prosecutions on behalf of the EPPO in Member States, as

¹ student of Yaroslav Mudryi National Law University

well as the permanent chambers, whose task is to oversee and direct investigations.

The EPPO was established because billions of euros are lost annually to fraud, including cross-border VAT fraud.

EU countries lost approximately € 140 billion in VAT revenues in 2018 due to transnational fraud. In 2019, Member States reported fraud affecting € 460 million of the EU budget [3]. These fraudulent activities have a direct impact on people's daily lives, causing serious economic damage.

Previously, such crimes could only be investigated by the authorities on the national level, but with limited tools, as their powers cease at national borders.

The existing EU bodies – OLAF (European Anti-Fraud Office), Eurojust (European Criminal Justice Cooperation Agency) and Europol (European Police Office) – cannot conduct criminal investigations or prosecute cases of fraud.

The European Public Prosecutor's Office helps to overcome these shortcomings and thus suppress crimes against the EU budget.

The EPPO is independent from national governments, the Commission and other European institutions, bodies and agencies [4]. This is crucial, as it is the first requirement for effective results.

The EPPO has a number of advantages, compared to national authorities. Firstly, it is capable of collecting and processing information at a European level. Secondly, it can conduct investigations without being limited by national borders, thus dealing with crimes simultaneously in several member states. This should lead to more successful prosecutions and more efficient recovery of fraudulent money.

Although the PIF Directive harmonizes legal procedures, it should be stressed that the main provisions of the criminal law are the ones of the national legal order of the Member States [5]. Differences in criminal systems will certainly create difficulties for the EPPO when conducting investigations at the national level and, in particular, when using evidence from other Member States.

Moreover, some are questioning the ability of EPPO at the central level to have sufficient resources to provide material additional support to investigations at the national level, which threatens the effectiveness of the prosecuting body [6].

Nonetheless, the new entity is expected to handle about 3,000 cases a year, and the first results are promising: in just six weeks after the start of the work

of the European Public Prosecutor's Office, it has processed approximately a thousand reports of fraud, which affects the financial interests of the European Union and has seized EUR 7 million of goods[7].

As by September 14, 2021, the EPPO has registered over 1,700 reports of crimes from participating EU Member States and individuals. 300 investigations have been opened; some crime reports are still under evaluation. The estimated damage to the EU budget as a result of the investigated activities amounts to almost €4.5 billion [8].

The most recent results, published on 4 November 2021 show, that assets worth € 900,000 for the misuse of EU funds in Italy and assets worth € 23 million in Czechia, Romania and Slovakia for the organization of a so-called VAT carousel and the taxes evasion were seized under the coordination of the EPPO [9,10].

The EPPO signals a new era in the investigation and prosecution of financial crime and permits achieving greater goals than any Member State can achieve on its own in combating financial crime.

Therefore, with the start of the work of the European Public Prosecutor's Office at the EU level, a new type of criminal investigation began with a much higher aspirations to obtain effective results, since it has a «big picture» of the situation and thus it is easier to detect and follow up on fraud and other crimes.

Whatever happens next, the creation of the EPPO can be considered as a milestone on the way to further deepening cooperation between EU Member States in cross-border criminal matters.

The establishment of the European Public Prosecutor's Office demonstrates the strong and continuing interest of European governments in taking a proactive approach to the investigation and prosecution of supranational crimes.

References

1. European Public Prosecutor's Office: EU Prosecutors take their oath at the European Court of Justice. URL: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/STATEMENT_20_1763
2. European Public Prosecutor's Office Begins its Work Defending EU Financial Interests. URL: <https://www.jdsupra.com/legalnews/european-public-prosecutor-s-office-8578509/>
3. Brussels launches new public prosecutor to target misuse of EU cash. URL: <https://www.euronews.com/2021/06/01/brussels-launches-new-public-prosecutor-to-target-misuse-of-eu-cash>

4. The setting up of the EPPO: A way to reconnect people to Europe? URL: <https://reconnect-europe.eu/blog/the-setting-up-of-the-eppo/>
5. Tamara Laptos. EPPO – Diversity and Challenges in Investigation and Prosecution in 22 Member States. URL: <https://eucrim.eu/articles/eppo-diversity-and-challenges-in-investigation-and-prosecution-in-22-member-states/>
6. Richard Crump. EU Anti-Fraud Outfit Launches To High Hopes, Big Challenges. URL: <https://www.law360.com/articles/1390153/eu-anti-fraud-outfit-launches-to-high-hopes-big-challenges>
7. European Public Prosecutor’s Office: More than 1000 fraud reports processed. URL: <https://www.eppo.europa.eu/en/news/more-1000-fraud-reports-processed>
8. European Public Prosecutor’s Office: Estimated damages to EU budget in ongoing EPPO investigations: almost €4.5 billion. URL: <https://www.eppo.europa.eu/en/news/estimated-damages-eu-budget-ongoing-eppo-investigations-almost-eu45-billion>
9. European Public Prosecutor’s Office: Pleasure boats bought with EU funds – assets worth €900 000 seized in Italy. URL: <https://www.eppo.europa.eu/en/news/pleasure-boats-bought-eu-funds-assets-worth-eu900-000-seized-italy>
10. European Public Prosecutor’s Office: Four arrests and seizures worth €23 million in Czechia, Romania, Slovakia. URL: <https://www.eppo.europa.eu/en/news/four-arrests-and-seizures-worth-eu23-million-czechia-romania-slovakia>

Academic adviser: O. Petryshyn, PhD in law, associate professor at the European Union Law Department of Yaroslav Mudryi National Law University.

Зміст

Жуков І. М.

ВПЛИВ КОНЦЕПЦІЇ ЄВРОПЕЙСЬКОГО КОНСЕНСУСУ
НА СТАНДАРТИ ЗАХИСТУ ПРАВ ЛЮДИНИ У РІШЕННЯХ
ЄВРОПЕЙСЬКОГО СУДУ З ПРАВ ЛЮДИНИ 3

Коновалова В. О. – Яремчук В. О.

НАУКОВО-ТЕХНІЧНЕ І КРИМІНАЛІСТИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ
ДІЯЛЬНОСТІ СЛІДЧОГО В ЄВРОПЕЙСЬКИХ КРАЇНАХ 7

Корнєва П. М.

КОЛІЗІЙНЕ РЕГУЛЮВАННЯ ВІДНОСИН У СФЕРІ МЕДИЧНОГО
ТУРИЗМУ В КРАЇНАХ ЄС 9

КОСТЕНКО І.

AN ACTION PLAN FOR UKRAINE'S INTEGRATION INTO
THE EUROPEAN SPACE AGENCY 16

Павко Я. А.

РЕАЛІЗАЦІЯ ЦІЛЕЙ СТАЛОГО РОЗВИТКУ В РАМКАХ
ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ЗЕЛЕНОЇ УГОДИ 20

Петренко Ю. В.

ОСОБЛИВОСТІ ПРАВОВОЇ ПРИРОДИ ОРГАНІЗАЦІЙНО-
ПРАВОВОГО МЕХАНІЗМУ УЧАСТІ ТРЕТІХ КРАЇН
У СПІЛЬНИХ ОБОРОННИХ ПРОЄКТАХ PESCO 23

Чалабієва М. Р.

ПОЗИТИВНИЙ ДОСВІД ЦИФРОВІЗАЦІЇ КРАЇН
ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ 29

Гнітій А. О.

РОЛЬ FRONTEX У ПРОВЕДЕННІ ОПЕРАЦІЙ З ПОВЕРНЕННЯ 31

Івжєнко Д. А.

СПІЛЬНА ПОЛІТИКА БЕЗПЕКИ ТА ОБОРОНИ
В ЄВРОПЕЙСЬКОМУ СОЮЗІ: ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ
ТА СТАТУС УКРАЇНИ 36

Швецова Л. А.

ОКРЕМІ АСПЕКТИ КОРПОРАТИВНОГО УПРАВЛІННЯ 42

Трибуна Молодого вченого

Артюнов Р. М.

ПИТАННЯ БОРОТЬБИ ЗІ ЗЛОЧИННІСТЮ В ПРАВІ
ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ 47

Бараболя В. В.	
СПІВРОБІТНИЦТВО ДЕРЖАВ-ЧЛЕНІВ ЄС В КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВІЙ СФЕРІ	50
Безпалій І. Т.	
ПРАВОВІ ОСНОВИ ВІЗОВОЇ ТА ІМІГРАЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ В ЄС	54
Бистрицька І. В.	
ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ЦЕНТРАЛЬНИЙ БАНК ЯК ГАРАНТ СТАБІЛЬНОСТІ ЄВРОВАЛЮТИ	56
Білоус І. А.	
ПРОБЛЕМАТИКА РЕАЛІЗАЦІЇ ПРАВА ДЕРЖАВИ-ЧЛЕНА НА ВИХІД З ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ	60
Бойко А. О.	
УГОДА ПРО АСОЦІАЦІЮ МІЖ УКРАЇНОЮ ТА ЄВРОПЕЙСЬКИМ СОЮЗОМ ЯК ДЖЕРЕЛО ПРАВА УКРАЇНИ	63
Болховіт А. А.	
THE EU VALUE SYSTEM AS AN IDEOLOGICAL PRECONDITION FOR THE FORMATION OF EU SECURITY POLICY (ON THE EXAMPLE OF THE PRINCIPLE OF INVIOABILITY OF HUMAN RIGHTS)	67
Бондюк А. Л.	
ОКРЕМІ ВИДИ ПОРУШЕНЬ ПРАВ ВІДРЯДЖЕНИХ ПРАЦІВНИКІВ.....	71
Бугай Ю. Р.	
ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ПАРЛАМЕНТ ЯК ІСНТИТУТ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ	75
Буханенко А. О.	
ПРАВОВІ АСПЕКТИ ГРОМАДЯНСТВА ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ	80
Вареня А. Є.	
ПРОБЛЕМА «ДЕФЦИТУ ДЕМОКРАТІЇ» У ЄВРОПЕЙСЬКОМУ СОЮЗІ	83
Васіліу К. Є.	
АДАПТАЦІЯ УКРАЇНИ ДО ACQUIS COMMUNAUTAIRE	86
Вишняк А. О.	
ЕЛЕКТОРАЛЬНІ ПРАВА ГРОМАДЯН ЄС	90

Гайлюнас О. Д.	
АДАПТАЦІЯ УКРАЇНСЬКОГО ЗАКОНОДАВСТВА ДО ЗАКОНОДАВСТВА ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ ЯК НЕОДМІННА СКЛАДОВА ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНОГО ПРОЦЕСУ	92
Гулаткан С. В.	
ЗАХИСТ КУЛЬТУРНОГО РІЗНОМАНІТТЯ В ЗАКОНОДАВСТВІ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ	94
Гусєва Я. А.	
РЕФОРМУВАННЯ СУДОВОЇ СИСТЕМИ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ	98
Дворник В. Т.	
РОЛЬ «ПРАВА НА НАДІЮ» В РЕФОРМУВАННІ КРИМІНАЛЬНОГО ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ: ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ	100
Діброва Т. А.	
ХАРАКТЕРИСТИКА ГРОМАДЯНСТВА ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ	104
Драшпуль В. М.	
ІНТЕГРАЦІЯ УКРАЇНИ ДО ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ: ПЕРЕВАГИ ТА НЕДОЛІКИ	108
Дюба В. О.	
«ДЕФЦИТ ДЕМОКРАТІЇ» ЄС: АНАЛІЗ ПРОБЛЕМИ	111
Дядюша А. Р.	
КРИЗА ВЗАЄМОВІДНОСИН МІЖ ЄВРОПЕЙСЬКИМ СОЮЗОМ ТА ПОЛЬСЬКОЮ РЕСПУБЛІКОЮ В КОНТЕКСТІ ВЕРХОВЕНСТВА ПРАВА	115
Ємелін Б. С.	
ОСНОВНІ НАПРЯМКИ АДАПТАЦІЇ КОРПОРАТИВНОГО ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ ДО ПРАВА ЄС	118
Згурський Д. С.	
ЦІННОСТІ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ	120
Зозуля Л. Р.	
ДЕМОКРАТІЯ У ЄВРОПЕЙСЬКОМУ СОЮЗІ. ПРОБЛЕМИ ЇЇ ДЕФЦИТУ	123
Кивенко А. О.	
ГЕНДЕРНА РІВНІСТЬ ТА ПРАВО НА ПРАЦЮ: ОКРЕМІ АСПЕКТИ.....	126

Коконос В. А.	
КОНКУРЕНТНА ПОЛІТИКА ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ	130
Кононенко У. В.	
ПРИНЦИП ВЕРХОВЕНСТВА ПРАВА	
ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ	135
Кравченко Т. І.	
ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ОРДЕР НА АРЕШТ: ПРОБЛЕМИ	
ВЗАЄМНОЇ ДОВІРИ	139
Кудзів В. М.	
ЮРИСДИКЦІЯ СУДУ ЄС	142
КУЛАЧЕК А. А.	
ПИТАННЯ БОРОТЬБИ ЗІ ЗЛОЧИННІСТЮ В ПРАВІ	
ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ	144
Кучер Я. М.	
ДЕФІЦИТ ДЕМОКРАТІЇ В ЄС	148
Левчик В. П.	
СУВЕРНІТЕТ І НАДНАЦІОНАЛЬНІСТЬ: СПІВВІДНОШЕННЯ	
ПРАВОВИХ КАТЕГОРІЙ	150
Манько В. В.	
БРЕКСИТ: ПРИЧИНИ ТА НАСЛІДКИ ДЛЯ ЄВРОПЕЙСЬКОГО	
СОЮЗУ	154
Мартиневич А. В.	
РОЛЬ СУДУ ЄС У ФОРМУВАННІ ПРАВА ЄВРОПЕЙСЬКОГО	
СОЮЗУ ТА МЕТОДИ ЙОГО ТЛУМАЧЕННЯ	157
Матвієнко В. В.	
МІГРАЦІЙНА ПОЛІТИКА ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ	160
Мельничук В. С.	
СИСТЕМА ETIAS: ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА	
ТА ПЕРСПЕКТИВИ	163
Мудраченко В. О.	
ОСОБЛИВОСТІ ПРИПИНЕННЯ ТА ПРИЗУПИНЕННЯ	
ЧЛЕНСТВА ДЕРЖАВ В ЄВРОПЕЙСЬКОМУ СОЮЗІ	166
Наретя В. Г.	
ОСОБЛИВОСТІ ГРОМАДЯНСТВА ЄВРОПЕЙСЬКОГО	
СОЮЗУ	171
Никончук Н. С.	
ЄВРОІНТЕГРАЦІЯ ЯК ОДИН ІЗ ЧИННИКІВ РОЗВИТКУ	
ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ	174

Олійник О. Д.	ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ПАРЛАМЕНТ У СИСТЕМІ ІНСТИТУТІВ ЄС	177
Онопко М. О.	ДО ПИТАННЯ ЩОДО ПРАВОВОЇ ПРИРОДИ ЄС	180
Пасарар Б. С.	ІСТОРІЯ ВЗАЄМОВІДНОСИН УКРАЇНИ З ЄВРОПЕЙСЬКИМ СОЮЗОМ	184
Перажул В. О.	ПРАВОВИЙ СТАТУС ЄВРОПЕЙСЬКОГО ОМБУДСМАНА	187
Петрухно В. В.	ІНТЕГРАЦІЯ УКРАЇНИ ДО ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ	190
Пізняк О. Є.	ДЕЯКІ АСПЕКТИ ВПЛИВУ ПАНДЕМІЇ COVID-19 НА ЄВРОПЕЙСЬКИЙ СОЮЗ	193
Пісенко Д. О.	ПРОБЛЕМА «ДЕФИЦИТУ ДЕМОКРАТІЇ» В ЄС	195
Поляцкова В. Г.	СПІВРОБІТНИЦТВО УКРАЇНИ З ЄВРОПЕЙСЬКИМ СОЮЗОМ У СФЕРІ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ	198
Потапова Л. В.	ПИТАННЯ РЕАЛІЗАЦІЇ КОПЕНГАГЕНСЬКИХ КРИТЕРІЇВ ДЕРЖАВАМИ-ЧЛЕНАМИ	201
Рибальченко А. В.	ЕКОЛОГІЧНА БЕЗПЕКА ЯК НАПРЯМ СТРАТЕГІЇ СТАЛОГО РОЗВИТКУ В УКРАЇНІ	204
Романова К. Т.	ВПЛИВ ЛІСАБОНСЬКОГО ДОГОВОРУ НА РОЗВИТОК ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ	207
Романчук А. О.	ЗНАЧЕННЯ ЄВРОПЕЙСЬКОГО ОМБУДСМЕНА В ЗАХИСТІ ПРАВ ГРОМАДЯН ТА РЕЗИДЕНТІВ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ	210
Свиридовська М. Г.	ВИБОРИ І ПОЛІТИЧНЕ ПРЕДСТАВНИЦТВО В ЄВРОПЕЙСЬКОМУ ПАРЛАМЕНТІ	213

Сичик В. В.	
ОБМЕЖЕННЯ ПРАВ ЛЮДИНИ ПОВ'ЯЗАНІ З ПРОТИДІЄЮ ПАНДЕМІЇ, ТА ЇХ ПРАВОМІРНІСТЬ: МІЖНАРОДНИЙ ТА НАЦІОНАЛЬНИЙ АСПЕКТ	216
Солоненко Д. В.	
АГЕНЦІЇ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ У СФЕРІ ПРОСТОРУ СВОБОДИ, БЕЗПЕКИ ТА ПРАВОСУДДЯ	219
Старовойтова Д. Д.	
ІНСТИТУЦІЙНИЙ МЕХАНІЗМ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ: ПОНЯТТЯ І СТРУКТУРА	224
Стебко І. Ю.	
ОСНОВНІ ЦІННОСТІ ЄС: ТЛУМАЧЕННЯ ТА ЇХ ЗНАЧЕННЯ В СУЧАСНОМУ СВІТІ	227
Сучкова А. М.	
EUROPEAN UNION GENDER POLICY: LEGISLATIVE REGULATION AND PROBLEMS OF EFFECTIVE IMPLEMENTATION	230
Трищук А. С.	
СПІВВІДНОШЕННЯ ПРАВА ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ І ПРАВА ЙОГО ДЕРЖАВ-ЧЛЕНІВ	234
Туляков І. В.	
ЮРИСДИКЦІЯ СУДУ ЄС	237
Федоренко Є. І.	
ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА ЄВРОПЕЙСЬКОЇ КОМІСІЇ	241
Чехун Д. Р.	
ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВИЙ МЕХАНІЗМ ЗАХИСТУ ПРАВ ЛЮДИНИ В ЄВРОПЕЙСЬКОМУ СОЮЗІ	244
Чустрак І. Д.	
ІНСТИТУЦІЙНА СТРУКТУРА ЄС: ЗАГАЛЬНІ ПРИНЦИПИ ПОБУДОВИ І ФУНКЦІОНУВАННЯ	247
Шин В. В.	
ПРОБЛЕМИ ПРИЄДНАННЯ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ ДО ЄВРОПЕЙСЬКОЇ КОНВЕНЦІЇ ПРО ЗАХИСТ ПРАВ ЛЮДИНИ І ОСНОВОПОЛОЖНИХ СВОБОД	250
Шкіря Г. А.	
ВІДПОВІДНІСТЬ ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ ВИМОГАМ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ В СФЕРІ ОБОРОНИ	254

<i>Шмонько Ю. М.</i>	
ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ УСИНОВЛЕННЯ ЗА ПРАВОМ ЄС	257
<i>Шустрова Е. О.</i>	
ПРЕЮДИЦІАЛЬНІ ЗАПИТИ ЯК ДІЄВИЙ МЕХАНІЗМ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДОТРИМАННЯ ПРИНЦИПУ ВЕРХОВЕНСТВА ПРАВА ЄС	260
<i>Яковюк В. В.</i>	
JOINT COUNTERINTELLIGENCE OF THE MEMBER STATES OF THE EUROPEAN UNION: MAIN ENTITIES AND PROBLEMS OF THEIR ACTIVITIES	264
<i>Яретенко Д.</i>	
THE EUROPEAN PUBLIC PROSECUTOR'S OFFICE AS AN INDEPENDENT BODY OF THE EUROPEAN UNION	268

Наукове видання

**УКРАЇНА І ЄВРОПЕЙСЬКИЙ СОЮЗ:
ШЛЯХ ДО СТАЛОГО РОЗВИТКУ**

**Збірник наукових статей за матеріалами
V Всеукраїнської науково-практичної конференції
з європейського права**

(м. Харків, 12 листопада 2021 р.)

Відповідальний за випуск: *Яковюк І. В.*

Підписано до друку 22.11.2021.
Формат $60 \times 84 \frac{1}{16}$. Папір офсетний. Гарнітура Times.
Ум. друк. арк. 16,3. Обл.-вид. арк. 15,2.
Тираж 60 прим.